

พัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-23

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาโบราณคดี แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท

ภาควิชาโบราณคดี

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

พัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-23

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาโบราณคดี แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาโบราณคดี

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

THE DEVELOPMENT OF SUPHANBURI DURING 14TH-18TH CENTURY A.D.

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for Master of Arts ARCHAEOLOGY

Department of Archaeology

Silpakorn University

Academic Year 2022

Copyright of Silpakorn University

61101202 : โบราณคดี แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท

คำสำคัญ : สุพรรณบุรี, สุพรรณภูมิ, พัฒนาการเมืองสุพรรณบุรี, สมัยอยุธยา

นางสาว สิริยพน ทับเป็นไทย: พัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-23
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รองศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์

เมืองสุพรรณบุรี เป็นเมืองโบราณสมัยอยุธยา ที่ยังคงเหลือคูเมืองกำแพงเมืองบนริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีในพื้นที่มาอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี และอธิบายพัฒนาการทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรี ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-23 ผลการศึกษาหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีจำนวน 59 แห่ง พบว่าสามารถจำแนกพัฒนาการของเมืองได้เป็น 4 ระยะ ได้แก่ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 18, ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19, ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 และช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23 ระยะแรกและระยะที่สองพบหลักฐานการใช้พื้นที่ที่ชัดเจนเฉพาะพื้นที่ด้านตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน ซึ่งสัมพันธ์กับชุมชนโบราณที่มีมาก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 ในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น เขตอำเภออุทุมพร อำเภอดอนเจดีย์ และอำเภอเมืองสุพรรณบุรี ตัวเมืองมีพัฒนาการเจริญสูงสุดในระยะที่สามหรือช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 โดยปรากฏความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมกับเมืองโบราณในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน ในระยะสุดท้าย ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23 พบหลักฐานลดลง แต่ชุมชนส่วนใหญ่ขยายการตั้งถิ่นฐานลงไปทางตอนใต้ตามแนวแม่น้ำท่าจีน ซึ่งสัมพันธ์กับการเติบโตของเมืองท่าบริเวณอ่าวไทยในสมัยอยุธยาตอนปลาย

61101202 : Major ARCHAEOLOGY

Keyword : Suphanburi, Suphannabumi, Development of Suphanburi, Ayutthaya period

MISS Siriyupon TUBPENTHAI : The Development of Suphanburi during 14th-18th Century A.D. Thesis advisor : Associate Professor Kannika Suteerattanapirom, Ph.D.

Suphanburi was an Ayutthaya ancient city on the west bank of the Tha-chin River. It was appearing on historical evidences at least in the 13th century. This research focuses on the development of Suphanburi during 14th – 18th centuries. Based on evidences of 59 archaeological sites in Suphanburi ancient city. The development can be divided into 4 main periods: 13th century, 14th century, 15th-16th century and 17th-18th century. The settlements were appeared only on the west bank of the Tha-chin River in the first and the second periods, related to previous settlements around the ancient city; for example U-thong, Don Jedi and Mueang distric. The majority of recorded sites were active in 15th-16th centuries, most of them can be linked to the evidences found at ancient cities in the upper Chao Phraya River basin. The last period in 17th-18th centuries Suphanburi fell into decline, but local communities still made a living and extend to the south along the river, that relate to the flourish port cities around the gulf of Thailand.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับหนึ่งมิได้เป็นเพียงผลผลิตจากกระบวนการค้นคว้าและเรียนรู้ หากแต่เป็นผลลัพธ์ของการออกเดินทางไปพบผู้คนและเรื่องราวใหม่ ๆ ในเส้นทางที่ทอดยาว และวกวน เพื่อให้เราได้สังเกตสรรพข้อมูลที่อยู่รายล้อม ได้ครุ่นคิด และได้เปิดโอกาสให้ตนเองได้เก็บเกี่ยวเรียนรู้ประสบการณ์ของผู้อื่นจากการตั้งคำถาม สอบถาม อ่อนน้อมเพื่อรับฟังคำแนะนำและร้องขอความช่วยเหลือจากผู้คนทั้งที่เคยคุ้นกันและไม่เคยได้พบกัน

ผู้วิจัยขอขอบคุณ รศ. ดร.สฤณีพงศ์ ขุนทรง อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ให้โอกาสและคำแนะนำแก่ผู้วิจัยเสมอมา รศ. ดร. กรรณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ชี้ทาง และช่วยเหลือเมื่อผู้วิจัยไขว่เขว รศ. ดร. จิรัสสา คชาชีวะ ผู้ให้โอกาสและเป็นแรงผลักดันให้ผู้วิจัยอยากพัฒนาตนเองให้ยิ่งขึ้นไป ผศ. ประอร ศิลาพันธ์ ผู้ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา อ. นฤพล หวังธงชัยเจริญ และคุณสายใจ วิลาวรรณ ที่ให้โอกาสในการเดินทางเพื่อเห็นโลกโบราณคดีที่กว้างขึ้นกว่าในตำรา รวมถึงคณาจารย์และบุคลากร ภาควิชาโบราณคดี ที่คอยสอบถาม ให้คำแนะนำ และกำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอ

ขอขอบคุณสำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในการศึกษา คุณพวง วงษ์น้อย คุณปิยนันท์ ชอบศิลป์ประกอบ คุณปรัชญา รุ่งแสงทอง คุณสรโรชนี หง่างสงฆ์ ที่กรุณาให้ข้อมูล ความเห็น คำแนะนำ และความช่วยเหลือในการค้นคว้าและสำรวจ คุณสุภมาศ ดวงสกุล ผู้ให้โอกาส เอื้อเฟื้อ สละเวลาในการสอบทานแนวคิด และจุดประกายแนวคิดในการศึกษา และทำงานด้านโบราณคดีแก่ผู้วิจัย คุณศิริพร สังข์หิรัญ ที่ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยในการศึกษาและทำวิจัยอย่างเต็มที่ คุณสุกัญญา เรือนแก้ว คุณศมลวรรณ ภิรมย์แก้ว คุณบริสุทธิ บริพันธ์ อาจารย์ภัทร์ เวณันท์ คุณเมตตา มณีโชติ คุณชัชฌพงษ์ รุจิโรจน์วรังกูร คุณวิรุจ เปล่งปลั่ง สำหรับคำแนะนำและกำลังใจ

ขอขอบคุณคุณสุกัญญา เลิศวินิจนันท์ ผู้เป็นกำลังใจ และแรงบันดาลใจในการมีวินัย และไม่หยุดยั้งที่จะพัฒนาตนเอง บิดา-มารดา และน้องชาย ของผู้วิจัยที่ให้การสนับสนุนในทุกการตัดสินใจของผู้วิจัยมาโดยตลอด

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

นางสาว สิริยุพิน ทับเป็นไทย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	6
3. ประโยชน์ของการศึกษา.....	6
4. ขอบเขตของการศึกษา.....	6
5. ขั้นตอนและวิธีศึกษา.....	7
6. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา.....	10
7. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และแหล่งข้อมูล.....	10
8. ข้อจำกัดของการศึกษา.....	11
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	12
1. ประเด็นการศึกษาด้านประวัติศาสตร์-โบราณคดีที่ผ่านมาของเมืองสุพรรณบุรี.....	12
1.1 การศึกษาประวัติศาสตร์-พัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี.....	12
1.1.1 ชื่อเมืองสุพรรณบุรี จากตำนานและเอกสารทางประวัติศาสตร์.....	12
1.1.2 สุพรรณภูมิ ที่ตั้งและกายภาพของเมือง.....	21
1.2 การศึกษาสถานะ และบทบาทของเมืองสุพรรณบุรีในสมัยอยุธยา.....	24

1.2.1 บทบาทของเจ้าเมืองสุพรรณบุรีที่มีต่อการปกครองของอาณาจักรอยุธยา.....	24
1.2.2 “เสียน” กับการตีความสถานะและบทบาทสุพรรณบุรี.....	27
1.2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสถานะและบทบาทของผู้ปกครองเมืองสุพรรณบุรีในช่วงก่อน พ.ศ. 2112.....	30
1.3 ความสำคัญของสุพรรณบุรีต่ออยุธยา: ฐานกำลัง และพื้นที่ยุทธศาสตร์.....	34
บทที่ 3 ร่องรอยหลักฐานที่เมืองสุพรรณบุรีจากเอกสารและการสำรวจ	36
1. ตำแหน่งที่ตั้ง และลักษณะทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรี	36
1.1 ตำแหน่งที่ตั้ง.....	36
1.2 ภูมิศาสตร์ และสภาพแวดล้อมบริเวณเมืองสุพรรณบุรี	37
1.3 ลักษณะทางกายภาพ และองค์ประกอบของเมืองสุพรรณบุรี.....	39
2. ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่เมืองสุพรรณบุรี.....	40
บทที่ 4 บทวิเคราะห์.....	183
1. พัฒนาการทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรี.....	183
1.1 ระยะที่ 1 ช่วงเวลาพุทธศตวรรษที่ 18.....	185
1.2 ระยะที่ 2 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19.....	195
1.3 ระยะที่ 3 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 – 21.....	205
1.4 ระยะที่ 4 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 – 23.....	216
บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ.....	232
1. สรุปผลการศึกษา	232
2. ข้อเสนอแนะ	234
รายการอ้างอิง	235
ประวัติผู้เขียน.....	245

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลสรุปอายุสมัยและหน้าที่การใช้งานของร่องรอยหลักฐานที่พบในเมือง สุพรรณบุรี.....	157
ตารางที่ 2 แสดงสถานภาพการใช้งานในปัจจุบันของแหล่งโบราณคดีในเมืองสุพรรณบุรี	173
ตารางที่ 3 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่องรอยหลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรี ที่กำหนดอายุ ได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18.....	185
ตารางที่ 4 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่องรอยหลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรี ที่กำหนดอายุ ได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19.....	195
ตารางที่ 5 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่องรอยหลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรีที่กำหนดอายุ ได้ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 - 21.....	205
ตารางที่ 6 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่องรอยหลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรี ที่กำหนดอายุ ได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 - 23	216
ตารางที่ 7 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่องรอยหลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรีที่กำหนดอายุ ได้ในช่วงสมัยอยุธยา.....	226
ตารางที่ 8 สรุปพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี ทั้ง 4 ระยะเวลา.....	231

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา	7
ภาพที่ 2 ประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่พบที่เนินทางพระ	13
ภาพที่ 3 ตัวอย่าง ประติมากรรมปูนปั้นที่พบที่เนินทางพระ	14
ภาพที่ 4 จารึกพ่อขุนรามคำแหง	15
ภาพที่ 5 สำเนาจารึกด้านที่ 4 ซึ่งปรากฏชื่อเมืองสุพรรณภูมิ	15
ภาพที่ 6 จารึกลานทองวัดส่องคบ 1	17
ภาพที่ 7 แผนที่โบราณจากสมุดภาพในสมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา หมายเลข 6 แสดงตำแหน่งเมืองสพันพุม	18
ภาพที่ 8 แผนที่โบราณจากสมุดภาพในสมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา หมายเลข 8 แสดงตำแหน่งเมืองสพันพุม	18
ภาพที่ 9 แผนที่โบราณจากสมุดภาพในสมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา หมายเลข 8 แสดงตำแหน่งเมืองสพันภูมิ	19
ภาพที่ 10 ร่องรอยผิวดินที่ปรากฏบนภาพถ่ายทางอากาศบริเวณเมืองสุพรรณบุรี	22
ภาพที่ 11 คูเมืองสุพรรณบุรี	40
ภาพที่ 12 แสดงการกระจายตัวของร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีในพื้นที่ศึกษา	42
ภาพที่ 13 เนินดินบริเวณตำแหน่งที่พบรายงานว่าเป็นวัดบ้านควาย	45
ภาพที่ 14 ซีนส่วนอิฐที่เคยพบที่วัดบ้านควาย	45
ภาพที่ 15 อุโบสถวัดประสพสุข	46
ภาพที่ 16 เสนาสนะภายในวัดประสพสุข	46
ภาพที่ 17 ป้ายทางเข้าวัดจำปา	48
ภาพที่ 18 วิหารหลวงพ่อดำจำปา ถ่ายจากถนนหลายบัว	48
ภาพที่ 19 ภายในวิหารหลวงพ่อดำจำปา	49

ภาพที่ 20	หลวงพ่อดำป่า หรือหลวงพ่อดำ 49
ภาพที่ 21	วัดจำปาและบริเวณโดยรอบ ถ่ายจากหอคอยบรรหาร-แจ่มใส 49
ภาพที่ 22	เจดีย์ยอดเหล็กในปัจจุบัน 52
ภาพที่ 23	ใบเสมาด้านทิศเหนือ 52
ภาพที่ 24	ใบเสมาด้านทิศตะวันตก 52
ภาพที่ 25	สภาพปัจจุบันของวัดไชนาวาส 54
ภาพที่ 26	อุโบสถเก่าวัดไชนาวาส 54
ภาพที่ 27	ตัวอย่างใบเสมาที่พบที่วัดไชนาวาส 54
ภาพที่ 28	ใบเสมาที่เคยพบที่วัดไชนาวาส 55
ภาพที่ 29	สภาพทั่วไปในพื้นที่โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยมหาราช 56
ภาพที่ 30	ศาลพระภูมิและศาลพ่อเหรา 56
ภาพที่ 31	ศาลพระภูมิเจ้าที่ 56
ภาพที่ 32	ศาลพ่อเหรา 56
ภาพที่ 33	เจ็ดไม้มงคลในศาลพระภูมิเจ้าที่ 56
ภาพที่ 34	สภาพปัจจุบันของวัดโพธิ์คสาน 58
ภาพที่ 35	วิหารวัดโพธิ์คสาน 58
ภาพที่ 36	พระพุทธรูปภายในวิหารวัดโพธิ์คสาน 59
ภาพที่ 37	พระพุทธรูปประธาน 59
ภาพที่ 38	ตัวอย่างพระพุทธรูปศิลปะอยุธยา กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20-21 59
ภาพที่ 39	ตัวอย่างชิ้นส่วนภาชนะจากการสำรวจวัดโพธิ์คสาน 59
ภาพที่ 40	สภาพปัจจุบันของวัดสุวรรณภูมิ 61
ภาพที่ 41	ใบเสมาที่พบบริเวณด้านหน้าอาคารพิพิธภัณฑ์ 61
ภาพที่ 42	ใบเสมาที่พบบริเวณด้านหน้าอาคารพิพิธภัณฑ์ 61
ภาพที่ 43	ชิ้นส่วนบัลลังก์ศิลาแลงพบบริเวณด้านหน้าอาคารพิพิธภัณฑ์ 61

ภาพที่ 44	สภาพปัจจุบันของที่ตั้งวัดหลวง.....	62
ภาพที่ 45	ชิ้นส่วนศิลาแลงในโรงเรียนอนุบาลนครสวรรค์.....	62
ภาพที่ 46	ภาพถ่ายเก่า อุโบสถวัดหลวง	63
ภาพที่ 47	สภาพปัจจุบันวัดหอยโข่ง (วิหารหลวงพ่อสุโข)	64
ภาพที่ 48	สภาพปัจจุบันของวัดหอยโข่ง (ศาลาด้านข้างวิหาร)	65
ภาพที่ 49	ภายในวิหารหลวงพ่อสุโข.....	65
ภาพที่ 50	บ่อน้ำหน้าวัดหอยโข่ง	65
ภาพที่ 51	สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดสะเดาหวาน.....	68
ภาพที่ 52	สภาพพื้นที่บริเวณเจดีย์วัดสะเดาหวาน.....	68
ภาพที่ 53	ชิ้นส่วนบัวกลุ่มปูนปั้นที่ฐานเจดีย์ วัดสะเดาหวาน.....	68
ภาพที่ 54	ปล่องโรงสีในบริเวณใกล้ ๆ เจดีย์	68
ภาพที่ 55	อุโบสถใหม่วัดโพธิ์นางเทรา.....	70
ภาพที่ 56	อุโบสถเก่าวัดโพธิ์นางเทรา.....	70
ภาพที่ 57	บ่อน้ำเก่าด้านข้างอุโบสถ.....	70
ภาพที่ 58	บ่อน้ำด้านหน้าอุโบสถ.....	70
ภาพที่ 59	สภาพปัจจุบันของวัดจำปา.....	71
ภาพที่ 60	เศษอิฐบริเวณวัดจำปา.....	71
ภาพที่ 61	สภาพทั่วไปของวัดชีสุขเกษม	73
ภาพที่ 62	สภาพทั่วไปของวัดชีสุขเกษม	73
ภาพที่ 63	ตัวอย่างภาชนะดินเผาที่พบในพื้นที่วัดชีสุขเกษม	73
ภาพที่ 64	สภาพทั่วไปของวัดน้อย.....	75
ภาพที่ 65	สภาพทั่วไปของวัดน้อย.....	75
ภาพที่ 66	หลวงพ่อดน้อย	76
ภาพที่ 67	ด้านข้างของหลวงพ่อดน้อย	76

ภาพที่ 68 สภาพทั่วไปของวัดพระนอน	78
ภาพที่ 69 พระนอนในวิหารพระนอน.....	78
ภาพที่ 70 ซีนส่วนศิลาแลงด้านหน้าอุโบสถวัดพิหารแดง	80
ภาพที่ 71 เศษอิฐด้านหน้าอุโบสถวัดพิหารแดง	80
ภาพที่ 72 พระพุทธรูปด้านข้างอุโบสถวัดพิหารแดง	81
ภาพที่ 73 สระน้ำด้านหลังอุโบสถวัดพิหารแดง	81
ภาพที่ 74 ซีนส่วนภาชนะดินเผาที่พบบริเวณขอบสระน้ำวัดพิหารแดง	81
ภาพที่ 75 ซีนส่วนภาชนะดินเผาที่พบบริเวณขอบสระน้ำวัดพิหารแดง	81
ภาพที่ 76 สภาพทั่วไปภายในวัดหน่อพุทธางกูร.....	83
ภาพที่ 77 อุโบสถเก่า วัดหน่อพุทธางกูร.....	83
ภาพที่ 78 เศษอิฐจากการบูรณะอุโบสถเก่า วัดหน่อพุทธางกูร	83
ภาพที่ 79 สระน้ำภายในวัดหน่อพุทธางกูร.....	83
ภาพที่ 80 ซีนส่วนภาชนะดินเผาที่พบริมสระน้ำวัดหน่อพุทธางกูร.....	83
ภาพที่ 81 สภาพทั่วไปภายในวัดพริ้ว.....	86
ภาพที่ 82 มณฑปวัดพริ้ว.....	86
ภาพที่ 83 เจดีย์รายรอบมณฑป.....	86
ภาพที่ 84 หอระฆัง ระบุว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. 2472	86
ภาพที่ 85 หอไตรกลางน้ำ	87
ภาพที่ 86 เสาดัดใบลาน.....	87
ภาพที่ 87 สภาพทั่วไปของวัดกงจักร	88
ภาพที่ 88 อุโบสถวัดกงจักร.....	88
ภาพที่ 89 เจดีย์รายด้านหน้าเนินโบราณสถาน	88
ภาพที่ 90 เนินโบราณสถานภายในวัดกงจักร	88
ภาพที่ 91 ศาลาพระพุทธรูปนาคปรกด้านข้างอุโบสถ	88

ภาพที่ 116	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปนาคปรก	103
ภาพที่ 117	พระพุทธรูปประธานในวิหารมอญ	103
ภาพที่ 118	พระพุทธรูปไสยาสน์วัดพระรูป.....	105
ภาพที่ 119	ตัวอย่างใบเสมาของเดิมที่วัดพระรูป จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์วัดพระรูป.....	105
ภาพที่ 120	พระพุทธรูปบาทไม้แกะสลัก.....	105
ภาพที่ 121	สภาพทั่วไปเจดีย์วัดพระรูป.....	106
ภาพที่ 122	ลายปูนปั้นประดับบัวปากระฆังเจดีย์วัดพระรูป.....	106
ภาพที่ 123	ระฆังสำริดวัดพระรูป	106
ภาพที่ 124	วิหารแก่งจันทน์วัดพระรูป	107
ภาพที่ 125	สภาพพื้นที่ด้านหน้าวัดพระรูป.....	108
ภาพที่ 126	สภาพภายในวิหารหลวงพ่อพระลอย	108
ภาพที่ 127	เจดีย์แปดเหลี่ยมด้านหน้าอุโบสถเก่า	108
ภาพที่ 128	สภาพอุโบสถเก่า.....	108
ภาพที่ 129	เสมาและชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายในอุโบสถเก่า	109
ภาพที่ 130	เสมาและชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายในอุโบสถเก่า	109
ภาพที่ 131	ชิ้นส่วนศิลาแลงบริเวณอุโบสถใหม่	109
ภาพที่ 132	ปรารค์ประธานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	113
ภาพที่ 133	เจดีย์ทรงระฆังบนฐานแปดเหลี่ยม	113
ภาพที่ 134	อุโบสถเก่า (สร้างใหม่บนพื้นที่เดิม).....	113
ภาพที่ 135	ประธานในอุโบสถเก่า.....	113
ภาพที่ 136	บริเวณโดยรอบปรารค์ประธาน	113
ภาพที่ 137	พระพุทธรูปหินทรายเก่าในวิหาร	113
ภาพที่ 138	เจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ.....	114
ภาพที่ 139	วิหารพระพุทธรูปไสยาสน์.....	114

ภาพที่ 140	สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดพระอินทร์	115
ภาพที่ 141	สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดพระอินทร์	115
ภาพที่ 142	ร่องรอยพระพุทธรูปปูนปั้นในซุ้มทิศเจดีย์วัดพระอินทร์.....	116
ภาพที่ 143	เจดีย์วัดพริก	117
ภาพที่ 144	เจดีย์วัดพริก	117
ภาพที่ 145	เจดีย์บริวารด้านตะวันตกของเจดีย์วัดพริก.....	118
ภาพที่ 146	สภาพทั่วไปของวัดพิ่ง.....	119
ภาพที่ 147	สภาพทั่วไปของวัดพิ่ง.....	119
ภาพที่ 148	พระพุทธรูปประธานในวัดพิ่ง.....	119
ภาพที่ 149	ชิ้นส่วนหินทรายที่พบในวัดพิ่ง.....	119
ภาพที่ 150	สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดมรกต	120
ภาพที่ 151	สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดมรกต	120
ภาพที่ 152	ตัวอย่างชิ้นส่วนพระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่วัดมรกต.....	121
ภาพที่ 153	ตัวอย่างชิ้นส่วนพระพุทธรูปที่วัดมรกต.....	121
ภาพที่ 154	ตัวอย่างชิ้นส่วนประติมากรรมพระสงฆ์สาวกที่วัดมรกต.....	121
ภาพที่ 155	สภาพทั่วไปของวัดศรีบัวบาน.....	122
ภาพที่ 156	สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดโหนดหนอง.....	123
ภาพที่ 157	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปที่ฐานเจดีย์วัดโหนดหนอง.....	123
ภาพที่ 158	ชิ้นส่วนพระพุทธรูปที่ฐานเจดีย์วัดโหนดหนอง.....	123
ภาพที่ 159	สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดการ้อง.....	128
ภาพที่ 160	สภาพทั่วไปของเจดีย์บริวารวัดการ้อง.....	128
ภาพที่ 161	สภาพทั่วไปของวัดปู่บัว.....	130
ภาพที่ 162	สภาพทั่วไปของวัดปู่บัว.....	130
ภาพที่ 163	สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดปู่บัว.....	130

ภาพที่ 164 เจดีย์บริวารด้านตะวันตกของเจดีย์วัดป่า.....	130
ภาพที่ 165 ชั้นส่วนอิฐบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน.....	130
ภาพที่ 166 พระพุทธรูปนาคปรก มีประวัติพบที่วัดป่าบัว จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี.....	131
ภาพที่ 167 สภาพทั่วไปภายในวัดโพธิ์เจริญ.....	132
ภาพที่ 168 สภาพทั่วไปภายในวัดโพธิ์เจริญ.....	132
ภาพที่ 169 ตัวอย่างภาชนะจากวัดโพธิ์เจริญ.....	133
ภาพที่ 170 สภาพทั่วไปเจดีย์วัดร้าง.....	134
ภาพที่ 171 การประดับชั้นฐานของเจดีย์วัดร้าง.....	134
ภาพที่ 172 ร่องรอยก่ออิฐเพิ่มเติมในระยะหลัง.....	134
ภาพที่ 173 เจดีย์บริวารที่มุมเจดีย์ประธาน.....	134
ภาพที่ 174 เจดีย์บริวารด้านทิศเหนือ.....	134
ภาพที่ 175 อุโบสถเก่าวัดลาวทอง.....	136
ภาพที่ 176 ภายในอุโบสถเก่าวัดลาวทอง.....	136
ภาพที่ 177 หลวงพ่อดำ.....	136
ภาพที่ 178 ตัวอย่างเสมาที่อุโบสถเก่าวัดลาวทอง.....	137
ภาพที่ 179 สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดสนามชัย.....	138
ภาพที่ 180 สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดสนามชัย.....	138
ภาพที่ 181 ตัวอย่างชิ้นส่วนพระพุทธรูปที่พบโดยรอบระเบียงคตวัดสนามชัย.....	139
ภาพที่ 182 ชิ้นส่วนศิลาแลงและชิ้นส่วนหินทรายในห้องกลางของเจดีย์วัดสนามชัย.....	139
ภาพที่ 183 พระพุทธรูปในอาคารด้านตะวันออกของเจดีย์วัดสนามชัย.....	139
ภาพที่ 184 ตัวอย่างเจดีย์บริวารโดยรอบเจดีย์ประธาน.....	139
ภาพที่ 185 ตัวอย่างเจดีย์บริวารโดยรอบเจดีย์ประธาน.....	139
ภาพที่ 186 สภาพทั่วไปของวัดสำปะชีว.....	141

ภาพที่ 187 อาคารเก่า พ.ศ. 2468	141
ภาพที่ 188 อุโบสถเก่าวัดสำปะชิว	141
ภาพที่ 189 ภายในอุโบสถเก่าวัดสำปะชิว.....	141
ภาพที่ 190 หลวงพ่อสงฆ์ปัญชี ประดิษฐานในอุโบสถใหม่.....	142
ภาพที่ 191 ตัวอย่างภาษาชนที่พบจากการสำรวจในปี พ.ศ. 2529.....	142
ภาพที่ 192 บริเวณโดยรอบศาลเจ้าหลักเมือง	144
ภาพที่ 193 ทางเข้าศาลเจ้าหลักเมือง	144
ภาพที่ 194 อาคารประดิษฐานประติมากรรมพระวิษณุ.....	144
ภาพที่ 195 ประติมากรรมพระวิษณุ.....	145
ภาพที่ 196 การตกแต่งภายในอาคารศาลเจ้าหลักเมือง	145
ภาพที่ 197 การตกแต่งภายในอาคารศาลเจ้าหลักเมือง	145
ภาพที่ 198 ภาษาจากบ้านบางปูน จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร เมื่อ พ.ศ. 2562.....	147
ภาพที่ 199 ชิ้นส่วนภาษาชนดินเผาจากเตาบ้านบางปูน ลายประทับด้านบนคล้ายลายปูนปั้นตกแต่งที่ วัดส้ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร เมื่อ พ.ศ. 2562	147
ภาพที่ 200 ภาษาจากบ้านบางปูน จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุพรรณบุรี.....	148
ภาพที่ 201 ตัวอย่างภาษาชนจากบ้านธรรมกุล.....	150
ภาพที่ 202 เนินดินที่เต็มไปด้วยชิ้นส่วนภาษาชนดินเผา	152
ภาพที่ 203 ตัวอย่างภาษาชนที่พบที่บ้านสมุน.....	152
ภาพที่ 204 ตัวอย่างภาษาชนที่พบที่บ้านสมุน.....	152
ภาพที่ 205 สภาพปัจจุบันของคูเมืองด้านตะวันออก	154
ภาพที่ 206 สภาพปัจจุบันของคูเมืองด้านตะวันออก (ฝั่งตรงข้ามวัดแค).....	154
ภาพที่ 207 แนวกำแพงด้านตะวันตก ที่ได้รับการบูรณะแล้ว.....	154
ภาพที่ 208 สภาพปัจจุบันของคูและกำแพงเมือง ด้านตะวันตก.....	154
ภาพที่ 209 แนวกำแพงด้านทิศเหนือ	154

ภาพที่ 210 แนวกำแพงด้านทิศตะวันออก.....	154
ภาพที่ 211 ป้อมกลางน้ำด้านทิศเหนือ.....	155
ภาพที่ 212 ป้อมกลางน้ำด้านตะวันตกฝั่งใต้.....	155
ภาพที่ 213 ภาพมุมกว้าง ป้อมกลางน้ำด้านทิศเหนือ และแนวกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ	155
ภาพที่ 219 ภาพจำลองเส้นทางน้ำบริเวณเมืองสุพรรณบุรีก่อนการใช้งานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	184
ภาพที่ 220 ภาพถ่ายเก่า พระพุทธรูปนาคปรกวัดปู่บัว	191
ภาพที่ 221 พระพุทธรูปนาคปรก วัดปู่บัว จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี	191
ภาพที่ 222 พระพุทธรูปนาคปรก วัดพระลอย.....	192
ภาพที่ 223 ภาพถ่ายดาวเทียม แสดงตำแหน่งชุมชนและเมืองโบราณในสมัยต่าง ๆ บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง	193
ภาพที่ 224 ชั้นดินทับถมที่ปรากฏบนผนังหลุมขุดค้นด้านทิศตะวันออก และร่องรอยคล้ายหลุมเสา	199
ภาพที่ 225 ชั้นดินทับถมที่ปรากฏบนผนังหลุมขุดค้นด้านทิศตะวันตก และร่องรอยคล้ายหลุมเสา	200
ภาพที่ 226 ตัวอย่างลายกดประทับคล้ายลายเพ็ญอุษะบนภาชนะจากแหล่งเตาบ้านบางปูน	203
ภาพที่ 227 ลายตกแต่งบนภาชนะแหล่งเตาบุรีรัมย์.....	203
ภาพที่ 228 ลายขีดขูดของเทวรูป ที่ศาลตาผาแดง กำหนดอายุต้นพุทธศตวรรษที่ 18.....	203
ภาพที่ 229 ลายกรองสอ ของพระโพธิสัตว์ ศิลปะอยุธยา พุทธศักราช 2001.....	204
ภาพที่ 230 ลายขีดขูดของประติมากรรมพระอุมา เมืองเก่าสุโขทัย กำหนดอายุต้นพุทธศตวรรษที่ 20	204
ภาพที่ 231 ลายกดประทับลายดอกไม้หรือลายพระอาทิตย์บนภาชนะจากแหล่งเตาบ้านบางปูน ..	204
ภาพที่ 232 กุณฐิพในแหล่งโบราณคดีห่อเอก (ซ้าย-กลาง) และที่พบในประเทศกัมพูชา (ขวา) กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 10-11.....	204
ภาพที่ 233 ลายกดประทับจากแหล่งเตาเมืองพะเยา	204
ภาพที่ 234 ลายกดประทับจากแหล่งเตาเมืองน่าน.....	204

ภาพที่ 235 ลายกดประทับลายดอกไม้หรือลายพระอาทิตย์บนภาชนะจากแหล่งเตาบ้านบางปูน .. 204

ภาพที่ 236 ลายบนภาชนะจากแหล่งเตาเมืองพะเยา 204

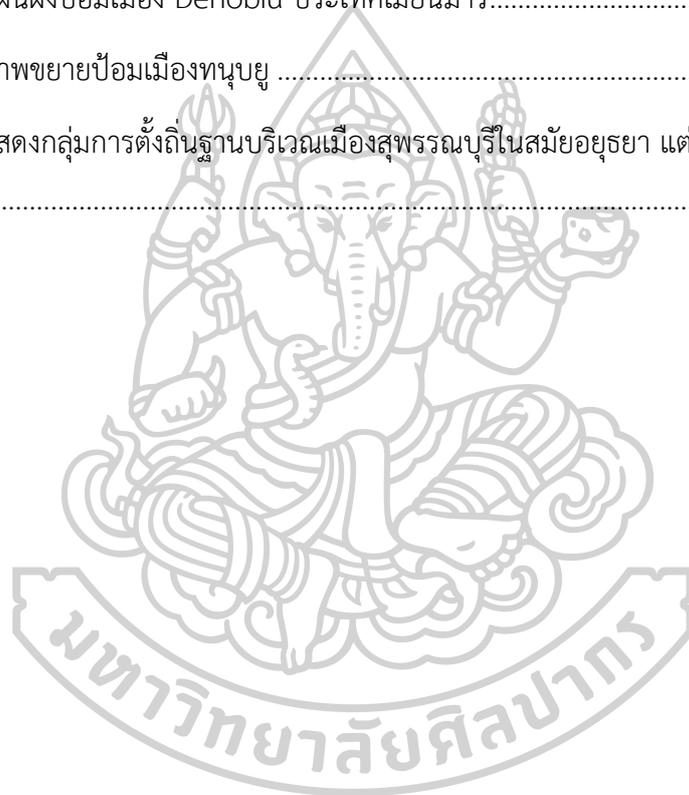
ภาพที่ 237 ภาพเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 (ซ้าย) และ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 (ขวา)..... 210

ภาพที่ 238 ภาพเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 -21 (ซ้าย) และ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23 (ขวา)..... 220

ภาพที่ 239 แผนผังป้อมเมือง Denobiu ประเทศเมียนมาร์..... 224

ภาพที่ 240 ภาพขยายป้อมเมืองทนุขู 224

ภาพที่ 241 แสดงกลุ่มการตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองสุพรรณบุรีในสมัยอยุธยา แต่ไม่สามารถระบุช่วงเวลา ได้..... 229

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมืองสุพรรณบุรีตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี โดยปรากฏร่องรอยเป็นแนวกำแพงเมืองก่ออิฐ และคูเมืองบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้างประมาณ 920 เมตร ยาวประมาณ 3,600 เมตร วางตัวขนานกับแนวแม่น้ำท่าจีน (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 9) ด้านตะวันออกมีคูเมืองบรรจบกับแม่น้ำท่าจีนบริเวณทางตอนเหนือและใต้ ช่วงกลางเมืองด้านตะวันออกไม่พบร่องรอยคูและกำแพงเมือง

ชื่อเมือง “สุพรรณบุรี” ปรากฏครั้งแรกในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับเยเรเมียส ฟาน ฟลิต ซึ่งเขียนขึ้นในปี พ.ศ. 2183 (เยเรเมียส ฟาน ฟลิต, 2560: (2)-(3)) ตรงกับรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง กล่าวถึงเมือง *Soupanna Boury* ว่าเป็นเมืองที่สมเด็จพระเจ้ารามราชา (Prae Rhaem) โปรดเกล้าฯ ให้พระนครอินทร์ (Pra Naechoon In) เสด็จไปครอง (เยเรเมียส ฟาน ฟลิต, 2560: 29-30) สำหรับเอกสารไทยชื่อเมืองสุพรรณบุรีที่เก่าที่สุดปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐฯ ซึ่งเรียบเรียงขึ้นใน พ.ศ. 2223 (ศานติ ภัคดีคำ, 2562: 152) ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กล่าวถึงเหตุการณ์ใน พ.ศ. 1913 ว่า “ครั้งถึงศักราช 732 จอศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า เสด็จมาแต่เมืองสุพรรณบุรี ขึ้นเสวยราชสมบัติพระนคร ศรีอยุธยา แลท่านจึงให้สมเด็จพระรามศวรเจ้า เสด็จไปเสวยราชสมบัติเมืองลพบุรี” (ศานติ ภัคดีคำ, 2562: 159) แสดงให้เห็นว่าเมืองที่เรียกว่า “สุพรรณบุรี” มีมาอย่างน้อยตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

อย่างไรก็ตามบริเวณเมืองสุพรรณบุรีพบหลักฐานทางโบราณคดีที่เก่ากว่ารัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เช่น ผลการขุดค้นบริเวณกำแพงเมืองสันนิษฐานว่ามีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20 และมีการอยู่อาศัยก่อนมาอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 18-26) ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พบจารึกลานทองในกรุพระปรางค์ประธานระบุถึงการสร้างและซ่อมพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุโดยกษัตริย์ซึ่งทรงพระนามว่าพระบรมจักรพรรดิ และพระราชโอรส จากรูปแบบพระนามที่ปรากฏ สันนิษฐานว่าหมายถึงสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) และพระราชโอรสผู้เป็นราชาธิราช หมายถึง สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 20 (ศานติ ภัคดีคำ และนวรรตน์ ภัคดีคำ, 2561: 256-259) สอดคล้องกับผลการขุดค้นภายในวัดที่พบว่าคงมีการก่อสร้างตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20 โดยพบร่องรอยการใช้งานในพื้นที่ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18-19 (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 41-57) ทางด้านตะวันตกนอกกำแพงเมืองราว 3

กิโลเมตรที่วัดป่าเลไลยก์ ปรากฏพระประธานในพระวิหารซึ่งอาจกำหนดอายุได้อย่างน้อยที่สุดในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2553: 107-113; สำนักโบราณคดี, 2550: 260-261) แต่ก็มีนักวิชาการตั้งข้อสังเกตว่าพระประธานซึ่งประทับนั่งห้อยพระบาทนี้มีลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปในสมัยทวารวดี (มนัส โอภากุล, 2547: 51; สำนักโบราณคดี, 2550: 260) จะเห็นได้ว่าหลักฐานบริเวณเมืองสุพรรณบุรีปรากฏร่องรอยมาอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18-19 เป็นต้นมา ซึ่งเก่ากว่าชื่อเมืองสุพรรณบุรีซึ่งปรากฏในเอกสารที่เก่าที่สุดอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22

นอกจากนี้หลักฐานประเภทจารึกที่กำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-20 ยังบ่งชี้ว่าพื้นที่บริเวณเมืองสุพรรณบุรีอาจมีเมืองที่ชื่อ “สุพรรณภูมิ” มาก่อน โดยชื่อสุพรรณภูมิปรากฏครั้งแรกในจารึกพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งสันนิษฐานว่าจารึกขึ้นในปี พ.ศ. 1835 ด้านที่ 4 กล่าวถึงเมืองซึ่งพ่อขุนรามคำแหงขยายอิทธิพลไปถึงในด้านทิศใต้ว่า “...เบื้องหัวนอน รอดคนที พระบาง แพรก **สุพรรณภูมิ** ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว...” (อัญชญา จิตสุทธิญาณ และศานติ ภัคดีคำ, 2552: 42-60) โดยลำดับที่ตั้งที่กล่าวถึงในจารึกและชื่อเมืองมีความสอดคล้องกับพื้นที่บริเวณจังหวัดสุพรรณบุรีในปัจจุบัน

“สุพรรณภูมิ” ยังปรากฏในจารึกลานทองวัดสองคอบ 1 ระบุศักราชตรงกับ พ.ศ. 1951 กล่าวถึงการกระทำบุญของขุนเพชรยุทธ เจ้าเมืองไชยนาทสถานนาม (จังหวัดชัยนาทในปัจจุบัน) ว่า “แต่ ๘ เจ้าเมืองกระทำกุศลมาแต่กระโน้นใน**สุพรรณภูมิ**” และยังคงกล่าวถึง “ผ้าขาวควัหนึ่ง ชื่อยี่ข้าง ท่านให้บำเรอแต่พระมหาเถรธรรมบุตรแห่ง**ศรีสุพรรณภูมิ**มาแล้ว” (ศานติ ภัคดีคำ และนวรรตน์ ภัคดีคำ, 2561: 112-120)

ชินกาลมาลีปกรณ์ ซึ่งเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ของล้านนา แต่งขึ้นเป็นภาษาบาลี ระหว่าง พ.ศ. 2060-2071 (พระรัตนปัญญามหาเถระ, 2540: (7)) กล่าวถึงเหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) ว่า เมืองชัยนาท (หมายถึงเมืองพิษณุโลก) เกิดทุพภิกภัย พระเจ้ารามาธิบดีกษัตริย์อโยชชปุระทรงยึดเมืองชัยนาทได้ “ครั้นยึดได้แล้ว ทรงตั้งอำมาตย์ของพระองค์ชื่อว่า **วัตติเดช ซึ่งครองเมืองสุวรรณภูมิ** ให้มาครองเมืองชัยนาท” เมื่อพระมหาธรรมราชาทรงทูลขอเมืองชัยนาทคืนได้แล้ว “**วัตติเดชอำมาตย์ก็กลับไปเมืองสุวรรณภูมิอีก**” เมื่อพระเจ้ารามาธิบดีสวรรคต “**วัตติเดชอำมาตย์มาจากเมืองสุวรรณภูมียึดแคว้นกัมโพชได้**” หลังจากนั้นเมื่อพระเจ้าธรรมราชาเมืองชัยนาทสวรรคตแล้ว “**วัตติเดชอำมาตย์มาจากอโยชชปุระยึดเมืองชัยนาท**” (พระรัตนปัญญามหาเถระ, 2540: 295-296)

แม้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวนี้จะไม่ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา แต่เมื่อเทียบเหตุการณ์กับพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ทำให้ตีความได้ว่าวัตติเดชอำมาตย์หมายถึงขุนหลวงพะงั่ว และเมืองสุวรรณภูมิหมายถึงเมืองสุพรรณภูมิ ที่เคยปรากฏในจารึกลานทองวัดสองคอบ 1 และจารึกพ่อขุนรามคำแหง เมืองที่ขุนหลวงพะงั่วครองอยู่ก่อนหน้าเข้ามาครองอยุธยา นั้น พงศาวดารส่วนใหญ่ซึ่งชำระขึ้นในสมัย

อยุธยาตอนปลายจะกล่าวว่าเป็นเมืองสุพรรณบุรี แสดงว่าในความรับรู้ของผู้ชำระพงศาวดารนั้น เมืองสุพรรณภูมิกับเมืองสุพรรณบุรีคือเมืองเดียวกัน นอกเหนือไปจากนั้นแผนที่โบราณในสมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา ก็ระบุชื่อเมืองด้านตะวันตกของกรุงศรีอยุธยาว่า “*สพันพุม*” “*พันพุม*” และ “*สพันภูมิ*” (สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม 1, 2542: 93, 164, 200) ดังนั้น ทำให้มั่นใจได้ว่าเมืองสุพรรณภูมิและเมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองเดียวกันหรืออยู่ในบริเวณเดียวกัน

ดังนั้นจะเห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรีมีมาอย่างน้อยตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 19 และอาจมีการเข้ามาอยู่อาศัยตั้งแต่ช่วงเวลาก่อนหน้า นอกจากนี้เอกสารทางประวัติศาสตร์ยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของเมืองสุพรรณบุรีต่อกรุงศรีอยุธยา โดยปรากฏบทบาทเด่นในช่วงต้นของการสถาปนากรุงศรีอยุธยา เช่น เหตุการณ์ที่พระรามเมศวร พระราชโอรสของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) เสด็จไปตีเมืองพระนครหลวง สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 จึงให้เชิญเสด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) ผู้ครองเมืองสุพรรณบุรีไปช่วย ต่อมาพระบรมราชาธิราชที่ 1 ก็เข้ายึดกรุงศรีอยุธยาได้ภายหลังสิ้นรัชกาลของพระองค์ (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด, 2553: 38) ต่อมาเกิดการผลัดแผ่นดินระหว่างเชื้อสายสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 และสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 อีกหลายครั้ง กระทั่งเจ้านครอินทร์ผู้ครองเมืองสุพรรณบุรีสามารถเข้าชิงราชสมบัติสมเด็จพระเจ้ารามราชา (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 1938-1952) โดยได้รับการสนับสนุนจากขุนนางภายในเมือง จากนั้นจึงสถาปนาตนเป็นสมเด็จพระนครินทราธิราช (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 1952-1967) หลังจากนั้นไม่ปรากฏกษัตริย์ที่มาจากเชื้อสายของราชวงศ์อู่ทองอีกจนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2112) คิดเป็นระยะเวลาจนถึง 160 ปี นักวิชาการบางท่านมองว่าเหตุการณ์นี้คล้ายกับการย้ายศูนย์อำนาจของเจ้าเมืองสุพรรณภูมิมายังราชสำนักอยุธยา เป็นจุดเริ่มต้นของการครองอำนาจเด็ดขาดในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างของราชวงศ์สุพรรณภูมิ (รัตน หนูน้อย, 2529: 48) ซึ่งส่งผลให้เมืองสุพรรณภูมิถูกลดบทบาทลงในสมัยหลังโดยเป็นเมืองลูกหลวงในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระนครินทราธิราช และสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) จากนั้นจึงถูกลดอำนาจอีกภายหลังการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยมีสถานะเป็นเมืองจัตวาอยู่ภายในเขตราชธานีขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยาจนสิ้นสมัยอยุธยา (รัตน หนูน้อย, 2529)

ช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 เมื่ออาณาจักรพม่าภายใต้ราชวงศ์ตองอูขยายอิทธิพลลงมายังเขตอาณาจักรมอญ อาณาจักรล้านนา และอาณาจักรอยุธยา สุพรรณบุรีในฐานะเมืองทางผ่านก่อนที่กองทัพพม่าจะสามารถยกเข้าสู่กรุงศรีอยุธยา ปรากฏการก่อกำแพงอิฐขึ้น และมีป้อมกลางน้ำโดยรอบ (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545ก: 19, 26) ภายหลังกำแพง

เมืองถูกรื้อลง เนื่องจากสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงเกรงว่าจะเป็นประโยชน์กับข้าศึกหากถูกยึดได้ พร้อมกับโปรดให้แบ่งท้องที่เมืองสุพรรณบุรี และเมืองราชบุรี รวมเข้าด้วยกันแล้วตั้งเป็นเมืองใหม่คือ เมืองนครไชยศรี (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด, 2553: 90) เมืองสุพรรณบุรีจึงถูกลดทั้งขนาดและบทบาทลงอีกครั้งหนึ่ง และมีได้ปรากฏการเปลี่ยนแปลงอีกในเอกสารทางประวัติศาสตร์

สำหรับการศึกษาทางโบราณคดีที่เมืองสุพรรณบุรีที่ผ่านมา พบว่าพื้นที่เมืองสุพรรณบุรีและบริเวณโดยรอบมีการสำรวจทางโบราณคดีมาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา และมีการขุดค้นขุดแต่งและอนุรักษ์มาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน โดยปรากฏแหล่งโบราณคดีจำนวนกว่า 70 แห่ง ซึ่งพบการอยู่อาศัยมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ส่วนพื้นที่บริเวณเมืองสุพรรณบุรีพบว่ามีการใช้งานมาอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 โดยปรากฏร่องรอยรูปเคารพในศาสนสถานและแหล่งเตาทางตอนเหนือของเมืองจำนวนมากกว่า 10 แห่ง (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531, 2538; รัตวี โตพงษ์พัฒน, 2533) แหล่งเตาที่เป็นที่รู้จักมากที่สุดแห่งหนึ่งคือ แหล่งเตาบ่านบางปูน ซึ่งผลิตภาชนะดินเผาเนื้อดินและเนื้อแกร่งชนิดไม่เคลือบ มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์และคล้ายกับลวดลายในวัฒนธรรมทวารวดี (จารึก วิไลแก้ว, 2529) คำอายุจากตัวอย่างถ่านบ่งชี้ว่าแหล่งเตานี้มีการใช้งานตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 18 ต่อเนื่องมาถึงพุทธศตวรรษที่ 21 (สายันต์ ไพเราะญจิตร, 2554: 298-301) ภายในเมืองมีวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เป็นศาสนสถานที่โดดเด่นอยู่กลางเมืองภายในกรุพระปรางค์ประธานบรรจุแผ่นจารึกลานทองที่แสดงถึงการสร้างและซ่อมโดยพระมหากษัตริย์สองพระองค์ ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 และสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 20 (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2555ง) ซึ่งเป็นเวลาที่ร่วมสมัยกับความนิยมสร้างมหาธาตุกลางเมืองตามอิทธิพลพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ โบราณสถานบางแห่ง เช่น วัดหน่อพุทธางกูร พบหลักฐานการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18-19 จนถึงพุทธศตวรรษที่ 25 โดยมีการซ่อมสร้างทับซ้อนกันถึง 4 ระยะเวลา (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2550ก) โดยหลักฐานทางโบราณคดีส่วนใหญ่ที่เมืองสุพรรณบุรีปรากฏในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 โดยพบว่ามีกรก่อสร้างกำแพงอิฐรอบเมือง และปรากฏจำนวนโบราณสถานประเภทวัดจำนวนมากในช่วงเวลานี้ สัมพันธ์กับการปรากฏของภาชนะจากแหล่งเตาบ่านบางปูนจากแหล่งเรือจมทั้งในและต่างประเทศที่กำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-21 (เกศรินทร์ แซ่เบ๊, 2549: 23; โครงการโบราณคดีใต้น้ำ งานโบราณคดีใต้น้ำ, 2533: 57; สายันต์ ไพเราะญจิตร, 2554: 296-301) แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบางประการภายในเมืองสุพรรณบุรี ในช่วงปลายของสมัยอยุธยาตอนต้น ซึ่งไม่ปรากฏการกล่าวถึงที่ชัดเจนในเอกสารทางประวัติศาสตร์

ทั้งนี้การศึกษาลำดับพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรีพบว่ามีจำนวนน้อยมาก โดยการศึกษาทางประวัติศาสตร์มีผลงานสำคัญได้แก่การวิจัยเรื่อง “เมืองสุพรรณ บนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์พุทธศตวรรษที่ 8-ต้นพุทธศตวรรษที่ 25” โดยวารุณี โอสการมย์ (2540) และการศึกษาของฉันทัส เพียรธรรม ที่พยายามสังเคราะห์องค์ความรู้ของเมืองสุพรรณบุรี (ฉันทัส เพียรธรรม, 2560) นอกเหนือไปจากนั้นนักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการค้นหาจุดกำเนิดของเมืองสุพรรณบุรี (ธิดา สารระยา, 2525, 2526; น. ณ ปากน้ำ, 2542; มนัส โอภากุล, 2547; ศรีศักร วัลลิโกดม, 2535, 2560) และความพยายามในการอธิบายว่าเมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองอิสระมาก่อนการเข้าครอบครองกรุงศรีอยุธยา (ธิดา สารระยา, 2526; น. ณ ปากน้ำ, 2542; รัตนา หนูน้อย, 2529; ศรีศักร วัลลิโกดม, 2535, 2560)

ด้านการศึกษาทางโบราณคดีพบที่มีการเรียบเรียงการลำดับพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรีในหนังสือ “โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี” โดยสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี (2542) ซึ่งตีพิมพ์เผยแพร่มานานกว่า 20 ปีแล้วและยังไม่มี การรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม การศึกษาเมืองสุพรรณบุรีภายหลัง พ.ศ. 2540 เป็นการดำเนินงานทางโบราณคดีเพื่อการบูรณะและพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ตามแผนแม่บทเมืองเก่าสุพรรณบุรี ข้อมูลที่ได้จากการขุดค้นมักอยู่ในรูปรายงานแยกแต่ละแหล่ง ซึ่งยังไม่มีมีการนำมาสังเคราะห์เพื่อ อธิบายภาพรวมของพัฒนาการของเมือง การรวบรวมข้อมูลที่เคยจัดพิมพ์เผยแพร่ที่ผ่านมามักอธิบาย พัฒนาการของเมืองตามช่วงเวลากระแสหลัก โดยเรียบเรียงพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรีภายใต้ กรอบสมัยทวารวดี สมัยอิทธิพลเขมร สมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ตามลำดับ แต่ยังไม่มีการ จัดแบ่งช่วงเวลาสำหรับประวัติศาสตร์ของสุพรรณบุรีเอง ทั้งยังขาดการวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักฐาน ที่พบในบริเวณเมือง เพื่ออธิบายลำดับพัฒนาการเฉพาะของเมืองสุพรรณบุรี บทบาทหน้าที่ของแหล่ง เตาท่างเหนือของเมือง พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในศูนย์กลางของเมือง หน้าที่การใช้งานในแต่ละพื้นที่ของ เมือง รวมทั้งการศึกษาาร่วมกับหลักฐานที่พบในเมืองร่วมสมัยอื่น ๆ นอกจากนี้ยังนิยมอธิบายพัฒนาการ ของเมืองสุพรรณบุรีจากหลักฐานเอกสาร แต่ยังไม่ปรากฏการอธิบายว่าจากหลักฐานทางโบราณคดี นัก โบราณคดีสามารถเล่าเรื่องเมืองสุพรรณบุรีได้เหมือน หรือแตกต่างจากภาพที่ปรากฏในหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์เพียงไร

การศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาจึงมุ่งเน้นการอธิบายพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรีจากหลักฐาน ทางโบราณคดี โดยแบ่งช่วงเวลาในการอธิบายพัฒนาการตามการปรากฏของหลักฐานทางโบราณคดี ร่วมกับการอธิบายปัจจัยของพัฒนาการในแต่ละช่วงตามบริบทประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างภาพการ เปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรีผ่านร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏ โดยใช้การกระจายตัว ของหลักฐานทางโบราณคดีในการพิจารณากลุ่มของร่องรอยหลักฐาน ร่วมกับการเปรียบเทียบ หลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรีกับชุมชนและเมืองที่ร่วมสมัย โดยเฉพาะเมืองในภูมิภาคตะวันตก

เพื่อแปลความเรื่องลำดับพัฒนาการ ศูนย์กลางของเมือง การใช้พื้นที่ภายในเมือง ทั้งนี้ผู้ศึกษาคาดหวังว่าการศึกษาในครั้งนี้จะนำไปสู่การช่วยให้เข้าใจภาพของเมืองสุพรรณบุรีขณะที่ดำรงอยู่ รวมทั้งเป็นพื้นฐานของการขยายการศึกษา และทำความเข้าใจระบบกลไกการขับเคลื่อนรัฐในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 19 ในประเทศไทย โดยเฉพาะเมืองที่ไม่ใช่เมืองศูนย์กลางของอาณาจักร ในฐานะส่วนหนึ่งของกลไกที่มีผลต่อการขับเคลื่อนศูนย์กลางของพระนครศรีอยุธยา

2. ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 สืบค้น ศึกษา และวิเคราะห์หลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-23

2.2 ตอบคำถามและอธิบายพัฒนาการทางกายภาพและปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของเมืองสุพรรณบุรี ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-23 จากหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์

3. ประโยชน์ของการศึกษา

3.1 เข้าใจลำดับพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-23 จากหลักฐานทางโบราณคดีได้

3.2 เข้าใจและสามารถอธิบายปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเมืองสุพรรณบุรีที่เกิดขึ้นระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-23 ได้

4. ขอบเขตของการศึกษา

4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ บริเวณเมืองโบราณสุพรรณบุรี และพื้นที่โดยรอบ ในเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรี พิจารณาจากการปรากฏโบราณสถานภายในเขตกำแพงเมือง และพื้นที่ต่อเนื่องนอกกำแพงเมือง ในพื้นที่ 7 เขตการปกครอง ได้แก่ ตำบลรั้วใหญ่ ตำบลท่าพี่เลี้ยง ตำบลพิหารแดง ตำบลโพธิ์พระยา ตำบลท่าระหัด ตำบลทับตีเหล็ก และตำบลสนามชัย

5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวางแผนการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษาจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี เป็นต้น และสถานที่ที่เกี่ยวข้องที่ได้แก่ แหล่งโบราณคดีซึ่งมีคุณลักษณะตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดในวัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมสามารถจำแนกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่

5.2.1 ข้อมูลจากการสำรวจทางโบราณคดี สามารถแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การสำรวจเอกสาร และการสำรวจภาคสนาม แต่ละส่วนการทำงานมีเป้าหมายและหลักเกณฑ์ในการสำรวจดังนี้

5.2.1.1 การสำรวจเอกสาร มีเป้าหมายเพื่อค้นคว้า และทบทวนจำนวนแหล่งโบราณคดีที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากการดำเนินงานทางโบราณคดีในพื้นที่ทั้งจากการสำรวจ และขุดค้นขุดแต่ง เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษามีได้ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีด้วยตนเอง จึงจำเป็นต้องใช้วิธีรวบรวมข้อมูลหลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากเอกสารการดำเนินงานทางโบราณคดีในห้องสมุดสำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี ร่วมกับการสำรวจภาคสนามในแหล่งโบราณคดีที่เกี่ยวข้องด้วยตนเอง

ขอบเขตของการสำรวจเอกสารครอบคลุมเอกสารการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจ การขุดค้น การขุดแต่ง การบูรณะ การพัฒนา รวมไปถึงเอกสารการสัมมนา เอกสารรายงานความก้าวหน้าการดำเนินงาน ภาพถ่ายเก่า แผนที่เก่า ทะเบียนนำส่งโบราณวัตถุ ทะเบียนโบราณวัตถุ บันทึกของส่วนราชการ ต้นฉบับหนังสือ ต้นฉบับนิทรรศการ แผนผังบริเวณโบราณสถาน ภาพถ่ายเส้นและภาพจำลองลักษณะของโบราณสถานโบราณวัตถุ แบบร่างสำหรับการบูรณะ บันทึกส่วนบุคคล และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับร่องรอยหลักฐาน การเปลี่ยนแปลงสภาพหลักฐานทางโบราณคดี และภูมิทัศน์ในพื้นที่ศึกษา

ข้อมูลหลักฐานที่ได้จากการค้นคว้าและรวบรวมจากเอกสารจะนำมาจัดจำแนกประเภทของหลักฐาน ตามลักษณะหน้าที่การใช้งานและรูปแบบทางศิลปะ เพื่อใช้ในการแปลความอายุสมัยและการใช้งานพื้นที่ ร่วมกับตรวจสอบการกำหนดอายุและแปลความชั้นทับถมทางโบราณคดีจากหลุมขุดค้นทางโบราณคดี เพื่อยืนยันช่วงเวลาและกิจกรรมการใช้งานในพื้นที่ต่าง ๆ พร้อมทั้งนำข้อมูลไปใช้ในการเปรียบเทียบการปรากฏหลักฐาน และความสัมพันธ์กับแหล่งโบราณคดีอื่น ๆ ทั้งในและนอกเมืองสุพรรณบุรี

5.2.1.2 การสำรวจภาคสนาม เพื่อตรวจสอบสภาพแหล่งโบราณคดี และสำรวจร่องรอยหลักฐานอื่น ๆ ที่อาจหลงเหลืออยู่ในพื้นที่ เพื่อทำความเข้าใจสภาพพื้นที่ บริบทของหลักฐาน และการเปลี่ยนแปลงสภาพของหลักฐานจากรายงานการดำเนินงานทางโบราณคดี

การสำรวจภาคสนามมีขอบเขตการสำรวจหลักในพื้นที่การศึกษา แล้วจึงประเมินคุณค่า และวางแผนการสำรวจ โดยเลือกพื้นที่สำรวจจากการทบทวนวรรณกรรม และการสำรวจเอกสาร จำนวนทั้งสิ้น 59 แห่ง ที่กระจายตัวทั้งในและนอกเมืองสุพรรณบุรีในลุ่มแม่น้ำท่าจีน

ข้อมูลตำแหน่งของโบราณสถานในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาเลือกใช้การระบุด้วยพิกัดกริด UTM (Universal Transverse Mercator Grid System) ซึ่งเป็นระบบพิกัดที่นิยมใช้ในกิจการทหารทั่วโลก เนื่องจากเป็นระบบตารางกริดที่กำหนดขนาดกริดเท่ากันทุกช่อง ทำให้ง่ายต่อการระบุพิกัด (ทวี ทองสว่าง และคณะ, 2547: 199) โดยแหล่งโบราณคดีที่มีพิกัดตำแหน่งในฐานข้อมูลของกรมศิลปากรแล้ว จะนำตำแหน่งที่เคยระบุไว้มาตรวจสอบในโปรแกรมแปลงค่าพิกัดภูมิศาสตร์ของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐมอนทานา ประเทศสหรัฐอเมริกา (Montana State University, 2020) หากมีตำแหน่งคลาดเคลื่อนจะทำการตรวจสอบตำแหน่งในสถานที่จริงด้วยแอปพลิเคชัน GPS Test บนโทรศัพท์เคลื่อนที่ในระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์ (Android) (Chartcross Limited, 2020) และนำมาแปลงค่าตำแหน่ง พร้อมตรวจสอบตำแหน่งกับภาพถ่ายดาวเทียมในโปรแกรม Google Earth Pro (Google Inc, 2019) และโปรแกรมแปลงค่าพิกัดภูมิศาสตร์ของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐมอนทานา

จากนั้นจึงดำเนินการสำรวจทางโบราณคดีในพื้นที่ศึกษา ตามวิธีการสำรวจทางโบราณคดี โดยการเดินเท้า สังเกตสภาพปัจจุบันของร่องรอยหลักฐานในพื้นที่ศึกษา ร่องรอยโบราณวัตถุบนผิวดิน สัมภาษณ์ชุมชนโดยรอบหรือผู้เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์บอกเล่า พร้อมบันทึกข้อมูลเบื้องต้น ได้แก่ ชื่อแหล่ง พิกัด สภาพโดยทั่วไป ประวัติโดยสังเขป หลักฐานทางโบราณคดีที่พบ และภาพถ่าย เพื่อนำมาจัดทำฐานข้อมูลร่วมกับการสำรวจงานเอกสาร ก่อนจะนำมาวิเคราะห์อายุสมัยและหน้าที่ของแหล่ง และนำไปแปลความการพัฒนาการของพื้นที่ต่อไป

5.2.2 ข้อมูลจากการขุดค้นทางโบราณคดี เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษามีได้ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีด้วยตนเองจึงรวบรวมจากรายงานการดำเนินงานทางโบราณคดี เช่น รายงานการสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง และบูรณะ ที่ดำเนินงานและจัดบันทึกข้อมูลหลักฐานถูกต้องตามหลักวิชาการ

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม จำนวน 59 แหล่ง มาประเมินคุณค่าและความน่าเชื่อถือของหลักฐาน แล้วจึงวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณลักษณะทางกายภาพของหลักฐานที่พบในพื้นที่ศึกษากับแหล่งโบราณคดีอื่น และสรุปลำดับการใช้งานของแหล่งโบราณคดีแต่ละแหล่ง เพื่อวิเคราะห์ประเภทหน้าที่ (site function) และอายุสมัย (age) ของแหล่งโบราณคดี และจัดทำข้อมูลสารสนเทศ (information) ในรูปแบบแผนผังหรือแผนที่ เพื่อวิเคราะห์การกระจายตัวของหลักฐานที่พบแต่ละประเภทหน้าที่ในแต่ละช่วงเวลา

5.4 การแปลความทางโบราณคดี เป็นการนำข้อมูลหลักฐานทางโบราณคดี และผลการวิเคราะห์การกระจายตัวของหลักฐาน มาแปลความกิจกรรมการใช้งานแหล่งพื้นที่ของเมืองสุพรรณบุรี ในแต่ละช่วงเวลา และลำดับภาพการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรี ร่วมกับการตรวจทานกับเอกสารทางประวัติศาสตร์ เพื่อค้นหาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของหลักฐานทางโบราณคดีในแต่ละช่วงเวลา ก่อนสรุปภาพจำลองของพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-23

5.5 การนำเสนอผลการวิจัย โดยการเรียบเรียงเป็นวิทยานิพนธ์ และบทความ ตามรูปแบบ และข้อกำหนดของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

6. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา

ตั้งแต่ พ.ศ. 2563 – 2565

7. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และแหล่งข้อมูล

- 7.1 สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี
- 7.2 สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
- 7.3 สำนักหอสมุดแห่งชาติ
- 7.4 หอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ
- 7.5 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กำแพงเพชร
- 7.6 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา
- 7.7 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ชัยนาทมุนี
- 7.8 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงใหม่
- 7.9 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช
- 7.10 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ บ้านเก่า
- 7.11 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร
- 7.12 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี
- 7.13 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์
- 7.14 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี
- 7.15 อุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเพชร
- 7.16 อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา
- 7.17 อุทยานประวัติศาสตร์ เมืองสิงห์
- 7.18 อุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย

7.19 หอสมุดวังท่าพระ มหาวิทยาลัยศิลปากร

8. ข้อจำกัดของการศึกษา

8.1 เมืองสุพรรณบุรีในปัจจุบันมีการพัฒนาเป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้ร่องรอยและหลักฐานในพื้นที่ศึกษาบางแห่งถูกทำลายจนสิ้นสภาพจากการพัฒนาเมือง ทำให้การค้นคว้าหลักฐานในบางแหล่งโบราณคดีไม่สามารถทำได้โดยละเอียด

8.2 การศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษามีได้ทำการขุดค้นทางโบราณคดีด้วยตนเอง แต่ใช้ข้อมูลจากการขุดค้นที่มีมาก่อนหน้า ดังนั้นบางแหล่งโบราณคดีที่เคยขุดค้นมาเป็นเวลานานแล้ว และมีการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีในอดีตซึ่งอาจมีค่าความคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง แต่ปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาเพิ่มเติม ผู้ศึกษาจะพิจารณาความน่าเชื่อถือของค่าอายุร่วมกับ บริบทของตัวอย่างที่ใช้กำหนดอายุ การกำหนดอายุเปรียบเทียบโดยใช้ลำดับชั้นดินและหลักฐานทางโบราณคดีที่พบร่วม

8.3 การสันนิษฐานเส้นทางน้ำโบราณทำได้อย่างไม่เต็มที่เนื่องจากไม่ปรากฏเส้นทางน้ำในแผนที่ทหารฉบับปัจจุบันโดยเส้นทางน้ำเหล่านั้นต้นเขินคลองหลายแห่งไม่ปรากฏประวัติการขุดที่ชัดเจนการสันนิษฐานซึ่งต้องอาศัยภาพถ่ายดาวเทียมและภาพถ่ายทางอากาศเก่าซึ่งผู้ศึกษามีใช้ผู้เชี่ยวชาญจึงเป็นข้อจำกัดที่จะระบุให้แน่ชัดได้ว่าเส้นทางน้ำใดบ้างที่ร่วมสมัยกับหลักฐานที่ปรากฏในเมืองสุพรรณบุรีในแต่ละช่วงเวลาทั้งนี้ผู้ศึกษาได้พยายามอ้างอิงจากร่องรอยทางน้ำเก่าที่ปรากฏบนภาพถ่ายทางอากาศร่วมกับลักษณะการกระจายตัวของหลักฐานที่ปรากฏในแต่ละช่วงเวลาในการสันนิษฐานลักษณะพื้นที่ขอบเขตของเส้นทางน้ำและขอบเขตของในแต่ละช่วงเวลานั้นๆ

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม

1. ประเด็นการศึกษาด้านประวัติศาสตร์-โบราณคดีที่ผ่านมาของเมืองสุพรรณบุรี

1.1 การศึกษาประวัติศาสตร์-พัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี

1.1.1 ชื่อเมืองสุพรรณบุรี จากตำนานและเอกสารทางประวัติศาสตร์

ชื่อเมือง “สุพรรณบุรี” ที่เก่าที่สุดขณะนี้พบในเอกสาร พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับเยเรเมียส ฟาน ฟลิต (The Short History of The Kings of Siam) ซึ่งเขียนขึ้นในปี พ.ศ. 2183 ปรากฏการกล่าวถึงเมือง *Soupanna Boury* ว่าเป็นเมืองที่สมเด็จพระเจ้ารามราชา (Prae Rhaem) โปรตเกล้าฯ ให้นำพระนครอินทร์ (Pra Naechoon In) เสด็จไปครอง (เยเรเมียส ฟาน ฟลิต, 2560: 29-30) สำหรับเอกสารไทยชื่อเมืองสุพรรณบุรีที่เก่าที่สุดปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐ ซึ่งเรียบเรียงขึ้นใน พ.ศ. 2223 (ศานติ ภัคดีคำ, 2562: 152) กล่าวถึงเหตุการณ์ใน พ.ศ. 1913 ว่า “ครั้งถึงศักราช 732 จอศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า เสด็จมาแต่ **เมืองสุพรรณบุรี** ขึ้นเสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา แลท่านจึงให้สมเด็จพระรามศวรเจ้า เสด็จไปเสวยราชสมบัติเมืองลพบุรี” (ศานติ ภัคดีคำ, 2562: 159) แสดงให้เห็นว่าเมืองที่เรียกว่า “สุพรรณบุรี” มีมาอย่างน้อยตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาก่อนหน้าพุทธศตวรรษที่ 22 ปรากฏชื่อเมืองอื่นอีกอย่างน้อย 2 ชื่อที่มีการตีความว่าเกี่ยวข้องกับเมืองสุพรรณบุรี ได้แก่ สุวรรณปุระ และสุพรรณภูมิ โดยชื่อ “สุวรรณปุระ” ปรากฏในจารึกปราสาทพระขรรค์ ซึ่งสร้างในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พ.ศ. 1734 จากความคล้ายคลึงของชื่อเมืองกับชื่อ “สุพรรณบุรี” และลำดับการเรียงชื่อเมืองในจารึกหลักนี้ซึ่งลำดับตามระยะทางมาตั้งแต่เมืองลโวทยปุระ (เมืองลพบุรี) นักวิชาการสันนิษฐานพ้องกันว่าอยู่ในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากพบหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเขมรในหลายพื้นที่ เช่น บ้านหนองแจง และบ้านดอนคา ในอำเภอดอนเจดีย์ บ้านดอนกอก ในอำเภออู่ทอง เนินทางพระ ในอำเภอสามชูก บ้านดงเชือก บ้านท่าโป่ง และบ้านหนองหลวง ในอำเภอหนองหญ้าไซ โดยพบร่องรอยเมืองโบราณที่มีผังในรูปสี่เหลี่ยม ร่วมกับสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า รูปเคารพในศาสนาพุทธ นิกายมหายาน ประติมากรรมปูนปั้นสำหรับประดับสถาปัตยกรรม รวมถึงภาชนะดินเผาเคลือบสีน้ำตาลแบบเขมร (พจนก กาญจนจันทร์ และคณะ, 2556: 40-43; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2542: 87-92; สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2561: 9) แต่ในปัจจุบันยังไม่มีข้อมูลยืนยันแน่ชัดว่า ตัวเมืองสุวรรณปุระนั้นตั้งอยู่ที่ใด โดยมีข้อสันนิษฐานของที่ตั้งเมืองสุวรรณปุระไว้ 3 แนวทาง ได้แก่

1) บริเวณเนินทางพระ อำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด เนื่องจากพบรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรลักษณะคล้ายกับที่พบในเมืองเมืองพระนครหลวง (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2542: 88) ชิ้นส่วนพระพุทธรูปและประติมากรรมปูนปั้น ศิลปะท้องถิ่นที่ได้รับอิทธิพลศิลปะเขมรแบบบายน

ภาพที่ 2 ประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่พบที่เนินทางพระ จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี

ภาพที่ 3 ตัวอย่าง ประติมากรรมปูนปั้นที่พบที่เนินทางพระ
จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุพรรณบุรี

2) บริเวณบ้านหนองแจง ตำบลไร่รถ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี พบ ส่วนประกอบสถาปัตยกรรม ชิ้นส่วนประติมากรรม และมีร่องรอยที่อาจเป็นเมืองจากภาพถ่าย ดาวเทียม (พจนก กาญจนจันทร์ และคณะ, 2556: 28)

3) บริเวณเมืองสุพรรณบุรี อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี พบร่องรอยคล้ายคู เมืองคร่อมสองฝั่งแม่น้ำท่าจีน จากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศ และร่องรอยประติมากรรมและพระพิมพ์ในวัดต่าง ๆ ริมแม่น้ำท่าจีนฝั่งตะวันออก (มนัส โอภากุล, 2540: 109) นอกจากนี้ยังมีความพยายามเชื่อมโยงกับภาพสลักกองทัพของ “เสียมกุก” ที่ปราสาทนครวัด โดยสันนิษฐานว่าเสียมกุก น่าจะหมายถึงสุวรรณปุระ และตรงกับชื่อ เสียน ที่ปรากฏในเอกสารจีนในสมัยหลัง (กรมศิลปากร, 2562: 16)

ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-20 ปรากฏการกล่าวถึงชื่อเมือง “สุพรรณภูมิ” ที่มีความ คล้ายคลึงกับชื่อ สุวรรณปุระ และสุพรรณบุรี ปรากฏในจารึก 2 หลัก ได้แก่ จารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ซึ่งสันนิษฐานว่าจารขึ้นในปี พ.ศ. 1835 เนื้อความในจารึกด้านที่ 4 บรรทัดที่ 16 - 26 กล่าวถึงเมืองที่ พ่อขุนรามคำแหงปราบได้ ชื่อเมืองสุพรรณภูมิปรากฏในรายชื่อเมืองด้านทิศใต้ ความว่า “...เบื้องหัว นอน รอดคนที พระบาง แพรก **สุพรรณภูมิ** ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว ...” (อัญชญา จิตสุทธิญาณ และศานติ ภัคดีคำ, 2552: 58-60) ซึ่งชื่อเมือง สุพรรณภูมิ ราชบุรี และ เพชรบุรี ยังสอดคล้องกับชื่อเมืองในจารึกปราสาทพระขรรค์ ได้แก่ สุวรรณปุระ ชยราชบุรี และ ศรี ชยวัชรบุรี (คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2513: 209)

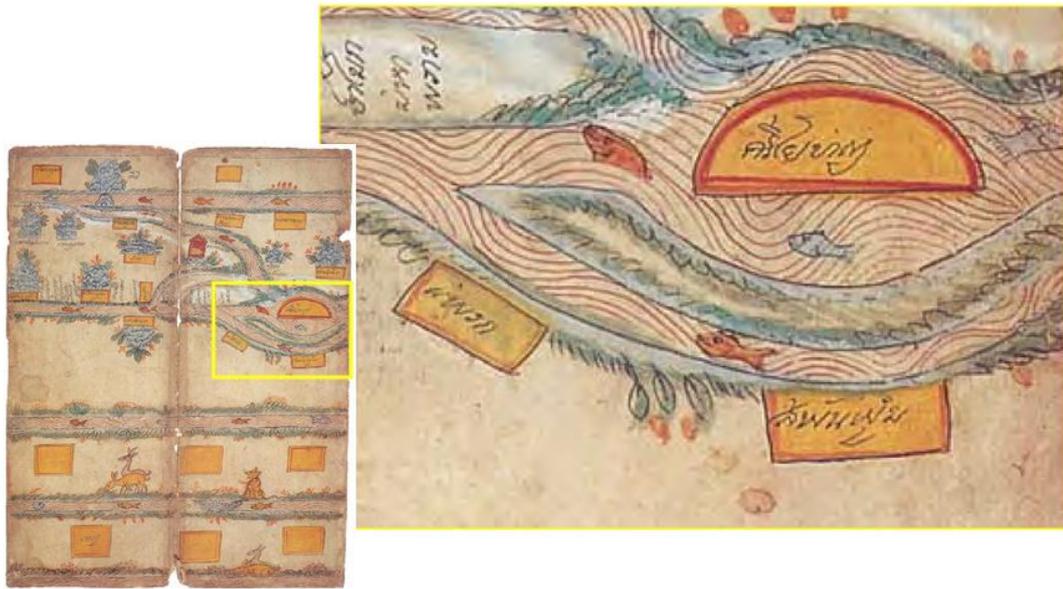
จารึกลานทองวัดส่องคบกล่าวถึงการกระทำบุญของขุนเพชญ์สาร เจ้าเมืองไชยนาทสถานนาม (ชัยนาท) โดยมีการออกชื่อเมือง 3 เมือง ได้แก่ ศรีสุพรรณภูมิ ศรีอโยธยา และนครพระราม ความว่า “แต่ ธ เจ้าเมืองกระทำกุศลมาแต่กระโน้นใน**สุพรรณภูมิ**” และยังกล่าวถึง “ผ้าขาวคร้วหนึ่ง ซ้อยี่ข้าง ท่านให้บำเรอแด่พระมหาเถรธรรมบุตรแห่ง**ศรีสุพรรณภูมิ**มาแล้ว” (ศานติ ภัคดีคำ และ นวรัตน์ ภัคดีคำ, 2561: 112-120)

ด้านเอกสารพบว่าชื่อสุพรรณภูมิปรากฏในชินกาลมาลีปกรณ์ที่เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ของ ล้านนา แต่งขึ้นเป็นภาษาบาลี ระหว่าง พ.ศ. 2060-2071 (พระรัตนปัญญามหาเถระ, 2540: (7)) กล่าวถึงเหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลือไท) ว่า เมืองชัยนาท (หมายถึงเมือง พิษณุโลก) เกิดทุพภิกภัย พระเจ้ารามาริบัติกษัตริย์อโยชปุระทรงยึดเมืองชัยนาทได้ “ครั้นยึดได้แล้ว ทรงตั้งอำมาตย์ของพระองค์ชื่อว่า **วัตติเดช ซึ่งครองเมืองสุวรรณภูมิ** ให้มาครองเมืองชัยนาท” เมื่อพระมหาธรรมราชาทรงทูลขอเมืองชัยนาทคืนได้แล้ว “**วัตติเดชอำมาตย์ก็กลับไปเมืองสุวรรณภูมิอีก**” เมื่อพระเจ้ารามาริบัติสวรรคต “**วัตติเดชอำมาตย์มาจากเมืองสุวรรณภูมียึดแคว้นกัมโพชได้**” หลังจากนั้นเมื่อพระเจ้าธรรมราชาเมืองชัยนาทสวรรคตแล้ว “**วัตติเดชอำมาตย์มาจากอโยชปุระยึดเมืองชัยนาท**” (พระรัตนปัญญามหาเถระ, 2540: 295-296) แม้ว่าเหตุการณ์ยึดครองเมืองชัยนาท (หมายถึงเมืองพิษณุโลก) จะไม่ปรากฏในพงศาวดารอโยธยา แต่เมื่อเทียบเหตุการณ์ที่เหลือกับ พงศาวดารอโยธยาแล้ว ทำให้ตีความได้ว่าวัตติเดชอำมาตย์นั้นคงหมายถึงขุนหลวงพะงั่ว ส่วนเมือง สุวรรณภูมิก็คงหมายถึงเมืองสุพรรณภูมิที่เคยปรากฏในจารึกลานทองวัดส่องคบ 1 และจารึกสุโขทัย หลักที่ 1 เมืองที่ขุนหลวงพะงั่วครองอยู่ก่อนหน้าเข้ามาครองอโยชยานั้น พงศาวดารส่วนใหญ่ซึ่งชำระ ขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลายและสมัยรัตนโกสินทร์จะกล่าวว่าเป็นเมืองสุพรรณบุรี แสดงว่าในความ รับรู้ของผู้ชำระพงศาวดารนั้น เมืองสุพรรณภูมิกับเมืองสุพรรณบุรี คือเมืองเดียวกัน

ภาพที่ 6 จารึกลานทองวัดสองศบ 1

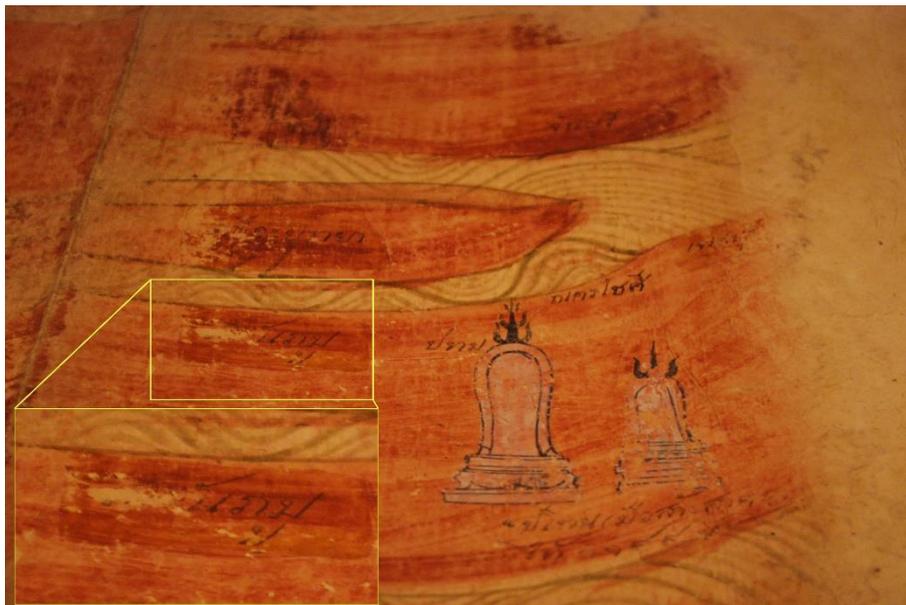
นอกเหนือไปจากนั้น ภาพแผนที่โบราณในสมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา ก็ระบุชื่อเมืองด้านตะวันตกของกรุงศรีอยุธยาว่า “**สพันพุม**” (สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม 1, 2542: 93) “**พันพุม**” (สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม 1, 2542: 164) และ “**สพันภูมิ**” (สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม 1, 2542: 200) ทำให้มั่นใจได้ว่าเมืองสุพรรณภูมิและเมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองเดียวกันหรืออยู่ในบริเวณเดียวกัน และคงมีชื่อเรียกอยู่เสมอตลอดสมัยอยุธยา

ภาพที่ 7 แผนที่โบราณจากสมุดภาพในสมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา หมายเลข 6 แสดงตำแหน่งเมืองสัพันพุม
(ที่มา: สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม 1, 2542: 93)

ภาพที่ 8 แผนที่โบราณจากสมุดภาพในสมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา หมายเลข 8 แสดงตำแหน่งเมืองสัพันพุม
(ที่มา: สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม 1, 2542: 164)

ภาพที่ 9 แผนที่โบราณจากสมุดภาพในสมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา หมายเลข 8 แสดงตำแหน่งเมืองสพันภูมิ
(ที่มา: สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม 1, 2542: 200)

ในพงศาวดารเหนือยังปรากฏชื่อที่เชื่อกันว่าเกี่ยวข้องกับเมืองสุพรรณบุรีในอดีตอีก 2 ชื่อ คือ “พันธุมบุรี” และ “สองพันบุรี” ซึ่งนักวิชาการท้องถิ่นเชื่อว่าหมายถึงเมืองสุพรรณบุรีในอดีต (จังหวัดสุพรรณบุรี, 2565) โดยชื่อเมืองทั้งสองชื่อนี้เป็นชื่อเมืองในตำนาน ปรากฏในพงศาวดารเหนือซึ่งเป็นเอกสารที่ตกทอดมาแต่ครั้งสมัยอยุธยา สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ครั้นดำรงตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีรับสั่งให้พระวิเชียรปรีชา (น้อย) รวบรวมขึ้นจากหนังสือเรื่องต่าง ๆ คัดเข้าไว้ด้วยกัน แล้วเรียงเรียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2330 เนื้อความแต่ละตอนไม่ค่อยปะติดปะต่อกันนัก คล้ายนำเรื่องหลายเรื่องมาเรียงกันแล้วแต่งความเชื่อมต่อหัวเรื่องเพิ่มเติมในภายหลัง ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้พิมพ์ขึ้น ใน พ.ศ. 2412 ดังปรากฏความในบานแผนกฉบับพิมพ์ (พงศาวดารเหนือ, 2474: ก-ข, 1-2) โดยปรากฏเนื้อความที่เกี่ยวข้องกับเมืองสุพรรณบุรีเพียงสั้น ๆ ดังนี้

ขณะนั้นพระเจ้ากาแต เป็นเชื้อมาแต่ต้นเรศวรหงษาดี ได้มาเสวยราชสมบัติแล้วมาบูรณวัดโปรดสัตว์วัด 1 วัดภูเขาทองวัด 1 วัดใหญ่วัด 1 สามวัดนี้แล้ว จึงให้มอญน้อยเป็นเชื้อมาแต่พระองค์ออกไปสร้างวัดสนามไชย แล้วมาบูรณวัดพระปาเลไลย ในวัดลานมะขวิด แขวงเมืองพันธุมบุรีนั้น ข้าราชการบูรณวัดแล้วก็ชวนกันบวชสิ้นสองพันคน จึงขนานนามเมืองใหม่ชื่อว่าเมืองสองพันบุรี แล้วพระองค์จึงยกนาเป็นส่วนสัตตวัดไว้พระองค์อยู่ในศิริราชสมบัติ 40 ปีจึงสวรรคต จุลศักราช 565 ปีชาลเบ็ญจศก (พงศาวดารเหนือ, 2474: 60)

หากถือตามตำนานพระเจ้ากาแต ซึ่งระบุเหตุการณ์การสร้างวัดสนามชัย และบูรณะวัดป่าเลไลยก์ ว่าเกิดขึ้นในช่วง พ.ศ.1706-1746 ซึ่งเป็นปีที่พระเจ้ากาแตครองราชย์ หรืออยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 18 อย่างไรก็ตามเนื่องจากพงศาวดารเหนือมีความไม่น่าเชื่อถือจากการเรียบเรียงใหม่ ทั้งตามธรรมดาของหลักฐานประเภทนี้มักให้ศักราชที่ไม่แม่นยำเนื่องจากเป็นเรื่องมุขปาฐะที่รวบรวมเขียนขึ้นในภายหลัง ดังนั้นร่องรอยเรื่องราวของเมืองสุพรรณบุรีที่เหลืออยู่ในตำนานจึงจำเป็นต้องใช้หลักฐานอื่นมาตรวจสอบให้แน่ชัด ทั้งชื่อเมือง และชื่อวัด ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดในเอกสารของท้องถิ่น บริบทของเนื้อเรื่องก็มิได้สิ่งใดชี้ชัดได้ว่าหมายถึงสถานที่ในเมืองสุพรรณบุรีอย่างแท้จริง การอนุมานว่าชื่อเมืองทั้งสองนั้นอยู่ในเขตจังหวัดสุพรรณบุรีก็เนื่องจากว่าในเมืองสุพรรณบุรีปรากฏวัดชื่อวัดสนามชัยและวัดป่าเลไลยก์ ซึ่ง น. ณ ปากน้ำ เคยกำหนดอายุรูปแบบศิลปะของพระพุทธรูปและเจดีย์ไว้ในช่วงก่อนสมัยอยุธยา โดยกำหนดชื่อเรียกว่า “ศิลปะสุพรรณภูมิ-อโยธยา” (น. ณ ปากน้ำ, 2542) ส่วนเรื่องเล่าของที่แพร่หลายของเมืองสุพรรณบุรีในปัจจุบัน สันนิษฐานว่านำมาจากพงศาวดารเหนือซึ่งเผยแพร่ในสมัยรัตนโกสินทร์ ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้นี้จึงไม่อาจคล้อยตามได้ว่าเมืองพันธุมบุรี และเมืองสองพันบุรี หมายถึงชื่อเมืองเดิมของสุพรรณบุรีอย่างแท้จริง

โดยสรุปแล้วชื่อเมืองที่สัมพันธ์กับการศึกษาเมืองสุพรรณบุรีปรากฏทั้งสิ้นจำนวน 5 ชื่อ คือ สุพรรณบุรี สุวรรณปุระ สุพรรณภูมิ พันธุมบุรี และสองพันบุรี ทั้งนี้จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าชื่อที่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเกี่ยวข้องกับเมืองสุพรรณบุรีในการศึกษาค้นนี้มีเพียง 2 ชื่อ คือ สุพรรณบุรี และสุพรรณภูมิ โดยชื่อสุพรรณบุรีปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 เป็นอย่างน้อย และมีการใช้สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ขณะที่ชื่อสุพรรณภูมิปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 และมีร่องรอยการใช้งานปรากฏหลงเหลืออยู่จนถึงพุทธศตวรรษที่ 23 แต่ไม่ปรากฏชัดเจนว่าเริ่มเสื่อมความนิยมการใช้งานเมื่อใด แต่จะต้องเกิดขึ้นภายหลังรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าพระรามราชา เนื่องจารึกลานทองวัดสองคอบ จังหวัดชัยนาท ระบุศักราชตรงกับ พ.ศ. 1951 ยังปรากฏชื่อสุพรรณภูมิอยู่ หรืออาจใช้มาจนถึงสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ดังที่ปรากฏชื่อในชินกาลมาลีปกรณ์ ซึ่งรจนาเมืองราว พ.ศ. 2060-2070

การเปลี่ยนแปลงชื่อเมืองอาจกำหนดอย่างกว้างได้ในช่วงหลังรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าพระรามราชา ถึงก่อนรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองดังปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เมื่อพิจารณาบริบททางประวัติศาสตร์ร่วมด้วย ผู้ศึกษาเห็นว่าชื่อช่วงเวลาเปลี่ยนชื่อสุพรรณภูมิมาเป็นสุพรรณบุรี อาจสัมพันธ์กับเหตุการณ์ปฏิรูปการปกครองในคราวใดคราวหนึ่งระหว่างในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และสมัยสมเด็จพระนเรศวร ซึ่งอาจใช้เป็นหมุดหมายสำคัญในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง การจัดลำดับศักดิ์ของเมือง และเปลี่ยนแปลงนามเมืองได้ในคราวเดียวกัน ทั้งนี้ศรีศักร วัลลิโภดม เสนอว่า ชื่อเมืองสุพรรณภูมิอาจมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ในคราวเดียวกับที่ทำให้มีการรื้อกำแพงเมืองสุพรรณบุรี และตั้งเมืองนครไชยศรี สันนิษฐานว่า

มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองสุพรรณภูมิ คือ รื้อกำแพงและย้ายเมืองมาสร้างเมืองชั้นใหม่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2538: 300)

แม้ในขณะนี้ยังไม่มีหลักฐานใดที่สามารถให้คำตอบได้แน่ชัดว่า สุพรรณภูมิ ถูกเปลี่ยนชื่อเป็นสุพรรณบุรี ตั้งแต่เมื่อใด การศึกษาในครั้งนี้จึงขอใช้ชื่อ “สุพรรณบุรี” เมื่อกล่าวถึงพัฒนาการของเมืองในพื้นที่นี้ในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 21 และใช้ชื่อ “สุพรรณภูมิ” ในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 21 โดยอิงจากชื่อ สุพรรณภูมิ และสุวรรณภูมิ ที่ยังปรากฏอยู่ในช่วงครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 20 และปลายพุทธศตวรรษที่ 21

1.1.2 สุพรรณภูมิ ที่ตั้งและกายภาพของเมือง

ตำแหน่งที่ตั้งของเมืองสุพรรณบุรีในสมัยอยุธยา ปรากฏร่องรอยคูเมืองและกำแพงเมืองบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน มีขนาดยาวประมาณ 920 เมตร และยาวประมาณ 3,600 เมตร โดยมีวัดพระศรีรัตนมหาธาตุอยู่บริเวณกลางเมือง และปรากฏร่องรอยโบราณสถานในสมัยอยุธยาหลายแห่งกระจายตัวอยู่ทั้งภายในและโดยรอบพื้นที่กำแพงเมือง สะท้อนภาพความรุ่งเรืองของเมืองสุพรรณบุรีในอดีต และช่วยยืนยันตำแหน่งที่ตั้งของเมืองสุพรรณบุรีในสมัยอยุธยา ก่อนจะมีการย้ายศูนย์กลางปกครองของเมืองมายังพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนในสมัยรัตนโกสินทร์

ข้อมูลจากการสำรวจทางโบราณคดีโดยนักวิชาการและผู้สนใจในประวัติความเป็นมาของเมืองสุพรรณบุรี ปรากฏรายงานการพบโบราณวัตถุที่กำหนดอายุจากรูปแบบศิลปะได้แก่กว่าสมัยอยุธยาอยู่บ่อยครั้ง เช่น พระพุทธรูปนาคปรก ศิลปะบายน กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 18 พบที่วัดปู่บัว วัดลาวทอง วัดพระลอย พระพิมพ์ตรีภาย พระพิมพ์พระพุทธรูปยืนกระทำอภัยมุทรา ทำจากดินเผาและโลหะ (ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2544; พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี, 2546; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2542, 2545ข) รวมถึงเจดีย์ทรงระฆังในผังแปดเหลี่ยมซึ่งเคยมีการกำหนดอายุในช่วงก่อนสมัยอยุธยา ราวพุทธศตวรรษที่ 17 – 19 ทำให้มีการสันนิษฐานว่าบริเวณเมืองสุพรรณบุรีทั้งสองฝั่งแม่น้ำท่าจีนน่ามีการใช้งานมาตั้งแต่ก่อนสมัยอยุธยา ประกอบกับการศึกษาด้านเอกสารและจารึกในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 – 20 ได้แก่ จารึกสุโขทัยหลักที่ 1 และจารึกลานทองวัดส่องคบ จังหวัดชัยนาท ที่ปรากฏชื่อ สุพรรณภูมิ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเมืองที่มีความเกี่ยวข้องกับเมืองสุพรรณบุรี ทำให้มีการเชื่อมโยงว่าเมืองสุพรรณภูมิอาจเป็นชื่อของเมืองที่มีขึ้นก่อนสุพรรณบุรี และได้พัฒนาต่อมาเป็นเมืองสุพรรณบุรี

อย่างไรก็ตามตำแหน่งที่ตั้งที่แน่นอนของเมืองสุพรรณภูมินั้นยังไม่สามารถระบุได้ชัดเจน แต่มีความพยายามค้นหาร่องรอยหลักฐานเพิ่มเติมเพื่อยืนยันตัวตนของสุพรรณภูมิ นอกเหนือจากการสำรวจในพื้นที่ โดยจากการศึกษาของทิวา ศุภจรรยา และผ่องศรี วนาสิน เสนอรายงานการวิจัยเรื่อง

แหล่งที่ตั้งชุมชนโบราณในประเทศไทยจากภาพถ่ายทางอากาศ (ทิวา ศุภจรรยา และผ่องศรี วนาสิน, 2529) โดยนำเสนอร่องรอยผิดปกติที่พบบนภาพถ่ายทางอากาศบริเวณตำบลรั้วใหญ่ และตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี และงานศึกษาร่องรอยบนภาพถ่ายทางอากาศของ ศรีศักร วัลลิโภดม ได้เสนอว่ามีร่องรอยคล้ายคูน้ำบริเวณสองฝั่งของแม่น้ำท่าจีน เป็นรูปร่างคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่มีแม่น้ำท่าจีนผ่ากลางร่องรอย ร่องรอยดังกล่าวมีขนาดใหญ่กว่าร่องรอยคูและกำแพงเมืองสุพรรณบุรีซึ่งยังคงเหลือร่องรอยในปัจจุบันราวสองเท่า โดยมีขนาดกว้างประมาณ 1,900 เมตร ยาว 3,600 เมตร (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 9-10)

ภาพที่ 10 ร่องรอยผิดปกติที่ปรากฏบนภาพถ่ายทางอากาศบริเวณเมืองสุพรรณบุรี

(ดัดแปลงจาก: ศรีศักร วัลลิโภดม, 2538: 296)

ภาพถ่ายทางอากาศชุดนี้ในภายหลังมีนักวิชาการหลายท่านให้ความสนใจ และตีความว่า ร่องรอยดังกล่าวเป็นร่องรอยของเมืองโบราณในรุ่นก่อนเมืองสุพรรณบุรีในช่วงก่อนสมัยอยุธยา-สมัย อยุธยาตอนต้น ซึ่งสันนิษฐานว่าตรงกับเมืองสุพรรณภูมิ (พิเศษ เจียจันทรพงษ์, 2542: 12; ศรีศักร วัล ลิโกตม, 2538: 299-300; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 9-10) โดยเชื่อมโยงกับเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรี ที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ว่า โปรดให้รื้อกำแพงเมืองสุพรรณบุรี เมืองลพบุรี และเมืองนครนายก ด้วยทรงเกรงว่าจะเป็นประโยชน์กับข้าศึกหากถูกยึดได้ พร้อมกับโปรดให้แบ่งท้องที่เมืองสุพรรณบุรี และเมืองราชบุรี รวมเข้าด้วยกันแล้วตั้งเป็นเมืองใหม่คือ เมืองนครไชยศรี ดังความว่า

“...ไพบรพลเมืองตรีจัตวาปากใต้ เข้าพระนครนี้น้อย หนีออกอยู่ด้วยดงห้วยเขา ต้อนไม่ได้ เป็นอันมาก ให้บ้านท่าจีนตั้งเป็นเมืองสาครบุรี ให้เอาบ้านตลาดขวัญตั้งเป็นเมืองนนทบุรี **ให้แบ่งเอาแขวงเมืองราชบุรี แขวงเมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองนครชัยศรี แล้วปรึกษาว่า กำแพงเมืองลพบุรี เมืองนครนายก เมืองสุพรรณบุรี 3 เมืองนี้ควรจะล้างเสีย หรือ จะเอาไว้** สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระราเมศวร พระมหินทราราช กับมุขมนตรีพร้อมกัน ปรึกษาราทูลว่า จะให้ไปรับทัพหัวเมืองนั้น ถ้ารับได้ก็เป็นคุณ ถ้ารับมิได้ข้าศึกจะอาศัย ให้รื้อกำแพงเสียดีกว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็บัญชาตาม แล้วให้ตั้งพิจารณาเลขสังกัดสม พันลำเครื่อง 200,000 เศษ” (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การ ขุนหลวงหาวัด, 2553: 90)

จากข้อความในพระราชพงศาวดารแสดงว่าก่อนหน้านี้นี้เมืองสุพรรณบุรีจะต้องเป็นเมืองที่มี กำแพงแล้ว และมีพื้นที่กว้างกว่าปัจจุบัน และสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โปรดให้รื้อเสีย จึงอาจเป็น เหตุให้ต้องสร้างแนวกำแพงเมืองขึ้นใหม่อีกครั้งในพื้นที่ด้านตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน ทั้งนี้ นัส โอภา กุล (2547) มีความเห็นแย้งว่าเมืองสุพรรณภูมิมีอาณาเขตอยู่เพียงฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีนมาตั้งแต่ แรกและร่องรอยที่เห็นจากภาพถ่ายทางอากาศเป็นร่องรอยที่เกี่ยวกับการจัดการชลประทาน มิใช่คู เมืองรุ่นเก่า

ผู้ศึกษาเห็นว่าการศึกษาในครั้งนี้ อาจช่วยตอบคำถาม หรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมใหม่ ๆ ใน ประเด็นข้อโต้แย้งนี้ได้ โดยการลำดับการใช้งานของพื้นที่ทั้งสองฝั่งของแม่น้ำท่าจีน จากร่องรอย หลักฐานจากการขุดค้นทางโบราณคดี ชั้นทับถมทางโบราณคดี ตำแหน่งโบราณสถาน และ โบราณวัตถุที่พบในพื้นที่ และพิจารณาความสอดคล้องของข้อมูลหลักฐานกับข้อสันนิษฐานเดิม

1.2 การศึกษาสถานะ และบทบาทของเมืองสุพรรณบุรีในสมัยอยุธยา

1.2.1 บทบาทของเจ้าเมืองสุพรรณบุรีที่มีต่อการปกครองของอาณาจักรอยุธยา

ปรากฏการกล่าวถึงในเอกสารกลุ่มพระราชพงศาวดารในช่วงต้นของการสถาปนากรุงศรีอยุธยา เช่น เหตุการณ์ที่พระรามเมศวร พระราชโอรสของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) เสด็จไปตีเมืองพระนครหลวงแต่เสียทีในการรบ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 จึงให้เชิญเสด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) ผู้ครองเมืองสุพรรณบุรีไปช่วย ความว่า

“มีพระราชโองการให้ขุนตำรวจออกไปเชิญ**สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ผู้เป็นพระเชษฐา อยู่ ณ เมืองสุพรรณบุรี** ครั้นเสด็จเข้ามาถึงพระนครแล้ว พระเจ้าอยู่หัวจึงตรัสว่าให้อัญเชิญท่านออกไปช่วยหลานท่าน สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าจึงยกทัพพร้อมออกไปถึงกรุงกัมพูชาธิบดี ได้รับเอาชัยชนะได้ ให้กวาดเอาครัวชาวกรุงกัมพูชาธิบดีเข้าพระนครเป็นอันมาก” (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหา วัด, 2553: 38)

เอกสารทางพงศาวดารของล้านนา และนครศรีธรรมราช กล่าวถึงเหตุการณ์ที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ทรงยึดเมืองชัยนาท (พิชญโลก) ได้ แล้วให้ขุนหลวงพะงั่วไปครองเมืองชัยนาทไว้ก่อนจะเสด็จกลับมายังกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเหตุการณ์นี้ไม่ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาแต่ปรากฏในชินกาลมาลีปกรณ์ของล้านนาความว่า

“...เมื่อพระเจ้าอู่ทกโชตถะสว่างลับไปแล้ว พระเจ้าลิไทยทรงครอบครองราชสมบัติในเมืองสุโขทัยนั้น และพระเจ้าลิไทยนั้น มีชื่อเสียงปรากฏว่า พระเจ้าธรรมราชา เพราะทรงศึกษาเล่าเรียนพุทธวจนะคือ ไตรปิฎก เล่ากันว่า ครั้งหนึ่ง เมืองชัยนาทเกิดทุพภิกภัย พระเจ้ารามาริบัติ กษัตริย์อโยชชปุระ เสด็จมาจากแคว้นกัมโพช ทรงยึดเมืองชัยนาทนั้นได้ โดยทำทีว่าเอาข้าวมาขาย ครั้นยึดได้แล้ว **ทรงตั้งอำมาตย์ของพระองค์ชื่อว่าวัตติเดช ซึ่งครองเมืองสุวรรณภูมิ ให้มาครองเมืองชัยนาท** ส่วนพระองค์เสด็จกลับไปอโยชชปุระ ต่อแต่นั้นมาพระเจ้าธรรมราชาที่ส่งราชบรรณาการเป็นอันมากไปถวายพระเจ้ารามาริบัติทูลขอเมืองชัยนาทนั้นคืน ฝ่ายพระเจ้ารามาริบัติก็ทรงประทานคืนแก่พระเจ้าธรรมราชา **วัตติเดชอำมาตย์ก็กลับไปเมืองสุวรรณภูมิอีก** พระเจ้าธรรมราชา ครั้นได้เมืองชัยนาทคืนแล้ว ทรงตั้งพระมหาเทวีผู้เป็นกนิษฐาของพระองค์ให้ครองราชสมบัติในเมืองสุโขทัย ทรงตั้งอำมาตย์ชื่อติปัญญา ให้ครองราชสมบัติในเมืองกำแพงเพชร ส่วนพระองค์อัญเชิญพระสีหเทพไปบูชาที่เมืองชัยนาท เมื่อพระเจ้ารามาริบัติผู้เป็นใหญ่แก่แคว้นกัมโพชและอโยชชปุระสวรรคตแล้ว **วัตติเดชอำมาตย์มาจากเมืองสุวรรณภูมียึดแคว้นกัมโพชได้ ครั้งพระ**

เจ้าธรรมราชาเมืองชัยนาทสวรรคตแล้ว วัตติเดชาอำมาตย์มาจากอโยชชปุระยึดเมืองชัยนาทแล้วอัญเชิญพระสีหเทพไปบูชาที่อโยชชปุระ และมหาอำมาตย์ชื่อพรหมไชยก็ยึดเมืองสุโขทัยได้” (แสง มนวิฑูร, 2518: 110-111)

เหตุการณ์คล้ายกันนี้ยังปรากฏในศิंहคินิทานของเมืองนครศรีธรรมราชด้วย ดังความว่า “ครั้งนั้น พระราชาแห่งนครอยุธยา ทรงพระนามว่า รามาธิติ เห็นว่าพระธรรมราชาประมาท เป็นโอกาสแล้ว จึงเสด็จไปจากนครสองแคว เข้าโจมตียึดเมืองสุโขทัยได้ แล้วมอบให้**พระราชบุตร พระนามว่าเจ้าเดช ครอบครอง** พระองค์เสด็จกลับอยุธยา

พระเจ้าอัทถกะลือไทย ทูลขอพระเมตตาจิตเพื่อไถ่คืนไปครอบครองเมืองอีก พระรามาธิติโปรดให้ทำสังฆาสนแล้วประทานเมืองสองแควให้ครอบครอง” (พระโพธิ์รังสี, 2554: 52-53)

น่าสังเกตว่าการระบุความสัมพันธ์ของขุนหลวงพะงั่วกับสมเด็จพระรามาธิติที่ 1 ในเอกสารทั้งสองแตกต่างจากที่ปรากฏในเอกสารกลุ่มพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา โดยชินกาลมาลีปกรณ์ระบุว่า วัตติเดชาเป็นอำมาตย์ หรือขุนนางของสมเด็จพระรามาธิติที่ 1 ส่วนศิंहคินิทานระบุว่าเป็นโอรส นอกจากนี้เอกสารทั้งสองยังระบุชื่อตรงกันว่าชื่อตัวของเจ้าเมืองสุพรรณภูมิผู้นี้คือ “เดช” ซึ่งในเอกสารกลุ่มพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาจะไม่ระบุชื่อตัว หากแต่กล่าวถึงพระบรมราชา เนื่องจากมีการชำระในสมัยหลังจากที่ขุนหลวงพะงั่วครองราชย์แล้ว ส่วนเอกสารที่ระบุชื่อตัวของพระบรมราชาที่ 1 ว่า “พะงั่ว” พบในเอกสารต่างชาติ คือ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับเยเรเมียส ฟาน ฟลิต

ต่อมาพระบรมราชาธิราชที่ 1 ก็เข้ายึดกรุงศรีอยุธยาได้ภายหลังสิ้นรัชกาลของพระองค์ ความว่า

“ครั้นถึงศักราช 732 ปีจอโทศก (พ.ศ. 1913) **สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า เข้ามาแต่เมืองสุพรรณบุรี** เสนาบดีกราบทูลว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเสด็จเข้ามา สมเด็จพระรามศวรก็ออกไปอัญเชิญเสด็จเข้ามาพระนคร ถวายราชสมบัติแล้วบังคมลาขึ้นไปเมืองลพบุรีดังก่อน” (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหา วัด, 2553: 43)

เหตุการณ์นี้น่าสังเกตว่าสมเด็จพระรามศวรยินยอมถวายราชสมบัติให้สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 ทำให้ไม่มีการสำเร็จโทษเช่นรัชกาลหลังจากนี้ ขอนี้เยเรเมียส ฟาน ฟลิต (2560) ได้ให้

ข้อสังเกตว่าเป็นธรรมเนียมที่ราชบัลลังก์จะตกทอดสู่พระอนุชาก่อนพระโอรส และให้ข้อมูลการสืบราชสันตติวงศ์ตรงกับบันทึกของโยสเซาเต็น ("จดหมายเหตุโยสต์ สเคาเต็น", 2542: 264)

ต่อมามีการผลิตแผ่นดินระหว่างเชื้อสายสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 และสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 อีกหลายครั้ง กระทั่งเจ้านครอินทร์ผู้ครองเมืองสุพรรณบุรีก็สามารถเข้าชิงราชสมบัติสมเด็จพระเจ้ารามราชา โดยได้รับการสนับสนุนจากขุนนางภายในเมือง จากนั้นจึงสถาปนาตนเป็นสมเด็จพระนครินทราธิราช ความว่า

“ศักราช 763 ปีมะเส็งตรีศก (พ.ศ. 1944) สมเด็จพระเจ้าพระยารามเจ้ามีความพิโรธแก่เจ้ามหาเสนาบดี และท่านให้กุมเอาตัว เจ้ามหาเสนาบดีหนีรอดข้ามไปอยู่ปากพาคูจาม **จึงให้ไปเชิญสมเด็จพระอินทราชา ณ เมืองสุพรรณบุรี เสด็จเข้ามาถึง จึงเจ้ามหาเสนาบดียกเข้าปล้นเอาเมืองพระนครศรีอยุธยาได้ จึงเชิญสมเด็จพระอินทราชาขึ้นเสวยราชสมบัติ** ให้สมเด็จพระยารามไปกินเมืองพาคูจาม...” (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด, 2553: 49-50)

หลังจากนั้นเมืองสุพรรณบุรีจะมีสถานะเป็นเมืองลูกหลวง โดยพระราชโอรสองค์ใหญ่ของสมเด็จพระนครินทราธิราชเป็นผู้ครองเมืองสุพรรณบุรี ดังความว่า

“แล้วให้**สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าอ้ายพระยา**กินเมืองสุพรรณบุรี เจ้ายี่พระยา กินเมืองแพรศรีราชา เจ้าสามพระยา กินเมืองชัยนาท” (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด, 2553: 50)

นอกจากนี้ยังปรากฏว่าในรัชสมัยพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระราชโอรสองค์หนึ่งเสด็จไปครองเมืองพระนครหลวงของกัมพูชาภายหลังที่กรุงศรีอยุธยายึดครองได้ พระราชโอรสพระองค์นั้นนามว่า “พระนครอินทร์” สอดคล้องกับชื่อ “เจ้านครอินทร์” ที่ทรงเคยครองเมืองสุพรรณบุรี และเจ้าอ้ายที่เป็นพระราชโอรสองค์โตของสมเด็จพระนครินทราธิราชผู้เคยครองเมืองสุพรรณบุรีเช่นกัน ดังนั้นเราอาจอนุมานได้ว่านาม “พระนครอินทร์” “เจ้านครอินทร์” หรือ “อินทราชา” นั้นเกี่ยวข้องกับผู้ครองเมืองสุพรรณบุรี โดยพระนครอินทร์พระองค์นี้ก็อาจเคยครองเมืองสุพรรณบุรีเช่นกัน แนวคิดนี้ยังสัมพันธ์กับเหตุการณ์เมื่อ พระนครอินทร์สิ้นพระชนม์แล้ว สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ “พระยาแพรก” เสด็จไปครองเมืองพระนครหลวงแทน (ศานติ ภัคดีคำ, 2562: 43) สอดคล้องกับที่สมเด็จพระนครินทราธิราชโปรดให้เจ้ายี่พระราชโอรสองค์

รองเสด็จไปครองเมืองแพรก การเลื่อนลำดับเช่นนี้จึงอาจแสดงถึงสถานะความสำคัญของเมืองและผู้ครองในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ตามลำดับ ได้แก่ เมืองสุพรรณบุรี เมืองแพรก และเมืองชัยนาท (พิชญโลก) ก่อนที่เมืองสุพรรณบุรีจะถูกจัดให้เป็นเมืองจัตวาภายหลังการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งจะส่งขุนนางไปปกครองแทน

1.2.2 “เสียน” กับการตีความสถานะและบทบาทสุพรรณบุรี

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเมืองสุพรรณบุรียังปรากฏในเอกสารต่างชาติและถูกนำมาใช้ตีความบทบาทและสถานะของเมืองสุพรรณบุรีอยู่บ่อยครั้ง ในเอกสารประวัติศาสตร์ ราชวงศ์หมิง หรือ หมิงสี่อู่ (หมิง ไต ซู ซื่อ -Ming Tai Su Zhilu) โดยในปี พ.ศ. 1913 จักรพรรดิหงหวู่แห่งราชวงศ์หมิงมีรับสั่งให้ส่งทูตไปยังประเทศสยาม (เสียน หรือเซียน) ครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้าพระยา (ชานเสียนเจาพิทยา) ได้ส่งเจ้าอินทรกุมาร (เจ้าเอียนกุมาหนาน) ติดตามคณะทูตไปยังจีนด้วย วินัย พงศรีเพียร สันนิษฐานว่าชื่อสมเด็จพระเจ้านั้นอาจเป็นคำกลางที่ใช้เรียกกษัตริย์อยุธยาโดยไม่ระบุพระองค์ได้ จากศักราชคงตรงกับรัชสมัยพระรามาธิบดี ส่วนเจ้าอินทรกุมารนั้นสันนิษฐานว่าเป็นรัชทายาทของเมืองสุพรรณบุรี เพราะชื่ออินทราชาโดยส่วนมากมีความเกี่ยวข้องกับเมืองสุพรรณบุรี ทั้งนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวขุนหลวงพะงั่วคงยังครองเมืองสุพรรณบุรีอยู่ (ณัฐภัทร จันทวิช, 2537: 7; วินัย พงศรีเพียร, 2559: 84-85) เหตุการณ์นี้มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า เมืองสุพรรณบุรีนั้นคงมีอำนาจและความสำคัญสามารถขอส่งทูตติดตามไปกับราชทูตได้ โดยมีการตีความว่าในช่วงต้นสมัยอยุธยา เมืองสุพรรณบุรีอาจเป็นเมืองอิสระ จึงมีอำนาจในการส่งบรรณาการไปยังราชสำนักจีนได้โดยตรง (รัตนา หนูน้อย, 2529)

ศรีศักร วัลลิโภดม มองว่า “เสียน” ควรหมายถึง สุพรรณภูมิ โดยให้เหตุผลว่าเหตุการณ์ที่เอกสารสมัยราชวงศ์หมิงกล่าวถึงเสียนรวมกับหลอหุ่ นั้น เกิดขึ้นก่อนสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชผนวกรวมอาณาจักรสุโขทัยไว้ได้ ดังนั้นเหตุการณ์ที่เสียน รวมกับหลอหุ่ น่าจะหมายถึงการเกี่ยวดองระหว่างสุพรรณภูมิและละโว้ผ่านการแต่งงานของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 จากละโว้ และพระมเหสีจากสุพรรณภูมิ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงรูปแบบทางศิลปกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของสุพรรณภูมิ โดยเฉพาะเจดีย์แปดเหลี่ยมบนเรือนธาตุแปดเหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยม เช่นที่ วัดสนามชัย วัดพระรูป วัดมรกต วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี วัดพระแก้ว วัดพระยาแพรก วัดมหาธาตุ ในเขตจังหวัดชัยนาท และวัดกระซาย ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นรูปแบบทางศิลปะที่มีมาก่อนสมัยอยุธยาและได้รับความนิยมมาจนถึงสมัยอยุธยาตอนต้น (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2538: 305-306)

เมื่อสืบย้อนกลับไปพบว่า เสียน (Xian) หรือสยาม ปรากฏในเอกสารจีนตั้งแต่ปลายสมัยราชวงศ์ซ่ง (ณัฐภัทร จันทวิช, 2537: 6) ในหนังสือซ่งสี่ บรรพที่ 418 บันทึกไว้ว่า “ในปี ค.ศ. 1282 กองทัพราชวงศ์หยวนยাত্রาทัพไปปราบปรามเมืองจามปา นายฉินยี่ง ไปหลบหนีที่สยาม”

(Wei-Min, 2535: 128) และปรากฏในเอกสารจีนสมัยราชวงศ์หยวน เมื่อ พ.ศ. 1825 (จิตร ภูมิศักดิ์, 2562: 116) โดยกล่าวถึงจักรพรรดิมีพระราชประสงค์ให้เมืองต่าง ๆ ส่งทูตมายังราชสำนักหยวนจึงทรงส่งราชทูตไปยังประเทศต่าง ๆ หนึ่งในนั้นคือ เสียน แต่ทูตชุดนี้ทำภารกิจไม่สำเร็จ จึงไม่มีบันทึกข้อมูลอีก

อย่างไรก็ตามในเอกสารจีนชื่อเต๋ออีจื้อเสียน (เป็นหนังสือประเภทบันทึกย่อเผ่าชาวเกาะ) บรรพสยาม ได้บันทึกถึงเสียนหรือสยามว่า “จากซินเหมินไถ แล่นเข้าท่าเรือและสองปากฝั่งนั้นเป็นภูเขาใหญ่สูงชัน สยามเป็นที่กันดารไม่เหมาะแก่การทำนาทำสวน เรื่องข้าวต้องสั่งซื้อจากละโว้เป็นประจำ...ในเดือนพฤษภาคมของปี ค.ศ. 1349 สยามยอมจำนนเป็นประเทศราชบริวารของละโว้” และอธิบายเพิ่มเติมว่า เสียน ในสมัยราชวงศ์ซ่ง หมายถึงสยาม และหมายถึงสุโขทัยในสมัยราชวงศ์หยวน ช่วงเวลาหลังจากนั้นจึงหมายรวมเป็นชื่อย่อของสยาม (Wei-Min, 2535: 128-129) เนื้อหาตอนนี้เข้ากันได้ดีกับชินกาลมาลีปกรณ์ในตอนที่ว่าเมืองชัยนาท (พิชญโลก เมืองหลวงของสุโขทัย ในช่วงหลัง) เกิดทุพภิกขภัย พระเจ้าอู่ทองและวัดติเตชอำมาตย์จึงทำอุบายไปค้าข้าว นอกจากนี้การบรรยายการเดินทางจากท่าเรือเข้ามาเสียนนั้นสองปากเป็นภูเขา เป็นเรื่องชัดเจนว่ามีใช้พื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง และเป็นไปได้ว่าอาจเป็นการเดินทางเข้ามาทางเกาะตะมาะ จึงมีภูมิทัศน์เป็นเขตภูเขาสูง

ส่วนหนังสือหวนหยู่ทงจื้อ (หนังสือประเภทตำนานท้องถิ่น แต่งโดย ฉินสวี๊น สมัยราชวงศ์หมิง) บรรพที่ 118 ประเทศสยาม บันทึกถึงเสียนหลอหู (Xian Luo Hu) ไว้ว่า “เดิมทีเสียนและหลอหูเป็น 2 ประเทศ ... และในปี ค.ศ. 1349 เสียนยอมจำนนต่อหลอหู แล้วรวมเป็นประเทศเดียวกัน และในปี ค.ศ. 1368 ได้ขนานนามประเทศว่า เสียนหลอหู ... ต่อมาในปี ค.ศ. 1403 ก็ได้ตั้งชื่อประเทศใหม่ว่า เสียนหลอ” (Wei-Min, 2535: 131)

หนังสือหมิงสี่ลู่ ยังกล่าวต่อไปว่า ในปี พ.ศ. 1916 จีนได้รับทูตสยาม โดยได้รับแจ้งว่าชานเลี้ยเจาผีหยานนั้นอ่อนแอทวยราชภูริจึงยกให้ชานเลี้ยเป่าผีหยาศือหลี่ตัวหลัวลู่ซึ่งมีฐานนะเป็นปีตุลา (ลุงฝ่ายพ่อ) ครองราชย์แทน (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2559: 92) ในตอนนี้เหตุการณ์ตรงกับการครองราชย์ของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 แต่ความสัมพันธ์ของสมเด็จพระรามศวรกับสมเด็จพระบรมราชาธิราชนั้นแตกต่างจากที่พบในเอกสารไทย โดยในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาในหอพระราชมานูสร กล่าวชัดเจนว่า “...ขุนหลวงพั่งซึ่งเปนพี่พระมเหสี” (सानติ ภัคดีคำ, 2562: 281) ส่วนในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาสังเขป ฉบับวัดสุทัศน์เทพวราราม กล่าวว่า สมเด็จพระรามศวรเป็น “ภาคินอย” (หลานชายจากพี่น้องฝ่ายหญิง) ของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 ส่วนในพระราชพงศาวดารฉบับฟาน ฟลิต ระบุว่า เป็น พระปีตุลา เช่นเดียวกับเอกสารจีน (เยเรเมียส ฟาน ฟลิต, 2560: 27) การตีความความสัมพันธ์นี้มีความสำคัญมากทีเดียวเนื่องจากจะแสดงถึงความสัมพันธ์ทางเครือญาติแล้ว ยังแสดงลำดับในการสืบราชสมบัติด้วยจึงจำเป็นต้องมีการทบทวนพัฒนาการของงาน

เขียนที่ระบุความสัมพันธ์ระหว่างทั้งคู่ เพื่อไขปริศนาความชอบธรรมของเจ้าเมืองสุพรรณบุรีต่อราชบัลลังก์อยุธยา

เจ้าเมืองสุพรรณบุรีได้รับการบันทึกในเอกสารต่างชาติอีกครั้งเมื่อเจ้าลู่ฉินอิง เจ้าเมืองซูเหมินปิง ซึ่งเป็นโอรสของกษัตริย์เขียนหลอหู่ ส่งทูตไปถวายพระราชสาสน์แด่พระราชกุมาร ในปี พ.ศ. 1917 (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2559: 95) 3 ปีถัดมาเจ้าลู่ฉินอิงโอรสกษัตริย์เขียนหลอหู่ก็เสด็จไปราชสำนักจีนอีก เจ้าลู่ฉินอิงนั้นสันนิษฐานว่าเป็นเจ้านครอินทร์ ซึ่งเอกสารของฟาน ฟลิต กล่าวไว้ตรงกันว่า เป็นโอรสของขุนหลวงพะงั่ว (เยเรเมียส ฟาน ฟลิต, 2560: 30) ในขณะที่เอกสารไทยตีความว่าเป็นพระนัดดา เนื่องจากเจ้าทองลั่นที่ระบุว่า เป็นโอรสได้ครองราชสมบัติอยุธยาต่อจากสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 เจ้าลู่ฉินอิงผู้นี้คงเป็นที่โปรดปรานมากเพราะในปี พ.ศ. 1922 จักรพรรดิหงหวู่ได้พระราชทานของตอบแทนฝากมากับราชทูตให้แก่เจ้าลู่ฉินอิงด้วย (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2559: 101) สิบปีถัดมาเจ้าลู่ฉินอิงได้ส่งราชทูตไปราชสำนักจีนโดยพระองค์เอง (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2559: 108) จากนั้นในปี พ.ศ. 1939 เจ้านครอินทร์ส่งราชทูตไปแจ้งข่าวว่ากษัตริย์ชานเฉี่ยวเป่าฝิหย่าชื่อหลี่ตัวหลัว ลู่สวรรคต จีนจึงส่งราชทูตมาเคารพพระศพและแต่งตั้งเจ้านครอินทร์เป็นผู้สืบราชสมบัติ (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2559: 115) หลังจากนั้นแม้ว่าจะมีการส่งราชทูตไปมาหากัน แต่ก็จะเป็นไปในนามของกรุงศรีอยุธยาแทน

เหตุการณ์การครองราชสมบัติของเจ้านครอินทร์ในเอกสารจีนนั้นราบรื่น ซึ่งต่างจากเอกสารไทย ฟาน ฟลิตซึ่งเป็นพนักงานของบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (Dutch East Indies Company) เข้ามาประจำการในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่ พ.ศ. 2171 และได้เป็นผู้จัดการสถานีการค้าในสยามในปี พ.ศ. 2181-2185 (เยเรเมียส ฟาน ฟลิต, 2560: (2)-(10)) ได้บันทึกถึงเหตุการณ์นี้ใน พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับเยเรเมียส ฟาน ฟลิต (The Short History of The Kings of Siam) ซึ่งเขียนขึ้นในปี พ.ศ. 2183 ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง สอดคล้องเนื้อความที่ปรากฏในเอกสารไทย โดยกล่าวว่าพระนครอินทร์ (Pra Naechoon In) เป็นผู้ครองเมือง *Soupanna Boury* ในสมัยสมเด็จพระเจ้ารามราชา (Prae Rhaem) เสด็จมาจากเมืองสุพรรณบุรีซึ่งราชสมบัติสมเด็จพระเจ้าพระรามราชา (เยเรเมียส ฟาน ฟลิต, 2560: 29-30)

เอกสารต่างชาติกล่าวถึงเมืองสุพรรณบุรีในบริบทของสมัยอยุธยาตอนต้น สะท้อนความสำคัญของผู้ครองเมือง และความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับเมืองอยุธยา การกล่าวถึงส่วนใหญ่มุ่งสิ้นสุดที่รัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งสัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์ที่หลังจากนี้เมืองสุพรรณบุรีจะค่อย ๆ ลดบทบาทลงจนกลายเป็นเมืองบริวารของราชธานีในที่สุด

1.2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสถานะและบทบาทของผู้ปกครองเมืองสุพรรณบุรีในช่วงก่อน พ.ศ. 2112

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้ศึกษาพบว่าการศึกษาของรัตน หนูน้อย (2529) เรื่อง “ฐานะของเมืองสุพรรณบุรีในประวัติศาสตร์อยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 1893 ถึง พ.ศ. 2231” ซึ่งใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ จารึก พงศาวดาร เอกสารจีน ในการตีความฐานะของเมืองสุพรรณบุรี เป็นงานเขียนที่ปรากฏการอ้างอิงในงานเขียนทางวิชาการในสมัยหลังบ่อยครั้ง โดยเฉพาะงานที่พยายามอธิบายความสำคัญของเมืองสุพรรณบุรีทั้งในการศึกษาด้านประวัติศาสตร์และการศึกษาด้านโบราณคดี เช่น “โบราณคดีและประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี” ของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี (2542) “เมืองสุพรรณบนเส้นทางการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ พุทธศตวรรษที่ 8-ต้นพุทธศตวรรษที่ 25” โดย วารุณี โอสถารมย์ (2547) งานเขียนทั้งสองชิ้นเป็นงานเขียนที่นิยมใช้อ้างอิงในการศึกษาเกี่ยวกับเมืองสุพรรณบุรีในสมัยหลังจึงทำให้แนวคิดเรื่องฐานะของเมืองสุพรรณบุรีตามข้อเสนอของรัตนามีความแพร่หลาย และนิยมใช้เสมือนเป็นข้อเท็จจริง ทั้งนี้การศึกษาของรัตน เสนอว่าเมืองสุพรรณบุรีมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทในแนวตั้งเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เมืองสุพรรณบุรีมีฐานะเป็นเมืองอิสระในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ถึงรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีราช โดยให้เหตุผลว่า แม้ชื่อเมือง “สุพรรณภูมิ” จะปรากฏในจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ในฐานะเมืองบริวาร แต่ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูกของสุโขทัยคงไม่สามารถที่จะปกครองดินแดนที่มีขนาดกว้างขวางดังกล่าวอ้างได้ และเมืองสุพรรณภูมิ คงเป็นเมืองที่เติบโตมาในระบบเมืองคูในฐานะเมืองอิสระก่อนสมัยอยุธยา ตามการศึกษาของธิดา สาระยา และศรีศักร วัลลิโภดม

ระยะที่ 2 เมืองสุพรรณบุรีมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง ในรัชสมัยสมเด็จพระนครินทราธิราช เนื่องจากเชื่อว่ามี การเปลี่ยนแปลงสายราชวงศ์จากสายของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 มาเป็นสายของผู้ปกครองเมืองสุพรรณภูมิอย่างเด็ดขาด จนถึงช่วงเหตุการณ์เสียกรุงฯ ครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2112 กระนั้น รัตน หนูน้อย ก็มองว่าเมืองสุพรรณบุรีดำรงสถานะฐานะเมืองลูกหลวงเพียงช่วงเวลาสั้น ๆ ในขณะที่เจ้าอ้ายพระยาครองเมืองสุพรรณบุรีในสมัยสมเด็จพระนครินทราธิราชเพียงรัชสมัยเดียว ด้วยเหตุผลว่าในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) เมืองพิษณุโลกซึ่งสมเด็จพระราเมศวร พระราชโอรสของสมเด็จพระบรมราชาธิราชทรงปกครอง มีสถานะเป็นเมืองลูกหลวงแทน

ระยะที่ 3 เมืองสุพรรณบุรีถูกลดฐานะมาเป็นหัวเมืองชั้นใน หรือหัวเมืองชั้นจัตวา ตามที่ปรากฏในพระราชกำหนดเก่า และพระไอยการตำแหน่งนาทหารหัวเมือง เมื่อเกิดสงครามระหว่างอยุธยา กับพม่าตั้งแต่ช่วงรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ บทบาทและความสำคัญของเมืองสุพรรณบุรีก็หายไปจากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา โดยมีการกล่าวถึงเพียงเล็กน้อยในฐานะ

เมืองในเส้นทางยุทธศาสตร์ไทย-พม่า ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ สมเด็จพระนเรศวร และ สมเด็จพระนารายณ์

แผนภูมิที่ 1 แสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะของเมืองสุพรรณบุรีตามลำดับเวลา
ตามผลการศึกษาของรัตนา หนูน้อย (2529: 100)

ในความเห็นของผู้ศึกษาดูเหมือนงานศึกษาชิ้นนี้จะตั้งอยู่บนฐานคิดที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการกระจายอำนาจออกจากศูนย์กลาง และใช้หลักฐานเพียงพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐฯ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต เอกสารจีนในช่วงราชวงศ์หมิง (หมิงสื่อ) จารึกสุโขทัยหลักที่ 1 และจารึกลานทองวัดสองคบเท่านั้น ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดด้านการค้นพบหรือตีพิมพ์เอกสารตามยุคสมัย รวมทั้งวัตถุประสงค์ในการศึกษาอาจเจือด้วยค่านิยมท้องถิ่นนิยม (localism) ที่ลืกละเลินศูนย์กลางอย่างอยุธยา ผสมค่านิยมในการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ได้รับความนิยมในช่วงทศวรรษ 2510-2520 (สุนทรชัย ชอบยศ, 2562) รวมถึงอิทธิพลจากงานเขียนของศรีศักร วัลลิโภดม ซึ่งเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ประเด็นสำคัญที่ทำให้ผู้ศึกษามองว่าฐานะของเมืองสุพรรณบุรีตามแนวคิดของรัตนา มีความจำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลก่อนนำไปใช้ในการแปลความทางโบราณคดีก็เนื่องมาจากงานเขียนชิ้นนี้นิยมใช้ในการอ้างอิงของงานสมัยหลังจนเสมือนเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ โดยถูกอ้างอิงในงานของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี (2542) และวารุณี โอสธารมย์ (2547) ซึ่งเป็นงานเขียนชิ้นสำคัญของประวัติศาสตร์โบราณคดีสุพรรณบุรี เมื่อตรวจสอบจากที่มาที่ไปของแนวคิด เอกสารอ้างอิง และเอกสารทางประวัติศาสตร์อื่นประกอบแล้วพบว่าการศึกษานี้ยังมีการแปลความที่ไม่รัดกุม มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่อาจเสนอข้อโต้แย้งได้ และสามารถชี้แจงแนวทางการศึกษาทางโบราณคดีมาตรวจสอบแนวคิดดังกล่าวได้ โดยมีข้อโต้แย้งจากเอกสารประวัติศาสตร์และแนวทางการตรวจสอบด้วยการศึกษาด้านโบราณคดี ดังนี้

ช่วงระยะที่ 1 เมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองอัสระ การแปลความดังกล่าวอาศัยปริมาณเนื้อความที่กล่าวถึงเมืองสุพรรณบุรีในเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งตีความสถานะและความสัมพันธ์ของเจ้าเมืองสุพรรณบุรีกับกรุงศรีอยุธยา โดยเชื่อมโยงสถานะความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเข้ากับบทบาทสถานะของเมือง เช่น สถานะอำนาจของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 มีความเท่าเทียมกับสมเด็จพระรามาธิบดี

ที่ 1 เนื่องจากสามารถยกทัพยาธิตครองกรุงศรีอยุธยาได้ โดยที่สมเด็จพระรามาธิบดีไม่ทรงโต้ตอบหรือคำที่ปรากฏอย่างเท่าเทียมในจารึกลานทองวัดส่องคบ 1 ที่ว่า “ศรีสุพรรณภูมิ” และ “ศรีอโยธยา” เป็นต้น รวมทั้งประเด็นเรื่องสุพรรณภูมิส่งทูตไปจีนที่ใช้ในการยืนยันสถานะอิสระของเมืองสุพรรณบุรี

คำถามสำคัญคือ เราจะใช้เกณฑ์ใดได้บ้างในการระบุว่าเมืองนั้นเป็นอิสระจากเมืองอื่นอย่างแท้จริง ทั้งจากเอกสารทางประวัติศาสตร์และหลักฐานทางโบราณคดี เนื่องจากการตีความของรัตนাপระกอบด้วยปัจจัย 2 ประการคือ การเชื่อมโยงสถานะของบุคคลเข้ากับสถานะของเมือง และการตีความจากการส่งทูตไปจีน ซึ่งสามารถใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์

สำหรับแง่มุมทางโบราณคดีผู้ศึกษาเห็นว่าการเปรียบเทียบปริมาณและคุณภาพของหลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรีกับเมืองอยุธยา อาจเป็นหนทางหนึ่งในการตอบคำถามนี้ได้ โดยอาศัยแนวคิดเรื่องฐานานุศักดิ์ในงานสถาปัตยกรรม (สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร, 2551) และแนวคิดมณฑลหรือจักรวาติน ที่เสนอว่าโครงสร้างรัฐของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 อยู่ในรูปภาพฉายซ้ำของจักรวาลที่มีศูนย์กลาง รายล้อมด้วยบริวารซึ่ง มีฐานะเป็นศูนย์กลางขยายย่อยที่มีบริวารเป็นของตนเองล้อมรอบ ลดหลั่นกันไปตามลำดับ (Heine-Geldern, 1956)

ฉะนั้นด้วยตามแนวคิดดังกล่าวสันนิษฐานว่าหากเมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองอิสระจริง ในแง่ฐานะของสิ่งก่อสร้าง ความหนาแน่นของปริมาณหลักฐาน ควรจะมีปริมาณที่ไม่แตกต่างกับร่องรอยหลักฐานที่พบในเมืองอยุธยามากนัก หรือมีคุณลักษณะทางศิลปกรรมที่แตกต่างกันมากกว่าสมัยอยุธยาตอนกลางซึ่งมีความชัดเจนว่าเมืองสุพรรณบุรีอยู่ภายใต้อำนาจของกรุงศรีอยุธยาแล้ว ทั้งนี้อาจใช้การเปรียบเทียบร่วมกับกรณีของหัวเมืองอิสระเมืองอื่นในช่วงเวลาเดียวกัน เช่น สุโขทัย เชียงใหม่ ทริภุญไชย นครศรีธรรมราช และเปรียบเทียบคู่ความสัมพันธ์เมืองศูนย์กลางและเมืองบริวาร เช่น สุโขทัย-กำแพงเพชร สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย สุโขทัย-พิษณุโลก เชียงใหม่-เชียงใหม่ เชียงใหม่-ทริภุญไชย เป็นต้น

ในระยะที่ 2 การศึกษาของรัตน เสนอว่า เมืองสุพรรณบุรีถูกลดทอนจากเมืองอิสระมาเป็นเมืองลูกหลวงจากการควมรวมอำนาจของสมเด็จพระนครินทราธิราช ซึ่งเคยเป็นเจ้าของเมืองสุพรรณภูมิมาก่อน เนื่องจากภายหลังรัชสมัยสมเด็จพระนครินทราธิราชในเอกสารประวัติศาสตร์มีได้กล่าวถึงเจ้าเมืองสุพรรณบุรีที่มีฐานะเป็นเจ้าอีก

กรณีนี้ผู้ศึกษาได้ย้อนกลับไปทบทวนที่มาของข้อมูลที่ว่าเมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองลูกหลวงเนื่องจากไม่พบการกล่าวถึงโดยตรงในพระราชพงศาวดาร หรือตำนาน โดยผู้ศึกษาพบว่า สมเด็จพระนครินทราธิราชทรงเป็นพระองค์แรกที่กล่าวถึงเมืองสุพรรณบุรีในฐานะเมืองลูกหลวง ทรงสันนิษฐานว่าเดิมอยุธยาคงมีเมืองหน้าด่าน 4 เมือง ได้แก่ เมืองลพบุรี เมืองสุพรรณบุรี เมืองนครนายก และเมืองพระประแดง และได้รับการอ้างอิงต่อในงานของควอริช เวลส์ เมื่อตรวจสอบกับ

กฎหมายโบราณไม่ปรากฏในรายชื่อเมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองลูกหลวง หลานหลวง¹ เมืองพญามหา นคร เมืองที่ต้องส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทอง และเมืองถือน้ำพระพิพัฒ (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2548: 69-77)

กระนั้นจากการตีความของ ศรีศักร วัลลิโภดม (2518) ในงานเขียนเรื่อง “เมืองลูกหลวงกับการปกครองไทยโบราณ” ได้ให้ความเห็นว่าเมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองลูกหลวงเนื่องจากสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในฐานะพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาทรงส่งเจ้าอ้ายพระยาซึ่งเป็นพระราชโอรสไปปกครอง รวมถึงสันนิษฐานว่าเมืองลูกหลวงควรจะต้องเป็นเมืองใหญ่ที่มีป้อมปราการแข็งแรงเป็นศูนย์กลางที่มีอำนาจปกครองตนเองอย่างเป็นอิสระ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2518: 78-79)

การคาดการณ์การปรากฏของหลักฐานทางโบราณคดีในช่วงเวลานี้ตามแนวคิดที่ทบทวนมาสันนิษฐานว่าเมืองสุพรรณบุรีควรพบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีลดลง หรือมีปริมาณจำกัดกว่าระยะก่อนหน้าเนื่องจากสถานะของเมืองสุพรรณบุรีลดลง โดยปริมาณสิ่งก่อสร้างควรพบอย่างจำกัด และมีการแสดงออกทางศิลปะที่ไม่สูงเกินศักดิ์ หรือทัดเทียมกับอยุธยาตามแนวคิดเกี่ยวกับฐานานุศักดิ์ในงานสถาปัตยกรรมไทย อย่างไรก็ตามเนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาในการศึกษาการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นเรื่องพัฒนาการของเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา โดยในประเด็นแนวคิดเรื่องการลดสถานะของเมืองสุพรรณบุรีครั้งนี้ ผู้ศึกษาสันนิษฐานว่าปริมาณหลักฐานในเมืองสุพรรณบุรีควรมีปริมาณเพิ่มขึ้นไม่มากนัก เนื่องจากเมืองสุพรรณบุรีมีข้อจำกัดในการบริหารจัดการเมืองมากกว่าสมัยก่อนหน้า

ส่วนในระยะที่ 3 รัตนา เสนอว่าเมืองสุพรรณบุรีถูกลดบทบาทและฐานะลงจากระยะที่ 2 อีกเนื่องจากถูกผนวกเป็นหัวเมืองชั้นใน หรือเมืองจัตวา และปรากฏพื้นที่ในเอกสารทางประวัติศาสตร์น้อยมาก โดยจะปรากฏเฉพาะตอนที่เกี่ยวเนื่องกับเส้นทางการเดินทางที่พระหว่างไทย-พม่าเท่านั้น และมิได้มีเนื้อหาสำคัญที่สะท้อนกิจกรรมภายในเมืองสุพรรณบุรีได้อีก

ดังนั้นเราอาจคาดการณ์ได้ว่าร่องรอยหลักฐานในเมืองสุพรรณบุรีในระยะนี้คงจะลดลงกว่าสมัยก่อนหน้ามาก ขอบเขตการกระจายตัวของหลักฐานควรมีอยู่อย่างจำกัด และอาจพบร่องรอยการอยู่อาศัยในชั้นดินไม่มากนัก

อย่างไรก็ตามการคาดการณ์ดังกล่าว ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่รัตนา หนูน้อย เสนอไว้และได้รับการยอมรับในการศึกษาประวัติศาสตร์สุพรรณบุรีในปัจจุบันเท่านั้น การอธิบายพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรีจากหลักฐานทางโบราณคดีที่ปรากฏอาจให้ข้อสนับสนุน หรือโต้แย้ง หรือนำเสนอ มุมมองใหม่ ๆ เกี่ยวกับเมืองสุพรรณบุรีก็ได้

¹ “เมืองลูกหลวง คือ เมืองพิศณุโลก เมืองสวรรคโลก เมืองกำแพงเพชร เมืองลพบุรี เมืองสิงคโปร์ เมืองหลานหลวงคือ เมืองอินทบุรี เมืองพรหมบุรี” (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2548: 77)

1.3 ความสำคัญของสุพรรณบุรีต่ออยุธยา: ฐานกำลัง และพื้นที่ยุทธศาสตร์

นอกจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จะบ่งชี้ว่าผู้ปกครองเมืองสุพรรณบุรี มีสถานะและบทบาทที่สำคัญและมีความใกล้ชิดกับกลุ่มผู้ปกครองพระนครศรีอยุธยาแล้ว ในช่วงปลายของราชวงศ์สุพรรณภูมิ เมืองสุพรรณบุรียังปรากฏความสำคัญต่ออาณาจักรอยุธยาในฐานะเมืองหน้าด่าน โดยตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเป็นต้นมาในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาจะกล่าวถึงเมืองสุพรรณบุรีในฐานะเมืองที่กองทัพทั้งสองจะต้องผ่าน ไม่เพียงเท่านั้นเมืองสุพรรณบุรีซึ่งเป็นเมืองในเขตราชธานีและอยู่ห่างจากกรุงศรีอยุธยาเพียง 50 กิโลเมตร ยังมีหน้าที่ส่งข่าวและเป็นกำลังให้ราชธานีก็ถูกโจมตีเพื่อเป็นการตัดกำลังด้วย ดังความว่า

“รัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีได้ข่าวการจลาจลในพระนครศรีอยุธยา หวังจะได้พระนครโดยง่ายจึงจัดทัพ พลทหารราบ 30,000 ช้างเครื่อง 300 ม้า 2,000 เศษ ยกมาทางด่านเจดีย์สามองค์ ตีเมืองกาญจนบุรี แล้วถามเอาข่าวในพระนคร แจ้งว่าบ้านเมืองผลัดแผ่นดินสงบดีแล้ว แต่จะยกทัพกลับนั้นจะเสียพระเกียรติ จะเข้าไปเหยียบขานพระนครแล้วจึงค่อยกลับทั้งจะได้ดูฝีมือทหารกรุงศรีอยุธยาด้วย **จึงยกทัพไปตีเมืองสุพรรณบุรี** แล้วเดินตัดทุ่งเข้าทำยาป่าโมกข์ ข้ามพลเข้าไปตั้งค่ายหลวง ตำบลลุมพลี ศักราช 892 ปีชาลโทศกเมืองสุพรรณบุรีมีหนังสือบอกราชการเข้าไปในกรุง” (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ, คำให้การชาวกรุงเก่า, คำให้การขุนหลวงหาวัด, 2553: 72)

ทุกครั้งที่มีการสงครามประชาชนในเขตหัวเมืองตรีจัตวาจะถูกกวาดเข้ามารักษาพระนคร ดังความว่า (พระเจ้าหงสาวดี) “เสด็จยกทัพมาข้ามเกาะตะมา เดินทัพโดยทางสะมิ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทราบข่าวจึงตรัสสั่งให้เทครัวหัวเมืองตรีจัตวาเข้ามาไว้ในพระนคร” (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ, คำให้การชาวกรุงเก่า, คำให้การขุนหลวงหาวัด, 2553: 78) และ “...แล้วพระเจ้าอยู่หัวให้กวาดครัวหัวเมืองตรีจัตวาพระนคร...” (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ, คำให้การชาวกรุงเก่า, คำให้การขุนหลวงหาวัด, 2553: 97)

เมื่อต้องการตั้งรับภายในพระนคร ก็จะมีการนำกำลังที่กวาดต้อนมานั้นเข้ารักษาตามป้อมประตูคูเมืองต่าง ๆ ดังความว่า

“ครั้งได้ศุภวารดิถี พระเจ้าหงสาวดีก็กรีพยุหโยธาทัพทั้งปวง ลงมายังพระนครศรีอยุธยา พระเจ้าช้างเผือกและสมเด็จพระมหินทราธิราชแจ้งข่าว ก็ให้ขับพลเมืองนอกทั้งปวงเข้าพระนคร และได้แต่ในแขวงจังหวัดซึ่งอยู่ใกล้พระนครทั้งสิ้นแขวงนั้นประมาณส่วนหนึ่ง และซึ่งมิได้เข้ามานั้นออกอยู่ป่าเป็นอันมาก ได้แต่ตัวเจ้าเมืองและพล

สำหรับเจ้าเมืองนั้นเข้ามาพระนคร สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ให้พระยารามตรวจจัดพลสรรพายุทธ์ ขึ้นประจำหน้าที่กำแพงรอบพระนคร และค่ายทั้งปวงก็มั่นคงนัก แล้วแต่งกองแล่นไว้ทั้ง 4 ด้าน รอบพระนคร ด้านละ 5 กอง ส่วนพระยารามนั้นตั้งทัพในท้องสนามหลวงเป็นกลองกลางจะไต่ยกไปช่วยทั้ง 4 ด้าน อนึ่งหน้าที่ใด ซึ่งเป็นหน้าที่กวดขัน พระเจ้าอยู่หัวก็ไว้พระกลาโหมและพระยาพลเทพ เมืองชัยนาท เมืองสุพรรณบุรี เมืองลพบุรี เมืองอินทบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองราชบุรี เมืองนครนายก เมืองสระบุรี เมืองพรหมบุรี เมืองสรรคบุรี เมืองสิงห์บุรี เมืองนครชัยศรี เมืองธนบุรี เมืองมะริดทั้งนี้ อยู่ประจำหน้าที่แต่มุมหรือตันชัยลงไป เกาะแก้วซึ่งมีแต่คู หาแม่น้ำกั้นมิได้...” (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ, คำให้การชาวกรุงเก่า, คำให้การขุนหลวงหาวัด, 2553: 113-114)

จะเห็นได้ว่าหน้าที่ของเมืองสุพรรณบุรีในระหว่างที่มีสงครามกับพม่าคือการเป็นกำลังให้แก่พระนคร แสดงให้เห็นถึงความเป็นเขตปริมณฑลของกรุงศรีอยุธยาที่ชัดเจน แตกต่างจากหัวเมืองขนาดใหญ่ที่ผู้ครองเมืองสามารถตัดสินใจเบื้องต้นในการต่อสู้กับกองทัพที่ผ่านเข้ามา นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วในการทำสงครามแบบตั้งรับในพระนคร เมืองสุพรรณบุรีไม่ได้มีคนอยู่ในเมืองเพราะจะต้องถูกกวาดเข้ามารักษาพระนคร สอดคล้องกับเส้นทางการเดินทัพที่ไม่ผ่านตัวเมืองโดยตรง เพราะมิฉะนั้นเมืองสุพรรณบุรีที่ร้างคนจะกลายเป็นแหล่งซ่อนสมุทที่ดีแก่ศัตรู เมื่อกองทัพพม่าเดินทางผ่านมาตามเส้นทางด่านเจดีย์สามองค์เพื่อเข้าสู่กรุงศรีอยุธยาจึงเป็นการจำเป็นที่จะต้องตีเมืองสุพรรณบุรีให้ได้ มิฉะนั้นกำลังจากเมืองสุพรรณบุรีอาจโจมตีกลับด้านหลังของกองทัพพม่าได้

จากการทบทวนวรรณกรรมและการศึกษาที่ผ่านมา ผู้ศึกษาพบว่ามิประเด็นโต้แย้งทางประวัติศาสตร์โบราณคดีหลายประเด็น ส่วนใหญ่มุ่งเน้นประเด็นด้านการเมือง และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการเกิดขึ้นของอาณาจักรอยุธยา โดยเฉพาะเรื่องบทบาทสถานะ และความสัมพันธ์กับกรุงศรีอยุธยา ส่วนการศึกษาที่พยายามตอบคำถามเรื่อง เศรษฐกิจ สังคมยังไม่ปรากฏอย่างชัดเจน การใช้หลักฐานทางโบราณคดีเพื่อช่วยในการศึกษายังคงมีอยู่น้อย และเป็นเพียงหลักฐานรองที่ใช้ในการสนับสนุนการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ หลักฐานทางโบราณคดีที่ใช้ส่วนใหญ่มากจากการสำรวจ และไม่ปรากฏการศึกษาโดยใช้ชั้นทับถมทางโบราณคดีเลย การทบทวนการศึกษาที่ผ่านมาจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจช่องว่างของการศึกษา และใช้ประเด็นข้อถกเถียงเหล่านี้มาช่วยกำหนดแนวทางการศึกษาแปลความทางโบราณคดี เพื่อตอบคำถามหรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว

บทที่ 3

ร่องรอยหลักฐานที่เมืองสุพรรณบุรีจากเอกสารและการสำรวจ

เมืองสุพรรณบุรี เป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 19 มีบทบาทในหน้าประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการขยายอำนาจของรัฐอยุธยาทั้งในด้านการเมือง การปกครอง และการค้า ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มอันสมบูรณ์ อุดมด้วยทรัพยากรน้ำ ดิน และอยู่บนเส้นทางเดินทางระหว่างที่ลุ่มภาคกลาง กับหัวเมืองด้านตะวันตกและหัวเมืองเหนือ การทำความเข้าใจพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี จำเป็นที่จะต้องทราบข้อมูลพื้นฐานภูมิศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ตั้งเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเลือกตั้งถิ่นฐานและดำเนินกิจกรรมของเมือง ในบทนี้จะกล่าวถึงตำแหน่งที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรี เมืองสุพรรณบุรีจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏในเมืองสุพรรณบุรี โดยข้อมูลแต่ละประเด็นมีดังนี้

1. ตำแหน่งที่ตั้ง และลักษณะทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรี

1.1 ตำแหน่งที่ตั้ง

เมืองสุพรรณบุรีตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าจีน ในเขตตำบลรั้วใหญ่ และตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี มีตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

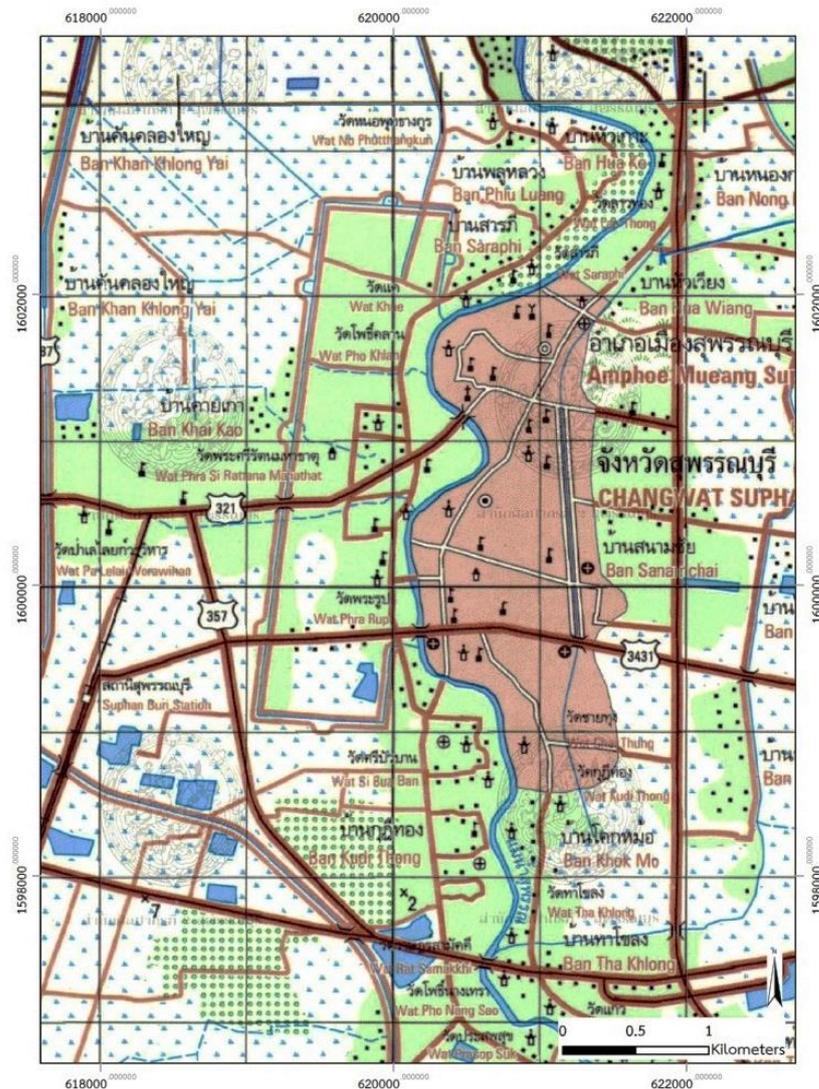
ที่ตั้งตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ (UTM) อยู่ระหว่าง 47P 1599054 N - 1602678 N และ 619073 E - 620435 E

ขอบเขตด้านทิศเหนือ ติดต่อกับ ท้องที่บ้านสารภี ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี

ขอบเขตด้านทิศตะวันออก ติดต่อกับ ท้องที่บ้านหัวเวียง ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี และแม่น้ำท่าจีน

ขอบเขตด้านทิศใต้ ติดต่อกับ ท้องที่ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี และถนนพหลโยธิน

ขอบเขตด้านทิศตะวันตก ติดต่อกับ ท้องที่บ้านค่ายเก่า ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี และถนนคูเมืองใต้ (ตะวันตก)

แผนที่ที่ 1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของเมืองสุพรรณบุรี

(ดัดแปลงจาก กรมแผนที่ทหาร, 2540)

1.2 ภูมิศาสตร์ และสภาพแวดล้อมบริเวณเมืองสุพรรณบุรี

ภูมิประเทศโดยรอบเมืองสุพรรณบุรีเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าจีน สูงเฉลี่ย 3 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง (กรมแผนที่ทหาร, 2540) ตัวเมืองเป็นที่ดอน สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางราว 5.57 เมตร (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539: 11) ตั้งอยู่บนตะกอนปัจจุบันของแม่น้ำท่าจีน ซึ่งเป็นที่ราบน้ำท่วมถึง (flood plain alluvials) ประกอบด้วยตะกอนทราย ทรายแป้ง และดินเหนียวสะสมตัวตามร่องน้ำคันดินแม่น้ำและแอ่งน้ำท่วม

ถึง (Department of Mineral Resources. Geological Survey division, 1976; กรมทรัพยากรธรณี, 2550; 2557: 16)

ดินส่วนใหญ่เป็นดินนา ลักษณะเป็นดินเหนียวปนทรายแป้ง เกิดจากตะกอนน้ำพา การระบายน้ำเลว ได้แก่ดินในชุดดินอยุธยา (Ay) ชุดดินชัยนาท (Cn) ชุดดินนครปฐม (Np) ชุดดินกำแพงแสน (Ks) และชุดดินสระบุรีบนพื้นที่สูง (Sb-h) (สถานีพัฒนาที่ดินสุพรรณบุรี, 2563ก, 2563ข) สภาพพื้นที่เหมาะแก่การทำนา ปลูกข้าว ถั่ว งา (กรมพัฒนาที่ดิน กองสำรวจดินและวิจัยทรัพยากรดิน, 2558: 17, 25, 39, 47; กรมพัฒนาที่ดิน สำนักสำรวจและวิจัยทรัพยากรดิน, 2563)

บริเวณที่ตั้งเมืองสุพรรณบุรีไม่พบแหล่งทรัพยากรแร่ แต่ในบริเวณโดยรอบเป็นพื้นที่ศักยภาพทางแร่ทราย (กรมทรัพยากรธรณี กองเศรษฐกิจธรณีวิทยา, 2544) และห่างออกไปทางทิศตะวันตก บริเวณเขตอำเภอดูดอง เป็นพื้นที่แหล่งแร่และพื้นที่ศักยภาพแร่หลายชนิด ได้แก่ หินปูน (ไดโลไมต์) ดินขาว ดิบุก ฟลูออไรต์ และน้ำมันปิโตรเลียม (กรมทรัพยากรธรณี กองเศรษฐกิจธรณีวิทยา, 2544)

แหล่งน้ำบาดาลที่สำคัญของเมืองสุพรรณบุรี คือ แม่น้ำท่าจีน ซึ่งแยกออกมาทางฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลมะขามเฒ่า อำเภอดูดอง จังหวัดชัยนาท ไหลผ่านพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐมและไหลออกสู่อ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสาคร (สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน), 2555: 1) นอกจากนี้บริเวณโดยรอบยังมีคลองสาขาขนาดเล็กอีกหลายสาย ที่ช่วยให้พื้นที่บริเวณเมืองสุพรรณบุรีมีปริมาณน้ำมากเพียงพอต่อการทำเกษตรกรรม ทั้งยังเป็นโครงข่ายเส้นทางน้ำที่สามารถสัญจรไปยังลำน้ำสายอื่นได้ เช่น ลำน้ำท่าว่า ลำน้ำท่าคอย ลำน้ำจรเข้สามพัน แม่น้ำน้อย และแม่น้ำเจ้าพระยา

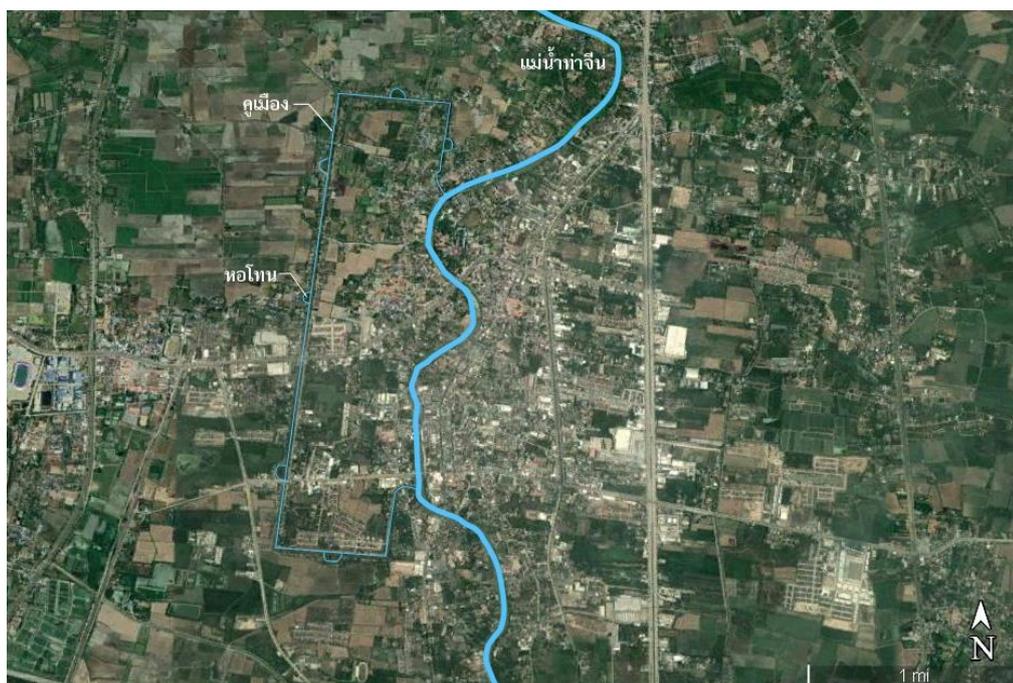
ในจดหมายเหตุนายทรงอำนาจเกล้าเรื่องประพาสต้น เมื่อ ร.ศ. 123 พระนิพนธ์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงทราบภาพ ได้ให้ภาพการเดินทางเส้นทางเดินทางมายังเมืองสุพรรณบุรีในช่วงปลายฤดูฝนก่อนเข้าฤดูหนาวไว้อย่างน่าสนใจว่า ครั้งสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสต้น ร.ศ. 123 (พ.ศ. 2447) ซึ่งเป็นการเสด็จประพาสต้นครั้งแรก ได้เสด็จประพาสเมืองสุพรรณบุรีทางเรือในช่วงเดือนสิงหาคม โดยขาขึ้นเสด็จจากบ้านจิวราย ตามแม่น้ำท่าจีนขึ้นมายังสองพี่น้อง และเมืองสุพรรณบุรี ระหว่างทางจากบางปลาหมอมาเมืองสุพรรณบุรี เส้นทางน้ำตื้นจึงต้องแจวเรือไฟมาจนถึงเมืองสุพรรณบุรี ได้รับความขัดข้องในการเดินทาง ส่วนเส้นทางบนบกก็เป็นหล่มโคลนเนื่องจากฝนตก ทำให้เดินทางลำบาก การเสด็จประพาสในครั้งนี้จึงมิได้เดินทางไปไหนไกล เดินทางเฉพาะสถานที่ใกล้ ๆ ในเมืองสุพรรณบุรี เช่น วัดแค ที่ว่าการเมือง วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ศาลหลักเมือง วัดป่าเลไลยก์ แล้วเสด็จล่องตามลำน้ำกลับมาเมืองบางปลาหมอ ประทับเสวยเย็นที่วัดบางยี่หน แล้วเดินทางไปยังเขตพระนครศรีอยุธยาผ่านทางคลองบางปลาหมอ และคลองจรเข้ใหญ่ คลองบางคี่ และแม่น้ำผักไห่ จนถึงบ้านผักไห่ (จดหมายเหตุนายทรงอำนาจเกล้าเรื่องประพาสต้น เมื่อ ร.ศ. 123, 2565: 15, 92-98)

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ในอดีตและลักษณะทางธรณิดังกล่าวส่งผลให้พื้นที่บริเวณเมืองสุพรรณบุรีเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยดินตะกอนและแหล่งน้ำ จึงมีศักยภาพสูงในการทำเกษตร โดยเฉพาะการทำนาข้าว แม้ในพื้นที่ไม่ปรากฏทรัพยากรแร่ แต่ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงก็ปรากฏแหล่งแร่ในระดับอุตสาหกรรมในปัจจุบัน แหล่งน้ำบนผิวดินยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญในพื้นที่ แม่น้ำลำคลองเป็นโครงข่ายการเดินทางที่สำคัญมาแต่อดีตก่อนถนนจะพัฒนาและได้รับความนิยมในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาจากทรัพยากรพื้นฐานที่เมืองสุพรรณบุรีมี ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเมืองสุพรรณบุรีตั้งอยู่บนทำเลที่ดี มีศักยภาพในการการผลิตอาหาร และการคมนาคม

1.3 ลักษณะทางกายภาพ และองค์ประกอบของเมืองสุพรรณบุรี

เมืองสุพรรณบุรี เป็นเมืองที่มีคูเมืองกำแพงเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แนวกำแพงด้านทิศเหนือและทิศใต้ ยาว 920 เมตร แนวกำแพงด้านทิศตะวันตกยาวประมาณ 3,600 เมตร (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545ก: 9) วางตัวเบี่ยงจากแนวทิศเหนือ-ใต้ไปทางตะวันออกราว 5 องศา 30 ลิปดา (วสันต์ เทพสุริยานนท์ และสุภมาศ ดวงสกุล, 2542: 17) มีแนวคูเมืองกำแพงเมืองสี่ด้าน คูเมืองในปัจจุบันกว้างเฉลี่ย 10-15 (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 104) บางช่วงกว้าง 20-30 เมตร ลึก 1-2 เมตร (กรมควบคุมมลพิษ กองจัดการคุณภาพน้ำ, 2539: 3) มีหอโพน หรือ ป้อมกลางน้ำ มีคูเมืองล้อมรอบจำนวน 6 แห่ง (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, 2542: 12; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545ก: 9)

คูเมืองกำแพงเมืองด้านทิศเหนือและด้านทิศใต้ ประกอบด้วยแนวคูเมือง กำแพงเมือง และหอโพน ด้านละ 1 แห่ง บริเวณกึ่งกลางของกำแพงเมือง ด้านทิศตะวันตกประกอบด้วยคูเมือง กำแพงเมือง และหอโพน 3 แห่ง ด้านทิศตะวันออก ประกอบด้วยคูเมืองและกำแพงเมือง 3 ช่วง ช่วงบริเวณตรงกลางของแนวกำแพงตะวันออกด้านเหนือต่อเนื่องกับแนวคูเมืองกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ มีหอโพน 1 แห่ง บริเวณตอนกลางมีคูเมืองและกำแพงเมืองในแนวต่อเนื่องกับด้านทิศเหนือและด้านทิศใต้ ซึ่งบางส่วนบรรจบกับแนวแม่น้ำท่าจีน จึงทำให้คูคล้ายมีแม่น้ำท่าจีนเป็นเขตด้านตะวันออกของเมือง (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545ข: 19)

ภาพที่ 11 คูเมืองสุพรรณบุรี
(ดัดแปลงจาก Google Inc, 2019)

2. ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่เมืองสุพรรณบุรี

การรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจและการขุดค้นทางโบราณคดีพบร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏในขอบเขตการวิจัย (เฉพาะในพื้นที่ 7 เขตการปกครอง ได้แก่ ตำบลรั้วใหญ่ ตำบลท่าพี่เลี้ยง ตำบลพิหารแดง ตำบลโพธิ์พระยา ตำบลท่าระหัด ตำบลทับตีเหล็ก และตำบลสนามชัย) จำนวน 59 แห่ง (แผนที่ที่ 2) สามารถจำแนกตามลักษณะของร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏในปัจจุบันได้ 4 ประเภท โดยพิจารณาจาก หลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากแต่ละแหล่ง ได้แก่

(1) ร่องรอยหลักฐานประเภทวัด จำนวน 54 แห่ง พิจารณาจากการพบปรากฏรูปเคารพในพุทธศาสนา ร่วมกับร่องรอยอาคาร สิ่งก่อสร้าง เครื่องใช้ในศาสนสถาน หรือส่วนประกอบศาสนสถาน เช่น เสาма พระพุทธรูปขนาดใหญ่ เจดีย์ ปรางค์ หรือมีภาพถ่ายเก่า เอกสารเก่าที่ลงชื่อและตำแหน่งยืนยันได้

(2) ร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานประเภทศาลเจ้า หรือเทวาลัย จำนวน 1 แห่ง พิจารณาจาก ลักษณะหน้าที่การใช้งาน มีอาคารสิ่งก่อสร้างร่วมกับการปรากฏรูปเคารพในศาสนาพราหมณ์ หรือมีภาพถ่ายเก่า เอกสารเก่าที่ลงชื่อและตำแหน่งยืนยันได้

(3) ร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการผลิต จำนวน 3 แห่ง พิจารณาจาก ในพื้นที่นั้นมีเครื่องมือหรืออุปกรณ์สำหรับใช้ในการผลิต เช่น เตาถลุงแร่ เตาเผาภาชนะ ร่วมกับของเสียจากการ

ผลิต ชิ้นส่วนผลิตภัณฑ์ทั้งที่สมบูรณ์ และเสียหายจำนวนมากในบริเวณเดียวกัน หรือมีรายงานการดำเนินการทางโบราณคดีในพื้นที่นั้นยืนยัน

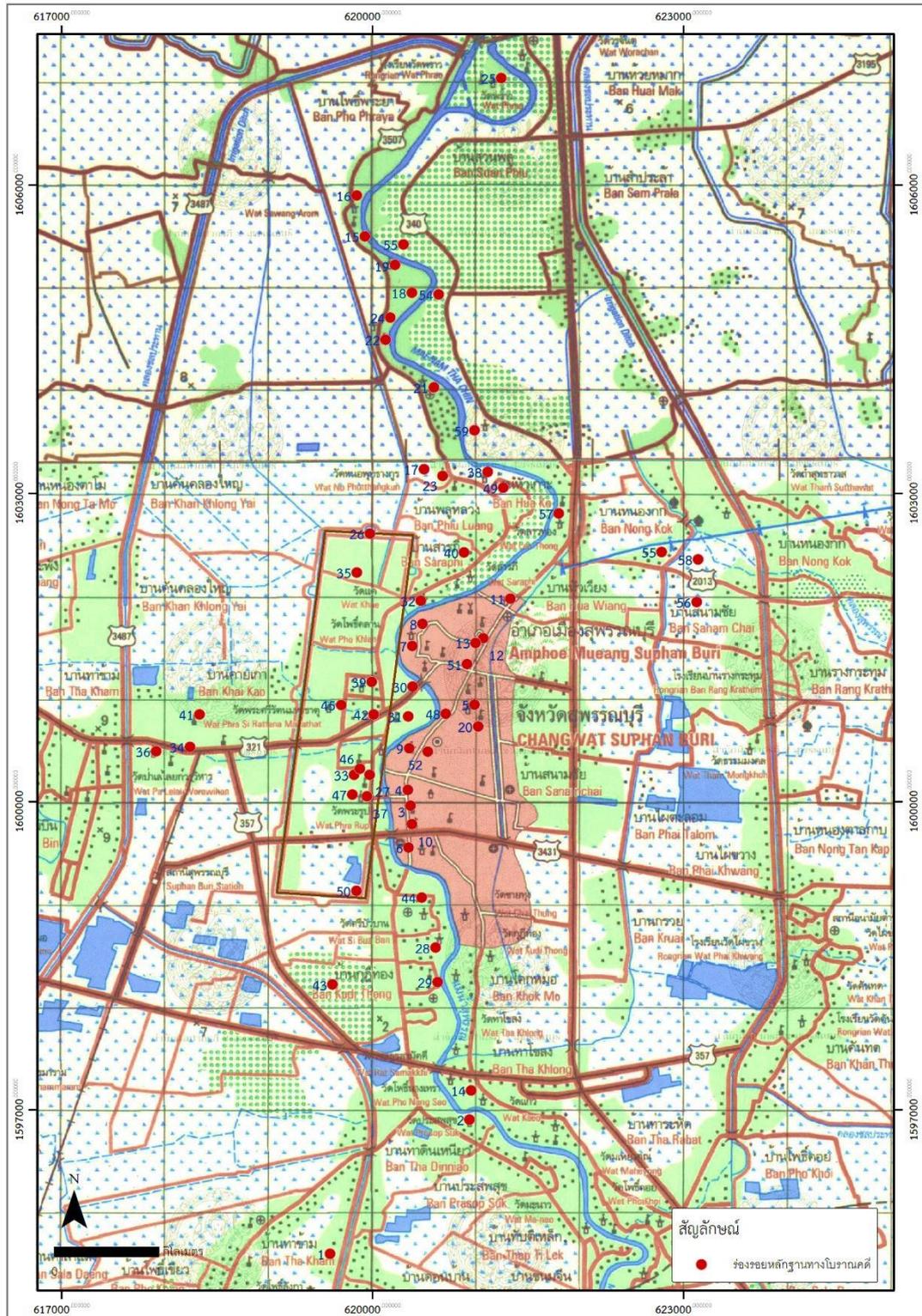
(4) ร่องรอยที่เกี่ยวข้องกับป้อม ประตู คู กำแพงเมือง และด่าน จำนวน 1 แห่ง พิจารณาจากร่องรอยสิ่งก่อสร้างที่มีลักษณะดังนั้น หรือ ภาพถ่ายเก่า แผนที่เก่า ที่บอกรูปแบบลักษณะไว้รวมทั้งรายงานจากการดำเนินงานทางโบราณคดี

ทั้งนี้ประเภทของร่องรอยที่ปรากฏมีความสำคัญในการตอบคำถามเกี่ยวกับพัฒนาการของเมือง เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบทางการกายภาพของเมือง มีหน้าที่เฉพาะจากกิจกรรมของมนุษย์ในการขับเคลื่อนเมืองให้ดำรงอยู่ได้ โดยศาสนสถาน ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นแหล่งรวมศรัทธา ความรู้ และความร่วมมือของชุมชน ทั้งนี้เนื่องมาจากกิจกรรมในทางวัฒนธรรมของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย จะมีพิธีกรรมทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง วัดจึงทำหน้าที่ตอบสนองชุมชนและสังคมในการให้บริการกิจกรรมเชิงพิธีกรรมทั้งหมดซึ่งผูกพันกับวิถีชีวิตของชุมชนพุทธ

ในขณะที่แหล่งผลิตนั้นเป็นภาพสะท้อนกิจกรรมด้านเศรษฐกิจของเมือง บ่งชี้ถึงการจัดการทางสังคมที่มีกลุ่มอาชีพเฉพาะด้าน ซึ่งต้องอาศัยการสั่งสมความรู้ ประสบการณ์ และการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นในวงจำกัด ปริมาณของร่องรอยหลักฐานเกี่ยวกับแหล่งผลิตยังสะท้อนกำลังการผลิตสินค้าเฉพาะอย่าง ความชำนาญของช่าง การจัดการบริหารเศรษฐกิจของเมืองและการใช้สอยพื้นที่ของเมืองที่ตั้ง ความหนาแน่นและการกระจายตัวของแหล่งผลิตยังสามารถเชื่อมโยงความเป็นกลุ่มอุตสาหกรรม ความต้องการของตลาดได้ โดยเทียบกับร่องรอยหลักฐานของผลิตภัณฑ์ที่พบในพื้นที่นอกแหล่งผลิต

ส่วนป้อม ประตู คู กำแพงเมือง เป็นร่องรอยหลักฐานที่สำคัญในการอธิบายพัฒนาการของ “เมือง” เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ทำหน้าที่เป็น ขอบเขตของเมือง ใช้ในการป้องกันเมือง เป็นเครื่องหมายกำหนดข้อจำกัดในการเข้า-ออกเมือง เป็นสัญลักษณ์ในการแบ่งชนชั้น และกิจกรรมระหว่างใน และนอกเมือง

เมื่อประกอบร่องรอยเหล่านี้เข้าด้วยกันจะช่วยให้เห็นภาพสะท้อนกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในเมืองในแต่ละยุคสมัยได้ดียิ่งขึ้น

แผนที่ที่ 2 แสดงตำแหน่งที่พบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีบริเวณเมืองสุพรรณบุรี (ดัดแปลงจาก กรมแผนที่ทหาร, 2540)

คำอธิบายแผนที่ที่ 2

1 วัดบ้านควาย	16 บ้านสมุน	31 วัดเขาใหญ่	46 วัดละคอน
2 วัดประสพสุข	17 บ้านธรรมกุล	32 วัดแค	47 วัดตะไกร
3 วัดจำปา (ท่าพี่เลี้ยง)	18 วัดจำปา (พิหารแดง)	33 วัดช่องลม	48 วัดฝ้าย
4 วัดเจดีย์ยอดเหล็ก	19 วัดชีสุขเกษม	34 วัดชุมชนสงฆ์	49 วัดราชเดชะ
5 วัดไชนาวาส	20 วัดน้อย	35 วัดเถลไถล	50 วัดพलयชุมพล
6 วัดโพธิ์	21 วัดพระนอน	36 วัดป่าเลไลยก์	51 วัดโลกา
7 วัดโพธิ์กลาง	22 วัดพิหารแดง	37 วัดพระรูป	52 วัดไก่เตี้ย
8 วัดสะเดาหวาน	23 วัดหน่อพุทธางกูร	38 วัดพระลอย	53 วัดการ้อง
9 วัดสุวรรณภูมิ	24 วัดพลับ	39 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	54 วัดปู่บัว
10 วัดหลวง	25 วัดพร้าว	40 วัดพระอินทร์	55 วัดโพธิ์เจริญ
11 วัดหอยโข่ง	26 คูและกำแพงเมือง สุพรรณบุรี	41 วัดพริก	56 วัดแร้ง
12 วัดร้างระหว่างศาลแขวง กับโรงเรียนสวนหลวง	27 วัดโหนดง	42 วัดตั้ง	57 วัดลาวทอง
13 วัดดอนสำโรง	28 วัดกัจจกร์	43 วัดมรกต	58 วัดสนามชัย
14 วัดโพธิ์นางเทรา	29 วัดกุฎีทอง	44 วัดศรีบัวบาน	59 วัดสำปะชิว
15 บ้านบางปูน	30 วัดกุฎีสงฆ์	45 ศาลเจ้าหลักเมือง	

1) ร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานประเภทวัด

ร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานประเภทวัด ได้แก่ พื้นที่ที่ปัจจุบันมีการใช้งานเป็นศาสนสถานประเภทวัดและปรากฏประวัติความเป็นมาหรือร่องรอยหลักฐานที่มีอายุสมัยในช่วงขอบเขตเวลาที่ใช้ในการศึกษา พื้นที่ที่พบร่องรอยหลักฐานที่ระบุได้ว่าเป็นวัด เช่น ร่องรอยอาคารสิ่งก่อสร้าง เจดีย์ ใบเสมา พระพุทธรูปขนาดใหญ่ หรือประวัตินิเวศน์ จากข้อมูลจากเอกสารและการสำรวจพบร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานประเภทวัดจำนวน 55 แห่ง กระจายตัวในพื้นที่ทั้ง 7 ตำบล รายละเอียดร่องรอยหลักฐานที่พบในแต่ละแห่งมีดังนี้

1.1) ตำบลทับตีเหล็ก พบร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานประเภทวัด จำนวน 2 แห่ง ได้แก่

1.1.1) วัดบ้านควาย

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	ตำบลทับตีเหล็ก อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 619594 E 1595600 N
ประวัติ	ไม่ทราบประวัติความเป็นมา แต่เดิมมีเจดีย์อิฐ สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ประกาศเป็นโบราณสถานขึ้นทะเบียนเมื่อ พ.ศ. 2478 ปัจจุบันเป็นโบราณสถานที่ยื่นสภาพเป็นพื้นที่นา (กรมศิลปากร, 2563ก; ราชกิจจานุเบกษา, 2478: 3711; อรทัย นวลทอง, อารีย์ พิมพิเศษ, & อรสา นวลทอง, ม.ป.ป.: ไม่ปรากฏเลขหน้า)
สภาพปัจจุบัน	โบราณสถานยื่นสภาพ เหลือเฉพาะเนินดินที่มีกอไผ่ และใบไม้ปกคลุมทั่วพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถมองเห็นหลักฐานบนพื้นดินได้ชัด
ร่องรอยหลักฐาน	ไม่ปรากฏร่องรอยที่เห็นได้ชัด มีรายงานว่าปรากฏอิฐซึ่งเป็นส่วนของเจดีย์เก่าบนผิวดิน (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2561ก: 82)
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	ไม่สามารถกำหนดอายุจากหลักฐานได้ แต่ตามรายงานเดิมสันนิษฐานว่าสร้างในสมัยอยุธยา (กรมศิลปากร, 2563ข)
ภาพประกอบ	

ภาพที่ 13 เนินดินบริเวณตำแหน่งที่พบรายงานว่าเป็นวัดบ้านควาย

ภาพที่ 14 ชิ้นส่วนอิฐที่เคยพบที่วัดบ้านควาย (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2561ก: 83)

1.1.2) วัดประสพสุข

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	หมู่ที่ 2 ตำบลทับตีเหล็ก อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620938 E 1596905 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมาชัดเจน ตามรายงานของกรมศาสนาระบุว่าตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2220 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 15)
สภาพปัจจุบัน	วัดประสพสุขเป็นสถานปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสุพรรณบุรี แห่งที่ 2 จึงมีการสร้างอาคารที่พักทรงรับใหม่ มีการปูคอนกรีตลาดพื้นทั่วทั้งวัด เสนาสนะอาคารต่าง ๆ เป็นของสร้างใหม่ทั้งสิ้น
ร่องรอยหลักฐาน	ไม่พบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี
ข้อสังเกต	วัดประสพสุขตั้งอยู่ทางใต้ของกำแพงเมืองสุพรรณบุรี บนด้านตะวันตกของแม่น้ำท่าจีนช่วงโค้งของแม่น้ำ และอยู่ตรงกันข้ามกับวัดโพธิ์นางเทรา
การกำหนดอายุ	ไม่พบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่สามารถกำหนดอายุได้ แต่จากประวัติเดิมของวัดระบุว่าตั้งขึ้นในช่วงต้นของพุทธศตวรรษที่ 23 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 15)

ภาพประกอบ

ภาพที่ 15 อุโบสถวัดประสพสุข

ภาพที่ 16 เสนาสนะภายในวัดประสพสุข

1.2) **ตำบลท่าพี่เลี้ยง** พบร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานประเภทวัด จำนวน 11 แห่ง ได้แก่

1.2.1) วัดจำปา

ชื่ออื่น	หลวงพ่อดำ
ที่ตั้ง	ถนนพหลโยธิน ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620371 E 1599962 N
ประวัติ	ไม่ทราบประวัติความเป็นมาที่แน่ชัด แต่จากป้ายประวัติวัดที่อยู่ด้านหลังพระประธานระบุว่าเดิมวัดนี้มีพื้นที่กว้างไปถึงบริเวณตลาดทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และมีบ่อน้ำขนาดใหญ่สำหรับใช้สอย แต่วิหารอาคารพังทลายเสียหายมาก คงเหลือเฉพาะพระพุทธรูปประธาน เมื่อนายบรรหาร ศิลปอาชา ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้ร่วมกับจังหวัดสุพรรณบุรีในการบูรณะพระประธานและสร้างวิหารขึ้นใหม่ ใน พ.ศ. 2533 (กรมศิลปากร, 2563ข; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545ข: 2) ปัจจุบันมีสถานะเป็นโบราณสถานขึ้นทะเบียน (ราชกิจจานุเบกษา, 2478: 3710)
สภาพปัจจุบัน	เป็นวัดร้างอยู่กลางชุมชนที่มีการบูรณะและสร้างวิหารประดิษฐานหลวงพ่อดำขึ้นใหม่ทั้งหมด โดยรอบเป็นอาคารพาณิชย์ มีร่องรอยบ่อน้ำบริเวณใกล้เคียงอยู่ในพื้นที่ของเอกชน
ร่องรอยหลักฐาน	1. หลวงพ่อดำ หรือหลวงพ่อดำ เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนขัดสมาธิราบ พระหัตถ์แสดงปางมารวิชัย ครองจีวรห่มเฉียง ชายสังฆาฏิยาว ปลายแยกเป็นรูปเขี้ยวตะขาบที่ระดับพระนาภี ขมวดเกศาใหญ่ พระอุษณิษะนูน มีรัศมีรูปเปลว แนวขมวดพระเกศาโค้งเป็นมุมแหลมที่กลางพระนลาฏ พระขนงวาดโค้ง พระเนตรหรีต่าเล็กน้อย พระนาสิกค่อนข้างโด่ง พระอังสากว้าง ขอบสบงอยู่ต่ำกว่าระดับพระนาภี และเห็นรอยขอบเป็นสองชั้น ขอบด้านบนโค้งมีหยักแหลมใต้พระนาภี ขอบล่างโค้งเป็นครึ่งวงกลม นิ้วพระหัตถ์และพระบาทยาวเสมอกัน ขอบจีวรที่ข้อพระหัตถ์และข้อพระบาทเห็นเป็นสองรอย ลักษณะโดยรวมคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปสุโขทัย แต่มีร่องรอยการซ่อมแซมตั้งแต่พระเศียรลงมาถึงชั้นพระองค์อย่างชัดเจน
	ข้อมูลในแผ่นป้ายประวัติวัดระบุว่าหลวงพ่อดำมีลักษณะศิลปะแบบ

พระพุทธรูปสุโขทัยสกุลช่างกำแพงเพชร และมีการบูรณะซ่อมแซมในช่วงราว พ.ศ. 2533 แต่ลักษณะภายนอกในปัจจุบันมีพุทธศิลป์คล้ายการทำเลียนแบบ พระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยหมวดใหญ่ (ดูเพิ่มในสันติ เล็กสุขุม, 2555: 92-99) โดยพระพักตร์มีเค้าของพระพุทธรูปสุโขทัยอยู่บ้าง แต่ไม่ทราบแน่ชัดว่ามีการต่อเติมเสริมขึ้นมากน้อยเพียงไร สัดส่วนพระวรกายที่ปั้นพระองค์ไม่คอดขัดเท่า ศิลปะสุโขทัย การครองจีวรห่มเฉียง มีปลายสังฆาฏิรูปเขี้ยวตะขาบยาวจรด พระนาภีก็เป็นเค้าหนึ่งที่มีร่องรอยการซ่อมจนไม่เหลือรายละเอียดรอยริ้ว สังฆาฏิอย่างที่นิยมในศิลปะสุโขทัย นิ้วพระหัตถ์และพระบาทยาวเสมอกัน แต่มีขนาดใหญ่ที่ข้อมือข้อมือ และไม่มีการเล่นปลายพระหัตถ์ ซึ่งคงเป็นผลจากการบูรณะในครั้งนั้น

2. บ่อน้ำในพื้นที่เอกชน ห่างจากวัดจำปาออกไปราว 20 เมตร ทางตะวันออกเฉียงใต้ในพื้นที่ร้านเจริญพานิช มีบ่อน้ำขนาดใหญ่ 1 บ่อ สัมพันธ์กับประวัติวัดที่ว่าเดิมในพื้นที่วัดมีบ่อน้ำขนาดใหญ่

ข้อสังเกต

1. ตามคำบอกเล่าในป้ายประวัติวัด แสดงให้เห็นว่าเดิมอาณาเขตของวัดจำปามีบริเวณกว้างไปถึงแม่น้ำท่าจีน และอยู่ฝั่งตรงข้ามกับวัดพระรูป
2. ที่ตั้งวัดอยู่ด้านตะวันออกของแม่น้ำท่าจีน ทำให้สันนิษฐานว่าเดิมหน้าวัดหันไปทางตะวันตก โดยหันลงสู่แม่น้ำท่าจีน เยื้องกับวัดพระรูป

การกำหนดอายุ

ไม่ปรากฏหลักฐานที่สามารถกำหนดอายุได้ชัดเจน แต่จากประวัติวัดแสดงให้เห็นว่าควรมีอายุไม่ต่ำกว่าปลายพุทธศตวรรษที่ 20 - พุทธศตวรรษที่ 21 ซึ่งอิทธิพลศิลปะสุโขทัยเข้ามามีบทบาทในภาคกลางมาก

ภาพประกอบ

ภาพที่ 17 ป้ายทางเข้าวัดจำปา

ภาพที่ 18 วิหารหลวงพ่อดีวา
ถ่ายจากถนนพหลโยธิน

ภาพที่ 19 ภายในวิหารหลวงพ่อดำวัดจำปา

ภาพที่ 20 หลวงพ่อดำวัดจำปา หรือหลวงพ่อดำ

ภาพที่ 21 วัดจำปาและบริเวณโดยรอบ ถ่ายจากหอคอยบรรหาร-แจ่มใส

1.2.2) วัดเจติยยอดเหล็ก

ชื่ออื่น	เจติยยอดเหล็ก
ที่ตั้ง	ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620342 E 1600115 N
ประวัติ	วัดเจติยยอดเหล็กไม่ปรากฏประวัติความเป็นมาที่แน่ชัด ตั้งอยู่ในพื้นที่อาคารพาณิชย์ ซึ่งเดิมเคยเป็นสถานที่ตั้งของโรงเรียนสงวนหญิง ซึ่งเป็นโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดสุพรรณบุรี โดยเจติยยอดเหล็ก เป็นเจดีย์ทรงระฆังกลมสอบสูง ได้รับการบูรณะแล้ว รายงานเดิมระบุว่า เป็นศิลปกรรมสมัยอยุธยา บริเวณใกล้เคียงมีเสมาทำจากหินทราย (กรมศิลปากร, 2563ข; มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 134; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545ข: 12) ปัจจุบันเป็นโบราณสถานขึ้นทะเบียน (ราชกิจจานุเบกษา, 2478: 3710)
สภาพปัจจุบัน	เจติยยอดเหล็กอยู่ท่ามกลางอาคารพาณิชย์บนถนนศรีมาลา มีคณะกรรมการองค์พระเจติยยอดเหล็กเป็นผู้ดูแลปรับปรุงสภาพพื้นที่โดยรอบ โดยก่อพื้นปูหินอ่อนเทียม และกระเบื้อง มีการนำใบเสมาหินทรายเก่าที่เคยพบบริเวณเจติยยอดเหล็กมาประดิษฐานไว้ที่ผนังด้านเหนือ และตะวันตก องค์เจติยได้รับการบูรณะและทาสีใหม่แล้ว
ร่องรอยหลักฐาน	<p>1. เจติยยอดเหล็กเป็นเจดีย์ทรงลอมฟางสูง ฐานเป็นฐานบัวลูกฟักในผังแปดเหลี่ยม มีลูกฟักขนาดใหญ่คาดที่ท้องไม้ ถัดขึ้นไปเป็นฐานแปดเหลี่ยมตอกแต่งด้วยลายขาสিংห์ ถัดขึ้นมามีการพอกแปลงรูปเป็นองค์ระฆังทรงลอมฟางยี่ดสูง มีช่องคล้ายมุขขนาดเล็กยื่นออกมา 4 ด้าน ทั้งด้านล่างเหนือฐานสิงห์ และด้านบนใกล้ส่วนยอด โดยช่องทั้งสองชั้นวางในตำแหน่งสลับหว่างกัน ยอดบนทำเป็นปล้องไฉนสั้นป้อม และประดับส่วนยอดด้วยฉัตร ลักษณะทั้งหมดในปัจจุบันเกิดจากการบูรณะภายหลัง</p> <p>2. เสมาหินทราย 2 ใบ ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก เป็นการประดิษฐานในใหม่บนแนวขอบรั้วของพื้นที่เจติยยอดเหล็ก ใบเสมาทั้งสองคาดว่าเป็นเสมาที่เคยกล่าวถึงในการสำรวจของ น. ณ ปากน้ำ (น. ณ ปากน้ำ, 2542) ว่ามีใบเสมาหินทรายสีแดงตกอยู่บริเวณใกล้เคียง ๆ เจติย เสมาทั้งสองใบอาจเป็นของในวัดเดียวกับเจติยยอดเหล็กหรือเป็นของวัดอื่นในบริเวณใกล้เคียง ๆ ก็ได้ แต่กระนั้นก็ยังสามารถใช้เป็นตัวแทนของหลักฐานในพื้นที่บริเวณ</p>

นั้นได้

เสมาทั้งสองใบมีลักษณะการแบ่งลวดลายเป็นสองฝั่ง โดยไม่มีส่วนประดับบริเวณอกของเสมา อาจกำหนดอายุได้ในช่วงอยุธยาตอนต้น-ตอนกลาง รูปแบบลวดลายโค้งม้วนประกอบลายใบไม้ลายกนกที่พื้นที่สามเหลี่ยมตรงกลางใบเสมา และลวดลายดอกไม้กลมประกอบลายขดโค้งที่ด้านข้างที่ปรากฏที่ฐานของเสมา กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 20-21 โดยเทียบกับลวดลายบนเครื่องทองวัดราชบูรณะ ลายประดับบนปราสาทประธานวัดราชบูรณะ ปราสาทประธานวัดจุฬามณี และพระมหาธาตุในเจดีย์องค์กลาง วัดพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยา (กมล ฉายาวัฒน์, 2523: 35-44)

ข้อสังเกต

1. เจดีย์ยอดเหล็กตั้งอยู่ทางเหนือของวัดจำปา มีระยะห่างจากแม่น้ำท่าจีน ใกล้เคียงกับวัดจำปาและวัดหลวง จึงสันนิษฐานว่าเดิมอาณาเขตของวัดคงจะจรดแม่น้ำเช่นเดียวกัน โดยหน้าวัดหันไปทางตะวันตกตามแม่น้ำท่าจีน
2. कैาโครงสร้างรูปทรงของเจดีย์ยอดเหล็กก่อนการบูรณะในภาพถ่ายเก่ามีลักษณะคล้ายสัดส่วนของเจดีย์วัดพริก ระยะหลัง เจดีย์ที่มีฐานแปดเหลี่ยมซ้อนกัน 2-3 ชั้น องค์เจดีย์มีช่องมุขยื่นทั้ง 4 ด้านที่สลับหว่างกัน 2 ชั้น อาจคาดเดาได้ว่าเดิมคงเป็นเจดีย์ทรงระฆังบนฐานแปดเหลี่ยม และคงมีซุ้มพระหรือส่วนประดับที่ด้านทั้งแปด ในทำนองเดียวกับวัดไก่อเตี้ย อำเภอศรีประจันต์ หรือวัดพระรูป ส่วนการประดับฐานสิงห์ที่ปรากฏมาแต่เดิมในภาพถ่ายเก่าอาจแสดงถึงการบูรณะเพิ่มเติมในสมัยอยุธยาตอนปลาย

การกำหนดอายุ

ช่วงที่ 1 ราวพุทธศตวรรษที่ 20-21 จากใบเสมา และการสันนิษฐานรูปทรงเจดีย์เดิมที่เป็นเจดีย์องค์ระฆังบนฐานแปดเหลี่ยม (ที่อาจมีซุ้มพระทั้งแปดด้าน)

ช่วงที่ 2 ราวพุทธศตวรรษที่ 22-23 จากการบูรณะก่อพอกเจดีย์เป็นทรงกลมปางยี่ด สัดส่วนคล้ายเจดีย์วัดพริกระยะหลัง และมีการประดับด้วยฐานสิงห์

ภาพประกอบ

ภาพถ่ายเก่าของเจดีย์ยอดเหล็ก
ที่มา หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ภ สพ หจช (อ)/162.
na10d-img0010000162-0002.jpg

ภาพที่ 22 เจดีย์ยอดเหล็กในปัจจุบัน

ภาพที่ 23 ใบเสมาด้านทิศเหนือ

ภาพที่ 24 ใบเสมาด้านทิศตะวันตก

1.2.3) วัดไชนาวาส

ชื่ออื่น	วัดชายนา
ที่ตั้ง	ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620986 E 1600943 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมาที่ชัดเจน แต่ข้อมูลของกรมศาสนาระบุว่าตั้งวัดขึ้นใน พ.ศ. 1890 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 6) ทั้งนี้จากการสำรวจของ น. ณ ปากน้ำ (2558) และการศึกษาของกมล ฉายาวิวัฒนะ (2523) พบใบเสมาหินทรายที่กำหนดอายุได้ในช่วงต้นของสมัยอยุธยา
สภาพปัจจุบัน	ปัจจุบันทางวัดมีการก่อสร้างอาคารใช้สอยต่าง ๆ ขึ้นใหม่ โดยใบเสมาสมัยอยุธยาประดิษฐานอยู่รอบอุโบสถหลังเก่าภายในวัด
ร่องรอยหลักฐาน	1. ใบเสมาหินทราย ส่วนใหญ่มีร่องรอยสลักลวดลายเพียงด้านเดียว เดิมประดิษฐานรอบอุโบสถ (น. ณ ปากน้ำ, 2558: 431) จากการศึกษาของกมล ฉายาวิวัฒนะ (2523) พบว่าลวดลายสลักบนใบเสมาสามารถกำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-21 ส่วนใหญ่สามารถเทียบเคียงได้กับงานศิลปกรรมในศิลปะสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ 19-20) ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์หมิง (พุทธศตวรรษที่ 20-22) และรูปแบบศิลปะจากวัดมหาธาตุ วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดจุฬามณี จังหวัดพิษณุโลก วัดมหาธาตุ เมืองสรรค์บุรี จังหวัดชัยนาท
ข้อสังเกต	2. อุโบสถเก่า 1. ภาพถ่ายเก่าระบุว่า เป็นพื้นที่ด้านหลังของวัดไชนาวาสแสดงภูมิประเทศให้เห็นว่าเดิมมีคลองอยู่ด้านหลังวัด
การกำหนดอายุ	ราวช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 จากการศึกษารูปใบเสมาโดยกมล ฉายาวิวัฒนะ (2523) และจากการเปรียบเทียบเวลาับการศึกษาศิลปะสมัยอยุธยา

ภาพประกอบ

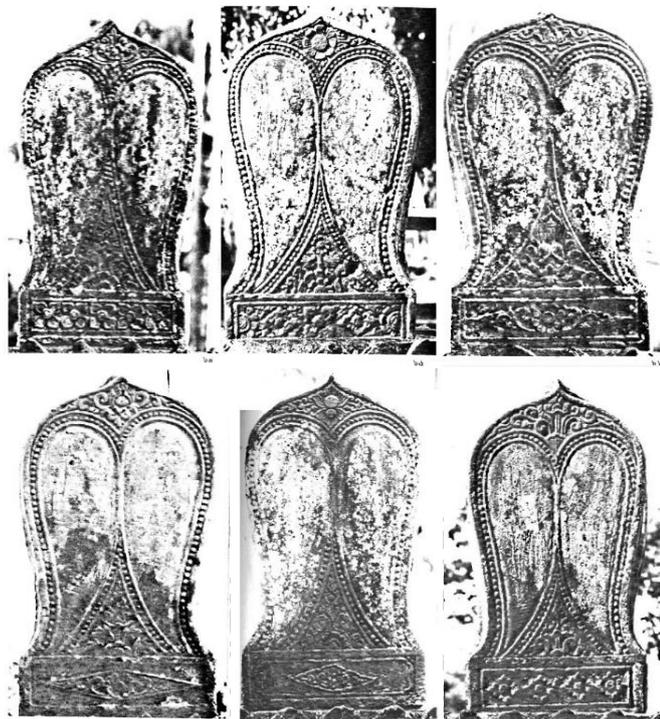
ภาพที่ 25 สภาพปัจจุบันของวัดไชนาวาส

ภาพที่ 26 อุโบสถเก่าวัดไชนาวาส

ภาพที่ 27 ตัวอย่างโบเสมาที่พบที่วัดไชนาวาส

ภาพที่ 28 ใบเสมาที่เคยพบที่วัดไชนาวาส
(ที่มา กมล ฉายาวินณะ, 2523: 94-95)

1.2.4) วัดโพธิ์

ชื่ออื่น	วัดโพธิ์
ที่ตั้ง	ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620350 E 1599552 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏความเป็นมา ปัจจุบันสิ้นสภาพ และเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยมหาราช (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข: 150) เคยได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานขึ้นทะเบียนเมื่อ พ.ศ. 2478 (ราชกิจจานุเบกษา, 2478: 3710)
สภาพปัจจุบัน	ไม่เหลือสภาพโบราณสถาน ทำให้ไม่สามารถสันนิษฐานที่ตั้งหรือลักษณะทางศิลปกรรมได้ แต่จากฐานข้อมูลสันนิษฐานว่าเนินโบราณสถานคงอยู่ด้านหน้าโรงพยาบาล บริเวณที่ตั้งศาลพระภูมิและศาลพ่อเหรา
ร่องรอยหลักฐาน	ไม่พบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี
ข้อสังเกต	ภายในศาลพระภูมิไม้เจวี้นไม้หลายชิ้น ไม่ทราบประวัติความเป็นมา
การกำหนดอายุ	ไม่สามารถกำหนดอายุได้ แต่จากฐานข้อมูลเดิมกำหนดอายุได้ในสมัยอยุธยา (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข: 150)

ภาพประกอบ

ภาพที่ 29 สภาพทั่วไปในพื้นที่โรงพยาบาลเจ้าพระยาม

ภาพที่ 30 ศาลพระกมุและศาลพ่อเหรา

ราช

ภาพที่ 31 ศาลพระกมุเจ้าที่

ภาพที่ 32 ศาลพ่อเหรา

ภาพที่ 33 เจริตไม้ในศาลพระกมุเจ้าที่

1.2.5) วัดโพธิ์ศาลาน

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620386 E 1601515 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏความเป็นมา มีเพียงที่มาของชื่อวัดว่าเดิมมีต้นโพธิ์ที่ลำต้นขนานกับพื้นดิน 4-5 เมตร ส่วนยอดเติบโตขึ้นด้านบน ชาวบ้านจึงเรียกว่า วัดโพธิ์ศาลาน (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2559ก: 1)
สภาพปัจจุบัน	อาคารสิ่งก่อสร้างภายในวัดทั้งหมดเป็นของสร้างใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ มีวิหารเก่าหันหน้าลงสู่แม่น้ำท่าจีนทางด้านตะวันตก รอบวิหารมีเจดีย์ราย ศิลปะรัตนโกสินทร์หลายองค์ มีร่องรอยอิฐเก่าที่ทางวัดนำมาใช้ปูขอบทางเดิน รอบวิหาร ภายในวิหารมีการจัดแสดงหลุมขุดตรวจทางโบราณคดีที่พบร่องรอยฐานอาคารเก่าด้านล่างพื้นวิหาร
ร่องรอยหลักฐาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชั้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดินทรงหม้อปากผายตกแต่งด้วยลายชุดเป็นเส้นตรงและพื้นปลา ชั้นส่วนฝาภาชนะ ชั้นส่วนภาชนะเนื้อแกร่งทรงไหตกแต่งด้วยลายชุดแนวตรงและลายชุดรูปคลื่นระหว่างเส้นตรง มีทั้งชนิดเคลือบสีน้ำตาลเข้ม และไม่เคลือบ เครื่องถ้วยจีนเขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบขาว กำหนดอายุได้ในช่วงสมัยราชวงศ์หมิง และเครื่องสังคโลก ตกแต่งด้วยลายชุดเป็นเส้นตรงแนวตั้งด้านนอก และชุดเป็นลายดอกไม้ที่ด้านในภาชนะเคลือบสีเขียวทั้งด้านนอกและด้านใน เปรียบเทียบกับภาชนะจากแหล่งเตาบ้านเกาะน้อย-ป่ายาง อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย พบจากการสำรวจ (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 202) ชั้นส่วนเครื่องถ้วยจีน กำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 และ 25 ชั้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน พบจากการขุดค้น (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2559ก) 2. ลวดลายปูนปั้นและเสาที่ก่อจากอิฐรูปโค้ง น. ณ ปากน้ำให้ความเห็นว่ามีลักษณะคล้ายลวดลายแบบทวารวดี (น. ณ ปากน้ำ, 2558: 431) 3. ร่องรอยเสาและอาคารเก่าพบจากการขุดค้นทางโบราณคดีใต้พื้นวิหาร สันนิษฐานว่าเป็นอาคารระยะแรกสร้าง สันนิษฐานว่ามีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 เป็นอย่างน้อย (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2559ก: 101) 4. พระพุทธรูปศิลปะอยุธยา (ศิลปะอุทธรุ่น 3) ในวิหาร จำนวนอย่างน้อย 2 องค์ มีเค้าของพระพุทธรูปหินทรายเดิมที่ถูกทาสีใหม่ และอีก 6 องค์ มี

ร่องรอยการชำรุดและได้รับการบูรณะส่วนที่ชำรุดใหม่โดยการปั้นปูน

5. พระพุทธรูปประธานในวิหาร ศิลปะรัตนโกสินทร์ตอนต้น คาดว่าซ่อมแปลงจากพระพุทธรูปสมัยอยุธยาที่มีอยู่เดิม

6. ระฆังสำริดมีจารึกบนขอบระฆังด้วยอักษรไทย ภาษาไทย กล่าวถึงการหล่อระฆังถวายพระศาสนาโดยพระยารามและออกหมื่นเทพ ระบุศักราช พ.ศ. 2181 ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (ศานติ ภัคดีคำ และนวรรตน์ ภัคดีคำ, 2561: 384-385)

7. เจดีย์ราย รอบวิหาร กำหนดอายุพุทธศตวรรษที่ 25 (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2559ก: 102-105)

ข้อสังเกต

1. ตำแหน่งที่ตั้งของวัดโพธิ์คลาน อยู่กึ่งกลางโค้งแม่น้ำฝั่งตะวันออก ตรงข้ามกับปากคลองสายเก่าที่มุ่งสู่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุที่ยังพอเห็นร่องรอยได้จากภาพถ่ายดาวเทียม จึงอาจเป็นจุดสังเกตได้แห่งหนึ่งของเมือง

2. พระยารามและออกหมื่นเทพ เป็นตำแหน่งข้าราชการในอัยการนาทหารหัวเมือง (กฎหมาย เล่ม 1, 2513: 241, 247) หากระฆังนี้เป็นของวัดโพธิ์คลานมาแต่เดิม แสดงว่าวัดนี้คงเป็นวัดสำคัญวัดหนึ่งในบริเวณเมืองสุพรรณบุรี เพราะมีขุนนางมาทำบุญหล่อระฆังไว้

การกำหนดอายุ

ช่วงที่ 1 พุทธศตวรรษที่ 20-21 จากพระพุทธรูปในวิหาร เครื่องถ้วยในสมัยราชวงศ์หมิง และเครื่องสังคโลกจากแหล่งเตาเกาะน้อย-ป่ายาง

ช่วงที่ 2 พุทธศตวรรษที่ 22 จากจารึกบนระฆังสำริด

ช่วงที่ 3 พุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา จากเครื่องถ้วยจีน และเจดีย์รายรอบวิหาร

ภาพประกอบ

ภาพที่ 34 สภาพปัจจุบันของวัดโพธิ์คลาน

ภาพที่ 35 วิหารวัดโพธิ์คลาน

ภาพที่ 36 พระพุทธรูปภายในวิหารวัดโพธิ์คัลาน

ภาพที่ 37 พระพุทธรูปประธาน

ภาพที่ 38 ตัวอย่างพระพุทธรูปศิลปะอยุธยา กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20-21

เครื่องสังคโลก

แบบลายเครื่องถ้วยจีน

ภาพที่ 39 ตัวอย่างชิ้นส่วนภาชนะจากการสำรวจวัดโพธิ์คัลาน
(กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 203)

1.2.6) วัดสุวรรณภูมิ

ชื่ออื่น	วัดใหม่ วัดใหม่สุวรรณภูมิ (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 132) วัดใหญ่ วัดใหญ่สุวรรณภูมิ (กรมศิลปากร, 2563ข) วัดกลาง (ธนิต อยู่โพธิ์, 2509: 138)
ที่ตั้ง	ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620355 E 1600520 N
ประวัติ	ตามประวัติวัดสุวรรณภูมิตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2374 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 26) ธนิต อยู่โพธิ์ เคยกล่าวถึงว่าเป็นวัดเดียวกับวัดกลางที่ปรากฏในบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ต่อมาเรียกว่าวัดใหม่ เมื่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสเสด็จตรวจการคณะสงฆ์ในจังหวัดสุพรรณบุรีในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ประทับที่วัดใหม่ และประทานนามว่า วัดสุวรรณภูมิ (ธนิต อยู่โพธิ์, 2509: 138) ภายในมีวิหารเก่า และพิพิธภัณฑสถานสมเด็จพระสังฆราช (ปูน ปุณณสิริมหาเถระ) สร้างเมื่อ พ.ศ. 2514 เป็นพิพิธภัณฑสถานเก็บรวบรวมเครื่องถ้วย (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 132)
สภาพปัจจุบัน	วัดสุวรรณภูมิมีการสร้างเสนาสนะใหม่เกือบทั้งหมด พื้นภายในปูคอนกรีต พบโบราณวัตถุเป็นชิ้นส่วนเสมา และบัลลังก์ศิลาแลงที่วางฝังไว้กับอาคารพิพิธภัณฑสถานของวัด
ร่องรอยหลักฐาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. วิหาร ศิลปกรรมสมัยอยุธยา (กรมศิลปากร, 2563ข) 2. ใบเสมา เสมาหินทรายสีแดง สลักแบ่งลวดลายเป็น 2 ส่วน คล้ายใบเสมาหินทรายที่พบที่วัดกุฎีทอง เมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบใบเสมาหินทรายจากการศึกษาของกมล ฉายาวัฒน์ (2523) สามารถกำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 3. ชิ้นส่วนบัลลังก์ศิลาแลง ลักษณะเป็นแท่นศิลาแลงตัดเป็นฐานบัว ขนาดราว 50 x 50 เซนติเมตร ตรงกลางมีรูทะลุตลอด ไม่พบร่องรอยปูนปั้น หรือลวดลายบนแท่นศิลาแลง
ข้อสังเกต	<ol style="list-style-type: none"> 1. วัดสุวรรณภูมิมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำกับวัดประดู่สาร คาดว่าเดิมหน้าวัดหันลงสู่แม่น้ำท่าจีนทางทิศตะวันตก 2. วิหารเก่าสมัยอยุธยามีการบูรณะเปลี่ยนแปลงรูปร่าง ไม่สามารถระบุอายุสมัยได้ชัดเจน 3. หลักฐานอื่น ๆ ที่พบไม่สามารถสืบค้นที่มาได้แน่ชัด โดยอาจเป็นของที่พบอยู่เดิมในพื้นที่วัดหรือเป็นของที่เคลื่อนย้ายมารวบรวมไว้ที่วัดในภายหลังก็ได้
การกำหนดอายุ	ราวพุทธศตวรรษที่ 20-21 จากรูปแบบใบเสมาหินทรายสีแดง

ภาพประกอบ

ภาพที่ 40 สภาพปัจจุบันของวัดสุวรรณภูมิ

ภาพที่ 41 ใบเสมาที่พบบริเวณด้านหน้าอาคารพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 42 ใบเสมาที่พบบริเวณด้านหน้าอาคารพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 43 ชิ้นส่วนบัลลังก์ศิลาแลงพบบริเวณด้านหน้าอาคารพิพิธภัณฑ์

1.2.7) วัดหลวง

ที่ตั้ง	ถนนกุมารทอง ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620383 E 1599780 N
ประวัติ	ไม่ทราบประวัติความเป็นมา เดิมมีวิหารก่ออิฐถือปูน 1 หลัง ประดิษฐานพระประธานก่ออิฐปูนปั้น แต่ปัจจุบันไม่เหลือหลักฐานแล้ว ที่ดินใช้ประโยชน์เป็นห้องแถว และโรงเรียนอนุบาลนครสวรรค์ จังหวัดสุพรรณบุรี (กรมศิลปากร, 2563ก; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ช: 88-90)
สภาพปัจจุบัน	ตำแหน่งที่ตั้งโบราณสถานตามฐานข้อมูลเป็นพื้นที่โรงเรียนอนุบาลนครสวรรค์ ซึ่งปัจจุบันปิดทำการแล้ว
ร่องรอยหลักฐาน	1. วิหารก่ออิฐถือปูน ปรากฏในภาพถ่ายเก่า 2. ตามรายงานสำรวจสภาพโบราณสถานเมื่อ พ.ศ. 2561 พบศิลาแลงซึ่งเป็นส่วนของสถาปัตยกรรม ภายในพื้นที่โรงเรียน (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2561ก: 75)
ข้อสังเกต	1. วัดหลวงตั้งอยู่ด้านตะวันออกของแม่น้ำท่าจีน ทางใต้ของเจดีย์ยอดเหล็ก และวัดจำปา มีระยะห่างจากแม่น้ำท่าจีนใกล้เคียงกับพื้นที่วัดทั้งสอง จึงสันนิษฐานว่าทั้งสามวัดเคยหันหน้าวัดไปด้านตะวันตก เพื่อหันลงสู่แม่น้ำท่าจีน และเดิมคงมีอาณาเขตวัดจรดแม่น้ำ
การกำหนดอายุ	ไม่สามารถกำหนดอายุได้ แต่จากรายงานเดิมสันนิษฐานว่ามีอายุในสมัยอยุธยา (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ช: 88)

ภาพประกอบ

ภาพที่ 44 สภาพปัจจุบันของที่ตั้งวัดหลวง

ภาพที่ 45 ชิ้นส่วนศิลาแลงในโรงเรียนอนุบาลนครสวรรค์

(สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2561ก: 76)

ภาพที่ 46 ภาพถ่ายเก่า อุโบสถวัดหลวง

ที่มา หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ภ สพ หจข (อ)/301.na10d-img0010000301-0001.jpg

1.2.8) วัดหอยโข่ง

ชื่ออื่น

-

ที่ตั้ง

ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

พิกัดกริด

UTM 47 P 621332 E 1601976 N

ประวัติ

ไม่ปรากฏความเป็นมาที่แน่ชัด สิ่งก่อสร้างทั้งหมดสร้างใหม่ในปัจจุบัน หลักฐานสำคัญที่ปรากฏ ได้แก่ วิหารเก่า ซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปก่ออิฐ ศิลปกรรมแบบอยุธยา ซึ่งมีการรื้อและสร้างใหม่แล้ว (กรมศิลปากร, 2563ก; มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 144; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545ข: 24) ปัจจุบันวัดหอยโข่งเป็นโบราณสถานขึ้นทะเบียน (ราชกิจจานุเบกษา, 2478: 3711)

สภาพปัจจุบัน

วัดหอยโข่งปัจจุบันเหลือสภาพเพียงวิหารหลวงพ่อบุ๊ และบ่อน้ำซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นบ่อน้ำที่มีมาแต่เดิม บริเวณโดยรอบเป็นลานสาธารณะใช้งานโดยชุมชนโดยรอบ

ร่องรอยหลักฐาน

1. หลวงพ่อบุ๊ พระพุทธรูปปางมารวิชัย พระรัศมีเปลวสูง ขมวดพระเกศาใหญ่ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระหนุเป็นปม พระอุระนูน พระหัตถ์

เรียวยาว ปลายนิ้วพระหัตถ์ไม่เท่ากัน นิ้วพระหัตถ์มีร่องรอยกระดก และถูกซ่อมแล้ว ชายสังฆาฏิแยกเป็นเขี้ยวตะขาบยาวจรดพระนาภี ขอบสบงโค้งขัดสมาธิราบ ลักษณะโดยรวมคล้ายพระพุทธรูปในศิลปะสุโขทัย หมวดใหญ่ แต่มีร่องรอยซ่อมแปลงในภายหลัง กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 หรือหลังกว่า (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2539: 26-27) อย่างไรก็ตามจากการศึกษาของ ศ.ดร. ศักดิ์ชัย สายสิงห์ กำหนดอายุว่างานศิลปกรรมแบบสุโขทัยในสมัยอยุธยาควรมีอายุไม่เก่ากว่าพุทธศตวรรษที่ 20 (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555: 123)

2. บ่อน้ำภายในวัด เป็นบ่อน้ำรูปสี่เหลี่ยมตั้งอยู่ริมถนนประชาธิปไตย ด้านหน้าวิหารหลวงพ่อสุโข

ข้อสังเกต

1. ลักษณะองค์ประกอบโดยทั่วไปคล้ายกับวัดจำปา (ตำบลท่าพี่เลี้ยง) โดยเป็นวัดร้างที่อาคารสันสภาพไปแล้ว คงเหลือแต่พระพุทธรูป และบ่อน้ำ มีการสร้างอาคารประดิษฐานพระพุทธรูปใหม่ในปัจจุบัน

การกำหนดอายุ

ไม่สามารถกำหนดอายุได้ แต่จากรายงานเดิมสันนิษฐานว่ามีอายุในสมัยอยุธยา (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข: 54) โดยจากลักษณะพระพุทธรูปอาจมีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา

ภาพประกอบ

ภาพที่ 47 สภาพปัจจุบันวัดหอยโข่ง (วิหารหลวงพ่อสุโข)

ภาพที่ 48 สภาพปัจจุบันของวัดหอยโข่ง
(ศาลาด้านข้างวิหาร)

ภาพที่ 49 ภายในวิหารหลวงพ่อสุโข

ภาพที่ 50 บ่อน้ำหน้าวัดหอยโข่ง

1.2.9) วัดร้างระหว่างศาลแขวงสุพรรณบุรีกับโรงเรียนสงวนหญิง

ที่ตั้ง

สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี (หลังเก่า) ถนนประชาธิปไตย ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

พิกัดกริด

UTM 47 P 621070 E 1601589 N

ประวัติ

ไม่ทราบประวัติความเป็นมา ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ กล่าวถึงในหนังสือประวัติ วัดพระรูปและสุพรรณบุรีเมื่อวันวาน ว่ามีวัดร้างอยู่ระหว่างศาลแขวงสุพรรณบุรีกับโรงเรียนสงวนหญิง ซึ่งเคยใช้พื้นที่นั้นเป็นที่ว่าการอำเภอเมืองเมื่อ พ.ศ. 2517 ต่อมาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรีได้ขอเข้าใช้พื้นที่แทน (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2552: 4)

สภาพปัจจุบัน

สิ้นสภาพ ปัจจุบันเป็นอาคารที่ทำการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรีหลังเก่า

ร่องรอยหลักฐาน

ไม่พบร่องรอยหลักฐาน

ข้อสังเกต

1. ที่ตั้งของวัดร้างแห่งนี้ อยู่ทางใต้ของวัดหอยโข่ง และอยู่ลึกเข้ามาในแผ่นดินมาก โดยอยู่ห่างจากแม่น้ำท่าจีน ราว 500-600 เมตร ดังนั้นจึงอาจมีคลองเป็นเส้นทางเดินทางเชื่อมต่อกับแม่น้ำท่าจีนบริเวณเหนือวัดสะเดาหวานที่สามารถเชื่อมต่อกันได้

การกำหนดอายุ ไม่สามารถกำหนดอายุได้

1.2.10) วัดดอนสำโรง

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	ใกล้สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี (หลังเก่า) ถนนประชาธิปไตย ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	ค่าพิกัดโดยประมาณ UTM 47 P 620997 E 1601545 N
ประวัติ	ไม่ทราบประวัติความเป็นมา ประชุม ชุมเพ็งพันธุ์ กล่าวถึงในหนังสือประวัติวัดพระรูปและสุพรรณบุรีเมื่อวันวาน ว่าอยู่ใกล้สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด (หลังเก่า) ถนนประชาธิปไตย โรงไฟฟ้าและโรงน้ำแข็งเก่าของ นพ. ชัยยุทธ วรรณสุด (ประชุม ชุมเพ็งพันธุ์, 2552: 9-10)
สภาพปัจจุบัน	สิ้นสภาพ ไม่สามารถระบุตำแหน่งที่แน่ชัดได้ สันนิษฐานว่าเป็นบริเวณพื้นที่บ้านเอกชน และพื้นที่ว่างมีต้นไม้ปกคลุมใกล้สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด (หลังเก่า)
ร่องรอยหลักฐาน	สิ้นสภาพ ไม่พบร่องรอยหลักฐาน
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	ไม่สามารถกำหนดอายุได้

1.2.11) วัดสะเดาหวาน

ที่ตั้ง	โรงสีฟางามเจริญพาณิชย์ ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620485 E 1601729 N
ประวัติ	ไม่ทราบความเป็นมา ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตโรงสีข้าว มีหลักฐานเป็นเจดีย์ 1 องค์ (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539พ: 56)
สภาพปัจจุบัน	เจดีย์วัดสะเดาหวานตัวอยู่บนลานซีเมนต์ภายในพื้นที่โรงสี ไม่พบสิ่งก่อสร้างร่วมสมัยอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียง ที่ฐานเจดีย์มีป้ายระบุงการบูรณะเจดีย์ เมื่อ พ.ศ. 2536 สภาพเจดีย์ยังดีอยู่จากการบูรณะ ผิวเจดีย์ยังมีร่องรอยปูนฉาบที่ผิวอยู่ ยอดเจดีย์หักลงจนถึงบัลลังก์ ที่ฐานเจดีย์พบชิ้นส่วนปูนปั้นรูปบัวกลุ่มประดับด้วยลายกลีบบัวและดอกไม้แปดกลีบ 1 ชิ้น

- ร่องรอยหลักฐาน**
1. เจดีย์วัดสะเดาหวาน เป็นเจดีย์ทรงระฆังบนฐานแปดเหลี่ยม ประกอบด้วยฐานเชิงในผังแปดเหลี่ยม 1 ฐาน ถัดขึ้นไปเป็นชุดฐานบัวที่มีลูกแก้วคาคที่บริเวณริมท้องไม้ด้านบนและด้านล่างท้องไม้ ด้านละ 1 เส้น รวม 2 เส้น จำนวน 3 ชุด มีขนาดลดหลั่นกัน เหนือขึ้นไปเป็นองค์ระฆังในผังกลม บัลลังก์ในผังแปดเหลี่ยม ส่วนที่เป็นปล้องไฉนหักชำรุดลง รูปแบบของเจดีย์สามารถกำหนดอายุได้ในสมัยอยุธยาตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 20 (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2558: 767-800)
 2. ชิ้นส่วนบัวกลุ่มพบที่ฐานของเจดีย์ ทำจากปูนปั้นประดับลายกลีบบัวที่ขอบด้านบนอกเป็นลายบังด้วยวัตถุที่อ้อ ๆ และลายดอกไม้แปดกลีบที่มีลายกำมปูแฉม คล้ายลายที่ปรากฏที่ปราสาทวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20 (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2558: 788, 790, 794)
- ข้อสังเกต**
1. วัดสะเดาหวานตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำกับวัดแค สามารถมองเห็นทะเลถึงกันได้
 2. ตำแหน่งที่ตั้งวัดสะเดาหวานอยู่บริเวณช่วงโค้งของแม่น้ำท่าจีน ตอนทางเข้าคูเมืองด้านตะวันออกฝั่งเหนือ จึงอาจใช้เป็นจุดสังเกตของเมืองคู่กับวัดแคได้
- การกำหนดอายุ**
- สมัยอยุธยา (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข: 56) ราวพุทธศตวรรษที่ 20

ภาพประกอบ

ภาพที่ 51 สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดสะเดาหวาน

ภาพที่ 52 สภาพพื้นที่บริเวณเจดีย์วัดสะเดาหวาน

ภาพที่ 53 ชั้นส่วนบัวคลุมปูนปั้นที่ฐานเจดีย์
วัดสะเดาหวาน

ภาพที่ 54 ปล่องโรงสีในบริเวณใกล้ ๆ เจดีย์

1.3) ตำบลท่าระหัด พบร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานประเภทวัด จำนวน 1 แห่ง ได้แก่

1.3.1) วัดโพธิ์นางเทรา

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	หมู่ 3 ตำบลท่าระหัด อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620955 E 1597190 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏที่มาชัดเจน เคยมีประวัติว่าเดิมชื่อวัดโพธิ์นางนั้งเสร์้า มีเจดีย์เก่าสมัยอยุธยาตอนกลางภายในวัดซึ่งสิ้นสภาพไปแล้ว (เดชา ก่อเกิด, 2563: 80) จากการตรวจสอบไม่พบข้อมูลในทะเบียนโบราณสถานของกรมศิลปากร แต่ในรายงานทะเบียนวัดจังหวัดสุพรรณบุรี ระบุว่าตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2300 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 17)
สภาพปัจจุบัน	พื้นที่บริเวณวัดโพธิ์นางเทรามีการปรับถมพื้นที่ และโรยหินเกล็ดที่ผิวดินทำให้ไม่สามารถสังเกตเห็นร่องรอยโบราณวัตถุได้ ภายวัดมีบ่อน้ำ 2 บ่อ อุโบสถใหม่ 1 หลัง และวิหาร 1 หลัง จากการสำรวจไม่พบร่องรอยของเจดีย์ที่เคยมีประวัติอ้างอิง
ร่องรอยหลักฐาน	ไม่พบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี
ข้อสังเกต	<ol style="list-style-type: none"> 1. วัดโพธิ์นางเทรา ตั้งอยู่ห่างจากแนวกำแพงเมืองด้านใต้ราว 2 กิโลเมตร บนส่วนโค้งของแม่น้ำท่าจีนตอนใต้ของตัวเมืองเก่า ตรงข้ามคนละฝั่งแม่น้ำกับวัดประสพสุข ในนิราศสุพรรณของหมื่นพรหมสมพัตสร (นายมี) กล่าวถึงวัดประสพสุข (วัดสพ) แต่ไม่กล่าวถึงวัดโพธิ์นางเทรา (นายมี, 2504: 16) ส่วนโคลงนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ไม่กล่าวถึงทั้งวัดประสพสุข และวัดโพธิ์นางเทรา แต่ในช่วงพื้นที่ดังกล่าวปรากฏชื่อบางนางศุข (หรือบางนางสุก) (สุนทรภู่, 2510: 42) ซึ่งไม่ปรากฏในแผนที่ทหาร (กรมแผนที่ทหาร, 2540) และทำเนียบท้องที่จังหวัดสุพรรณบุรี (กรมการปกครอง สำนักบริหารการปกครองท้องที่, 2546: 298-299) 2. บ่อน้ำเก่าที่ข้างอุโบสถ น่าเชื่อได้ว่ามีอยู่เดิมเนื่องจากเริ่มต้นเงิน และมีร่องรอยวัชพืชขึ้นมากแสดงว่าไม่มีการใช้งานมานาน ส่วนบ่อน้ำที่ด้านหน้าอุโบสถ ซึ่งมีขนาดยาวและกรูขอบใหม่ ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นของเก่าหรือใหม่ 3. อุโบสถและวิหาร ไม่เปิดให้เข้าจึงไม่ทราบแน่ชัดว่า มีหลักฐานอื่นเก็้นรักษาไว้ภายในหรือไม่
การกำหนดอายุ	สมัยอยุธยา ราวพุทธศตวรรษที่ 23

ภาพประกอบ

ภาพที่ 55 อุโบสถใหม่วัดโพธิ์นางเทรา

ภาพที่ 56 อุโบสถเก่าวัดโพธิ์นางเทรา

ภาพที่ 57 บ่อน้ำเก่าด้านข้างอุโบสถ

ภาพที่ 58 บ่อน้ำด้านหน้าอุโบสถ

1.4) พินัยกรรมแดง พบร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานประเภทวัด จำนวน 7 แห่ง ได้แก่

1.4.1) วัดจำปา

ชื่ออื่น

-

ที่ตั้ง

ตำบลพินัยกรรมแดง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

พิกัดกริด

UTM 47 P 620381 E 1604952 N

ประวัติ

ไม่ทราบความเป็นมา มีวิหารเก่า 1 หลัง หลังคาพังทลาย (กรมศิลปากร, 2563ก; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข: 152)

สภาพปัจจุบัน

พบวิหารเก่า 1 หลังเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน หลังคาพังทลาย ผนังและด้านในวิหารมีต้นไม้ขึ้นมาก โดยเฉพาะต้นกระถิน บริเวณโดยรอบชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่ปลูกกล้วย มีเศษอิฐกระจายทั่วพื้นที่

ร่องรอยหลักฐาน

1. วิหารเก่า เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ขนาดเล็ก หลังคาพังทลาย ผนังและด้านในวิหารมีต้นไม้ขึ้นมาก อิฐก้อนที่สมบูรณ์มีขนาด กว้าง 15 เซนติเมตร ยาว 30 เซนติเมตร หนา 5 เซนติเมตร

ข้อสังเกต

1. วิหารมีขนาดเล็ก แต่ไม่สามารถระบุขนาดได้แน่ชัดเนื่องจากโดยรอบมีต้นไม้ปกคลุม ไม่สามารถเดินสำรวจได้รอบ

2. ขนาดอิฐเป็นขนาดที่พบได้ทั่วไปในโบราณสถานสมัยอยุธยาในเขตเมืองสุพรรณบุรี เช่น กำแพงเมืองสุพรรณบุรี เจดีย์ด้านหลังอุโบสถใหม่วัดพระรูป เจดีย์วัดมรกต เจดีย์วัดไก่อเตี้ย (อำเภอศรีประจันต์) เจดีย์วัดโหนดแห่ง
3. วัดจำปาตั้งอยู่ใกล้บริเวณที่มีประวัติการสำรวจพบแหล่งเตาเผาภาชนะ จึงอาจเป็นหนึ่งในวัดที่สัมพันธ์กับแหล่งเตา เช่นเดียวกับวัดชีสุขเกษม
4. นอกจากอาคารขนาดเล็กที่สันนิษฐานว่าเป็นวิหารแล้ว จากการสำรวจบนผิวดินไม่พบร่องรอยหลักฐานอื่นอีก เช่น ชั้นส่วนใบเสมา ชั้นส่วนพระพุทธรูป หรือชั้นส่วนภาชนะดินเผา

การกำหนดอายุ

ไม่สามารถกำหนดอายุสมัยที่แน่ชัดได้ แต่สันนิษฐานว่ามีอายุในช่วงสมัยอยุธยา (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539พ. 152)

ภาพประกอบ

ภาพที่ 59 สภาพปัจจุบันของวัดจำปา

ภาพที่ 60 เศษอิฐบริเวณวัดจำปา

1.4.2) วัดชีสุโขเกษม

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	บ้านบางปูน ตำบลพิหารแดง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620219 E 1605222 N
ประวัติ	ไม่ทราบความเป็นมา อยู่ห่างจากเมืองสุพรรณบุรีเก่าไปทางทิศเหนือประมาณ 2 กิโลเมตร ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน ตามประวัติตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2324 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 6) มีเจดีย์ทรงระฆัง ศิลปะอยุธยา จากการสำรวจโดยจารึก วิลัยแก้ว พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจำนวนมาก เป็นชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเผาด้วยอุณหภูมิสูง รูปแบบต่างๆ เช่น หม้อปากผาย ไหขนาดใหญ่ ไหรูปเท้าช้าง ลวดลายเป็นลายนูน และลายขุดลึก สันนิษฐานว่าในบริเวณวัดน่าจะมีแหล่งเตาเผาภาชนะ (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 183; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545ข: 110)
สภาพปัจจุบัน	ภายในวัดมีเสนาสนะก่อสร้างใหม่ มีการทำทางเดินริมตลิ่งแม่น้ำ พื้นที่ทั่วไปมีการถม ปูพื้นคอนกรีต และหินคลุก พื้นที่ที่ทางวัดเว้นไว้ปลูกไม้ประดับพบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเล็กน้อย ไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นดินถม หรือดินเดิมในพื้นที่
ร่องรอยหลักฐาน	1. เจดีย์ทรงระฆัง ริมแม่น้ำท่าจีน รูปแบบศิลปะในสมัยรัตนโกสินทร์ ตามรายงานเดิมระบุว่า เป็นเจดีย์สมัยอยุธยา แต่คงมีการบูรณะแปลงสภาพแล้ว (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข: 111) 2. ภาชนะดินเผา และชิ้นส่วนภาชนะดินเผา ที่สำรวจพบโดย จารึก วิลัยแก้ว ลักษณะคล้ายภาชนะที่พบที่แหล่งเตาบ้านบางปูน ได้แก่ ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา เนื้อแกร่ง รูปแบบเป็นภาชนะทรงไหขนาดใหญ่ ไหเท้าช้าง และครก ตกแต่งด้วยลายขุด ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง เคลือบสีน้ำตาลและสีดำ ปัจจุบันไม่พบร่องรอยแล้ว พบเพียงชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดินขนาดเล็ก ซึ่งอาจปะปนมากับดินถมในปัจจุบัน
ข้อสังเกต	1. รายงานการสำรวจเดิมไม่พบร่องรอยของเตาเผาภาชนะโดยตรง แต่สันนิษฐานจากปริมาณชิ้นส่วนภาชนะดินเผาที่พบ และย้ำว่าพื้นที่วัดมีความเสี่ยงที่จะถูกน้ำกัดเซาะ แต่ในปัจจุบันมีการสร้างเขื่อนที่ริมตลิ่ง และถมปรับพื้นที่ภายในวัด หากมีเตาอยู่จริง น่าจะยังคงเหลือร่องรอยใต้ชั้นดินถมอยู่บ้าง

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาพื้นที่ตำบลพิหารแดง พบว่ามีรายงานการสำรวจอย่างน้อย 2 ครั้ง ที่ระบุว่าพื้นที่ที่พบแหล่งเตาหลายจุดบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน จึงเป็นไปได้ว่าที่วัดชีสุขเกษมจะมีแหล่งเตาอยู่จริง

2. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากการสำรวจเดิม ในกลุ่มใหญ่สันนิษฐานว่าเป็นรูปแบบที่ใช้ร่วมสมัยกับภาชนะจากแหล่งเตาบ้านบางปูน เช่นเดียวกับชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง เคลือบสีน้ำตาลและสีดำ สันนิษฐานว่ามีรูปแบบร่วมสมัยกับภาชนะจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย ซึ่งอาจกำหนดอายุได้อย่างกว้างตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-22

การกำหนดอายุ

จากการสำรวจไม่ปรากฏหลักฐานที่สามารถกำหนดอายุได้ชัดเจน แต่จากรายงานเดิมสันนิษฐานว่ามีอายุอยู่ในช่วงสมัยอยุธยา (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข: 110) จากชิ้นส่วนภาชนะดินเผาที่ปรากฏตามรายงานสำรวจเดิมอาจกำหนดอายุตามช่วงการผลิตของแหล่งเตาบ้านบางปูน และแหล่งเตาแม่น้ำน้อย ได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 เป็นอย่างน้อย

ภาพประกอบ

ภาพที่ 61 สภาพทั่วไปของวัดชีสุขเกษม

ภาพที่ 62 สภาพทั่วไปของวัดชีสุขเกษม

ภาพที่ 63 ตัวอย่างภาชนะดินเผาที่พบในพื้นที่วัดชีสุขเกษม

1.4.3) วัดน้อย

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	ถนนพลายแก้ว ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 621022 E 1600733 N
ประวัติ	<p>ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมา และไม่ปรากฏในฐานข้อมูลของกรมศิลปากร แต่พบการอ้างอิงเฉพาะตำแหน่งในแผนแม่บทโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์สุพรรณบุรี และบริเวณโดยรอบ อำเภอเมือง สุพรรณบุรี (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข) โดยข้อมูลประกอบในแผนแม่บทเป็นข้อมูลของวัดน้อย ในเขตอำเภอบางปลาม้า แสดงว่าผู้จัดทำรายงานมีความสับสนจากชื่อวัด แต่จากการสำรวจตามตำแหน่งที่อ้างในแผนแม่บทบนถนนพลายแก้ว บริเวณใกล้กับวัดไชยนาวาส พบวิหารที่มีชื่อวัดน้อยตรงกับตำแหน่งอ้างอิงในแผนแม่บท สันนิษฐานว่าตรงกับวัดน้อยที่ น. ณ ปากน้ำ เคยสำรวจและระบุว่ามีความเสียหายมาก (น. ณ ปากน้ำ, 2558: 436)</p>
สภาพปัจจุบัน	<p>ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงได้ร่วมกันบูรณะวัดน้อยเป็นอาคารโถงไม่มีผนัง ยกพื้นสูง ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานไว้ภายใน หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก พื้นที่ในอาคารเป็นพื้นโล่งปูกระเบื้อง ลักษณะคล้ายวิหารของวัดจำปา (ตำบลท่าพี่เลี้ยง) จากป้ายรายนามผู้ร่วมบริจาคเงินบูรณะวัดน้อย ด้านหลังพระประธาน ระบุว่า วิหารบูรณะในปี พ.ศ. 2535 ส่วนพระพุทธรูปประธานบูรณะในปี พ.ศ. 2550</p>
ร่องรอยหลักฐาน	<p>1. พระพุทธรูปประธาน หรือหลวงพ่อดน้อย เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะอยุธยาที่ได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัย พระพักตร์รูปไข่แต่ไม่เรียวยาวเท่าในศิลปะสุโขทัย พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง ขมวดพระเกศาค่อนข้างเล็ก พระรัศมีรูปเปลวแต่ได้รับการบูรณะจนอยู่ในรูปกรวยฐานสี่เหลี่ยม พระอังสากว้าง ครองจีวรห่มเฉียง ชายสังฆาฏิทบสองชั้นยาวจรดพระนาภี ปลายมีร่องรอยว่าเดิมคงแยกเป็นเชี้ยวตะขาบ นิ้วพระหัตถ์ยาวเท่ากัน ประทับขัดสมาธิราบ ที่ฐานชุกชิตกแต่งเป็นกลีบดอกบัว แต่มีการทำฐานใหม่เป็นคอนกรีตปูกระเบื้องหุ้มอมฐานชุกชีเดิมจนเกินเพียงส่วนบนของฐาน ด้านหลังมีแนวก่ออิฐถือปูนติดกับองค์พระ คงเป็นส่วนรับน้ำหนักซึ่งติดกับส่วนผนังเดิม</p>

ข้อสังเกต

1. รูปแบบองค์พระคล้ายกับพระพุทธรูปสุโขทัยหมวดพระพุทธรูปชินราช ซึ่งนิยมในศิลปะสุโขทัยราวพุทธศตวรรษที่ 20 และมีการปรับรูปแบบจนเป็นลักษณะของศิลปะอยุธยาตอนกลางในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 21-กลางพุทธศตวรรษที่ 22 แม้ว่าจะมีประวัติการบูรณะ แต่จากภาพรวมของพุทธลักษณะคงมีการคงรูปแบบเดิมไว้ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะส่วนพระพักตร์และบันพระองค์ที่ยังมองเห็นขนบตามแบบอย่างศิลปะสุโขทัยและอยุธยา
2. แนวสิ่งก่อสร้างด้านหลัง สันนิษฐานว่าเป็นส่วนช่วยรับน้ำหนักพระพุทธรูปประธานถ่ายลงมายังผนัง การก่อสร้างในลักษณะที่พบได้บ่อยครั้งในอาคารประดิษฐานพระพุทธรูปสมัยอยุธยา ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 เช่น อุโบสถเก่าวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ สุพรรณบุรี วิหารวัดจุฬามณี พิษณุโลก จึงสันนิษฐานว่ามีรูปแบบและเทคนิคในช่วงระยะเวลาเดียวกัน
3. ตำแหน่งที่ตั้งวัดอยู่ทางตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน ห่างออกมาราว 500 เมตร ถือได้ว่าค่อนข้างห่างเมื่อเทียบกับวัดที่มีอาณาเขตติดริมน้ำอื่น ๆ ในลุ่มภาคใกล้เคียง ตำแหน่งวัดในปัจจุบันอาจเป็นตำแหน่งดั้งเดิมที่พบร่องรอยของวัด เนื่องจากปรากฏในการสำรวจของ น. ณ ปากน้ำ และพระพุทธรูปประธานยังมีแนวผนังเดิมติดอยู่ที่ด้านหลัง ต่างจากหลวงพ่อวัดจำปา (ท่าพี่เลี้ยง) ที่มีประวัติการเคลื่อนย้ายพระพุทธรูป ได้รับการบูรณะจนเป็นพระพุทธรูปลอยตัวที่เดินได้รอบ และยกฐานชุดซีซีขึ้นใหม่

การกำหนดอายุ

ภาพประกอบ

ภาพที่ 64 สภาพทั่วไปของวัดน้อย

ภาพที่ 65 สภาพทั่วไปของวัดน้อย

ภาพที่ 66 หลวงพ่อวัดน้อย

ภาพที่ 67 ด้านข้างของหลวงพ่อวัดน้อย

1.4.4) วัดพระนอน

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	บ้านพลูหลวง หมู่ 5 ตำบลพิหารแดง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620594 E 1604033 N
ประวัติ	ตามประวัติในรายงานทะเบียนวัด จังหวัดสุพรรณบุรี ระบุว่าตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2122 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 17) เป็นวัดที่อยู่ริมแม่น้ำท่าจีนฝั่งตะวันออก พื้นที่โดยรอบเป็นไร่นา ห่างจากตัวเมืองโบราณประมาณ 1 กิโลเมตร คาดว่ามีแหล่งเตา โดยพบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบเผาด้วยอุณหภูมิต่ำ มีลายประทับและฝาภาชนะดินเผาสมัยอยุธยา เครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์หมิง เครื่องสังคโลก (กรมศิลปากร, 2563ก; กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 181)
สภาพปัจจุบัน	พื้นที่ส่วนใหญ่ของวัดมีการถมดินให้สูงขึ้น และถมหินคลุกคลุมหน้าดิน ภายในมีหมูกุฏิไม้ เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมแบบเก่าที่สวยงาม จากการสำรวจไม่พบร่องรอยเตา หรือโบราณวัตถุบนผิวดินเนื่องจากการถมพื้นที่ และไม่พบร่องรอยหลักฐานที่บริเวณริมตลิ่งแม่น้ำท่าจีน ส่วนพระนอนซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญของวัดประดิษฐานอยู่ในวิหารหลวงพ่อพระนอน ริมแม่น้ำท่าจีน
ร่องรอยหลักฐาน	1. พระนอน ประดิษฐานในวิหารพระนอน ลักษณะเป็นพระพุทธรูป นอนหงาย ขนาดเท่าคนจริง พระพักตร์เรียว แยมพระโอษฐ์เล็กน้อย ไม่ปรากฏอุษณีษะ พระเศียรโล้น มีขมวดพระเกศาเป็นตุ่มเล็ก ๆ ได้พระเศียรมีพระเขนยรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขอบมนวางหนุนอยู่ พระวรกายเหยียดตรง พระหัตถ์

ขวาไขว้ทับพระหัตถ์ซ้ายไว้บริเวณพระนาภี พระบาทตั้งชิดกัน พระนอนนี้ไม่ปรากฏที่มาที่แน่ชัดว่ามีที่มาอย่างไร มีผู้กล่าวอ้างว่าลักษณะคล้ายพระนอนที่เมืองกุสินารา ประเทศอินเดีย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), 2565; เดชา ก่อเกิด, 2563: 21)

2. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา เนื้อหยาบด้วยอุณหภูมิต่ำ คล้ายภาชนะที่นิยมผลิตในสมัยอยุธยา

3. ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์หมิง เขียนลายใบไม้ ดอกไม้ สีน้ำเงินใต้เคลือบขาว

4. เครื่องสังคโลก เคลือบสีเขียวอ่อน สันนิษฐานว่าผลิตจากแหล่งเตาเกาะน้อย-ป่ายาง อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ข้อสังเกต

1. ตำแหน่งที่ตั้งวัดมีการระบุแตกต่างกัน โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติระบุว่า บ้านพลูหลวง หมู่ 5 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 17) กรมการปกครองระบุว่า บ้านพลูหลวง หมู่ 1 (กรมการปกครอง สำนักบริหารการปกครองท้องที่, 2546: 298) การสำรวจของกรมศิลปากรระบุว่า บ้านบัวหลวง หมู่ 1 (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 180) ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับชื่อบ้านที่ต่างกัน เนื่องจากมีการเชื่อมโยงชื่อบ้านพลูหลวงเข้ากับเหตุการณ์ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ตอนที่กล่าวถึงญาติของพระเพทราชา ที่อาศัยที่บ้านพลูหลวง นำของเยี่ยมมาถวาย ทำให้มีการตีความว่าเดิมพระเพทราชามีนิवासสถานอยู่ที่บริเวณตำบลพิหารแดง จังหวัดสุพรรณบุรี หากการบันทึกของกรมศิลปากรไม่คลาดเคลื่อน ก็สมควรนำมาพิจารณาในด้านการเปลี่ยนแปลงชื่อบ้านนามเมืองในสมัยหลังเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชพงศาวดารด้วย

2. จากการตรวจสอบพระนอนที่เมืองกุสินารา พบว่ามีลักษณะไม่เหมือนกับพระนอนที่วัดพระนอน เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปนอนตะแคง ขวาทนุพระหัตถ์ขวา มีพระอุษณิษะ จึงมีลักษณะแตกต่างกันชัดเจน ทั้งนี้พระนอนที่วัดพระนอนมีลักษณะคล้ายรูปพระสาวก เนื่องจากไม่มีอุษณิษะ ลักษณะพระหัตถ์ที่ไขว้กัน และท่าทางที่คล้ายการยืนตรง ทำให้นึกถึงรูปพระสาวกที่กระทำอาการสำรวม คล้ายพระสาวกที่วิหารวัดเจติยหลวง จังหวัดเชียงใหม่ อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏข้อมูลแน่ชัดเกี่ยวกับที่มาของพระนอนว่าอยู่คู่วัดมานานเพียงไร และเป็นของเดิมของวัดหรือไม่ รวมทั้งไม่ปรากฏเศียรหรือลักษณะที่บ่งบอกว่าเคยเป็นพระยืนที่ฝ่าพระบาท และพระเศียรก็รับกันดีกับ

พระเขนย จึงไม่สามารถระบุได้ว่าพระนอนเคยเป็นพระยืนมาก่อน หรือมีลักษณะเช่นนี้มาแต่เดิม

3. จากการสำรวจของจารึก วิไลแก้ว สันนิษฐานว่าบริเวณวัดพระนอนมีชิ้นส่วนภาชนะดินเผากระจายตัวทั่วไปต่อเนื่องกับพื้นที่บริเวณโดยรอบ จึงสันนิษฐานว่าพื้นที่บริเวณนี้เป็นแหล่งเตา (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 181) แต่ยังไม่พบรายงานการขุดค้นเพื่อยืนยันข้อสันนิษฐานดังกล่าว ทั้งนี้ในปัจจุบันไม่พบหลักฐานทางโบราณคดีใตบดินผิวดินแล้ว เนื่องจากมีการปรับถมพื้นที่และปรับภูมิทัศน์ใหม่ด้วยการเทพื้นคอนกรีต และหินคลุก

การกำหนดอายุ ภาพประกอบ

สมัยอยุธยา ราวพุทธศตวรรษที่ 20-21

ภาพที่ 68 สภาพทั่วไปของวัดพระนอน

ภาพที่ 69 พระนอนในวิหารพระนอน

1.4.5) วัดพิหารแดง

ชื่ออื่น

ที่ตั้ง

พิกัดกริด

ประวัติ

สภาพปัจจุบัน

ตำบลพิหารแดง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

UTM 47 P 620128 E 1604495 N

ไม่ปรากฏประวัติวัดในฐานข้อมูลของกรมศิลปากร แต่ในรายงานทะเบียนวัดจังหวัดสุพรรณบุรี ระบุว่าตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 1880 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 17)

เสนาสนะภายในวัดทั้งหมดเป็นของสร้างขึ้นใหม่ จากการสำรวจพบพระพุทธรูปปูนปั้น และพระพุทธรูปหินทรายหลายองค์ที่ทางวัดประดิษฐานในศาลาหน้าวัด ส่วนใหญ่ศิลปะแบบอยุธยา บางส่วนมีร่องรอยการซ่อมเสริมด้านตะวันตกของพระอุโบสถใหม่ มีบ่อน้ำขนาดใหญ่ ริมบ่อน้ำมีชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดิน ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง และชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลัง

ร่องรอยหลักฐาน

กระจายตัวอยู่บ้าง ด้านตะวันออกของอุโบสถติดริมแม่น้ำพบชิ้นส่วนอิฐและปูนอย่างน้อย 2 ช่วงสมัยถูกนำมาทิ้งถมที่ริมตลิ่งของวัด

1. พระพุทธรูปปูนปั้น และพระพุทธรูปหินทราย ประดิษฐานในศาลา ด้านหน้าวัด ประกอบด้วยพระพุทธรูปจำนวน 8 องค์ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดใหญ่ 1 องค์ พระพักตร์เป็นศิลปะอยุธยาแบบท้องถิ่น พระพักตร์รูปไข่ ขมวดพระเกศาเล็ก อุษณิษะนูนสูง รัศมีเป็นเปลวสั้น พระเศียรมีขนาดเล็กเมื่อเทียบกับสัดส่วนพระวรกาย พระอังสากว้าง พระพาหาเรียวยาว ชายจีวรพาดพระกรซ้ายเป็นชายตกบนพระอังสาเป็นชายสามเหลี่ยม ประทับขัดสมาธิราบ พระพุทธรูปปางนาคปรก จำนวน 1 องค์ อิทธิพลศิลปะเขมร พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม พระนาสิกกว้าง พระโอษฐ์หนา สวมเทริด หากพระพักตร์ไม่ถูกเปลี่ยนแปลง ก็อาจเป็นสกุลช่างท้องถิ่น พระพุทธรูปที่เหลืออีก 6 องค์เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะอยุธยา อิทธิพลศิลปะสุโขทัย พระพักตร์รูปไข่ อุษณิษะนูนสูง รัศมีเปลวยืดสูง พระวรกายแบบบาง บั้นพระองค์เล็ก ประทับขัดสมาธิราบ ลักษณะทั่วไปคล้ายพระพุทธรูปอุทองรุ่น 3 บางองค์พระเศียรมีขนาดไม่สมกับพระวรกาย อาจเกิดจากการซ่อมบูรณะในภายหลัง ส่วนใหญ่พื้นผิวที่ปรากฏเป็นวัสดุคล้ายปูน ที่ขอบด้านล่างของพระซงฆ์ มีรอยคราบขอบปูนเป็นสัน ซึ่งอาจเกิดจากการพอกทับ หรือ ประดิษฐานพระพุทธรูปในสมัยหลัง

2. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดินและเนื้อแกร่ง พบบริเวณผิวดิน ริมสระน้ำ ด้านตะวันตกของอุโบสถใหม่ ส่วนใหญ่เป็นชิ้นส่วนภาชนะดินเผา ชิ้นเล็กขนาดประมาณ 3-8 ซม. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดิน ประกอบด้วย ชิ้นส่วนภาชนะเนื้อดิน สีส้มแกมน้ำตาล ผิวเรียบ หรือ กดประทับด้วยลายเชือกทาบ ชิ้นส่วนภาชนะเนื้อแกร่ง เนื้อดินสีเทา กดประทับด้วยลายคลื่น และเส้นขนาน เนื้อดินสีคล้ำออกม่วง ผิวด้านในสีดำเรียบ นอกจากนี้ ในบริเวณเดียวกันยังพบชิ้นส่วนอิฐ และขอกระบือองมุงหลังคาดินเผาด้วย

3. ชิ้นส่วนอิฐและศิลาแลงที่ด้านตะวันออกของอุโบสถใหม่ เป็นชิ้นส่วนอิฐจากการรื้ออาคารเดิมภายในวัด มีทั้งอิฐในสมัยปัจจุบัน ปะปนอยู่กับอิฐรุ่นเก่า สังเกตความแตกต่างได้จากลักษณะเนื้อดิน ขนาด และปูนสอที่ติดอยู่ที่อิฐ สำหรับชิ้นส่วนศิลาแลงที่พบมีขนาดตั้งแต่ประมาณ 10 ซม. จนถึง 1 เมตร บางชิ้นถูกดินปะปนกับอิฐ บางชิ้นถูกนำมาใช้หนุนเก้าอี้ม้าหิน

4. พระพุทธรูปทศพลญาณมหาโมหุณี พระประธานในพระอุโบสถใหม่ ตามประวัติ

วัดเชื่อว่ามีอายุราว 700 ปีมาแล้ว ลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย องค์ใหญ่ พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม มีไรพระศกบริเวณพระนลาฏตรงเป็นกรอบ พระพักตร์ ขมวดพระเกศาเล็ก อุษณิษะนูน พระรัศมีเป็นรูปเปลว พระพักตร์มีเค้าคล้ายศิลปะอยู่ทรงรุ่น 2 พระวรกายหนา พระอังสากว้าง ครองจีวรห่มเฉียง ชายสังฆาฏิเป็นแถบสองชั้นยาวจรดพระนภี ปลายตัด ขอบสบงและจีวรที่ขึ้นพระองค์ และข้อพระหัตถ์หนา ประทับขัดสมาธิราบ สันนิษฐานว่า สัดส่วนพระวรกายที่ดูหนาอาจเกิดจากการบูรณะก่อพอกใหม่

ข้อสังเกต

1. พื้นที่วัดพิหารแดงไม่ปรากฏการขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกรมศิลปากร แต่จากประวัติวัดในจังหวัดสุพรรณบุรี ชื่อวัดที่สัมพันธ์กับภูมินาม และพื้นที่โดยรอบที่พบแหล่งเตาและวัดเก่ากระจายตัวอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน จึงสันนิษฐานว่าพื้นที่บริเวณวัดคงมีการใช้งานในอดีตจริง
2. พระพุทธรูปทั้ง 8 องค์ มีทั้งที่ผิววัสดุด้านนอกเป็นปูนและหินทราย แต่จากการเปรียบเทียบกับพระพุทธรูปที่วัดประตูลำธาร วัดชุมชนสงฆ์ ซึ่งพบพระพุทธรูปขนาดและรูปแบบศิลปะใกล้เคียงกันกับพระพุทธรูปประธาน และพระพุทธรูปจากวัดมรกต วัดโพธิ์คลาน ซึ่งพบพระพุทธรูปขนาดและรูปแบบศิลปะใกล้เคียงกันกับพระพุทธรูปขนาดเล็กกว่า มีความเป็นไปได้ว่าส่วนใหญ่พระพุทธรูปสร้างด้วยวัสดุหินทราย และอาจมีการฉาบพอกปูนภายหลัง สมัยอยุธยาตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 19-21

การกำหนดอายุ

ภาพประกอบ

ภาพที่ 70 ชิ้นส่วนศิลาแลงด้านหน้าอุโบสถวัดพิหารแดง

ภาพที่ 71 เศษอิฐด้านหน้าอุโบสถวัดพิหารแดง

ภาพที่ 72 พระพุทธรูปด้านข้างอุโบสถวัดพิหารแดง

ภาพที่ 73 สระน้ำด้านหลังอุโบสถวัดพิหารแดง

ภาพที่ 74 ชั้นส่วนภาชนะดินเผาที่พบบริเวณขอบสระน้ำ

วัดพิหารแดง

ภาพที่ 75 ชั้นส่วนภาชนะดินเผาที่พบบริเวณขอบสระน้ำ

วัดพิหารแดง

1.4.6) วัดหนองพุทราขาม

ชื่ออื่น

วัดมะขามหนอง วัดสามหนอง

ที่ตั้ง

หมู่ 1 ตำบลพิหารแดง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

พิกัดกริด

UTM 47P 620681 E 1603170 N

ประวัติ

ไม่ปรากฏประวัติการสร้างที่แน่ชัด มีเรื่องเล่าว่าชาวลาวที่เทศรัวมาคราวกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ได้ตั้งสำนักสงฆ์ในบริเวณวัดร้าง ต่อมาขุนพระภิมุขข้าหลวงในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ตั้งชื่อวัดว่า “วัดมะขามหนอง” ด้วยมีหนองต้นมะขามขึ้นอยู่ ต่อมาสมัยพระครูสุวรรณคุณ (คำ จนทโชโต) เป็นเจ้าอาวาส ได้เปลี่ยนชื่อวัดเป็น วัดหนองพุทราขาม (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539: 33)

สภาพปัจจุบัน

พื้นที่ด้านหน้าบริเวณริมถนนสมภาคคงมีการปรับถมพื้นที่ใหม่ ดาดคอนกรีตตั้งแต่ทางเข้าจนถึงบริเวณรอบอุโบสถใหม่ ด้านหลังอุโบสถใหม่มีสระน้ำขนาดใหญ่ รอบสระน้ำพบชั้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดิน เนื้อแกร่ง และเครื่องถ้วยจีนปริมาณเล็กน้อย ด้านเหนือของวัดมีอุโบสถเก่า ตามประวัติกล่าวว่าสร้างใน

สมัยรัชกาลที่ 3 อุโบสถมีร่องรอยการบูรณะ และปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบแล้ว บนผนังด้านสกัดของด้านหน้าอุโบสถมีร่องรอยภาพจิตรกรรมอยู่บ้างบริเวณ ตอนบนใกล้หลังคา ส่วนภาพจิตรกรรมบริเวณตอนล่างของอาคารลบเลือนไป บางแห่งมีร่องรอยภาพร่างดินสอ พร้อมคำบรรยายภาพ และภาพดินสอเขียน เลียนแบบซ้อนทับใหม่โดยคนสมัยปัจจุบัน

ร่องรอยหลักฐาน

1. สระน้ำ อยู่บริเวณด้านตะวันตกของอุโบสถใหม่ ห่างจากอุโบสถเก่าไปทาง ตะวันออกราว 200 เมตร คาดว่าเป็นสระน้ำที่มีมาแต่เดิม และคงมีการขุด ลอกใหม่บ้างในสมัยหลัง บริเวณรอบสระน้ำพบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาขนาด 3-5 ซม. บนผิวดิน
2. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา พบบนผิวดินรอบสระน้ำ มีขนาด 3-5 ซม. สันนิษฐานว่ามาจากการขุดลอกสระน้ำ พบภาชนะดินเผาเนื้อดินสีส้ม ผิวด เรียบ หรือประทับด้วยลายเชือกทาบ ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาดินเผาเนื้อแกร่ง สี เทา ตกแต่งด้วยลายเส้นขนาน ขนาดประมาณ 10 ซม. และชิ้นส่วนเครื่องถ้วย จิน เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบใส ขนาดราว 5 ซม.
3. อุโบสถเก่า เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ในผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า ประตูทางเข้าหัน ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ หันลงสู่แม่น้ำท่าจีน ฐานเป็นฐานบัวลูกแก้ว ออกเเก้เตี้ย ๆ มีบันไดทางขึ้นที่กึ่งกลาง 1 แห่ง ด้านหน้ามีเสาพาไลทรงสี่เหลี่ยม ทึบ 4 ต้น หัวเสาตกแต่งด้วยลายกลีบบัวปูนปั้น ระหว่างเสามีเสาห่วยวางผัง ประตูอยู่ เหนือหัวเสาตกแต่งด้วยลายกระจังเป็นแถบยาวตลอดด้านสกัด อาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมทึบ ขนาด 3 ห้อง ไม่มีเสาประดับ มีประตูทางเข้า เฉพาะด้านหน้า 3 ประตู เหนือประตูประดับด้วยลายมงกุฎยอด และมี ร่องรอยเขียนภาพจิตรกรรมเต็มพื้นที่ด้านสกัด หน้าต่างเจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยม เรียบ ๆ ไม่มีการตกแต่ง หลังคาเป็นหลังคาจั่วเครื่องลำยองไม้มุงกระเบื้อง หน้าบันเป็นไม้แกะสลักลายพุ่มข้าวบิณฑ์และลายก้านแย่ง ที่ฐานของหน้าจั่วมี ไม้แกะสลักเป็นลายกระจังปิดตลอดแนว มีคันทวยไม้แกะสลักรับน้ำหนักจาก ปีกหลังคามายังเสาที่ผนังด้านแป ภายในมีภาพจิตรกรรมพุทธประวัติ ทศชาติ และเทพชุมนุม (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 123; สำนักโบราณคดี, 2550: 262) ที่มุมทางเข้าด้านขวามือของผนังด้านตะวันตก ปรากฏตัวเลข “1848” สันนิษฐานว่าเป็นปีคริสต์ศักราชที่เขียนภาพ (ตรงกับ พ.ศ. 2391 อยู่ในสมัย รัชกาลที่ 3)

ข้อสังเกต

1. ตามประวัติวัดกล่าวถึงการบูรณะวัดที่มีอยู่เดิมในสมัยรัชกาลที่ 3 ทำให้

สันนิษฐานกันว่าวัดมีมาแต่เดิมตั้งแต่ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ นำไปสู่การตีความว่าวัดมีอายุอย่างน้อยในสมัยอยุธยาตอนปลาย

การกำหนดอายุ

สมัยอยุธยาตอนปลาย และสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข: 33; สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2550ก)

ภาพประกอบ

ภาพที่ 76 สภาพทั่วไปภายในวัดหน่อพุทธางกูร

ภาพที่ 77 อุโบสถเก่า วัดหน่อพุทธางกูร

ภาพที่ 78 เศษอิฐจากการบูรณะอุโบสถเก่า วัดหน่อ
พุทธางกูร

ภาพที่ 79 สระน้ำภายในวัดหน่อพุทธางกูร

ภาพที่ 80 ชั้นส่วนภาชนะดินเผาที่พบริมสระน้ำวัดหน่อพุทธางกูร

1.4.7) วัดพลับ

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	ตำบลพิหารแดง อำเภอเมือง
พิกัดกริด	UTM 47 P 620175 E 1604710 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมา แต่ในงานเขียนเกี่ยวกับคัมภีร์ว่าตำแหน่งสถานที่ต่าง ๆ ในบทเสภาขุนช้างขุนแผนของธนิศ อยุธยา กล่าวว่า มีวัดพลับอยู่แห่งหนึ่งทางเหนือของเมืองสุพรรณบุรี (ธนิศ อยุธยา, 2509: 125)
สภาพปัจจุบัน	สิ้นสภาพ เป็นพื้นที่สวนและบ้านเรือน
ร่องรอยหลักฐาน	ไม่พบร่องรอยหลักฐาน
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	สมัยอยุธยา จากการปรากฏในบทเสภาขุนช้างขุนแผน

1.5) ตำบลโพธิ์พระยา ที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานประเภทวัด จำนวน 1 แห่ง ได้แก่

1.5.1) วัดพร้าว

ชื่ออื่น	วัดแก้วพร้าว
ที่ตั้ง	บ้านโพธิ์พระยา หมู่ 5 ตำบลโพธิ์พระยา อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 621245 E 1607040 N
ประวัติ	เอกสารของกรมศาสนาระบุว่าสถาปนาในปี พ.ศ. 2240 แต่ไม่ปรากฏการกล่าวถึงในไครงนิราศสุพรรณ ของสุนทรภู่ ซึ่งเอ่ยถึงวัดสว่างอารมณ์เป็นวัดสุดท้าย และเมื่อกล่าวถึงบริเวณที่บ้านโพธิ์พระยาและโพธิ์พระยาได้กล่าวว่าเป็นหย่อมไพรและทางเกวียนข้าม ถัดออกเป็นแดนต้องห้ามในอดีตด้วยเป็นพวกไพร่และทาสใช้เป็นที่หลบซ่อนเจ้านาย (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539: 103) นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าว่า เดิมวัดนี้น่าจะชื่อ “วัดโพธิ์พระยา” ตามชื่อบ้านที่ตั้ง ต่อมาแม่น้ำท่าจีนตอนหน้าวัดเกิดแห้งแล้งชาวบ้านจึงขุดสระน้ำภายในวัดพร้อมปลูกต้นมะพร้าว โดยสระนี้จะมึ้นน้ำเต็มสระเสมอไม่เคยขาดแห้ง ชาวบ้าน จึงมาทำบุญและเปลี่ยนชื่อวัดเป็น “วัดแก้วพร้าว” คำว่าแก้วมาจากชื่อเจ้าอาวาสในสมัยนั้น ต่อมาเมื่อหลวงพ่อบลิ้มเล็กเป็นเจ้าอาวาสจึงได้เปลี่ยนชื่อวัดพร้าวจนถึงปัจจุบัน (กรมศิลปากร, 2563ข)

สภาพปัจจุบัน

พื้นที่บริเวณวัดพรวัวเป็นเกาะจากการขุดเส้นทางลัดตัดบริเวณส่วนโค้งวัดแม่น้ำท่าจีนเพื่อทำประตูน้ำ เมื่อ พ.ศ. 2465 ภายในวัดมีเสนาสนะสร้างขึ้นใหม่หลายแห่ง เช่น สะพานทางเชื่อมข้ามแม่น้ำไปยังวัดวรจันทร์ พระอุโบสถใหม่ พื้นที่วัดมีการปรับถม และเทคอนกรีตแล้วจึงไม่สามารถประเมินร่องรอยหลักฐานบนผิวดินได้ สิ่งก่อสร้างเก่าภายในวัดประกอบด้วย มณฑป ซึ่งสร้างในสมัยรัชกาลที่ 5-6 รอบมณฑปมีเจดีย์บรรจุอัฐิรายรอบ ตัวมณฑปมีร่องรอยการเทพื้นปูน ทับส่วนฐานของอาคารและบันไดทางเข้ามณฑป หอไตรกลางน้ำมีสภาพค่อนข้างดีอยู่ในสระน้ำด้านตะวันออกของมณฑป เสาอัดโบลานเก่าปัจจุบันสร้างหลังคาคคลุมไว้และกลายเป็นหนึ่งในสิ่งสักการะของวัด

ร่องรอยหลักฐาน

1. หอไตรกลางสระน้ำ หลังคามุงกระเบื้องดินเผา มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เป็นปูน ฝาลูกฟัก มีเสา 16 ต้น ด้านสกัดมีหน้าต่างด้านละ 1 ช่อง ๆ ละ 2 บาน ด้านแปมีหน้าต่างข้างละ 2 ช่อง ๆ ละ 2 บาน เสาและผนังสอบเข้าหากัน
2. มณฑป 2 หลังอยู่ภายในกำแพงแก้วเดียวกัน หลังใหญ่สร้างเมื่อ พ.ศ. 2466-2472 เป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส หลังคาทรงจอมแห มุงกระเบื้องดินเผา ประตูทางเข้าทำเป็นซุ้มทรงปราสาทมีลวดลายปูนปั้นประดับกระจก ประดิษฐานพระเจดีย์จุฬามณีสถาน ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และพระพุทธรูปจำลอง มณฑปหลังเล็ก สร้างเมื่อ พ.ศ. 2448 ทรงเดียวกับหลังใหญ่ที่ประดิษฐานพระพุทธรูป และพระพุทธรูป มณฑปหลังใหญ่และเล็กได้รับการบูรณะซ่อมแซมใหม่ทั้งหมด แต่ยังคงรักษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิมไว้ ส่วนซุ้มประตูทั้ง 4 ด้าน ยังคงสภาพเดิม อาคารโบราณสถานยังคงมีสภาพแข็งแรง กำแพงแก้ว มีประตูทางเข้า 4 ทิศ มุมกำแพงแก้วมีซุ้มระฆัง 4 ทิศ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2474 (กรมศิลปากร, 2563ข)
- 3) หอระฆัง สร้างในปี พ.ศ. 2472 ตกแต่งด้วยการเขียนสีที่ผิวอาคาร
- 4) แนวเตาแบบระบายความร้อนแบบเฉียงขึ้น พบบริเวณริมน้ำจากการสำรวจโดยกรมศิลปากรในปี พ.ศ. 2529
- 5) ซีนส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง เมาด้วยอุณหภูมิสูง เคลือบสีน้ำตาลเหลือง (เคลือบเขียวมะกอก) และภาชนะเนื้อแกร่งชนิดไม่เคลือบ เป็นภาชนะทรงไห ตกแต่งด้วยลายคลื่น
- 6) ซีนส่วนกระเบื้องมุงหลังคา
- 7) เครื่องถ้วยจีน เนื้อละเอียด เคลือบสีขาวทั้งด้านนอกและด้านใน เขียนลาย

อักษรจีนด้วยสีทองที่ด้านนอก กำหนดอายุในสมัยราชวงศ์หมิง

(กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 178; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 3-4)

ข้อสังเกต

1) จากการสำรวจในครั้งนี้ไม่พบร่องรอยสิ่งก่อสร้างและโบราณวัตถุบนผิวดินที่มีอายุเก่าไปถึงสมัยอยุธยา เนื่องจากทางวัดมีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ และปูพื้นคอนกรีตทั่วพื้นที่วัด

2) ร่องรอยการตกแต่งสถาปัตยกรรมโดยการเขียนสีบนพื้นผิวอาคาร ที่สามารถกำหนดอายุได้ในช่วงรัชกาลที่ 6 - รัชกาลที่ 7 พบในพื้นที่ศึกษาพบหลายแห่ง เช่น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดสำปะชิว เป็นต้น

การกำหนดอายุ

1. สมัยอยุธยา (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข: 103)

2. สมัยรัตนโกสินทร์ (กรมศิลปากร, 2563ข) ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2240 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 17)

ภาพประกอบ

ภาพที่ 81 สภาพทั่วไปภายในวัดพริ้ว

ภาพที่ 82 มณฑปวัดพริ้ว

ภาพที่ 83 เจดีย์รายรอบมณฑป

ภาพที่ 84 ทอระขัง ระบุว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. 2472

ภาพที่ 85 หอไตรกลางน้ำ

ภาพที่ 86 เสาอัดโบลาน

1.6) ตำบลรั้วใหญ่ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานประเภทวัด จำนวน 25 แห่ง ได้แก่

1.6.1) วัดกงจักร

ชื่ออื่น

วัดกงจักร

ที่ตั้ง

เลขที่ 241 บ้านกงจักร หมู่ 3 ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

พิกัดกริด

UTM 47 P 620611 E 1598579 N

ประวัติ

ไม่ปรากฏความเป็นมาชัดเจน ตามประวัติวัดของกรมศาสนาระบุว่าตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2204 โดยมีเรื่องเล่าในพื้นที่ว่า เดิมมีพระจากภาคอีสานมา 3 รูป และได้สร้างวัด 3 วัดในพื้นที่ติดกัน คือ วัดท่า วัดแค และวัดบน ต่อมาได้ยุบวัดท่ารวมเข้ากับพื้นที่ของวัดบน ส่วนวัดแคถูกยุบและปล่อยเป็นพื้นที่รกร้าง ต่อมาวัดบนได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดกงจักรตามชื่อหมู่บ้าน ภายหลังได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2519 สิ่งสำคัญในวัดได้แก่ พระพุทธรูปนาคปรก จำนวน 5 องค์ ศิลปะอิทธิพลเขมร (บายน) ด้านหลังมีลายสลักรูปกงจักร คาดว่านำมาจากที่อื่น เจดีย์ขนาดเล็ก 4 องค์ กำหนดอายุได้ในสมัยรัตนโกสินทร์ เสนาสนะอื่น ๆ สร้างขึ้นภายหลังได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 141; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 28; สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 1)

สภาพปัจจุบัน	ภายในวัดมีการปรับปรุงพื้นที่โดยสร้างอาคารและเทพื้นคอนกรีตทั่วบริเวณ ทางด้านทิศใต้ของวัดมีร่องรอยเนินโบราณสถาน รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เหลือเพียงร่องรอยบริเวณพื้น สูงประมาณ 50 ซม.
ร่องรอยหลักฐาน	1. พระพุทธรูปนาคปรก 6 องค์ 2. เนินโบราณสถานทางด้านใต้ของวัด ไม่สามารถระบุหน้าที่ หรือรูปแบบได้
ข้อสังเกต	ร่องรอยหลักฐานประเภทพระพุทธรูปนาคปรก อาจถูกเคลื่อนย้ายมา เนื่องจากไม่พบบริบทร่วมอื่นภายในวัด
การกำหนดอายุ	สมัยอยุธยา

ภาพประกอบ

ภาพที่ 87 สภาพทั่วไปของวัดกงจักร

ภาพที่ 88 อุโบสถวัดกงจักร

ภาพที่ 89 เจดีย์รายด้านหน้าเนินโบราณสถาน

ภาพที่ 90 เนินโบราณสถานภายในวัดกงจักร

ภาพที่ 91 ศาลาพระพุทธรูปนาคปรกด้านข้างอุโบสถ

ภาพที่ 92 พระพุทธรูปนาคปรกหินทรายภายในศาลา

1.6.2) วัดกุฎีทอง

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	บ้านกุฎีทอง หมู่ 3 ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620631 E 1598244 N
ประวัติ	ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2271 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 2) พ.ศ. 2478 ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน (ราชกิจจานุเบกษา, 2478: 3710)
สภาพปัจจุบัน	พื้นที่ส่วนใหญ่ของวัดกุฎีทองมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ และสร้างอาคารใหม่ทั้งหมด แต่มีการนำใบเสมาหินทรายแดงเก่าของทางวัดมาประดิษฐานรอบอุโบสถใหม่
ร่องรอยหลักฐาน	1. ใบเสมาหินทรายสีแดง กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 20 2. บุษบกไม้ประดับกระจก
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	สมัยอยุธยา (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ช: 131)

ภาพประกอบ

ภาพที่ 93 สภาพทั่วไปของวัดกุฎีทอง

ภาพที่ 94 อุโบสถใหม่ของวัดกุฎีทอง

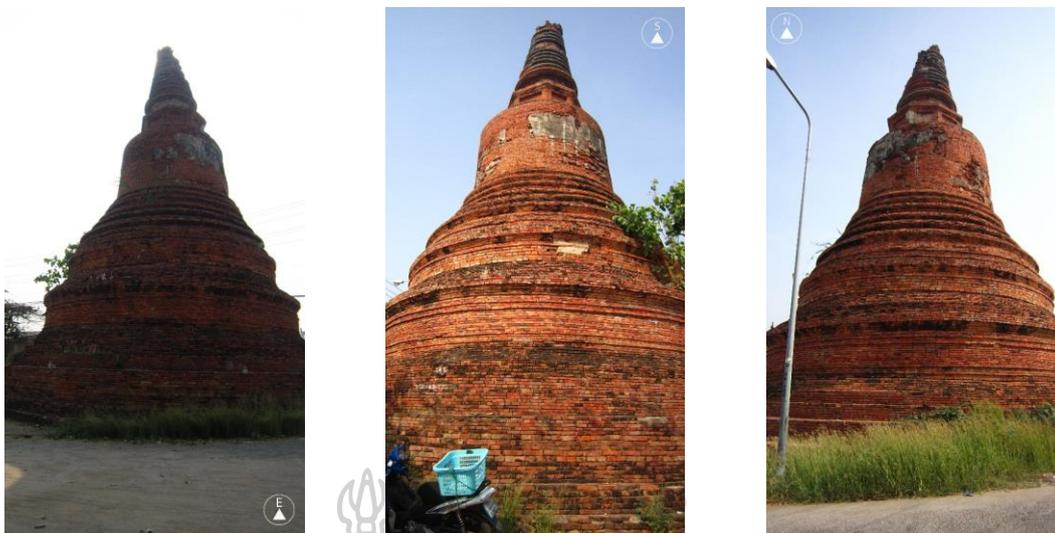

ภาพที่ 95 ตัวอย่างใบเสมารอบอุโบสถใหม่

1.6.3) วัดกุฎีสงฆ์

ชื่ออื่น	วัดเจติยโฆง (น. ณ ปากน้ำ, 2558: 431)
ที่ตั้ง	ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620390 E 1601120 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมา
สภาพปัจจุบัน	ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีนฝั่งตะวันตก ติดกับถนนมาลัยแมน ปรากฏหลักฐานเป็นเจติยทรงระฆังในผังกลมขนาดใหญ่ เชื่อว่าสร้างมาแต่ครั้งสมัยอยุธยา ร่วมสมัยกับเจติยวัดชุมนุขสงฆ์ ปัจจุบันได้รับการบูรณะแล้ว (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 139; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545ข: 34) ปัจจุบันเป็นโบราณสถานขึ้นทะเบียน (ราชกิจจานุเบกษา, 2527ข: 3255)
ร่องรอยหลักฐาน	เจติยทรงระฆัง
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	สมัยอยุธยา (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข: 73) ราวพุทธศตวรรษที่ 20 – 21 จากรูปแบบเจติย

ภาพประกอบ

ภาพที่ 96 เจดีย์วัดกุฎีสงฆ์

1.6.4) วัดเขาใหญ่

ชื่ออื่น	วัดเขา (ธนิต อยุธยา, 2509: 141)
ที่ตั้ง	ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620345 E 1600830 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏประวัติที่ชัดเจน แต่มีการกล่าวถึงในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนว่าเป็นวัดที่นางพิมชอบมาเล่นเมื่อตอนเป็นเด็ก นางพิมพาพลาญานไปหลบซ่อนขุนช้าง และเป็นวัดที่จัดงานศพของขุนศรีวิชัยพ่อขุนช้างและพันศรโยธาพ่อของนางพิม ปัจจุบันเป็นวัดร้างในการดูแลของกรมศาสนา พื้นที่วัดอนุญาตให้เช่าที่เป็นที่อยู่อาศัยได้ (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข: 76; 2545ข: 40; สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2542: 1)
สภาพปัจจุบัน	โบราณสถานประกอบด้วยปราสาทประธาน อาคารด้านตะวันออก และฐานเจดีย์ราย ทั้งหมดได้รับการบูรณะแล้ว พื้นที่ระหว่างปราสาทและอาคารพบชิ้นส่วนพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน และชิ้นส่วนปล้องไฉน
ร่องรอยหลักฐาน	1. ปราสาทประธาน มีฐานเชิงซ้อนลดหลั่นกันไปจากนั้นก่อฐานบัวคว่ำ เหนือขึ้นไปเป็นเรือนธาตุรูปสี่เหลี่ยมไม่ย่อมุม เหนือชั้นเรือนธาตุเป็นฐานแว่นฟ้าสามชั้นลดหลั่นกัน ยอดปราสาทเป็นรูปคล้ายกลีบมะเฟือง (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2542: 21)

2. วิหาร (ด้านตะวันออกของปราสาท)
3. เจดีย์ราย และชิ้นส่วนปล้องไฉน (ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของปราสาท)
4. ชิ้นส่วนพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย

ข้อสังเกต

1. ปราสาทประธาน อาจนับได้ว่าเป็นปราสาทกสิบมะเฟืองเพียงแห่งเดียวในเมืองสุพรรณบุรี มีที่มาจากการลดรูปของชั้นซ้อน หรือส่วนยอดปราสาท โดยทำแนวกลีบขนุนต่อเนื่องกันเป็นเส้นเดียว (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555: 85-86) ซึ่งปราสาทกสิบมะเฟือง ที่ผ่านมาพบที่วัดมหาธาตุ เมืองสุพรรณบุรี จังหวัดชัยนาท จำนวน 1 องค์ และวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี จำนวน 3 องค์ ทั้งหมดเป็นเจดีย์บริวารล้อมรอบด้านนอกระเบียงคด ไม่เคยพบในฐานะปราสาทประธาน และไม่ปรากฏรูปแบบปราสาทกสิบมะเฟืองที่เมืองเก่าอยุธยาเลย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2558: 729-739) เมื่อเปรียบเทียบลักษณะยอดปราสาทวัดเขาใหญ่กับปราสาทจากวัดมหาธาตุ ลพบุรี ทั้ง 3 องค์ ปราสาทจากวัดมหาธาตุ เมืองสุพรรณ และปราสาทประจำมุมที่วัดข้างรอบ กำแพงเพชร จะเห็นได้ชัดว่าลักษณะของส่วนยอดปราสาทที่วัดเขาใหญ่มีลักษณะแตกต่างจากปราสาทองค์อื่น ๆ กล่าวคือ ปราสาททั้งหมดทำส่วนยอดเป็นร่องขนานโดยรอบ และมีความถี่มาก มุมย่อยแต่ละมุมมีขนาดใกล้เคียงกัน ด้านตัดขวางของส่วนยอดแต่ละร่องจะเป็นมุมแหลม แต่ปราสาทวัดเขาใหญ่มีลักษณะคล้ายการเพิ่มมุมเป็นมุมละ 3 มุม ด้านตัดขวางจะเห็นเป็นแกนรูปสี่เหลี่ยมที่มีการการทำกะเปาะยื่นที่ส่วนกลางของแต่ละด้าน ทำให้มีมุมทั้งหมด 12 มุม แต่ละมุมยังปรากฏร่องรอยปูนปั้นทำเป็นรูปกลีบขนุนติดอยู่

2. ลวดลายปูนปั้นที่ประดับบนชิ้นส่วนมุมเรือนธาตุของปราสาท ซึ่งชำรุดหักลงมา มีลายปูนปั้นเป็นลายดอกกลมสลักกับลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ประดับบนส่วนที่สันนิษฐานว่าเป็นหน้ากระดานบน และส่วนบัวหงายปรากฏลายกลีบบัวที่ที่ไม่มีลายภายใน แต่มีลายบังที่ขอบด้านนอก คล้ายกับลายปูนปั้นที่พบบนปราสาทวัดส้ม และวัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กำหนดอายุได้ในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น ไม่หลังไปกว่าพุทธศตวรรษที่ 20 (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2558: 729-739)

การกำหนดอายุ

ราวพุทธศตวรรษที่ 20-21

ภาพประกอบ

ภาพที่ 97 สภาพปัจจุบันปรางค์วัดเขาใหญ่

ภาพที่ 98 ปรางค์วัดเขาใหญ่ก่อนการบูรณะ
(สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2542: 28)

1.6.5) วัดแค

ชื่ออื่น

-

ที่ตั้ง

บ้านค่ายเก่า หมู่ 1 ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

พิกัดกริด

UTM 47 P 620468 E 1601957 N

ประวัติ

ตามประวัติตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2034 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 4) ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีนฝั่งตะวันตก บริเวณปากคูเมืองฝั่งเหนือ ปรางค์ชื่อในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเรื่องเล่ามาตั้งแต่ครั้งสมัยอยุธยา ตอนปลาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยเสด็จมาที่วัดแคในปี พ.ศ. 2447 ภายในวัดมีสิ่งสำคัญ ได้แก่ วิหารพระพุทธรูป พระพุทธรูปจำลอง กลุ่มชากเจดีย์เก่า พระพุทธรูปในวิหารเก่า (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 128; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข: 51; 2545ข: 27) ปัจจุบันเป็นโบราณสถานขึ้นทะเบียน (ราชกิจจานุเบกษา, 2530: 8)

สภาพปัจจุบัน

วัดแคมีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ตามตำนานเรื่องขุนช้างขุนแผนในพื้นที่ด้านใต้ของวัด โบราณสถานส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ด้านทิศเหนือ ประกอบด้วยวิหารพระพุทธรูป และกลุ่มเจดีย์เก่า

ร่องรอยหลักฐาน	พระพุทธรูปประธานในวิหารพระพุทธรมงคล
ข้อสังเกต	ตำแหน่งของวัดอยู่ปากทางเข้าคูเมืองด้านตะวันออกฝั่งเหนือ เป็นไปได้ว่าในอดีตวัดและชุมชนโดยรอบมีบทบาทในการคุมเส้นทางน้ำเข้าเมืองด้านทิศเหนือ
การกำหนดอายุ	พุทธศตวรรษที่ 20 – 21
ภาพประกอบ	

ภาพที่ 99 สภาพทั่วไปของวัดแค

ภาพที่ 100 วิหารพระพุทธรมงคล

ภาพที่ 101 พระพุทธรมงคล พระประธานในวิหาร

1.6.6) วัดช่องลม

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	วิทยาลัยเทคนิคสุพรรณบุรี ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 619825 E 1600263 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมา
สภาพปัจจุบัน	เป็นวัดร้าง ปรากฏร่องรอยวิหารขนาดกว้าง 8.7 เมตร ยาว 12.6 เมตร อยู่ในพื้นที่วิทยาลัยเทคนิคสุพรรณบุรี บูรณะแล้วเมื่อ พ.ศ. 2555 (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2555ข)
ร่องรอยหลักฐาน	วิหาร ซึ่งมีร่องรอยการก่อสร้างอย่างน้อย 2 ระยะ
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	1. สมัยอยุธยา 2. สมัยรัตนโกสินทร์
ภาพประกอบ	

ภาพที่ 102 สภาพทั่วไปของวัดช่องลม

1.6.7) วัดขุมนุมนสงฆ์

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	โรงเรียนกรรณสูตศึกษาลัย ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 618240 E 1600533 N
ประวัติ	วัดขุมนุมนสงฆ์ ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมาที่แน่ชัดปรากฏหลักฐานเป็นเจดีย์ทรงระฆังและส่วนฐานวิหารเก่าซึ่งบูรณะแล้ว พระพุทธรูปสมัยอยุธยา ปัจจุบันอยู่ในวิหารโถง ทางโรงเรียนกรรณสูตศึกษาลัยได้จัดสร้างวิหารโถงคลุมไว้ จากการสำรวจของ น. ณ ปากน้ำ บรรยายว่าพระพุทธรูปหันพระพักตร์ไปทางตะวันออก บริเวณวัดมีกำแพงแก้วล้อมรอบ ด้านทิศตะวันออกมีวิหาร ตะวันตกมีอุโบสถ ซึ่งถูกทำลายไปแล้ว ด้านทิศใต้เป็นวิหารหลวงพ่อนาค ซึ่งระบุมิได้ว่ามีอยู่เดิมหรือสร้างขึ้นใหม่ (น. ณ ปากน้ำ, 2542; สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2543)
สภาพปัจจุบัน	วัดขุมนุมนสงฆ์ตั้งอยู่ในเขตโรงเรียนกรรณสูตศึกษาลัย ใกล้ถนนมาลัยแมน ปัจจุบันได้รับการบูรณะแล้ว องค์เจดีย์มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ ส่วนวิหารเหลือเพียงแนวฐานรากบนพื้น โดยรอบฐานเจดีย์มีชั้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายขนาดความสูงไม่เกิน 1.2 เมตร วางโดยรอบ
ร่องรอยหลักฐาน	1. เจดีย์ทรงระฆังสูงยี่ด ตั้งอยู่บนชุดบัวปากระฆัง มาลัยเถา 3 ชั้น ฐานบัวคว่ำบัวหงายเหนือฐานเชิงแปดเหลี่ยม และฐานเชิงสี่เหลี่ยม 2. ร่องรอยวิหารเก่าด้านตะวันออกของเจดีย์ 3. เดิมมีกำแพงแก้วประดับรูปอสูรตีมหาสาวก สอดคล้องภาพที่กรุงพระปรารักษ์ วัดราชบูรณะ (สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2) แถวพระสาวกบนฐานไฟที่ของเจดีย์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัย (พศ. 20) ภาพจำหลักแถวพระสาวกบนรอยพระพุทธรูปสำริด วัดเสด็จ กำแพงเพชร (พ.ศ.1970) (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2543: 38)
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	พุทธศตวรรษที่ 20
ภาพประกอบ	

ภาพที่ 103 สถาปัตยกรรมของวัดชุมนุมนสงฆ์

ภาพที่ 104 พระพุทธรูปประธานในวิหารที่สร้างขึ้นใหม่

ภาพที่ 105 ลักษณะพระพุทธรูปประธาน

ภาพที่ 106 พระพุทธรูปที่วางอยู่บริเวณฐานเจดีย์วัดชุมนุมนสงฆ์

ภาพที่ 107 พระพุทธรูปที่วางอยู่บริเวณฐานเจดีย์วัดชุมนุมนสงฆ์

ภาพที่ 108 สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดชุมนงสงฆ์

1.6.8) วัดเถลไถล

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	ลานตากข้าวของโรงสีไฟงามเจริญพาณิชย์ ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง สุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47P 620345 E 1600830 N
ประวัติ	วัดเถลไถล ไม่ทราบความเป็นมาที่ชัดเจน ตั้งอยู่ภายในเขตโรงสีงามเจริญ พาณิชย์ มีเจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ทรงระฆังกลม บนฐานแปดเหลี่ยม มีฐาน ปัทม์ซ้อนกัน 3 ชั้น เรือนฐานพังทลายมาก ส่วนยอดหักพังลง ลักษณะคล้าย เจดีย์วัดพระรูป (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 135; สำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545ข: 48) มีการเททาน

	ซีเมนต์เป็นพื้นประชิดติดฐานเจดีย์ด้านทิศใต้และทิศตะวันออก ด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกเป็นที่ลุ่ม เดิมมีร่องรอยการล้อมรั้วไม้รอบเจดีย์ บริเวณมุมด้านตะวันออกเฉียงเหนือมีศาลเจ้าพ่อกิ่งทองแลขุนพลายดำ (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 14)
สภาพปัจจุบัน	เจดีย์วัดเถลเถล ตั้งอยู่กลางลานตากข้างของโรงสีไฟงามเจริญพาณิชย์ บริเวณโดยรอบเป็นลานปูน องค์เจดีย์ได้รับการบูรณะแล้ว ไม่พบร่องรอยหลักฐานอื่นในบริเวณโดยรอบ
ร่องรอยหลักฐาน	เจดีย์ทรงระฆังกลม บนฐานแปดเหลี่ยม มีฐานซ้อนกัน 3 ชั้น แต่ละชั้นมีลูกแก้วอกไก่คาดที่ท้องไม้ชั้นละ 2 เส้น
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	พุทธศตวรรษที่ 20 - 21
ภาพประกอบ	

ภาพที่ 109 สภาพทั่วไปของที่ตั้งเจดีย์วัดเถลเถล

ภาพที่ 110 สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดเถลไถล

1.6.9) วัดป่าเลไลยก์

ชื่ออื่น	วัดป่าเลไลยก์ วัดป่า วัดป่าเรไร
ที่ตั้ง	บ้านไร่ใหญ่ หมู่ 2 ตำบลไร่ใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 617915 E 1600491 N
ประวัติ	วัดป่าเลไลยก์ (พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร) ไม่ปรากฏประวัติชัดเจน แต่เป็นวัดที่มีการกล่าวถึงในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน และวรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้แก่ นิราศสุพรรณ ของเสมียนมี และโคลงนิราศสุพรรณ ของสุนทรภู่ (นายมี, 2504; สุนทรภู่, 2510) ครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวช ได้เสด็จจุดธูปมาลัยวัดป่าเลไลยก์ เมื่อทรงครองราชย์แล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาบดินทร์และหลวงพ่อกำเจ้าอาวาสวัดประตูลำไยปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ โดยสร้างถาวรวัตถุใหม่เกือบทั้งวัด พระอุโบสถหลังปัจจุบันสร้างสมัยพระครูโพธารกิริต (สอน) ราว พ.ศ. 2468 เป็นอาคารทรงไทย ก่ออิฐถือปูน หลังคาสามชั้น (กองพุทธศาสนสถาน, 2525: 604-605; สำนักโบราณคดี, 2550: 260)
สภาพปัจจุบัน	พื้นที่บริเวณวัดป่าเลไลยก์มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ให้ปัจจุบันมีเสนาสนะสร้างขึ้นใหม่จำนวนมาก
ร่องรอยหลักฐาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. หลวงพ่อโต พระพุทธรูปประธานในวิหาร ศิลปะอยุธยาตอนต้น 2. พระพุทธรูปด้านหน้าหลวงพ่อโต 2 องค์ ศิลปะอุทองรุ่น 2 3. วิหารหลวงพ่อดำ เป็นวิหารขนาดเล็กก่อด้วยอิฐเก่าขนาดใหญ่ ด้านในประดิษฐานหลวงพ่อดำ พระพุทธรูปศิลปะอยุธยา 4. ซีนส่วนพระพุทธรูปนาคปรก ปัจจุบันใช้เป็นหินเสี่ยงทายที่วิหารหลวงพ่อดำด้านหลังวิหารหลวงพ่อโต 5. วิหารมอญ เป็นวิหารขนาดเล็กด้านหลังวัด ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะอยุธยา
ข้อสังเกต	พระประธานวัดป่าเลไลยก์ หรือหลวงพ่อโต มีพุทธลักษณะโดยรวมคล้ายพระประธานในวัดไร่ จังหวัดลพบุรี และพระพุทธรูปमारวิชัยทองคำ ศิลปะอยุธยาตอนต้น ที่พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
การกำหนดอายุ	พุทธศตวรรษที่ 19 - พุทธศตวรรษที่ 23

ภาพประกอบ

ภาพที่ 111 หลวงพ่อโตวัดป่าเลไลยก์ และภาพขยายบริเวณพระพักตร์

ภาพที่ 112 พระพุทธรูปด้านหน้าหลวงพ่อดำด้านทิศใต้ ภาพที่ 113 พระพุทธรูปด้านหน้าหลวงพ่อดำด้านทิศเหนือ

ภาพที่ 114 วิหารหลวงพ่อดำ

ภาพที่ 115 หลวงพ่อดำ

ภาพที่ 116 ชิ้นส่วนพระพุทธรูปนาคปรก

ภาพที่ 117 พระพุทธรูปประธานในวิหารมอญ

1.6.10) วัดพระรูป

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 619950 E 1600051 N
ประวัติ	ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีนฝั่งตะวันตก สันนิษฐานว่าสร้างมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545 ข: 21) ภายในวัดปรากฏเจดีย์ทรงระฆังในผังแปดเหลี่ยมฐานเป็นฐานหน้ากระดานเรียบในผังสี่เหลี่ยม มีซุ้มพระทั้งสี่ด้าน และพระพุทธรูปไม้แกะสลักขนาด 60 x 180 เซนติเมตร ด้านหน้าเป็นลายมณฑล 108 ประการ ในกรอบวงกลมกลางฝ่าพระบาท ด้านหลังสลักตอนมารผจญ และที่มุมสลักรูปท้าวจตุ

	<p>โลกบาล ซึ่งมีเรื่องเล่าว่านำมาจากวัดเขาติน ตำบลสระแก้ว ในช่วงหลังสงครามเสียกรุงครั้งที่ 2 ประดิษฐานในมณฑปซึ่งสร้างใหม่เมื่อ พ.ศ. 2455 (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 119; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข: 84; 2545ข: 21)</p>
สภาพปัจจุบัน	<p>วัดพระรูปมีการจัดแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วนคือส่วนที่เป็นวัดใช้งานในปัจจุบัน ประกอบด้วยอาคารพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งจัดเก็บโบราณวัตถุจำนวนมาก มีอายุหลากหลาย ซึ่งเป็นสมบัติเดิมของวัด และสิ่งของที่มีผู้นำมาถวาย ส่วนใหญ่เป็นชิ้นส่วนเศียรพระพุทธรูปสมัยอยุธยา พระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ เครื่องบริวาร เครื่องลายคราม กำหนดอายุได้ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ และส่วนที่เป็นวัดร้าง อันเป็นที่ตั้งของโบราณสถาน เจดีย์วัดพระรูป และวิหารเก๋งจีน พบ</p>
ร่องรอยหลักฐาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เจดีย์วัดพระรูป เป็นเจดีย์ทรงระฆังในผังแปดเหลี่ยมฐานเป็นฐานหน้ากระดานเรียบในผังสี่เหลี่ยม มีซุ้มพระทั้งสี่ด้าน 2. วิหารเก๋งจีน 3. จารึกบนระฆังสำริด ระบุศักราช 2242 4. พระพุทธรูปไสยาสน์ ลักษณะคล้ายประติมากรรมพระพุทธรูปไสยาสน์สำริด ศิลปะสุโขทัย ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 20 5. รอยพระพุทธรูปบาทแกะสลักไม้ ศิลปะอยุธยาตอนต้น
ข้อสังเกต	<p>รอยพระพุทธรูปบาทไม้แกะสลักไม้สามารถใช้เป็นหลักฐานในการกำหนดอายุวัดได้ เนื่องจากตามประวัติเชื่อว่าขนย้ายมาจากวัดภูเขาติน ตำบลสระแก้ว อำเภอเมืองสุพรรณบุรี</p>
การกำหนดอายุ	<p>พุทธศตวรรษที่ 20-21 และพุทธศตวรรษที่ 23</p>

ภาพประกอบ

ภาพที่ 118 พระพุทธไสยาสน์วัดพระรูป

ภาพที่ 119 ตัวอย่างใบเสมาของเดิมที่วัดพระรูป จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์วัดพระรูป

ภาพที่ 120 พระพุทธบาทไม้แกะสลัก

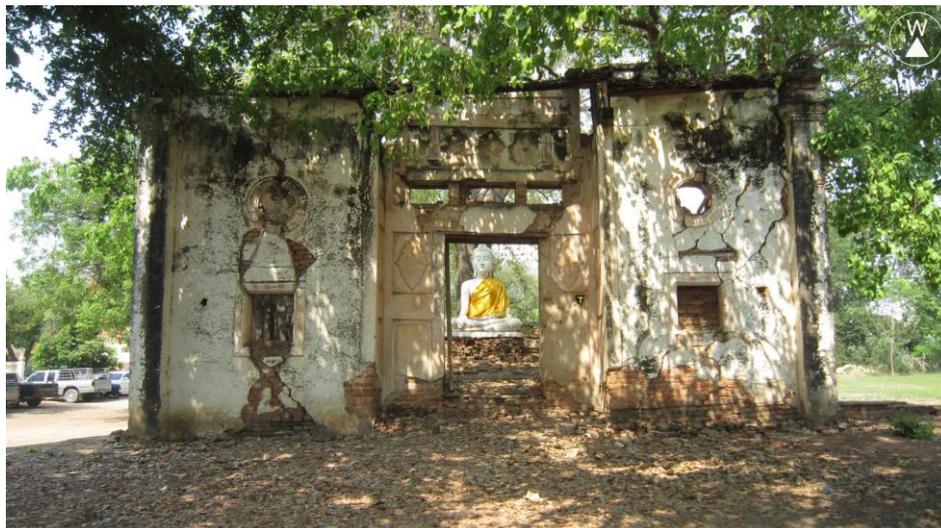
ภาพที่ 121 สภาพทั่วไปเจดีย์วัดพระรูป

ภาพที่ 122 ลายปูนปั้นประดับบัวปากกระฉิ่งเจดีย์วัดพระรูป

ภาพที่ 123 ระฆังสำริดวัดพระรูป

ภาพที่ 124 วิหารแก่งจันทน์วัดพระรูป

1.6.11) วัดพระลอย

ชื่ออื่น

-

ที่ตั้ง

ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

พิกัดกริด

UTM 47 P 621113 E 1603210 N

ประวัติ

ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างแน่ชัด ตามประวัติวัดระบุว่าตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2350 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 17) พระครูรัตนภิวัฒน์ (ทวี รัตนเมธี ป.ธ.6) เจ้าอาวาสวัดพระลอยเล่าว่า ในอดีตมีพระพุทธรูปขนาดปรกลอยตามแม่น้ำท่าจีนมา แต่ไม่มีผู้ใดอัญเชิญขึ้นจากน้ำได้ กระทั่งถึงบริเวณวัดพระลอยซึ่งเป็นวัดร้าง จึงอัญเชิญขึ้นได้ ชาวบ้านจึงสร้างวัดเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป แล้วตั้งชื่อวัดว่า “วัดพระลอย” โดยพระพุทธรูปองค์ดังกล่าวเป็นพระพุทธรูปหินทรายแกะสลัก ปางนาคปรก ศิลปะเขมรแบบบายน ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในวิหารหลวงพ่อพระลอยริมแม่น้ำท่าจีน (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2555ค: 2)

สภาพปัจจุบัน

วัดพระลอยในปัจจุบันมีการก่อสร้างอาคาร ปรับปรุงภูมิทัศน์ใหม่แล้วทั้งหมด ทางตอนใต้ของวัดเป็นพื้นที่สร้างเสนาสนะใหม่ทั้งหมด ตอนกลางวัดมีวิหารหลวงพ่อพระลอยเป็นวิหารริมแม่น้ำท่าจีน ประดิษฐานหลวงพ่อพระลอยพระพุทธรูปนาคปรกศิลปะบายน ทางตอนเหนือของวัดมีโบราณสถานเจดีย์แปดเหลี่ยมและอุโบสถหลังเก่า ภายในเป็นที่เก็บชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายและใบเสมาหินทรายศิลปะอยุธยาไว้จำนวนมาก

ร่องรอยหลักฐาน

1. อุโบสถเก่าสมัยอยุธยา
2. เจดีย์แปดเหลี่ยม ด้านหน้าอุโบสถเก่า
3. พระพุทธรูปนาคปรก (หลวงพ่พระลอย)
4. ใบเสมา กำหนดอายุได้ราว พุทธศตวรรษที่ 20-21
5. ชิ้นส่วนศิลาแลงบริเวณอุโบสถใหม่

ข้อสังเกต

หลวงพ่พระลอยไม่สามารถใช้กำหนดอายุวัดได้เนื่องจากตามประวัติระบุว่าลอยนำมาแสดงให้เห็นว่ามีไชของดั้งเดิมของวัด และไม่พบบริบทอื่นที่สอดคล้องกับสมัยพุทธศตวรรษที่ 18

การกำหนดอายุ

พุทธศตวรรษที่ 20-23

ภาพประกอบ

ภาพที่ 125 สภาพพื้นที่ด้านหน้าวัดพระรูป

ภาพที่ 126 สภาพภายในวิหารหลวงพ่พระลอย

ภาพที่ 127 เจดีย์แปดเหลี่ยมด้านหน้าอุโบสถเก่า

ภาพที่ 128 สภาพอุโบสถเก่า

ภาพที่ 129 เสมาและชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายใน

อุโบสถเก่า

ภาพที่ 130 เสมาและชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายใน

อุโบสถเก่า

ภาพที่ 131 ชิ้นส่วนศิลาแลงบริเวณอุโบสถใหม่

1.6.12) วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

ชื่ออื่น

วัดมหาธาตุ

ที่ตั้ง

ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

พิกัดกริด

UTM 47P 619995 E 1601165 N

ประวัติ

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีนฝั่งตะวันตก บริเวณกลางเมืองโบราณสุพรรณบุรี เชื่อว่าเป็นศูนย์กลางเมืองสุพรรณบุรีมาแต่เดิม (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 15) ปัจจุบันมีแนวกำแพงแก้วเดิมเป็นแนวแบ่งเขตโบราณสถานและเขตพื้นที่ใช้ประโยชน์วัดในปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทางตอนใต้ของวัด พื้นที่ส่วนที่เป็นโบราณสถานประกอบด้วยพระปรางค์ วิหารด้านหน้าพระปรางค์ (สร้างใหม่ทับฐานวิหารเดิม) เจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม วิหารน้อยห่อพระ ศาลาประดิษฐานพระนอน และอุโบสถเก่า(สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 33-34)

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเดิมเป็นวัดร้าง ต่อมาราวปี พ.ศ. 2456 มีการลักลอบขุดกรุพบของมีค่ามาก ผู้คนจึงพากันมาขุดกรุมากยิ่งขึ้น ความทราบถึงพระยาสุพรรณบุรี (อิ วรรณสูตร) ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี จึงแต่งตั้งกรรมการ

เพื่อทำการขุดกู้ ครั้งนั้นมีอาสาสมัครสองคนมาช่วยขุดกรูพบจารึกลานทองจึง
ฉีกแบ่งไว้แล้วซ่อนไว้กับตัว แต่ถูกตามจับได้ในภายหลัง
จากเนื้อความที่พบในพบจารึกลานทอง ซึ่งเป็นจารึกอักษรขอม ภาษามคร
บนแผ่นทอง กล่าวถึงการสร้างและบูรณะพระปรางค์ โดย “พระบรมมหา
จักรพรรดิ” และสมเด็จพระโอรสของพระองค์ ซึ่งมีผู้ตีความไว้หลายทาง แต่
นักวิชาการส่วนใหญ่ลงความเห็นพ้องกันว่า น่าจะหมายถึง สมเด็จพระบรม
ราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) และสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
(มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 106)

สภาพปัจจุบัน

สภาพปัจจุบันของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ มีการแบ่งสัดส่วนการใช้งานระหว่าง
โบราณสถาน และพื้นที่วัดในปัจจุบัน โดยพื้นที่โบราณสถานส่วนใหญ่ได้รับการ
บูรณะแล้ว

ร่องรอยหลักฐาน

1. เจดีย์สมัยอุทอง 2 องค์ ด้านหน้าปรางค์ประธาน อยู่ในสภาพทรุดโทรม
ลักษณะคล้ายเจดีย์สมัยอุทองวัดพระรูป เป็นเจดีย์ไม่มีบัลลังก์แต่ทำเป็น
ลูกแก้วกลีบมะเฟืองขึ้นไป ทรงระฆังเป็นเส้นตั้ง
2. พระพุทธรูปหินทราย จำนวนกว่า 100 องค์ อยู่ในสภาพชำรุดไม่เป็นรูปมี
ดินทับถมอยู่ในซอกวิหารหน้าองค์พระปรางค์
3. วิหารเก่าและวิหารแกลบ อยู่ด้านหลังองค์พระปรางค์ มีวิหารเก่าอยู่ 2
หลัง พระประธานหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก
4. วิหารแกลบอยู่ 4 หลัง เป็นวิหารที่บูรณะขึ้นใหม่ในราวปี พ.ศ. 2469
ภายในวิหารแกลบบางหลังประดิษฐานพระพุทธรูปสกุลช่างอุทอง (กรม
ศิลปากร, 2563ก)
5. ปรางค์ประธาน เป็นปรางค์แบบอยุธยาตอนต้นเพียงแห่งเดียวในเมือง
สุพรรณบุรี พบร่องรอยการอยู่อาศัยในชั้นดินอย่างน้อยภายในช่วงพุทธ
ศตวรรษที่ 20 ก่อนจะมีการสร้างสิ่งก่อสร้างขึ้นในเวลาต่อมา รูป แบบของ
ปรางค์ประธานมีชั้นเรือนธาตุซ้อนชั้น 7 ชั้น ซึ่งยืดยาวกว่าส่วนยอดปรางค์
ระยะแรกเช่นพระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี ที่มีชั้นเรือนธาตุซ้อน
ชั้น 5 ชั้นเหมือนในศิลปะเขมร แม้ว่าจะมีสัดส่วนที่ยืดยาวกว่าในศิลปะเขมรแล้ว
ก็ตาม (กวิฏฐ ตั้งจรัสวงศ์, 2557: 150) แสดงว่าเป็นรูปแบบที่มีสมัยหลังกว่า
ทั้งรูปแบบแผนผังและรูปแบบที่มีชั้นเรือนธาตุซ้อนชั้น 7 ชั้นสามารถเทียบได้
กับรูปแบบของพระปรางค์วัดพระราม วัดนก วัดมหาธาตุ และวัดราชบูรณะ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งกำหนดอายุได้ในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น (กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา, 2557) ผังของปราสาทประธานมีปีกปราสาทเป็นลักษณะเฉพาะของปราสาทในสมัยอยุธยาตอนต้นดังปรากฏที่วัดพุทไธศวรรย์ วัดพระราม และวัดราชบูรณะในพระนครศรีอยุธยา แต่ไม่ปรากฏตรีมุขซึ่งคงเป็นพัฒนาการในช่วงปลายของอยุธยาตอนต้น และพบเจดีย์มุมเป็นเจดีย์ทรงระฆังบนฐานแปดเหลี่ยมลักษณะเดียวกับที่ปรากฏที่วัดราชบูรณะ ซึ่งในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ระบุว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) โปรดฯ ให้สร้างขึ้นราว พ.ศ. 1967 ประกอบกับเรือนธาตุของปราสาทที่เริ่มสอบเข้าหากันเล็กน้อย และลวดลายปูนปั้นในกรอบวงโค้งคล้ายลายหัวหรือแฉกกลางเป็นลายดอกไม้ซึ่งเป็นอิทธิพลจีนที่รับผ่านทางล้านนาและสุโขทัยปรากฏอย่างชัดเจนครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2555: 93; 2558: 702, 722-723) แพนผังและลายดังกล่าวสามารถกำหนดอายุได้ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 20-ต้นพุทธศตวรรษที่ 21

6. พระพุทธไสยาสน์

7. รูปแบบแผนผังของสิ่งก่อสร้างหลักของวัด ได้แก่ ปราสาทประธานที่ล้อมด้วยระเบียงคด หันด้านหน้าสู่ทิศตะวันออก โดยมีวิหารที่ส่วนท้ายยื่นล้ำเข้ามาในระเบียงคดด้านตะวันออก และมีอุโบสถอยู่ด้านนอกระเบียงคดด้านตะวันตก เรียงตัวกันในแนวตะวันออก-ตะวันตก เป็นรูปแบบแผนผังที่นิยมในสมัยอยุธยาตอนต้น (ราวพุทธศตวรรษที่ 19-21) (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2558: 707)

8. ลายปูนปั้นประดับพระปราสาทรูปยักษ์ที่มุมยอดด้านตะวันออกเฉียงใต้ของชั้นเชิงบาตรพบว่ายักษ์มีลักษณะอวบอ้วน มีการคาดเชือกบริเวณอก ตาโปนคล้ายกับยักษ์แบกปูนปั้นที่วัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2558: 702) ลักษณะผ้านุ่งสั้น ๆ มีจีบโดยรอบของยักษ์ที่มุมปราสาทพระศรีรัตนมหาธาตุ สุพรรณบุรี ยังคล้ายกับผ้านุ่งของเทพนมบนแผ่นทองที่พบในกรุงพระปราสาทวัดราชบูรณะ น่าสังเกตว่าลายยักษ์บนพระพุทธรูปไม้แกะสลักที่วัดพระรูป ก็มีความอวบอ้วนและคาดเชือกเส้นใหญ่ที่หน้าอก ตาโปนเช่นกัน จึงอาจกำหนดอายุร่วมสมัยกันได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงพุทธศตวรรษที่ 21

บริเวณชั้นเชิงบาตรของปราสาทวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ปรากฏลวดลายปูนปั้นรูปหงส์คาบพวงอุบะ อยู่ในช่องสี่เหลี่ยม ลายรูปหงส์ในลักษณะนี้มีความ

คล้ายคลึงกับแผ่นทองรูปหงส์ที่พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ และรูปหงส์
ประดับปรางค์ประธานวัดจุฬามณี พิษณุโลก กำหนดอายุได้ราวปลายพุทธ
ศตวรรษที่ 20-ต้นพุทธศตวรรษที่ 21

9. จาริกลานทองพบในกรุของปรางค์ประธาน ระบุการสร้างพระสถูปบรรจุ
พระบรมสารีริกธาตุโดยกษัตริย์แห่งอโยธยาและต่อมากษัตริย์อีกพระองค์ซึ่ง
เป็นพระราชโอรสของกษัตริย์ผู้สร้างได้ขยายขนาดพระสถูปนั้นและบรรจุพระ
บรมสารีริกธาตุไว้ภายใน ซึ่งศานติ ภัคดีคำ สันนิษฐานว่ากษัตริย์ผู้เป็นพระ
ราชบิดา หมายถึง สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) จากการ
เทียบพระนามที่ปรากฏกับจาริกลานทองวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ สุพรรณบุรี
(ลานที่ 2) ศิลาจาริกกฐนหมายถึงลักษณะโถงที่พบที่สุโขทัย และศิลาจาริกขุนศรี
ไชยราชมณฑลที่นครราชสีมา ดังนั้นพระราชอาเป็นผู้เป็นโอรสจึงหมายถึงสมเด็จพระ
บรมไตรโลกนาถ (ศานติ ภัคดีคำ และนวรรตน์ ภัคดีคำ, 2561: 256-259) ลาน
ทองแผ่นที่ 2 ซึ่งเป็นแผ่นสุพรรณบัฏสมณศักดิ์ของเจ้ารัตนโมลีศรีไตรโลกย์
ปรากฏการระบุดักราชตรงกับ พ.ศ. 1986 (ศานติ ภัคดีคำ และนวรรตน์ ภัคดี
คำ, 2561: 224-225) และแผ่นสุพรรณบัฏสมณศักดิ์ของพระมหาเถรปิยทัสสี
ศรีสารีบุตร ระบุดักราชตรงกับ พ.ศ. 1990 (ศานติ ภัคดีคำ และนวรรตน์ ภัคดี
คำ, 2561: 227-230) ดักราชทั้งสองตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราช
ที่ 2 (เจ้าสามพระยา) แสดงว่าการก่อสร้างพระปรางค์ไม่ควรมียุคก่อนพุทธ
ศตวรรษที่ 20 พระเถระทั้งสองจึงร่วมทำบุญโดยการนำสุพรรณบัฏบรรจุลงใน
กรุได้

ข้อสังเกต

อายุสมัยของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ คือ จาริกลานทองวัดสองคอบ 1 จังหวัด
ชัยนาท ได้กล่าวถึงการกระทำบุญของขุนเพชฌุสสาร เจ้าเมืองชัยนาทสถาน
นาม ระบุดักราชตรงกับ พ.ศ. 1951 (ศานติ ภัคดีคำ และนวรรตน์ ภัคดีคำ,
2561: 112-120) โดยอ้างถึง “พระศรีรัตนธาตุแห่งกรุงไชยสถานนาม” และ
“พระศรีรัตนธาตุในนครพระราม” แสดงว่าที่เมืองชัยนาท และเมืองลพบุรี
ขณะนั้น (ราว พ.ศ. 1951 หรือก่อนหน้า) มีการสถาปนาพระมหาธาตุสำหรับ
เมืองแล้ว แต่ไม่ปรากฏการกล่าวถึง “พระรัตนธาตุ” ใน “ศรีอโยธยา” และ
“ศรีสุพรรณภูมิ” สอดรับกับหลักฐานการสร้างพระศรีรัตนมหาธาตุ
สุพรรณบุรีได้พอดี

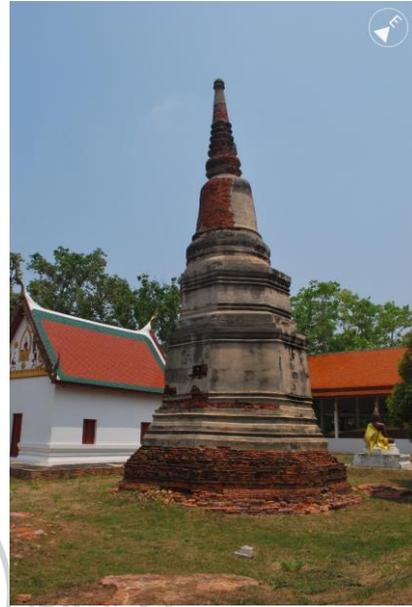
การกำหนดอายุ

พุทธศตวรรษที่ 20-23

ภาพประกอบ

ภาพที่ 132 ปรากฏ์ประธานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

ภาพที่ 133 เจดีย์ทรงระฆังบนฐานแปดเหลี่ยม

ภาพที่ 134 อุโบสถเก่า (สร้างใหม่บนพื้นที่เดิม)

ภาพที่ 135 พระประธานในอุโบสถเก่า

ภาพที่ 136 บริเวณโดยรอบปรากฏ์ประธาน

ภาพที่ 137 พระพุทธรูปหินทรายเก่าในวิหาร

ภาพที่ 138 เจดีย์รายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

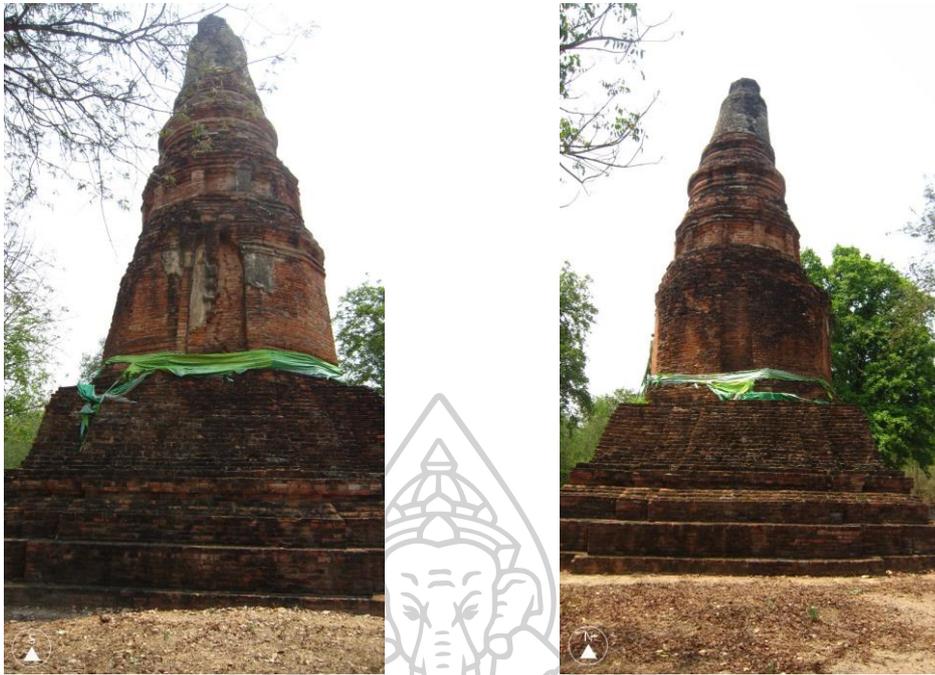

ภาพที่ 139 วิหารพระพุทธไสยาสน์

1.6.13) วัดพระอินทร์

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620886 E 1602427 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏความเป็นมา ภายในมีเจดีย์ประธาน เป็นเจดีย์ทรงระฆังในผังแปดเหลี่ยม ฐานด้านล่างทรงสี่เหลี่ยม ต่อด้วยเรือนธาตุสี่เหลี่ยมมีซุ้มที่เรือนธาตุทั้งสี่ทิศ สันนิษฐานว่าประดิษฐานพระพุทธรูปในซุ้ม ด้านหน้าเจดีย์ ส่วนยอดพังทลาย สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา โดยคาดว่าน่าจะมีวิหารที่ด้านตะวันออกของเจดีย์ด้วยอีกหนึ่งหลัง (กรมศิลปากร, 2563ก; มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 147; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545ช: 43)
สภาพปัจจุบัน	วัดพระอินทร์เป็นวัดร้าง ที่ได้รับการบูรณะแล้ว สภาพปัจจุบัน เป็นลานโบราณสถานที่ไม่มีการใช้งาน ทำให้มีใบไม้และกิ่งไม้ปกคลุม โดยรอบมีชิ้นส่วนอิฐกองอยู่หลายจุด สันนิษฐานว่าเป็นการกองอิฐครั้งบูรณะเจดีย์
ร่องรอยหลักฐาน	เจดีย์ประธาน ในผังแปดเหลี่ยม มีซุ้มพระทั้ง 8 ด้าน
ข้อสังเกต	1. รูปแบบเจดีย์คล้ายเจดีย์คล้ายเจดีย์วัดไก่เตี้ย อำเภอศรีประจันต์ และเจดีย์วัดพระรูป อำเภอเมืองสุพรรณบุรี 2. พระพุทธรูปในซุ้มประดับคล้ายวัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา 3. มีประวัติพบพระพุทธรูปสำริด คล้ายพระพุทธรูปสิริดีในศิลปะล้านนา 4. การตกแต่งและลวดลายปูนปั้น คล้ายวัดจุฬามณี พิษณุโลก
การกำหนดอายุ	พุทธศตวรรษที่ 20-21

ภาพประกอบ

ภาพที่ 140 สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดพระอินทร์

ภาพที่ 141 สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดพระอินทร์

ภาพที่ 142 ร่องรอยพระพุทธรูปปูนปั้นในซุ้มทิศเจดีย์วัดพระอินทร์

1.6.14) วัดพริก

ชื่ออื่น

ที่ตั้ง

พิกัดกริด

ประวัติ

สภาพปัจจุบัน

ร่องรอยหลักฐาน

ภายในโรงเรียนกรรณสูตศึกษา ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

UTM 47P 618322.6 E 1600847.8 N

ไม่ปรากฏความเป็นมาชัดเจน มีเพียงคำบอกเล่าว่าเป็นสวนพริกของนางพิม ในเรื่องขุนช้างขุนแผน และแต่เดิมมีสิ่งก่อสร้างหลากหลาย ทั้งโบสถ์ วิหารร เจดีย์ประธาน เจดีย์บริวาร (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2543: 8)

เจดีย์วัดพริกตั้งอยู่ด้านในพื้นที่โรงเรียนกรรณสูตศึกษาลัย ใกล้อาคาร หอประชุม โดยมีอาคารเรียนตั้งประชิดโบราณสถาน และมีการเทคอนกรีต เพื่อเป็นถนนภายในโรงเรียนทับบนเจดีย์บริวารบางส่วน ปัจจุบันโบราณสถาน ได้รับการบูรณะแล้ว

1. เจดีย์ประธาน เป็นเจดีย์ทรงระฆังทึบองค์เจดีย์ยอดสูง บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีร่องรอยการซ่อมสร้างอย่างน้อย 2 ระยะ
2. เจดีย์บริวารที่ด้านตะวันตก ปัจจุบันเหลือเพียงส่วนฐานที่บูรณะแล้ว โดย บางส่วนอยู่ใต้พื้นถนนคอนกรีต

การกำหนดอายุ

1. สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 20 -21
2. บูรณะราวพุทธศตวรรษที่ 22 (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2543: 13)

ภาพประกอบ

ภาพที่ 143 เจดีย์วัดพริก

ภาพที่ 144 เจดีย์วัดพริก

ภาพที่ 145 เจดีย์บริวารด้านตะวันตกของเจดีย์วัดพริก

1.6.15) วัดพื้ง

ชื่ออื่น	วัดพื้ง
ที่ตั้ง	ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620014 E 1600850 N
ประวัติ	วัดพื้งเป็นวัดร้างริมถนนมาลัยแมน ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมาที่แน่ชัด มีพระวิหารก่ออิฐถือปูนสภาพชำรุด ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 137) สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 23) และมีใบเสมาอยู่ภายในโบสถ์ (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539: 68)
สภาพปัจจุบัน	ปัจจุบันวัดพื้งมีร่องรอยการบูรณะและเสริมความมั่นคงของผนังแล้ว ภายในมีการใช้งานของชาวบ้านในปัจจุบันโดยตั้งเครื่องสักการะ และนำรูปเคารพต่าง ๆ มาวางไว้ด้านหน้าพระประธาน ด้านนอกอาคารโดยรอบเป็นเส้นทางสาธารณะ และใช้เป็นที่จอดรถของคนในชุมชน ด้านตะวันออกมีร้านอาหาร ด้านตะวันตกเป็นอาคารพาณิชย์ ด้านทิศใต้ติดกับถนนมาลัยแมนมีร้านค้าแฟใช้พื้นที่เป็นบางช่วงเวลา
ร่องรอยหลักฐาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เดิมมีบันทึกว่าพบชิ้นส่วนใบเสมา และชิ้นส่วน (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539: 68) การสำรวจครั้งนี้พบชิ้นส่วนหินทรายไม่ทราบหน้าที่การใช้งาน 1 ชิ้น 2. พระพุทธรูปประธาน มีรูปแบบศิลปะอยุธยาปนอิทธิพลศิลปะสุโขทัย 3. วิหาร

การกำหนดอายุ พุทธศตวรรษที่ 20-21
ภาพประกอบ

ภาพที่ 146 สภาพทั่วไปของวัดผิง

ภาพที่ 147 สภาพทั่วไปของวัดผิง

ภาพที่ 148 พระพุทธรูปประธานในวัดผิง

ภาพที่ 149 ชิ้นส่วนหินทรายที่พบในวัดผิง

1.6.16) วัดมรกต

ชื่ออื่น	วัดอมรโกฏิ
ที่ตั้ง	สนามกีฬาแห่งที่ 2 โรงเรียนกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรี ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 619617 E 1598220 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมา
สภาพปัจจุบัน	วัดมรกต ปัจจุบันได้รับการบูรณะแล้ว ยกเว้นพื้นที่ด้านตะวันตก ซึ่งยังคงมีซากอาคาร และชิ้นส่วนพระพุทธรูปหลายชิ้นอยู่ในป่า มีวัชพืชปกคลุม
ร่องรอยหลักฐาน	1. เจดีย์ประธาน ทรงระฆังบนฐานแปดเหลี่ยม มีร่องรอยปูนปั้นลายช่องกระจก กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20-21

2. สระน้ำ 2 สระ ปัจจุบันตื้นเขิน

3. อุโบสถหรือวิหาร 1 หลัง

(สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539: 128)

ข้อสังเกต

1. จากการสำรวจพบว่ามีชิ้นส่วนพระพุทธรูปหลายชิ้นที่มีขนาดใหญ่มาก เช่น ชิ้นส่วนพระวรกายที่มีความสูงประมาณ 1 เมตร หรือชิ้นส่วนพระซงฆ์ ที่มีขนาดหน้าตักไม่ต่ำกว่า 2 เมตร แสดงให้เห็นว่าวัดนี้เป็นวัดสำคัญ และได้รับการอุปถัมภ์จากผู้ที่มีฐานะดี จึงสามารถมีพระพุทธรูปขนาดใหญ่องค์ได้
2. จากการเดินสำรวจโดยรอบบริเวณระเบียงคด พบชิ้นส่วนลำตัวของประติมากรรมพระสงฆ์ เนื่องจากมีร่องรอยส่วนแขนยกขึ้นในอาการประณมมือ ซึ่งจากการสำรวจในวัดนี้ยังไม่พบที่วัดอื่น ๆ แสดงว่าเดิมที่จะต้องมีประติมากรรมพระสาวกกระทำอาการสักการะอยู่โดยรอบระเบียงคด พุทธศตวรรษที่ 20- 23

การกำหนดอายุ

ภาพประกอบ

ภาพที่ 150 สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดมรกต

ภาพที่ 151 สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดมรกต

ภาพที่ 152 ตัวอย่างชิ้นส่วนพระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่วัดมรกต

ภาพที่ 153 ตัวอย่างชิ้นส่วนพระพุทธรูปที่วัดมรกต

ภาพที่ 154 ตัวอย่างชิ้นส่วนประติมากรรมพระสงฆ์สาวกที่วัดมรกต

1.6.17) วัดศรีบัวบาน

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620476 E 1599066 N
ประวัติ	ปีตั้งวัด พ.ศ. 2224 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 23)
สภาพปัจจุบัน	สภาพวัดเป็นสิ่งก่อสร้างใหม่ทั้งหมด
ร่องรอยหลักฐาน	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานจากการสำรวจ
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	พุทธศตวรรษที่ 22-23
ภาพประกอบ	

ภาพที่ 155 สภาพทั่วไปของวัดศรีบัวบาน

1.6.18) วัดโหนดงหน่ง

ชื่ออื่น	เจดีย์วัดโหนดงหน่ง
ที่ตั้ง	วิทยาลัยเทคนิคสุพรรณบุรี ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47P 619974 E 1600261 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมา
สภาพปัจจุบัน	ตั้งอยู่ในวิทยาลัยเทคนิคสุพรรณบุรี มีการก่อสร้างอาคารเรียนประชิดโบราณสถาน องค์เจดีย์ได้รับการบูรณะแล้ว ที่ฐานมีชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายวางอยู่
ร่องรอยหลักฐาน	1. เจดีย์ทรงระฆังบนฐานแปดเหลี่ยม กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 20-21 2. ชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทราย 3. ชิ้นใช้งานจากการขุดค้น กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 18
การกำหนดอายุ	พุทธศตวรรษที่ 19-21

ภาพประกอบ

ภาพที่ 156 สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดโหนดหนอง

ภาพที่ 157 ชิ้นส่วนพระพุทธรูปที่ฐานเจดีย์วัดโหนดหนอง

ภาพที่ 158 ชิ้นส่วนพระพุทธรูปที่ฐานเจดีย์วัดโหนดหนอง

1.6.19) วัดละคอน

ชื่ออื่น

-

ที่ตั้ง

บริเวณวัดพระรูป

พิกัดกริด

ค่าพิกัดโดยประมาณ UTM 47 P 619880 E 1600320 N

ประวัติ

ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมา แต่ในหนังสือห้าเดือนกลางซากอิฐปูนที่อยู่ยาก
กล่าวว่า พบเจดีย์แปดเหลี่ยม บัลลังก์แปดเหลี่ยม คล้ายวัดจวงกรม ที่อยู่ยาก
กำหนดอายุสมัยก่อนอยุธยา สภาพชำรุดมาก ตั้งอยู่ทางเหนือของวัดพระรูป
(น. ณ ปากน้ำ, 2558: 430)

สภาพปัจจุบัน	สิ้นสภาพ
ร่องรอยหลักฐาน	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานจากการสำรวจ
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	สมัยอยุธยา

1.6.20) วัดตะไกร

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	บริเวณวัดพระรูป
พิกัดกริด	ค่าพิกัดโดยประมาณ UTM 47 P 619808 E 1600069 N
ประวัติ	ธนิต อยู่โพธิ์ กล่าวถึงใน “ประวัติสังเขป ขุนแผน ขุนช้าง และวันทอง” ว่า วัดตะไกรอยู่ติดกับวัดประตูลำธาร โบราณสถานถูกรื้อ ก่อน พ.ศ. 2508 ราวสิบกว่าปี พื้นที่วัดตะไกรต่อมาสร้างเป็นโรงเรียนวัดประตูลำธาร (ธนิต อยู่โพธิ์, 2509: 125) ในหนังสือห้าเดือนกลางซากอิฐปูนที่อยุธยา กล่าวถึงว่าคงเหลือแต่เศษอิฐ (น. ณ ปากน้ำ, 2558)

สภาพปัจจุบัน	สิ้นสภาพ อยู่ในพื้นที่วิทยาลัยเทคนิคสุพรรณบุรี และวัดพระรูป
ร่องรอยหลักฐาน	ไม่พบหลักฐานจากการสำรวจ
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	สมัยอยุธยา

1.6.21) วัดฝาโถ

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	ริมแม่น้ำท่าจีนฝั่งตะวันตก
พิกัดกริด	ค่าพิกัดโดยประมาณ UTM 47 P 620710 E 1600857 N
ประวัติ	เจดีย์ วิหาร และอุโบสถถูกน้ำเซาะพังลงแม่น้ำแล้ว แต่พื้นที่วัดบางส่วนยังอยู่ โดยเป็นบ้านพักข้าราชการจังหวัด และครูใหญ่โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดสุพรรณบุรี (ธนิต อยู่โพธิ์, 2509: 140)

สภาพปัจจุบัน	สิ้นสภาพ
ร่องรอยหลักฐาน	ไม่พบหลักฐานจากการสำรวจ (ค้นหาตำแหน่งที่ตั้งไม่พบ)
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	สมัยอยุธยา

1.6.22) วัดราชเดชะ

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	-
พิกัดกริด	ค่าพิกัดโดยประมาณ UTM 47 P 621265 E 1603054 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมา แต่มีรายงานว่าพบพระพุทธรูปสำริด ศิลปะเขมรช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 -18 (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี, 2546: 13)
สภาพปัจจุบัน	สิ้นสภาพ
ร่องรอยหลักฐาน	ไม่พบหลักฐานจากการสำรวจ
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	สมัยอยุธยา

1.6.23) วัดพลายชุมพล

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	-
พิกัดกริด	ค่าพิกัดโดยประมาณ UTM 47 P 619846 E 1599132 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมา ในหนังสือสุพรรณบุรีเมื่อวันวาน ฉบับร่าง กล่าวว่าเป็นวัดร้างติดต่อกับวัดพระรูปทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ โดยพบพระพิมพ์ชุดที่เรียกว่า ประกอบด้วยพระ “สีกร มอญแปลง นาคปรก และพระคำรอบ” (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2552: 41)
สภาพปัจจุบัน	สิ้นสภาพ อยู่ในพื้นที่บ้านจัดสรรหมู่บ้านยิ่งรวย
ร่องรอยหลักฐาน	ไม่พบหลักฐานจากการสำรวจ
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	สมัยอยุธยา

1.6.24) วัดโลกา

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	อยู่ในพื้นที่แขวงการทางสุพรรณบุรีที่ 1
พิกัดกริต	ค่าพิกัดโดยประมาณ UTM 47 P 620915 E 1601337 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมา แต่ได้รับการกล่าวถึงในเอกสารของ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ (2552, 7) และหนังสือของน. ณ ปากน้ำ (2558, 436)
สภาพปัจจุบัน	สิ้นสภาพ
ร่องรอยหลักฐาน	ไม่พบหลักฐานจากการสำรวจ
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	สมัยอยุธยา

1.6.25) วัดไก่อเตี้ย

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	ถนนพระพันวษา บริเวณศาลากลางหลังเก่า
พิกัดกริต	ค่าพิกัดโดยประมาณ UTM 47 P 620537 E 1600486 N
ประวัติ	ไม่พบประวัติความเป็นมา แต่ได้รับการกล่าวถึงในเอกสารของ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ (2552, 4-5)
สภาพปัจจุบัน	สิ้นสภาพ
ร่องรอยหลักฐาน	ไม่พบหลักฐานจากการสำรวจ
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	สมัยอยุธยา

1.7) ตำบลสนามชัย พบร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานประเภทวัด จำนวน 7 แห่ง ได้แก่

1.7.1) วัดการ้อง

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	บ้านสนามชัย หมู่ 5 ตำบลสนามชัย อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 622793 E 1602430 N
ประวัติ	วัดการ้องไม่ปรากฏประวัติความเป็นมาที่แน่ชัด ภายในพบหลักฐานสำคัญ ได้แก่ เจดีย์ประธาน เป็นเจดีย์ทรงกลม ก่อด้วยอิฐสอปูน ส่วนล่างและองค์ระฆังพังทลาย เนื่องจากการลักลอบขุดหาพระเครื่อง ส่วนยอดเป็นบัลลังก์และปล้องไฉนในผังกลม สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา นอกจากนี้ยังปรากฏเจดีย์รายด้านหน้าเจดีย์ประธาน เป็นเจดีย์ฐานสี่เหลี่ยม พังทลายมากจนไม่ทราบรูปทรง (ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, ม.ป.ป.; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 42)
สภาพปัจจุบัน	วัดการ้องปัจจุบันอยู่ในที่ดินเอกชน มีการสร้างบ้านเรือนใกล้โบราณสถาน โบราณสถานได้รับการบูรณะแล้ว
ร่องรอยหลักฐาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เจดีย์ประธาน หันหน้าไปทางตะวันออก เดิมองค์เจดีย์ทรวดโถมมาก ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงระฆังกลมบนฐานแปดเหลี่ยม เหลือส่วนบัลลังก์ทรงกลมเป็นแกนต่อเนื่องกับก้านฉัตรและปล้องไฉนที่ส่วนปลายชำรุดหักลง มีฐานบัวหางานคั่นระหว่างบัลลังก์และปล้องไฉน การก่อสร้างเป็นการก่ออิฐสอดินภายนอกฉาบปูน สันนิษฐานว่ามีรูปแบบคล้ายกับวัดร้างซึ่งอยู่ใกล้กัน และยังคงคล้ายกับเจดีย์วัดพระรูป วัดมรกต ในเมืองสุพรรณบุรี และวัดพระแก้วเมืองสรรค์ จังหวัดชัยนาท 2. วิหารอยู่ด้านหน้าเจดีย์ประธาน เป็นแนวอาคารก่ออิฐ พบร่องรอยเสาก่ออิฐจำนวน 4 ต้น มีเจดีย์รายฐานสี่เหลี่ยมอยู่ในบริเวณใกล้กัน 3. ชั้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูนจำนวนมาก (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, ม.ป.ป.)
ข้อสังเกต	
การกำหนดอายุ	พุทธศตวรรษที่ 20-21

ภาพประกอบ

ภาพที่ 159 สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดการ้อง

ภาพที่ 160 สภาพทั่วไปของเจดีย์บริวารวัดการ้อง

1.7.2) วัดปู่บัว

ชื่ออื่น

วัดปลุกบัว

ที่ตั้ง

บ้านสนามชัย หมู่ที่ 1 ตำบลสนามชัย อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

พิกัดกริด

UTM 47 P 620641 E 1604937 N

ประวัติ

ไม่ทราบประวัติความเป็นมาที่แน่ชัด แต่มีเรื่องเล่าท้องถิ่นว่าในสมัยสมเด็จพระนเรศวรทรงทำยุทธหัตถีที่ดอนเจดีย์ชนะแล้ว มีทหารล้มตายเป็นจำนวนมากจึงนำศพทหารเหล่านั้นมาชำระล้างในหนองน้ำบริเวณหน้าวัด และทรงปลุกบัวในหนองน้ำเพื่อขอขมาต่อวิรชนเหล่านั้น ต่อมามีการสร้างวัด วัดนี้จึงชื่อวัด “ปลุกบัว” ต่อมาชื่อวัดได้เพี้ยนกลายเป็นวัด “ปู่บัว” ภายในวัดมีเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมซ้อนชั้นลดหลั่นกัน สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ นอกจากนี้เคยมีการสำรวจพบชิ้นส่วนเตาเผาภาชนะ และชิ้นส่วนภาชนะดิน

เผา จึงสันนิษฐานว่าเดิมพื้นที่บริเวณนี้คงมีการใช้งานมาแล้วในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา บันทึกของกรมศาสนาระบุว่าวัดสร้างเมื่อ พ.ศ. 2476 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 16) อาคารสิ่งก่อสร้างอื่นในวัดเป็นการสร้างในสมัยปัจจุบัน โดยวัดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2489

ตามรายงานเดิมระบุว่าวัดปู่บัวเคยมีปราสาท 1 องค์ สถาปัตยกรรมมาก วิหาร 1 หลัง และเจดีย์ 1 องค์ ซึ่งถูกรื้อทิ้งแล้ว รวมทั้งมีบันทึกว่าพบพระพุทธรูปนาคปรกมากถึง 32 องค์ จากใต้พื้นดินในบริเวณวัด และพบลานทองด้วย 1 แผ่น (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539: 115; 2545: 25)

สภาพปัจจุบัน

ร่องรอยหลักฐาน

ปัจจุบันวัดปู่บัวมีการสร้างอาคารและปรับปรุงภูมิทัศน์ใหม่ จึง

จากการสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2529 พบหลักฐานดังนี้ (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 193-194)

1. เตาเผาภาชนะแบบเตาดินขุด
2. ชั้นส่วนภาชนะดินเผา เนื้อดิน เป็นภาชนะทรงสาม กระปุก หม้อปากผาย กระเบื้องมุงหลังคา ตกแต่งด้วยลายขุดแบบเส้นตรง และรูปจุด
3. เครื่องถ้วยจีน เนื้อละเอียด เขียนลายสีน้ำเงินรูปใบไม้ ดอกไม้ ดอกบัว ได้เคลือบสีขาว กำหนดอายุได้ในสมัยราชวงศ์หมิง
4. เครื่องสังคโลก เนื้อละเอียด เป็นภาชนะทรงสาม เคลือบสีเขียวทั้งด้านนอกและด้านใน เทียบได้กับภาชนะจากแหล่งเตาบ้านเกาะน้อย-ป่ายาง อำเภอศรีสขณาสัย จังหวัดสุโขทัย
5. ชั้นส่วนแก้วสีเขียวและน้ำตาล ลักษณะเป็นแก้วที่หลอมตัวแต่ยังไม่ได้นำมาตกแต่ง
6. พระนาคปรก 32 องค์ (ไม่พบจากการสำรวจในครั้งนี้)
7. เจดีย์ทรงสี่เหลี่ยม อยู่ริมแม่น้ำท่าจีน ฐานเป็นทรงสี่เหลี่ยมซ้อนกันสองชั้น ชั้นแรกมีลานประทักษิณรอบ และมีระเบียงกัน ชั้นที่สองปรากฏราวระเบียงเฉพาะด้านหน้า มีบันไดสามารถเดินขึ้นด้านบนได้ เรือนธาตุมีพระพุทธรูปประดิษฐานภายใน ปัจจุบันประดิษฐานพระพุทธรูปนาคปรกทำเลียนแบบศิลปะบายัน ผนังด้านนอกเรือนธาตุด้านอื่นทำซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางประทานอภัย ส่วนยอดทำเป็นทรงสี่เหลี่ยมซ้อนชั้น ทุกด้านทำซุ้ม

ประดิษฐานพระพุทธรูป ยอดทรงกรวยแหลม มีลูกแก้วคั่น เดมหักชำรุด และมีการบูรณะแล้ว

8) ลานทอง 1 แผ่น

9) เจดีย์ราย ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ด้านหน้าเจดีย์ประธาน จำนวน 7 องค์ สิ้นสภาพ เหลือแต่ฐาน 1 องค์ เป็นเจดีย์บรรจุอัฐิสร้างในสมัยปัจจุบัน (ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2544: 3)

ข้อสังเกต

การกำหนดอายุ พุทธศตวรรษที่ 20 - 21

ภาพประกอบ

ภาพที่ 161 สภาพทั่วไปของวัดปู่บัว

ภาพที่ 162 สภาพทั่วไปของวัดปู่บัว

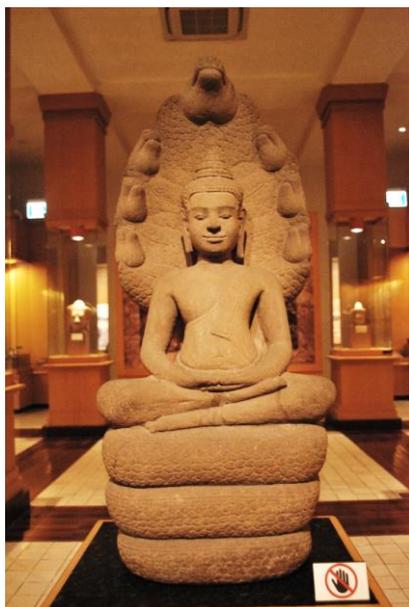
ภาพที่ 163 สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดปู่บัว

ภาพที่ 164 เจดีย์บริวารด้านตะวันตกของเจดีย์วัดปู่บัว

ภาพที่ 165 ชั้นฐานอิฐบริเวณริมแม่น้ำท่าจีน

ภาพที่ 166 พระพุทธรูปนาคปรก มีประวัติพบที่วัดป่าบัว
จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี

1.7.3) วัดโพธิ์เจริญ

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	บ้านสนามชัย หมู่ที่ 1 ตำบลสนามชัย อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัด สุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620301 E 1605423 N
ประวัติ	ตามประวัติตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2257 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 18) อยู่ริมแม่น้ำท่าจีนฝั่งตะวันออก คาดว่าเป็นแหล่งเตา เนื่องจากจากสำรวจพบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาประเภทต่าง ๆ กระจายทั่วไป เช่น ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อหยาบ เผาด้วยอุณหภูมิต่ำ เป็นภาชนะประเภทชามขนาดใหญ่ หม้อก้นกลมปากผาย และฝาภาชนะ ลวดลายเป็นลายจุดเส้นตรง ลายขูดรูปตัวนก และลายขูดรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง เผาด้วยอุณหภูมิสูงชนิดไม่เคลือบ เป็นภาชนะประเภทหม้อปากผาย ไหขนาดต่าง ๆ ชามขนาดใหญ่ และชามซึ่งเลียนแบบจากเครื่องถ้วยจีนและเครื่องสังคโลก ชิ้นเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิงและชิง ชิ้นส่วนเครื่องสังคโลก ลักษณะภาชนะเหมือนกับที่แหล่งเตาบ้านเกาะน้อย-ป่ายาง อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย (กรมศิลปากร, 2563ก)
สภาพปัจจุบัน	เสนาสนะทั้งหมดในวัดเป็นสิ่งก่อสร้างใหม่ทั้งหมด มีการปูพื้นคอนกรีตปิดทับผิวดินเดิม ทำให้ไม่เห็นโบราณวัตถุบนผิวดิน

ร่องรอยหลักฐาน

ไม่พบร่องรอยหลักฐานจากการสำรวจในครั้งนี้ แต่จากการสำรวจโดยกรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ. 2529 พบหลักฐานดังนี้ (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 191)

1) ซึ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดิน พบภาชนะทรงสามใบใหญ่ ภาชนะก้นกลมปากผาย และฝาภาชนะ ตกแต่งด้วยลายจุดเป็นเส้นตรง ลายจุดรูปตัวนก และลายจุดรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

2) ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง ไม่เคลือบ ทรงภาชนะปากผาย ไห ชามขนาดใหญ่ และชามที่เลียนแบบเครื่องถ้วยจีนและเครื่องถ้วยสังคโลก ตกแต่งด้วยลายรูปคลื่นระหว่างเส้นตรง ลายจุดรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ลายกดประทับรูปจุด ลายจุดรูปกลีบบัวบาน ลายจุดรูปกากบาทมีวงกลมเล็ก ๆ อยู่ตรงกลาง

3) ซึ้นส่วนเครื่องถ้วยจีน เนื้อละเอียด เขียนลายดอกไม้ใบไม้ และเส้นตรงด้วยสีน้ำเงินใต้เคลือบสีขาว กำหนดอายุในสมัยราชวงศ์หมิง-ชิง

4) ซึ้นส่วนเครื่องถ้วยสังคโลก เนื้อละเอียด เคลือบสีเขียวทั้งด้านนอกและด้านใน เป็นภาชนะทรงสามและโล ลักษณะคล้ายภาชนะจากแหล่งเตาเกาะน้อย-ป่ายาง อำเภอศรีษัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

5) ซึ้นส่วนอิฐเตาเผาภาชนะ

ข้อสังเกต

การกำหนดอายุ

สมัยอยุธยา (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 190)

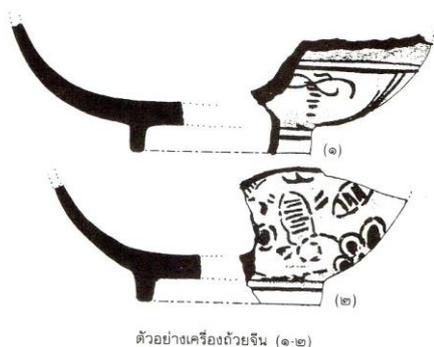
ภาพประกอบ

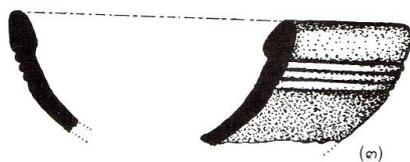
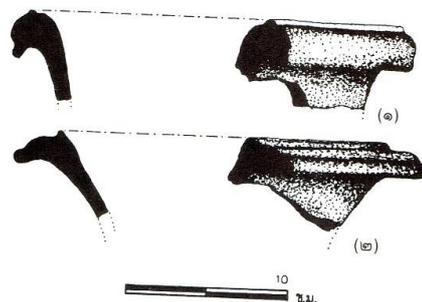
ภาพที่ 167 สภาพทั่วไปภายในวัดโพธิ์เจริญ

ภาพที่ 168 สภาพทั่วไปภายในวัดโพธิ์เจริญ

ตัวอย่างเครื่องถ้วยจีน (๑-๒)

ตัวอย่างปากภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเผาด้วยอุณหภูมิสูง (๑-๒)

ภาพที่ 169 ตัวอย่างภาชนะจากวัดโพธิ์เจริญ
ทิมา (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 192)

1.7.4) วัดร้าง

ชื่ออื่น	วัดแดงร้าง
ที่ตั้ง	ตำบลสนามชัย อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 623131 E 1601944 N
ประวัติ	วัดร้าง ไม่ปรากฏความเป็นมาแน่ชัด ชาวบ้านเล่าว่า เดิมชื่อ วัดแดงร้าง มีเนื้อที่เดิมประมาณ 9 ไร่ ต่อมาชาวบ้านเข้ามาตั้งถิ่นฐานโดยรอบทำให้เนื้อพื้นที่ประมาณ 5 ไร่ (กรมศิลปากร, ม.ป.ป.: 5)
สภาพปัจจุบัน	วัดร้างปัจจุบันอยู่ในที่ดินเอกชน ได้รับการบูรณะแล้ว
ร่องรอยหลักฐาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เจดีย์ประธานทรงระฆัง บนฐานสี่เหลี่ยมและแปดเหลี่ยม กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 20 -21 2. เจดีย์บริวาร ในผังแปดเหลี่ยมที่มุมตะวันตกเฉียงเหนือของเจดีย์ 3. ร่องรอยก่ออิฐบูรณะดัดแปลงสภาพโบราณสถานในอดีตที่ด้านตะวันตกของเจดีย์ 4. เจดีย์บริวารที่ด้านทิศเหนือ 5. ร่องรอยอาคาร เจดีย์บริวารที่ด้านใต้ของเจดีย์ประธาน
ข้อสังเกต	<ol style="list-style-type: none"> 1. บัวกลุ่ม การตกแต่งกลีบบัวคล้ายวัดสะเดาหวาน 2. ชูฐานแปดเหลี่ยมมีการประดับท้องไม้ด้วยบัวลูกแก้วอกไก่ 2 เส้นคล้ายกับที่พบในตัวเมืองสุพรรณบุรี

การกำหนดอายุ พุทธศตวรรษที่ 20 -23
ภาพประกอบ

ภาพที่ 170 สภาพทั่วไปเจดีย์วัดร้าง

ภาพที่ 171 การประดับชั้นฐานของเจดีย์วัดร้าง

ภาพที่ 172 ร่องรอยก่ออิฐเพิ่มเติมในระยะหลัง

ภาพที่ 173 เจดีย์บริวารที่มุมเจดีย์ประธาน

ภาพที่ 174 เจดีย์บริวารด้านทิศเหนือ

1.7.5) วัดลาวทอง

ชื่ออื่น	วัดเลา
ที่ตั้ง	หมู่ 4 ตำบลสนามชัย อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 621800 E 1602805 N
ประวัติ	เดิมเป็นวัดร้าง ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำท่าจีน เดิมมีชื่อว่า วัดเลา ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น วัดลาวทอง เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อวัดในพื้นที่ใกล้เคียงที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 122) จากการสำรวจในพื้นที่วัดพบเตาแบบเตาอิฐระบายความร้อนผ่านเฉียงขึ้น ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเผาด้วยอุณหภูมิต่ำ เป็นภาชนะประเภทหม้อผายออก ลวดลายเป็นลายจุดเส้นตรงและรูปฟันปลา ชิ้นส่วนภาชนะดิน

สภาพปัจจุบัน

เผาเนื้อแกร่งเผาด้วยอุณหภูมิสูง เป็นภาชนะประเภทหม้อปากผายและไหล ลวดลายเป็นลายชุดแนวตรงและรูปเจดีย์ ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเผาด้วยอุณหภูมิสูงชนิดเคลือบคล้ายเครื่องสังคโลกและเครื่องถ้วยจีน ลักษณะเนื้อและน้ำยาเคลือบคุณภาพด้อยกว่า ไม่ค่อยมีการทำลวดลายบนภาชนะ (กรมศิลปากร, 2563ข) ตามประวัติของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ระบุว่า ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2440 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 21) พื้นที่วัดด้านตะวันออกมีการสร้างรูปเคารพและสิ่งก่อสร้างใหม่ ด้านทิศเหนือใช้พื้นที่ร่วมกับโรงเรียนบริหาร-แจ่มใสวิทยา 4 (โรงเรียนวัดลาวทอง) พื้นที่ด้านตะวันตกเป็นพื้นที่ด้านที่ติดกับแม่น้ำท่าจีน พบอุโบสถเก่า (วิหารหลวงพ่อดำ) ซึ่งทาสีทองและตกแต่งสีที่ริมกรอบหน้าต่างและบานประตูใหม่ มีเสมาหินชนวนสีออกแดงซึ่งกะเทาะ เสื่อมสภาพมาก และเสมาหินทรายสีขาวตั้งบนฐานปูนอยู่โดยรอบ 8 ทิศ พื้นที่โดยรอบถมดินและหินคลุก พื้นที่ใกล้ตลิ่งพบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดิน ไม่ทราบว่าเป็นชิ้นส่วนจากพื้นที่เดิม หรือเป็นภาชนะที่มากับดินถม

ร่องรอยหลักฐาน

จากการสำรวจในครั้งนี้พบร่องรอยหลักฐานได้แก่

1. อุโบสถเก่า ภายในประดิษฐานหลวงพ่อดำ พระพุทธรูปศิลปะอยุธยา
2. ใบเสมาหินทรายและหินชนวน ประดิษฐานโดยรอบอุโบสถเก่า สภาพผุกร่อน ลวดลายบนผิวหินลบเลือน
3. ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีน พบที่ริมตลิ่ง อาจปะปนมากับดินที่ใช้ถมที่ อย่างไรก็ตามการสำรวจในปี พ.ศ. 2529 พบร่องรอยหลักฐาน ได้แก่ (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 200)
 1. เตเผาภาชนะแบบระบายความร้อนผ่านเฉียงขึ้น
 2. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดิน เป็นภาชนะทรงหม้อปากผาย ตกแต่งด้วยลายชุดเป็นเส้นตรงและฟันปลา
 3. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง เป็นภาชนะทรงหม้อปากผาย และไหล ตกแต่งด้วยลายชุดแนวตรงและรูปเจดีย์
 4. ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง ทรงชาม เคลือบ คล้ายเครื่องสังคโลกและเครื่องถ้วยจีน ไม่มีการทำลวดลายบนภาชนะ

- ข้อสังเกต** เสมาที่วิหารหลวงพ่อดำบางใบเป็นหินทรายสีขาว สันนิษฐานว่าเป็นเสมาใหม่
 ที่ทำเลียนแบบเสมาเดิม ซึ่งเป็นหินชนวนสีแดง และนำมาประดิษฐานไว้
 เพื่อให้มีเสมาครบทั้ง 8 ทิศ
- การกำหนดอายุ** พุทธศตวรรษที่ 20-21
- ภาพประกอบ**

ภาพที่ 175 อุโบสถเก่าวัดลาวทอง

ภาพที่ 176 ภายในอุโบสถเก่าวัดลาวทอง

ภาพที่ 177 หลวงพ่อดำ

ภาพที่ 178 ตัวอย่างเสมาที่อุโบสถเก่าวัดลาวทอง

1.7.6) วัดสนามชัย

ชื่ออื่น	วัดสนามไชย
ที่ตั้ง	ตำบลสนามชัย อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 623143 E 1602356 N
ประวัติ	วัดสนามชัยเป็นวัดร้าง อยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำท่าจีน ในพื้นที่วัดประกอบด้วย เจดีย์ประธาน อุโบสถ วิหาร ระเบียงคด วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก และเจดีย์รายรูปทรงต่าง ๆ มากถึง 18 องค์ ด้านทิศเหนือและใต้ ด้านละ 7 องค์ ด้านตะวันตก 4 องค์ (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539ข: 144) ราว พ.ศ. 2504-2505 มีการลักลอบขุดเพื่อหาของมีค่า และจากการขุดแต่งโดยกรมศิลปากร

พบว่าในเจดีย์ประธานบรรจุอัฐิไว้ ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นอัฐิทหารจึงเรียกเจดีย์ว่า “เจดีย์ทหารนิรนาม” ทั้งยังมีความเชื่อว่าเจดีย์นี้บรรจุอัฐิของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงมีผู้มาสักการะจำนวนมาก วัดนี้ไม่ปรากฏประวัติการสร้างที่แน่ชัด แต่เชื่อกันว่าตรงกับวัดในพงศาวดารเหนือที่ระบุว่าพระเจ้ากาแตโปรดให้มอญน้อยออกไปสร้างวัดสนามชัย ทรงครองสิริราชสมบัติได้ 40 ปี และสวรรคตในจุลศักราช 565 (ตรงกับ พ.ศ. 1746) (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545ข: 30; สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2549: 1, 3-4, 8)

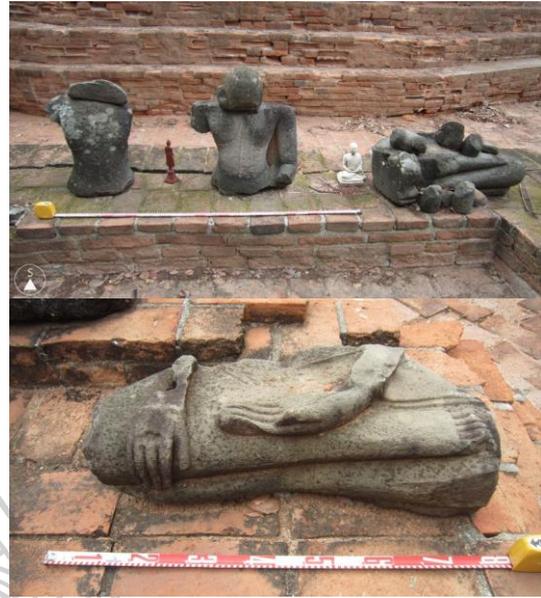
สภาพปัจจุบัน	วัดสนามชัยปัจจุบันอยู่ในสวนสาธารณะของเทศบาลตำบลสนามชัย ปัจจุบันได้รับบูรณะแล้ว
ร่องรอยหลักฐาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เจดีย์ประธาน 2. เจดีย์บริวาร 3. ซีนส่วนพระพุทธรูปหินทราย
ข้อสังเกต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ที่ตั้งของวัดสนามชัยมีร่องรอยทางน้ำเก่า สามารถเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอป่าโมกจังหวัดอ่างทองได้ 2. วัดสนามชัย วัดร้าง และวัดการ้องตั้งอยู่ในพื้นที่ด้านตะวันออกของแม่น้ำท่าจีน แม้จะมีสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ แต่อยู่ในพื้นที่ด้านนอกของร่องรอยซึ่งถือว่า ศุภรรายา และศรีศักร วัลลิโภดมสันนิษฐานว่าเป็นแนวคูเมืองเดิมของเมืองสุพรรณภูมิ
การกำหนดอายุภาพประกอบ	พุทธศตวรรษที่ 20-23

ภาพที่ 179 สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดสนามชัย

ภาพที่ 180 สภาพทั่วไปของเจดีย์วัดสนามชัย

ภาพที่ 181 ตัวอย่างชิ้นส่วนพระพุทธรูปที่พบโดยรอบพระเจดีย์วัดสนามชัย

ภาพที่ 182 ชิ้นส่วนศิลาแลงและชิ้นส่วนหินทรายในห้องกลางของเจดีย์วัดสนามชัย

ภาพที่ 183 พระพุทธรูปในอาคารด้านตะวันออกของเจดีย์วัดสนามชัย

ภาพที่ 184 ตัวอย่างเจดีย์บริวารโดยรอบเจดีย์ประธาน

ภาพที่ 185 ตัวอย่างเจดีย์บริวารโดยรอบเจดีย์ประธาน

1.7.7) วัดสำปะชีว

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	บ้านสนามชัย หมู่ 3 ตำบลสนามชัย อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620985 E 1603612 N
ประวัติ	ไม่ปรากฏความเป็นมาที่แน่ชัด เอกสารของสำนักงานพระพุทธศาสนา

แห่งชาติระบุว่าตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 1857 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563: 25) จากการสำรวจพื้นที่พบว่ามีเรื่องเล่าเกี่ยวกับวัดย้อนกลับไปในสมัยสมเด็จพระนเรศวร โดยเชื่อกันว่าครั้งที่พระนเรศวรทรงกระทำยุทธหัตถีที่ดอนเจดีย์นั้น มีทหารล้มตายมากจึงโปรดให้มีการนำศพทหารนั้นมาชำระล้างที่บริเวณวัดปู่บัว และทรงให้ “สาขงบัณเฑาะ” ตรวจนับจำนวนทหารใหม่ที่บริเวณที่วัดสำปะชิว ดังปรากฏพระพุทธรูปประธานในอุโบสถหลังเก่าที่ชื่อว่า “หลวงพ่อบ้างบัณเฑาะ” ซึ่งมีชื่อเสียงศักดิ์สิทธิ์ในการอธิษฐานขอพร ปัจจุบันจึงถวายนามพระพุทธรูปใหม่ว่า “หลวงพ่อบ้างรณนา” และอัญเชิญไปประดิษฐานในอุโบสถหลังใหม่ นอกจากนี้ยังมีเจดีย์ที่ด้านหน้าและด้านหลังอุโบสถหลังเก่า ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเจดีย์บรรจุอัฐิของทหารและเชื้อพระวงศ์ที่เสียชีวิตจากการรบในครั้งนั้นด้วย (พจมาน สว่างวงศ์ [นามแฝง] สัมภาษณ์ 26 มีนาคม 2564) แต่จากกรุปแบบศิลปกรรมแล้วเจดีย์ดังกล่าวคงมีการสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ราวรัชกาลที่ 6-8

สภาพปัจจุบัน

พื้นที่ด้านตะวันออกของวัดสำปะชิวมีการก่อสร้างเสนาสนะใหม่ เช่น ตำหนักสาขงบัณเฑาะที่เชื่อมโยงกับประเวฬวัด รวมทั้งมีการปรับถมพื้นที่ตกแต่งภูมิทัศน์ใหม่ ส่วนพื้นที่ด้านตะวันตก ซึ่งอยู่ใกล้แม่น้ำท่าจีนเป็นพื้นที่ที่ปรากฏร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ วิหารเก่า เจดีย์รายรอบวิหาร พระพุทธรูปสำริดในกุฏิเจ้าอาวาส ส่วนใหญ่ได้รับการดูแลบูรณะอยู่ในสภาพค่อนข้างดี อย่างไรก็ตามพื้นที่ส่วนใหญ่ถูกถมและปรับปรุงภูมิทัศน์ พื้นที่ริมตลิ่งแม่น้ำท่าจีนมีการสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วมภายหลังปี พ.ศ. 2554 แล้วเสร็จราวปี พ.ศ. 2561 ทำให้ไม่พบหลักฐานบนผิวดิน และริมตลิ่ง

ร่องรอยหลักฐาน

การสำรวจในครั้งนี้พบหลักฐาน ได้แก่

1. วิหารมหาอุตม์ อุโบสถเก่า
2. หลวงพ่อบ้างบัณเฑาะ
3. เจดีย์รายรอบวิหาร กำหนดอายุได้ราว รัชกาลที่ 6-7

จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2529 พบหลักฐานดังนี้ (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 197)

1. เตาอิฐ แบบระบายความร้อนผ่านเฉียงขึ้น
2. ชั้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดิน เป็นภาชนะหม้อปากผาย ตกแต่งด้วยลายขูด
3. ชั้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง ส่วนใหญ่เป็นภาชนะดินเผาประเภทไห

ตกแต่งด้วยลายชุด มีทั้งชนิดเคลือบสีน้ำตาล และชนิดไม่เคลือบ

4. เครื่องถ้วยจีน เนื้อละเอียด เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบสีขาว เป็นภาชนะทรงโถ กระปุก และชาม

5. เครื่องสังคโลก เป็นภาชนะทรงชาม เคลือบสีเขียวทั้งด้านนอกและด้านใน ประวัติวัดแสดงให้เห็นพหุคูณความรู้ด้านกรอบเวลาของคนในพื้นที่ผ่านเรื่องเล่าตำนานท้องถิ่นที่กำหนดไปเพียงสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยเชื่อมโยงเข้ากับเหตุการณ์ยุทธหัตถี และมีตำนานที่เชื่อมโยงกับสถานที่ในลแวกใกล้เคียง เช่น วัดปู่บัว และไม่ปรากฏความรู้ที่เกี่ยวข้องกับยุคสมัยก่อนหน้า ที่สอดคล้องกับหลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากการสำรวจในปี พ.ศ. 2529

ข้อสังเกต

การกำหนดอายุ

ภาพประกอบ

สมัยอยุธยา (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 196)

ภาพที่ 186 สภาพทั่วไปของวัดสำปะชิว

ภาพที่ 187 อาคารเก่า พ.ศ. 2468

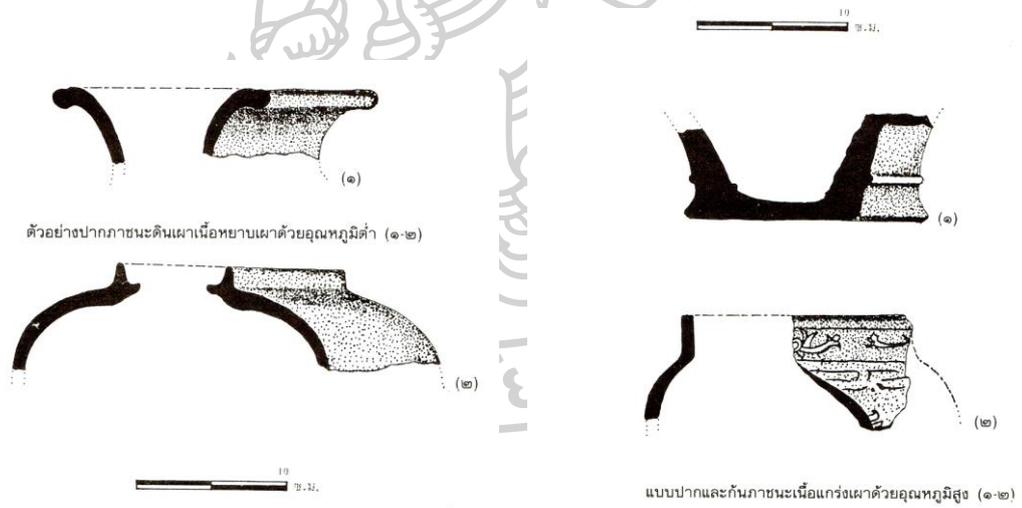
ภาพที่ 188 อุโบสถเก่าวัดสำปะชิว

ภาพที่ 189 ภายในอุโบสถเก่าวัดสำปะชิว

ภาพที่ 190 หลวงพ่อसाงบั้งซี ประดิษฐานในอุโบสถใหม่

ภาพที่ 191 ตัวอย่างภาชนะที่พบจากการสำรวจในปี พ.ศ. 2529

(ที่มา กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 198)

2) ร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับศาสนสถานประเภทศาลเจ้า หรือเทวาลัย

2.1.1) ศาลเจ้าหลักเมือง

ชื่ออื่น	ศาลหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง
ที่ตั้ง	ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 619700 E 1600940 N
ประวัติ	ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสันนิษฐานว่ามีมาแต่สมัยอยุธยา เดิมน่าจะเป็นอาคารทรงไทย ปัจจุบันลักษณะสถาปัตยกรรมจีนแบบรัตนโกสินทร์ ประดิษฐานรูปพระนารายณ์สลักจากหินทราย ไม่ปรากฏประวัติความเป็นมาที่ชัดเจน แต่ปรากฏการซ่อมแซมหลายครั้ง ได้แก่ ครั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเสด็จประพาสเมืองสุพรรณบุรี ในพ.ศ. 2435 ครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมืองสุพรรณบุรี ในพ.ศ. 2447 ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ในการซ่อมด้วย ต่อมาใน พ.ศ. 2480 มีการสร้างกำแพงล้อมเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีประตูเข้าด้านหน้า มีศาลาพักสำหรับผู้เข้ามาบูชา และในพ.ศ. 2507 คณะกรรมการศาลเจ้าหลักเมืองได้ปรับปรุงซ่อมแซมโดยยกพื้นขึ้น ตั้งเป็นอาคารทรงไทยอยู่ในตึกแบบสถาปัตยกรรมจีน (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 112; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 13)
สภาพปัจจุบัน	บริเวณศาลเจ้าหลักเมืองมีการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว มีการสร้างตลาดแบบจีน พิพิธภัณฑสถานหุ่นขี้ผึ้ง เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวตัวโบราณสถานเป็นอาคารเก๋งจีน ตกแต่งอย่างศิลปะจีน
ร่องรอยหลักฐาน	เทวรูปพระวิษณุ 2 องค์ กำหนดอายุจากรูปแบบทางศิลปะได้ราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 (วิรุจ เปล่งปลั่ง, 2564: H375)
ข้อสังเกต	-
การกำหนดอายุ	สมัยอยุธยา

ภาพประกอบ

ภาพที่ 192 บริเวณโดยรอบศาลเจ้าหลักเมือง

ภาพที่ 193 ทางเข้าศาลเจ้าหลักเมือง

ภาพที่ 194 อาคารประดิษฐานประติมากรรมพระวิษณุ

ภาพที่ 195 ประติมากรรมพระวิษณุ

ภาพที่ 196 การตกแต่งภายในอาคารศาลเจ้าหลักเมือง

ภาพที่ 197 การตกแต่งภายในอาคารศาลเจ้าหลักเมือง

3) ร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการผลิต

3.1.1) บ้านบางปูน

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	บ้านบางปูน หมู่ที่ 3 ตำบลพิหารแดง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 619928 E 1605499 N
ประวัติ	<p>แหล่งเตาบ้านบางปูนเป็นแหล่งผลิตภาชนะดินเผาสำคัญของจังหวัดสุพรรณบุรี พบการผลิตภาชนะดินเผาเนื้อดินและเนื้อแกร่งชนิดไม่เคลือบ พบกระจายตัวของแหล่งเตาตามแนวริมสองฝั่งแม่น้ำท่าจีน ในเขตตำบลรั้วใหญ่พิหารแดง โปธิ์พระยา และสนามชัย (จารึก วิไลแก้ว, 2529: 3) เป็นแหล่งผลิตภาชนะดินเผาที่สำคัญของจังหวัดสุพรรณบุรี โดยผลิตภาชนะดินเผาเนื้อดิน และเนื้อแกร่งชนิดไม่เคลือบ ผลิตภัณฑ์มักเป็นไห และโอ่ง ตกแต่งด้วยลายกดประทับ ภาพเล่าเรื่องในกรอบสี่เหลี่ยม ลายใบเสมา ลายใบไม้ในกรอบสามเหลี่ยม ลายเรขาคณิต (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 45) ซึ่งเป็นลวดลายสืบเนื่องจากทวารวดี และผสมผสานลายอิทธิพลเขมร (จารึก วิไลแก้ว, 2529: 26) กำหนดอายุด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ได้ค่าอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 และช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2554: 298-301; สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 45)</p>
สภาพปัจจุบัน	อยู่ในที่ดินเอกชน เตอบางส่วนได้รับความเสียหายจากการกัดเซาะของแม่น้ำท่าจีน
ร่องรอยหลักฐาน	<p>จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2529 พบหลักฐาน ได้แก่ (กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 185)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เตาเผาภาชนะ 2. ภาชนะดินเผาเนื้อดิน เนื้อดินปนกรวดขนาดเล็ก ตกแต่งผิวด้วยลายขูดขีดและขูด เป็นภาชนะทรงหม้อก้นกลมปากผาย 3. ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง เนื้อหยาบ ตกแต่งผิวด้วยลายขูด เป็นภาชนะทรงไห และหม้อปากผาย 4. ขามสังคโลก เนื้อละเอียด เคลือบสีเขียวทั้งด้านในและด้านนอก

- ข้อสังเกต** รูปแบบการตกแต่งภาชนะมีความคล้ายคลึงกับลวดลายในสมัยทวารวดี (ภาพบุคคลหรือภาพเล่าเรื่องในกรอบสี่เหลี่ยม) และเครื่องแต่งกายในวัฒนธรรมเขมร (ลายเม็ดพริก หรือลายเฟืองอุบะ) แต่ในภาพรวมขององค์ประกอบการตกแต่งจะเทียบได้กับภาชนะในแหล่งเตापะเยา น่าน และศรีสัชชนาลัย สันนิษฐานว่าคงมีอายุการผลิตร่วมสมัยกัน โดยได้รับมรดกทางวัฒนธรรมเรื่องแนวคิดการตกแต่งจากวัฒนธรรมในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19
- การกำหนดอายุ** กำหนดอายุจากตัวอย่างถ่านที่พบในเตาได้ค่าอายุราวพุทธศตวรรษที่ 18 ต่อเนื่องมาถึงพุทธศตวรรษที่ 21 (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2554: 289-301) และพบชิ้นส่วนภาชนะในแหล่งเรือจมน้ำที่กำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22
- ภาพประกอบ**

ภาพที่ 198 ภาชนะจากบ้านบางปูน จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร เมื่อ พ.ศ. 2562

ภาพที่ 199 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากเตาบ้านบางปูน ลายประทับด้านบนคล้ายลายปูนปั้นตกแต่งที่วัดส้ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร เมื่อ พ.ศ. 2562

ภาพที่ 200 ภาชนะจากบ้านบางปูน จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุพรรณบุรี

3.1.2) บ้านธรรมกุล

ชื่ออื่น	-
ที่ตั้ง	บ้านธรรมกุล หมู่ 5 ตำบลพิหารแดง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
พิกัดกริด	UTM 47 P 620701.509 E 1603722.566 N
ประวัติ	บ้านธรรมกุลเป็นแหล่งผลิตภาชนะดินเผาอยู่ติดกับวัดชีสุขเกษม พื้นที่โดยรอบส่วนใหญ่เป็นทุ่งนา พบเครื่องปั้นดินเผาที่กำหนดอายุได้ก่อนสมัยอยุธยา มีชิ้นส่วนภาชนะดินเผากระจายตัวหนาแน่นบนผิวดิน โดยเฉพาะบริเวณริมแม่น้ำ ซึ่งเป็นเนินดินสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางราว 7 เมตร นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนขอบเตาเผาแบบเตาชุดดินดิบ พบเครื่องถ้วยจีน เนื้อละเอียดสีขาว ลายสีน้ำเงินใต้พื้นเคลือบสีขาว เป็นลายใบไม้ ลายดอกหญ้า ลายตัวอักษร และเครื่องสังคโลก คาดว่ามีการใช้งานร่วมสมัยกับเตาบ้านบางปูน บริเวณใกล้เคียงมีวิหารร้าง 1 หลัง คาดว่าสัมพันธ์กับพิธีกรรมหรือสุสาน คล้ายที่แหล่งเตาเกาะน้อย-ป่ายาง ปัจจุบันเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของชาวบ้าน มีการทำไร่ ทำให้สภาพหลักฐานถูกทำลาย (กรมศิลปากร, 2563ช; กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 187-189)
สภาพปัจจุบัน	เป็นที่ตั้งบ้านเรือน
ร่องรอยหลักฐาน	จากการสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2529 พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจำนวนมาก และขอบเตาเผาแบบเตาชุดดินดิบ โดยภาชนะดินเผาที่พบสามารถจำแนกได้ 4 ประเภทหลัก ได้แก่ 1. ภาชนะดินเผาเนื้อดิน เผาด้วยอุณหภูมิต่ำ เนื้อหยาบ ตกแต่งด้วยลายชุดขีด ลายชุด เป็นเส้นตรง เส้นทะแยง หรือรูปสามเหลี่ยม รูปแบบภาชนะที่พบ

เป็นภาชนะก้นกลมปากผาย และภาชนะทรงครก

2. ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง เผาด้วยอุณหภูมิสูง เนื้อหยาบ ตกแต่งด้วยลายขูด ขูด ปั้นแปะ บางชิ้นตกแต่งด้วยการเคลือบสีน้ำตาล รูปแบบภาชนะที่พบมีทั้ง ภาชนะก้นกลมปากผายออก และไหขนาดกลางถึงขนาดใหญ่

3. เครื่องถ้วยจีน เนื้อละเอียดสีขาว เขียนลายใบไม้ ดอกหญ้า หรือตัวอักษรสี น้ำเงินใต้เคลือบสีขาว

4. เครื่องสังคโลก เนื้อละเอียดสีเทา-ขาว เคลือบสีเขียวทั้งด้านนอกและด้าน ใน พบภาชนะทรงชาม โถ และฝาตลับ

5. วิหารร้าง 1 หลัง

ข้อสังเกต

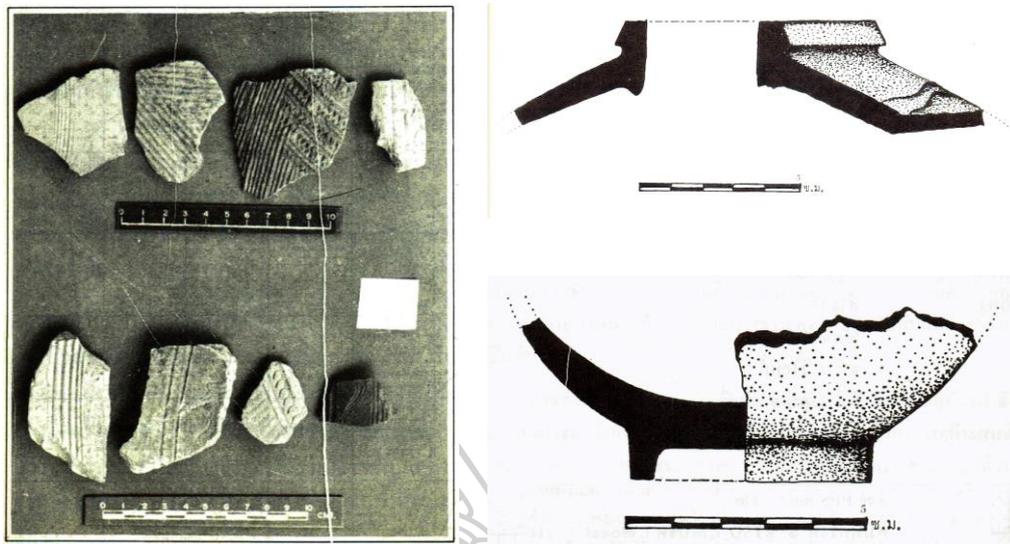
1) ข้อมูลเดิมจากการสำรวจสันนิษฐานว่าบริเวณบ้านธรรมกุลเป็นแหล่งเตา แต่ยังไม่เคยมีการขุดค้นเพื่อยืนยัน และตรวจสอบว่ามีผลิตภัณฑ์รูปแบบใด และมีการผลิตกระจายตัวมากเพียงไหน จึงยังไม่อาจกล่าวได้ว่าแหล่ง โบราณคดีบ้านธรรมกุลเป็นแหล่งเตา แต่จากการสำรวจและขุดค้นพื้นที่ใน เขตตำบลพิหารแดง ก็มีความเป็นไปได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการผลิตภาชนะในกลุ่มแหล่งเตาสุพรรณบุรี

2) การกำหนดอายุเบื้องต้นกำหนดได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 โดยมีการกล่าวถึงการผลิตในช่วงก่อนสมัยอยุธยาด้วย สันนิษฐานว่า เปรียบเทียบจากการสำรวจพบเครื่องถ้วยสังคโลก และการกำหนดอายุแหล่ง เตาบ้านบางปูน จากการเปรียบเทียบรูปแบบความต่อเนื่องของการตกแต่ง ลายกดประทับในช่องสี่เหลี่ยม ในรายงานการขุดค้นของจารึก วิไลแก้ว (จารึก วิไลแก้ว, 2529) แม้ค่าอายุจะสัมพันธ์กับการขุดค้นที่แหล่งเตาบ้าน บางปูนของสายันต์ ไพเราะจติตรี (สายันต์ ไพเราะจติตรี, 2554) แต่ก็ยังไม่มี การขุดค้นเพื่อยืนยันลำดับการใช้งานและกิจกรรมที่น่าเชื่อถือ

การกำหนดอายุ

สมัยอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 20-21 (กรมศิลปากร, 2563ข; กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 188)

ภาพประกอบ

ภาพที่ 201 ตัวอย่างภาชนะจากบ้านธรรมกุล
(ทีมา กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 189)

3.1.3) บ้านสมุน

ชื่ออื่น

ที่ตั้ง

พิกัดกริด

ประวัติ

บ้านสมุน หมู่ที่ 3 ตำบลพิหารแดง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี
UTM 47 P 620279.544 E 1606568.354 N

ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีนฝั่งตะวันตก พื้นที่โดยรอบเป็นไร่และนา บริเวณเตาเผาอยู่สูงกว่าพื้นดินโดยรอบราว 15 เมตร ขนาดกว้าง 12 เมตร ยาว 16 เมตร กลางเนินดินมีร่องรอยการไถออกเป็นแนวยาว 12 เมตร กว้าง 2.5 เมตร ลึก 0.5-0.7 เมตร ทำให้เนินดินถูกแบ่งเป็น 2 ส่วน สันนิษฐานว่าเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาเนื้อแกร่ง ร่วมสมัยกับเตาบ้านบางปูน ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นภาชนะก้นกลมปากผายทรงกระปุกและไหขนาดใหญ่ สันนิษฐานว่าเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองชุมชนใกล้เคียง เนื่องจากมีผลิตภัณฑ์มีคุณภาพไม่สูง ในลักษณะอุตสาหกรรมท้องถิ่น พบร่วมกับเครื่องถ้วยจีน เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบสีขาว สมัยราชวงศ์หมิง และเครื่องสังคโลก (กรมศิลปากร, 2563 ก; กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531: 171-173)

สภาพปัจจุบัน

จากการสำรวจเมื่อ เดือนเมษายน พ.ศ. 2563 พบว่า พื้นที่โดยรอบเป็นบ้านเรือนและเรือสวน ที่ตั้งแหล่งเตาเป็นเนินดินเตี้ย ๆ มีถนนคอนกรีตตัด

- ผ่านกลางเนิน บริเวณโดยรอบมีชั้นส่วนภาชนะดินเผา ขนาด และรูปแบบต่าง ๆ กระจายตัวอย่างหนาแน่น
- ร่องรอยหลักฐาน** การสำรวจในครั้งนี้พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจำนวนมากกระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ โดยพบเนินดินแห่งหนึ่ง ซึ่งถูกถนนคอนกรีตตัดผ่าน ทำให้เห็นหน้าตัดชั้นดินเต็มไปด้วยภาชนะดินเผาหลายรูปแบบฝังอยู่ในชั้นดิน อย่างไรก็ตามจากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2529 พบหลักฐาน ดังนี้
1. ภาชนะดินเผาเนื้อดิน เนื้อดินหยาบผิวสีน้ำตาล-แดงเทา พบรูปแบบเป็นภาชนะก้นกลม คอสูง ปากผาย ภาชนะก้นกลมปากผาย กระจุก จาน ชาม และฝาภาชนะ
 2. ภาชนะดินเผาเนื้อค่อนข้างแกร่ง เป็นภาชนะดินเผาทรงชาม
 3. ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง เผาด้วยอุณหภูมิสูง พบภาชนะก้นกลม ปากผาย กระจุก และไหขนาดใหญ่
 4. เครื่องเคลือบจีน สมัยราชวงศ์หมิง เป็นภาชนะเขียนสีน้ำเงิน ได้เคลือบสีขาว
 5. ชามสังคโลก
- ข้อสังเกต**
1. ข้อเสนอจากการขุดตรวจว่าอาจเป็นการผลิตระดับอุตสาหกรรมในท้องถิ่น ควรมีการตรวจสอบร่วมกับความแพร่หลายของผลิตภัณฑ์ในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรีเพื่อยืนยันข้อสันนิษฐานดังกล่าว
 2. ควรมีการขุดค้นเพื่อตรวจสอบลำดับชั้นดิน และช่วงเวลาในการใช้งานอีกครั้ง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการตีความการปรากฏของกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลา และอธิบายเรื่องการขยายตัวและเศรษฐกิจของเมืองสุพรรณบุรีได้
 3. จากการสำรวจพบว่าภาชนะที่เหลือค้างอยู่ที่แหล่งเตาส่วนใหญ่เป็นภาชนะประเภทใช้ในครัวเรือน เช่น ครก เนื้อดินมีสีแดง คล้ายกับเนื้อดินของภาชนะจากแหล่งเตาแม่น้ำน้อย แต่มีเม็ดกรวดปะปนมากกว่า
- การกำหนดอายุ** พุทธศตวรรษที่ 20-21

ภาพประกอบ

ภาพที่ 202 เนินดินที่เต็มไปด้วยชั้นภาชนะดินเผา

ภาพที่ 203 ตัวอย่างภาชนะที่พบที่บ้านสมุน

ภาพที่ 204 ตัวอย่างภาชนะที่พบที่บ้านสมุน

4) ร่องรอยที่เกี่ยวข้องกับป้อม ประตู่ คู กำแพงเมือง และต่าน

4.1.1) กำแพงเมือง และคูเมืองสุพรรณบุรี

ชื่ออื่น

คูและกำแพงเมืองสุพรรณบุรี

ที่ตั้ง

ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

พิกัดกริด

UTM 47P 619304 E 1601051 N

ประวัติ

ตั้งอยู่ด้านตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน มีร่องรอยกำแพงอิฐและคูเมือง ขนาดกว้าง 920 เมตร ยาว 3,600 เมตร และมีป้อมกลางน้ำอย่างน้อย 6 ป้อม (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2545: 19) วางตัวตามแนวเหนือใต้ขนานกับแม่น้ำท่าจีน คูเมืองกว้างราว 10-15 เมตร (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562: 104)สามารถมองเห็นได้จากภาพถ่าย

ทางอากาศ แนวกำแพงนี้ไม่พบประวัติความเป็นมาที่แน่ชัด แต่ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กล่าวถึงเหตุการณ์ที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โปรดให้รื้อกำแพงเมืองสุพรรณบุรี เมืองลพบุรี และเมืองนครนายก ด้วยทรงเกรงว่าจะเป็นประโยชน์กับข้าศึกหากถูกยึดได้ แสดงว่าควรมีการสร้างกำแพงเมืองมาแล้วก่อนรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด, 2553: 90) แต่ไม่อาจระบุได้ว่ารูปแบบกำแพงเมืองในเวลานั้นเป็นรูปแบบเดียวกับที่ปรากฏในปัจจุบัน เนื่องจากพบร่องรอยการซ่อมแซมกำแพงเมืองเพิ่มหลายสมัย (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2562) ปัจจุบันเป็นโบราณสถานขึ้นทะเบียน (ราชกิจจานุเบกษา, 2478: 3710), กำหนดเขตโบราณสถาน (ราชกิจจานุเบกษา, 2527ก: 9)

สภาพปัจจุบัน

กำแพงเมืองสุพรรณบุรีในปัจจุบัน (พ.ศ. 2564) อยู่ระหว่างการบูรณะภายหลังการขุดค้นทางโบราณคดีในโครงการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานกำแพงเมืองสุพรรณบุรี ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี สุพรรณบุรี ดำเนินงานโดยทางหุ้นส่วนจำกัด กนกลักษณ์ บิลด์ดิ้ง โฮม

ร่องรอยหลักฐาน

1. ผลการขุดค้นทางโบราณคดีพบร่องรอยการอยู่อาศัยก่อนการสร้างกำแพงเมือง
2. ร่องรอยหลุมเสาใต้ชั้นการก่ออิฐ สันนิษฐานว่าเป็นกำแพงระเนียดไม้หรือรากกำแพงอิฐ
3. กำแพงเมืองก่อด้วยอิฐ มีการซ่อมสร้างอย่างน้อย 2 ระยะเวลา

ข้อสังเกต

ป้อมลอยลักษณะนี้ไม่ปรากฏว่าเป็นที่นิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาก่อนเมื่อเทียบกับรูปแบบกำแพงเมืองในยุโรปช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-23 พบว่าช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 22 จะนิยมสร้างกำแพงเมืองที่มีป้อมยื่นจากกำแพงเป็นระยะ มีได้สร้างป้อมกลางน้ำ แต่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 21-พุทธศตวรรษที่ 22 เริ่มปรากฏรูปแบบเมืองแบบป้อมรูปดาว บางแห่งที่การสร้างป้อมลอยกลางน้ำ และเป็นที่ยอมรับทั่วยุโรปในพุทธศตวรรษที่ 23 แต่ส่วนใหญ่จะเป็นรูปสามเหลี่ยมหรือรูปลูกศร หากอนุมานจากความนิยมสร้างเมืองที่มีป้อมลอยกลางน้ำแล้ว กำแพงเมืองชุดหลังสุดที่ปรากฏควรกำหนดอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23

การกำหนดอายุ พื้นที่ที่อยู่อาศัยก่อนการสร้างกำแพงเมือง ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20
กำแพงเมืองคูเมือง พุทธศตวรรษที่ 21-23

ภาพประกอบ

ภาพที่ 205 สภาพปัจจุบันของคูเมืองด้านตะวันออก

ภาพที่ 206 สภาพปัจจุบันของคูเมืองด้านตะวันออก
(ฝั่งตรงข้ามวัดแค)

ภาพที่ 207 แนวกำแพงด้านตะวันตก
ที่ได้รับการบูรณะแล้ว

ภาพที่ 208 สภาพปัจจุบันของคูและกำแพงเมือง
ด้านตะวันตก

ภาพที่ 209 แนวกำแพงด้านทิศเหนือ

ภาพที่ 210 แนวกำแพงด้านทิศตะวันออก

ภาพที่ 211 ป้อมกลางน้ำด้านทิศเหนือ

ภาพที่ 212 ป้อมกลางน้ำด้านตะวันตกฝั่งใต้

ภาพที่ 213 ภาพมุมกว้าง ป้อมกลางน้ำด้านทิศเหนือ และแนวกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ

เนื่องจากแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่งพบร่องหลักฐานทางโบราณปะปนกันหลายประเภทและหลายอายุสมัยในที่นี้จึงใช้การวิเคราะห์อายุสมัยและหน้าที่ของแหล่ง โดยการจัดจำแนกตามประเภทของหลักฐานที่พบ และวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบเพื่อกำหนดอายุเชิงเทียบ ในกรณีที่แหล่งโบราณคดีใดมีผลการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์จะนำค่าอายุที่ได้มาพิจารณาความน่าเชื่อถือของบริบทของตัวอย่าง ก่อนนำมาใช้เป็นตัวแทนค่าอายุของชั้นกิจกรรมที่ร่วมสมัยกันกับตัวอย่างนั้น สำหรับหน้าที่ของแหล่งจะพิจารณาจากความสัมพันธ์ของหน้าที่การใช้งานของหลักฐานที่พบแต่ละประเภท ในแต่ละช่วงเวลา จากนั้นจึงนำผลการวิเคราะห์ทั้งสองส่วนมาลำดับและแปลความกิจกรรมที่เกิดขึ้นของแต่ละแหล่งในแต่ละช่วงเวลา

จากการสืบค้นประวัติการดำเนินงานทางโบราณคดีเบื้องต้นจะพบว่ามีย่อยหลักฐานจำนวน 13 แห่ง ที่สิ้นสภาพ และร่องรอยหลักฐานจำนวน 3 แห่งไม่มีประวัติ หรือหลักฐานอื่นที่นำไปสู่การกำหนดอายุการใช้งานได้ รวมจำนวนร่องรอยหลักฐานที่ไม่สามารถกำหนดอายุได้มีจำนวน 16 แห่ง อย่างไรก็ตามร่องรอยส่วนใหญ่เป็นร่องรอยหลักฐานประเภทวัตถุที่สามารถระบุตำแหน่งที่ตั้งได้ ซึ่งสามารถสะท้อนจำนวนศูนย์กลางชุมชน ของเมืองสุพรรณบุรีได้ในระดับหนึ่ง จึงนำมาใช้ประกอบการพิจารณาตีความพัฒนาการของเมืองด้วย

ร่องรอยหลักฐานที่เหลือจำนวน 39 แห่ง เมื่อสืบค้นผลการดำเนินการทางโบราณคดีพบว่าหลายแห่งมีการใช้งานหลายระยะเวลา และบางครั้งมีการเปลี่ยนหน้าที่การใช้งานของแหล่งเมื่อเวลาผ่านไป ทั้งยังพบร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์เพิ่มเติมในชั้นทับถมทางโบราณคดี ซึ่งแสดงถึงการใช้งานพื้นที่นั้น ๆ และเป็นหลักฐานสำคัญที่ประโยชน์ต่อการลำดับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรีได้ โดยจะกำหนดให้เป็นร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการอยู่อาศัยเพิ่มเติมจากร่องรอยหลักฐาน 4 ประเภทที่สามารถเห็นได้บนผิวดิน

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยสรุปเกี่ยวกับการใช้งานในแต่ละแหล่งโบราณคดี มีดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลสรุปอายุสมัยและหน้าที่การงานของร่องรอยหลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรี

ที่	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
1	วัดบ้านควาย	ทับตีเหล็ก	สิ้นสภาพ ไม่ปรากฏหลักฐาน	สิ้นสภาพ ไม่ปรากฏหลักฐาน			- รายงานเดิมระบุว่ากำหนดอายุสมัยอยุธยา
2	วัดประสะพสุข	ทับตีเหล็ก				- ประวัตินิเวศน์ว่าสร้างใน พ.ศ. 2220	- ก่อสร้างใหม่ไม่พบหลักฐานแน่ชัด - มีวิหารหลวงพ่อกุ้อทอง
3	วัดราษฎร์สามัคคี	ทับตีเหล็ก					อยุธยาปลาย-รัตนโกสินทร์
4	วัดจำปา	ท่าพี่เลี้ยง			ศาสนสถาน - พระพุทธรูปประธาน		- พระประธานอิทธิพลสุโขทัย - บูรณะใหม่ทั้งหมด - มีบ่อน้ำ
5	วัดเจติยยอดเหล็ก	ท่าพี่เลี้ยง			ศาสนสถาน - เสมา - เจดีย์ฐานแปดเหลี่ยม - อาจณัฐมพระแปดด้าน	ศาสนสถาน - บูรณะเจดีย์เป็นทรงกลมพอก ประดับฐานสิงห์	
6	วัดไชนาวาส	ท่าพี่เลี้ยง		เสมา			
7	วัดโพธิ์	ท่าพี่เลี้ยง	สิ้นสภาพ ไม่ปรากฏหลักฐาน				ปัจจุบันเป็นโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยมราช

ร.ร. ๕๕๕	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
8	วัดโพธิ์ตลาดาน	ท่าพี่เลี้ยง			พื้นที่อยู่อาศัย -เครื่องถ้วยสังคโลก -เครื่องถ้วยราชวงศ์หมิง -ภาชนะจากแหล่งเตาบ้านบางปูน	ศาสนสถาน -ร่องรอยฐานอาคาร - จารึกระฆังวัดโพธิ์ตลาดาน พุทธศตวรรษที่ 22	สมัยรัตนโกสินทร์
9	วัดสระเตาหวาน	ท่าพี่เลี้ยง			ศาสนสถาน -พระพุทธรูปทองรุ่น3		
10	วัดสุวรรณภูมิ	ท่าพี่เลี้ยง			ศาสนสถาน - เจดีย์แปดเหลี่ยม - ลวดลายประดับยอดเจดีย์		- บัณฑิตกิติลาแลง - ประวัตินี้ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2374
11	วัดหลวง	ท่าพี่เลี้ยง	สีนสภาพ ไม่ปรากฏหลักฐาน -ภาพถ่ายเก่ามีรูปวิหาร				- เคยพบร่องรอยศิลาแลง - รายงานเก่ากำหนดอายุ ในสมัยอยุธยา

รหัส ๒๕๖๕	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธ ศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธ ศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธ ศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
12	วัดหอยโข่ง	ท่าพี่เลี้ยง	ศาสนสถาน - บ่อน้ำ - หลวงพ่อสุโข ศิลป์ สุโขทัย	ศาสนสถาน - บ่อน้ำ - หลวงพ่อสุโข ศิลป์ สุโขทัย	ศาสนสถาน - บ่อน้ำ - หลวงพ่อสุโข ศิลป์ สุโขทัย	ศาสนสถาน - บ่อน้ำ - หลวงพ่อสุโข ศิลป์ สุโขทัย	- ปัจจุบันเป็นโรงเรียน อนุบาลนครสวรรค์ที่ปิดทำ การแล้ว - ลักษณะคล้ายวัดเจ้าป่า และวัดน้อย - รายงานเก่ากำหนดอายุ ในสมัยอยุธยา
13	วัดร้างระหว่าง ศาลแขวงกับ โรงเรียนสวน หญิง	ท่าพี่เลี้ยง					สิ้นสภาพ
14	วัดดอนสำโรง	ท่าพี่เลี้ยง					สิ้นสภาพ
15	วัดโพธิ์นางเท รา	ท่าระหัด				- ประวัตติงวัดปี พ.ศ. 2300	- บ่อน้ำภายในวัด 2 บ่อ - เดิมมีเจดีย์อยุธยาแต่สิ้น สภาพ
16	บ้านบางปูน	พิหารแดง	แหล่งผลิตภาชนะ - ค่าอายุทาง วิทยาศาสตร์ พุทธ	แหล่งผลิตภาชนะ	แหล่งผลิตภาชนะ - ค่าอายุทาง วิทยาศาสตร์ พุทธ	- แหล่งผลิตภาชนะ - พบผลิตภัณฑ์ในแหล่ง เรือจม	- พบเตาเผาภาชนะ

ร.๕๕.๕	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
			ศตวรรษที่ 18 (ถ่าน)		ศตวรรษที่ 20-21 (ถ่าน) - ชามสังคโลก		
17	บ้านสมุน	พิหารแดง			- เครื่องถ้วยจีน เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบสีขาว สมัยราชวงศ์หมิง - เครื่องสังคโลก		- พบเตาเผาภาชนะ
18	บ้านธรรมกุล	พิหารแดง			- เครื่องถ้วยจีน เนื้อละเอียดสีขาว ลายสีน้ำเงินใต้พื้นเคลือบสีขาว เป็นลายใบไม้ ลายดอกหญ้า ลายตัวอักษร - เครื่องสังคโลก - ภาชนะเคลือบน้ำตาล		- พบเตาเผาภาชนะ - เคยมีวิหารร้าง 1 หลัง
19	วัดจำปา	พิหารแดง	สันสภาพ คงเหลือเฉพาะผนังวิหารขนาดเล็ก ไม่สามารถบูรณะบูรณปฏิสังขรณ์ได้				- รายงานเก่ากำหนดอายุสมัยอยุธยา - อยู่ในเขตแหล่งเตา - วิหารมีขนาดเส็กมาก
20	วัดสี่สุขเกษม	พิหารแดง			- ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเคลือบสีน้ำตาล		- ประวัตินี้วัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2324

ช.ร. ๒๕๖๕	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
					และดำ (เตาแม่เฒ่าน้อย)		- พบเจดีย์ทรงระฆังศิลปะอยุธยา - รายงานเก่าระบุว่าพบเตาเผาภาชนะ
21	วัดน้อย	พิหารแดง			ศาสนสถาน - ผังวิหาร - พระพุทธรูปสี่อัญชัญ - เครื่องถ้วยราชวงศ์หมิง - เครื่องถ้วยสังคโลก		
22	วัดพระนอน	พิหารแดง					- คาดว่ามีแหล่งเตา
23	วัดพิหารแดง	พิหารแดง	ศาสนสถาน - พระพุทธรูปอุ้มทอง - ภาชนะดินเผาบ้านบางปูน	ศาสนสถาน - พระพุทธรูปอุ้มทอง - ภาชนะดินเผาบ้านบางปูน	ศาสนสถาน - พระพุทธรูปอุ้มทอง - ภาชนะดินเผาบ้านบางปูน		- มีบ่อน้ำ - มีร่องรอยอิฐและศิลาแลงที่รมดั่งวัดจำนวนมาก - อยู่แหล่งเตาแหล่งเตา - พระประธานคล้ายหลวงพ่อวัดป่า
24	วัดหน่อ พุทธางกูร	พิหารแดง	พื้นที่อยู่อาศัย - เครื่องถ้วย ชิงไป พุทธศตวรรษที่ 18-19	พื้นที่อยู่อาศัย - เครื่องถ้วย ชิงไป พุทธศตวรรษที่ 18-19	เครื่องถ้วยหมิง พุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา - เครื่องถ้วยสังคโลก	ศาสนสถาน - เครื่องถ้วยชิง - ฐานอาคาร พุทธศตวรรษที่ 22	- รัตนโกสินทร์ - โถงบรรจุอิฐ 25 ใบ - แผนผังและประวัติ สมัย ร.3 (พ.ศ.2464)

รหัส	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
					- ภาชนะแม่ภาชนะดินเผา		
25	วัดพลับ	พิหารแดง				ศาสนสถาน	สันสภาพ
26	วัดพร้าว	โพธิ์พระยา			- ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเผาด้วยอุณหภูมิสูง เคลือบสีน้ำตาลเหลือง (เคลือบเขียวมะกอก) - ภาชนะเนื้อแกร่งชนิดไม่เคลือบ เป็นภาชนะทรงไห ตกแต่งด้วยลายคลื่น	ศาสนสถาน - หอไตรกลางน้ำ - ประวัตินิเวศน์ พ.ศ. 2240	- รัตนโกสินทร์ ช่วง ร.6-8 - แนวตาแบบระบายความร้อนแบบเฉียงขึ้นพบบริเวณริมน้ำ - เสมาหินทราย - พระพุทธรูปหินทราย
27	คูและกำแพงเมือง	รั้วใหญ่	พื้นที่อยู่อาศัย - เครื่องถ้วยชิ่งไป	พื้นที่อยู่อาศัย - กำแพงระเนียด	คูและกำแพงเมือง - กำแพงอิฐ	คูและกำแพงเมือง - ช่องกำแพงอิฐ	- ภาชนะบ้านบางปูน - รั้วหินดินถมฐานราก

ที่	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
๒๕	สุพรรณบุรี		-กำหนดอายุด้วยวิธี TL พุทธศตวรรษที่ 14-17 และ พุทธศตวรรษที่ 15-18	- เครื่องถ้วยชาม - กำหนดอายุด้วยวิธี AMS ได้ ค่าอายุราว พ.ศ.1793-1853 และ พ.ศ. 1813-1873	- เครื่องถ้วยสุโขทัย - ภาพพระจากแม่น้ำน้อย - กระเบื้องเชิงชาย - เครื่องถ้วยหมิงจาก บ่อม มีมากกวาร้อยละ 80 ของหลักฐาน - กำหนดอายุด้วยวิธี TL พุทธศตวรรษที่ 18-21	- เครื่องถ้วยชิง - กำหนดอายุด้วยวิธี AMS จาก ไมโครมีประตุ ได้ค่า อายุราว พ.ศ. 2083-2143	
28	วัดหนองเหน็ง	ไร่ใหญ่	พื้นที่อยู่อาศัย	พื้นที่อยู่อาศัย	ศาลา - สร้าง 19-20 - ซ่อม 20-21 ใช้วัสดุ จากปูนแรก - เครื่องถ้วยศรีสัช - เครื่องถ้วยแม่น้ำน้อย - เครื่องถ้วยล้านนา		
29	วัดกัจจกร์	ไร่ใหญ่	-พระพุทธรูปขนาด ปรก			- ประวัตติตั้งวัด พ.ศ. 2204	- พระพุทธรูปขนาดปรก 6 องค์ มีร่องรอยบูรณะซ่อม - เจดีย์ขนาดเล็กสมัย รัตนโกสินทร์

ครุ ๕๕ ๕๕	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธ ศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธ ศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธ ศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
30	วัดกุฎีทอง	ไร่ใหญ่		ศาลาสนสถาน - เสนา	ศาลาสนสถาน - ธรรมมาสน์ ปูชนียวัตถุ - ประติมากรรม - ประวัตินิเวศน์ พ.ศ. 2271	ศาลาสนสถาน - ธรรมมาสน์ ปูชนียวัตถุ - ประวัตินิเวศน์ พ.ศ. 2271	- ฐานวิหารเก่า
31	วัดกุฎีสงฆ์	ไร่ใหญ่		ศาลาสนสถาน	ศาลาสนสถาน	ศาลาสนสถาน	
32	วัดเขาใหญ่	ไร่ใหญ่		ศาลาสนสถาน - แฉก - พระพุทธรูป - พระพิมพ์ - บริหาร	- ลายปูนปั้นเขียนสีแดงกับ วัดสี่มุม และวัดมหาธาตุ อยุธยา - โฉมไม้สัก		
33	วัดแค	ไร่ใหญ่		- ประวัตินิเวศน์ พ.ศ. 2034			
34	วัดช่องลม	ไร่ใหญ่		- เครื่องถ้วยศรีสัชชาลัย - ภาชนะดินเผา			- พระสาวิตและพระพรหม ทราญ อยุธยา

ครุ ๓๕ ๐๕	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธ ศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธ ศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธ ศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
							- รัตนโกสินทร์
35	วัดชุมชนสงฆ์	ไร่ใหญ่			ศาสนสถาน	ศาสนสถาน	
36	วัดเถลิงถวัลย์	ไร่ใหญ่		พื้นที่อยู่อาศัย	ศาสนสถาน - ถ้ำขนะเตาแม่น้ำ น้อย - โถงคูรีสีน้ำตาล - เจดีย์ฐานแปดเหลี่ยม - ศาลูกั้นแก้ว/ลูกปัก 2-4 เส้น		
37	วัดป่าเลไลยก์	ไร่ใหญ่		ศาสนสถาน	ศาสนสถาน	ศาสนสถาน ฝั่งร้าง	
38	วัดประตูลี่สาร	ไร่ใหญ่			ศาสนสถาน - พระพุทธรูป อุทองรุ่น 3 ศึกษวิหาร (อุโบสถ เก่า)		
39	วัดพระรูป	ไร่ใหญ่		- เคยพบเศียรพระหินทราย เขมร ชายสังขมาฎีใหญ่ตัดตรง	ศาสนสถาน - เจดีย์ คล้ายวัดใกล้เคียง และพิพิธภัณฑสถาน - รอยพระพุทธรูปบาท (ตามตำนานว่า	- ประวัตินี้ตั้ง พ.ศ. 2223	- โฉมที่วัดปัจจุบัน ควบ รวมพื้นที่มากกว่า 1 วัด - ประวัตินี้ตั้ง พ.ศ. 1800 - เดิมวัดมีสระน้ำ/บ่อน้ำ

หัวข้อ	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
๓๕ ๕๕					เคลื่อนย้ายมาจากวัดเขา ดิน) - เสม้า - พระนอน - พระพุทธรูปในโบสถ์ มอญคล้ายพระชนมเดิม แบบพระสิงห์คันธรา		
40	วัดพระลอย	ไร่ใหญ่	- พระพุทธรูปนาค ปรก แต่ตามตำนาน ระบุว่าเก็บได้	พื้นที่อยู่อาศัย	ศาลาสนสถาน - เสม้า - ชิ้นส่วนพระพุทธรูป	- เครื่องถ้วยราชวงศ์ชิง	- ประวัตินี้วัด พ.ศ. 2350 - สุนทรภู่มิเกล่าถึง (ไม่มี/ ร้าง)
41	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	ไร่ใหญ่		พื้นที่อยู่อาศัย	ศาลาสนสถาน พุทธศตวรรษที่ 20 -21 - จารึก	ศาลาสนสถาน - กระเบื้องเจียงฮาย - พวยกุนตีกลีบมะเฟือง (แบบเรือสี่ขั้ว) พุทธศตวรรษที่ 22 - เครื่องถ้วยราชวงศ์ชิง	

รหัส	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
42	วัดพระอินทร์	ไร่ใหญ่			<ul style="list-style-type: none"> - รูปแบบแผนผังคล้ายวัดพระราม วัดนก วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ - ลวดลายประดับ - กระเบื้องเชิงชาย - กุณฑีทรงป้อม พุทธศตวรรษที่ 21-22 - เครื่องถ้วยศรีสังขาลย์ 		
					<ul style="list-style-type: none"> ศาลาเสนา - เจดีย์คล้ายวัดไก่เตี้ย - พระพุทธรูปในซุ้ม ประดับคล้ายวัดราชบูรณะ พระนครศรีอยุธยา - พระพุทธรูปสำริดคล้ายลำนนา - รายละเอียดการตกแต่งคล้ายวัดจุฬามณี พิฆณุโลก 		

รหัส	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
43	วัดพริก	รั้วใหญ่	พื้นที่อยู่อาศัย	พื้นที่อยู่อาศัย	- กำแพงคล้ายวัดมหาธาตุอยุธยา พื้นที่อยู่อาศัย ศาสนสถาน - ดินถมอัด มีโบราณวัตถุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-20 - พระพิมพ์	ศาสนสถาน - ร่องรอยก่อพอก ซ่อมดินอัดมีโบราณวัตถุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-22	- ร่องรอยหินทรายประดับสถาปัตยกรรม และชิ้นส่วนเสมา
44	วัดพิง	รั้วใหญ่			ศาสนสถาน - พระพุทธรูปแบบสุโขทัย	ศาสนสถาน - อุโบสถ พุทธศตวรรษที่ 22-23 - ขยายอุโบสถ พุทธศตวรรษที่ 23	
45	วัดมรกต	รั้วใหญ่			ศาสนสถาน - รูปแบบแผ่นผนังคล้ายวัดสนามชัย - มีเจดีย์คู่นาคคล้ายวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ - พระพุทธรูปแบบอุ้มทอง รุ่น 3		

๒๕๕๕	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
46	วัดศรีบัวบาน	รั้วใหญ่			- เสา - พระสาวกหินทราย - ลูกแก้ว 2 เส้น - ฝอยประดับช่องกระจก		
47	ศาลเจ้าหลักเมือง	รั้วใหญ่	- รูปแบบพระวิษณุ เก่ากว่า พุทธศตวรรษที่ 18 (เคลื่อนย้ายมาจากที่อื่น)				- คาดว่ามีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา - บูรณะในสมัยรัชกาลที่ 5
48	วัดละคอน	รั้วใหญ่					สิ้นสภาพ - ไกลวัดพระรูป
49	วัดตะไกร	รั้วใหญ่					สิ้นสภาพ - ไกลวัดพระรูป
50	วัดผาไธ	รั้วใหญ่					สิ้นสภาพ - ไกลวัดเขมาวาส
51	วัดราชเดชะ	รั้วใหญ่	- ศิลปกรรมรัตนพุทธศตวรรษที่ 17-18 - พระพุทธรูปสำริด				สิ้นสภาพ

รหัส ๒๕๖๕	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธ ศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธ ศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธ ศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
52	วัดปลายชุมพล	ไร่ใหญ่					สันสภาพ
53	วัดโลกา	ไร่ใหญ่					สันสภาพ - อยู่ในพื้นที่แขวงการทาง สุพรรณบุรีที่ 1
54	วัดไถ่เตี้ย	ไร่ใหญ่					สันสภาพ - ถนนพระพินวงษา พื้นที่ ศาลากลางจังหวัดหลังเก่า ก่อนย้ายไปสนามชัย
55	วัดการ้อง	สนามชัย			ศาสนสถาน - คล้ายวัดพระรูป - เจดีย์แบบเตลยมัทมม คล้ายวัดราชนูณะ		- ภาชนะบ้านบางปูน
56	วัดปู่บัว	สนามชัย	- พระพุทธรูปขนาด ปรก 32 องค์ ชูตพบ ในบริเวณวัด - พระพิมพ์หน้าปรก		- เครื่องถ้วยจีน เนื้อ ละเอียด เขียนลายสีน้ำ เงินรูปใบไม้ ดอกไม้ ดอกบัว ได้เคลือบสีขาว กำหนดอายุได้ในสมัย ราชวงศ์หมิง		- เจดีย์รัตนโกสินทร์ - ตั้งวัด พ.ศ. 2476 - รายงานเก่าสำรวจพบเตา - ลานทอง 1 แผ่น
57	วัดโพธิ์เจริญ	สนามชัย			- เครื่องสังคโลก	- ตั้งวัด พ.ศ. 2257	- สร้างอาคารใหม่ ไม้เพบ

ช.ร. ๕๕๐๕	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
					- ภาชนะเลียนแบบเครื่องถ้วยราชวงศ์หมิง	- ภาชนะเลียนแบบเครื่องถ้วยราชวงศ์ซิง	หลักฐาน - รายงานเก่าระบุว่าพบเตา
58	วัดแจ้ง	สนามชัย		ศาสนสถาน - ภาพรวมเจดีย์คล้ายวัดพระรูป - พระหินทรายมารวิชัยส่วนตัก - ตกแต่งบัวคลุมคล้ายวัดละเดาหวาน - พระปูนปั้นในซุ้ม - พระพิมพ์ดินเผาคล้ายวัดราชบูรณะ - ไทลื้อ เตาศรีรัตนาลัย - ไทลื้อเตาแม่น้ำน้อย	ศาสนสถาน - ซ่อม - เครื่องถ้วยจีน พุทธศตวรรษที่ 21-22	ศาสนสถาน - พระพิมพ์ดินทราย พุทธศตวรรษที่ 17-18 - พระพิมพ์มารวิชัยเป็นแถว พุทธศตวรรษที่ 19-20 - มีเจดีย์สี่มุม	
59	วัดลาวทอง	สนามชัย	- พระพุทธรูปนาคปรก - พระพิมพ์	- เครื่องถ้วยสังคโลก			- พระพุทธรูปในอุโบสถเก่า - เศมาชำรุดหนัก - รายงานเก่าพบเตา - ประวัตินี้ตั้งวัด พ.ศ. 2440

รหัส ๒๕๖๕	ชื่อแหล่ง	ตำบล	หลักฐานพุทธศตวรรษที่ 18	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 19	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21	หลักฐานช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23	หมายเหตุ
60	วัดสนามชัย	สนามชัย		- ขุดค้นและขุดตรวจฐานราก องค์เจดีย์ประธาน ตาม โครงการบูรณะและอนุรักษ์ เมืองประวัติศาสตร์สุพรรณบุรี สันนิษฐานว่าสร้างราวพุทธ ศตวรรษที่ 18-19	ศาสนสถาน - เจดีย์ ผัง ฐาน (เจดีย์ราย วัดมหาธาตุ ลพบุรี คล้าย 1 องค์ แต่ผังแปดเหลี่ยม มีเชิงเสาคัลยาณ)	ซ่อม	- เดิมกำหนดอายุ พุทธ ศตวรรษที่ 18-19 เทียบ กลุ่มเจดีย์ที่ชัยนาท ซ่อม สร้าง 4 ระยะ พุทธ ศตวรรษที่ 18-21 - ปัจจุบันปรับค่าอายุเจดีย์ วัดพระรูปและชัยนาทใหม่ พุทธศตวรรษที่ 20-21
61	วัดสำปะชิว	สนามชัย		- ประวัตินี้วัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 1857	- เครื่องสังคโลก เป็น ภาชนะทรงฆ้องเคลือบสี เขียวทั้งด้านนอกและด้าน ใน - เครื่องถ้วยจีน ทรงโถ กระปุก และชาม เนื้อ ละเอียด เขียนสีน้ำเงินใต้ เคลือบสีขาว		- อาคารสร้างใหม่ ราวร. 6-8 - ประวัตินี้สัมพันธ์กับพระ นเรศวร - โบราณวัตถุส่วนใหญ่มี คนถวายวัด - เต่าเผาภาชนะ

จากการวิเคราะห์พบว่าหลักฐานทางโบราณคดีในเมืองสุพรรณบุรีทั้ง 59 แห่ง สามารถจำแนกร่องรอยหลักฐานตามอายุสมัยได้เป็น 4 ระยะ ได้แก่ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 และช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23 และผลการขุดค้นทางโบราณคดียังพบร่องรอยการอยู่อาศัย ปรากฏในชั้นดินทับถมใต้ชั้นใช้งานโบราณสถานบางแห่งด้วย ซึ่งสามารถสรุปผลการได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงสถานภาพการใช้งานในปัจจุบันของแหล่งโบราณคดีในเมืองสุพรรณบุรี

ลำดับที่	ชื่อแหล่ง	ตำบล	การใช้งานแหล่ง	อายุสมัย	สถานภาพการใช้งานปัจจุบัน
1	วัดบ้านควาย	ทับตีเหล็ก	วัด	สมัยอยุธยา	ถูกทิ้งร้างอยู่ในที่ดินเอกชน พบเพียงชิ้นส่วนอิฐกระจายบนผิวดิน
2	วัดประสพสุข	ทับตีเหล็ก	วัด	พุทธศตวรรษที่ 22 - 23	มีการใช้งานในปัจจุบัน
3	วัดจำปา	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-21	วัดร้าง ที่มีการบูรณะ
4	วัดเจดีย์ยอดเหล็ก	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-23	วัดร้าง ที่มีการบูรณะ
5	วัดไชนาวาส	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-21	มีการใช้งานในปัจจุบัน
6	วัดโพธิ์	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	สมัยอยุธยา	ไม่ปรากฏหลักฐาน แต่มีรายงานการพบร่องรอยในอดีต ปัจจุบันเป็นที่ตั้งโรงพยาบาลเจ้าพระยายมราช
7	วัดโพธิ์ศาลาน	ท่าพี่เลี้ยง	ที่อยู่อาศัย, วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-23	มีการใช้งานในปัจจุบัน
8	วัดสุวรรณภูมิ	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-21	มีการใช้งานในปัจจุบัน
9	วัดหลวง	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	สมัยอยุธยา	เดิมปรากฏร่องรอยศิลาแลง ปัจจุบันเป็นที่ตั้งโรงเรียนอนุบาลนครสวรรค์
10	วัดหอยโข่ง	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-21	วัดร้าง ที่มีการบูรณะ
11	วัดร้างระหว่างศาลแขวงสุพรรณบุรีกับโรงเรียนสงวนหญิง	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	สมัยอยุธยา	ไม่ปรากฏหลักฐาน แต่มีรายงานการพบร่องรอยในอดีต ปัจจุบันเป็นที่ตั้งอาคารสำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรีหลังเก่า

ลำดับ ที่	ชื่อแหล่ง	ตำบล	การใช้งาน แหล่ง	อายุสมัย	สภาพการใช้งานปัจจุบัน
12	วัดดอนสำโรง	ท่าพี่ เลี้ยง	วัด	สมัยอยุธยา	ไม่ปรากฏหลักฐาน แต่มีรายงานการพบร่องรอยในอดีต ปัจจุบันเป็นที่ตั้งอาคารสำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรีหลังเก่า
13	วัดโพธิ์นางเทรา	ท่า ระหัด	วัด	พุทธศตวรรษที่ 23	มีการใช้งานในปัจจุบัน
14	วัดจำปา	พิหาร แดง	วัด	สมัยอยุธยา	วัดร้าง เหลือเพียงซากอาคารขนาดเล็ก 1 หลัง
15	วัดชีสุโขเกษม	พิหาร แดง	แหล่งผลิต, วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-21	มีการใช้งานในปัจจุบัน
16	วัดน้อย	พิหาร แดง	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-21	วัดร้าง ที่มีการบูรณะ
17	วัดพระนอน	พิหาร แดง	แหล่งผลิต	พุทธศตวรรษที่ 20-21	มีการใช้งานเป็นวัดในปัจจุบัน
18	วัดพิหารแดง	พิหาร แดง	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-21	มีการใช้งานในปัจจุบัน
19	วัดสะเดาหวาน	พิหาร แดง	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-21	วัดร้าง มีการบูรณะ ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่โรงเรียนเจริญพาณิชย์
20	วัดหน่อพุทธางกูร	พิหาร แดง	ที่อยู่อาศัย, วัด	พุทธศตวรรษที่ 18 , 22-23	มีการใช้งานในปัจจุบัน
21	วัดพลับ	พิหาร แดง	วัด	สมัยอยุธยา	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน แต่มีรายงานการพบร่องรอยในอดีต
22	บ้านบางปูน	พิหาร แดง	แหล่งผลิต	พุทธศตวรรษที่ 18 -พุทธ ศตวรรษที่ 22	ใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัย
23	บ้านสมุน	พิหาร แดง	แหล่งผลิต	พุทธศตวรรษที่ 21-22	ใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัย
24	บ้านธรรมกุล	พิหาร แดง	แหล่งผลิต	พุทธศตวรรษที่ 21-22	ใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัย
25	วัดพร้าว	โพธิ์ พระยา	แหล่งผลิต, วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-21	มีการใช้งานในปัจจุบัน
26	ศาลเจ้าหลักเมือง	รั้ว ใหญ่	ศาลเจ้า หรือ	สมัยอยุธยา	มีการใช้งานในปัจจุบัน

ลำดับ ที่	ชื่อแหล่ง	ตำบล	การใช้งาน แหล่ง	อายุสมัย	สภาพการใช้งานปัจจุบัน
			เทวาลัย		
27	คูและกำแพงเมือง สุพรรณบุรี	รั้ว ใหญ่	ที่อยู่อาศัย, กำแพง เมือง	พุทธศตวรรษที่ 18 - พุทธ ศตวรรษที่ 23	โบราณสถานที่มีการบูรณะ และเอกชน รื้อกล้าเพื่อเข้าใช้งานเป็นที่อยู่อาศัย
28	วัดกงจักร	รั้ว ใหญ่	วัด	พุทธศตวรรษที่ 23	มีการใช้งานในปัจจุบัน
29	วัดกุฎีทอง	รั้ว ใหญ่	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-23	มีการใช้งานในปัจจุบัน
30	วัดกุฎีสงฆ์	รั้ว ใหญ่	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-23	วัดร้าง ที่มีการบูรณะ
31	วัดเขาใหญ่	รั้ว ใหญ่	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-21	วัดร้าง ที่มีการบูรณะ
32	วัดแค	รั้ว ใหญ่	วัด	พุทธศตวรรษที่ 21	มีการใช้งานในปัจจุบัน
33	วัดช่องลม	รั้ว ใหญ่	วัด	พุทธศตวรรษที่ 22-23	วัดร้าง ที่มีการบูรณะ อยู่ในพื้นที่ วิทยาลัยเทคนิคสุพรรณบุรี
34	วัดชุมนุชสงฆ์	รั้ว ใหญ่	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-23	วัดร้าง ที่มีการบูรณะ อยู่ในพื้นที่ โรงเรียนกรรณสุดศึกษาลัย
35	วัดเถลไถล	รั้ว ใหญ่	ที่อยู่อาศัย, วัด	พุทธศตวรรษที่ 19-21	วัดร้าง ที่มีการบูรณะ อยู่ในพื้นที่ลาน ตากข้าวของโรงสีไพغامเจริญพาณิชย์
36	วัดป่าเลไลยก์	รั้ว ใหญ่	วัด	พุทธศตวรรษที่ 19-23	มีการใช้งานในปัจจุบัน
37	วัดพระรูป	รั้ว ใหญ่	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-23	มีการใช้งานในปัจจุบัน
38	วัดพระลอย	รั้ว ใหญ่	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-23	มีการใช้งานในปัจจุบัน
39	วัดพระศรีรัตนมหา ธาตุ	รั้ว ใหญ่	ที่อยู่อาศัย, วัด	พุทธศตวรรษที่ 19-23	มีการใช้งานในปัจจุบัน
40	วัดพระอินทร์	รั้ว ใหญ่	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-21	วัดร้าง ที่มีการบูรณะ
41	วัดพริก	รั้ว ใหญ่	ที่อยู่อาศัย, วัด	พุทธศตวรรษที่ 18 -พุทธ ศตวรรษที่ 23	วัดร้าง ที่มีการบูรณะ อยู่ในพื้นที่ โรงเรียนกรรณสุดศึกษาลัย

ลำดับ ที่	ชื่อแหล่ง	ตำบล	การใช้งาน แหล่ง	อายุสมัย	สภาพการใช้งานปัจจุบัน
42	วัดพิง	รั้ว ใหญ่	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-21	วัดร้าง ที่มีการบูรณะ มีพระสงฆ์เข้าใช้ พื้นที่
43	วัดมรกต	รั้ว ใหญ่	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-23	วัดร้างที่มีการบูรณะ อยู่ในพื้นที่สนาม กีฬาแห่งที่ 2 โรงเรียนกีฬาจังหวัด สุพรรณบุรี
44	วัดศรีบัวบาน	รั้ว ใหญ่	วัด	พุทธศตวรรษที่ 22-23	มีการใช้งานในปัจจุบัน
45	วัดโหนดง	รั้ว ใหญ่	ที่อยู่อาศัย, วัด	พุทธศตวรรษที่ 18 -พุทธ ศตวรรษที่ 21	วัดร้าง ที่มีการบูรณะ อยู่ในพื้นที่ วิทยาลัยเทคนิคสุพรรณบุรี
46	วัดละคอน	รั้ว ใหญ่	วัด	สมัยอยุธยา	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน แต่มีรายงานการพบร่องรอยในอดีต อยู่ ในพื้นที่บริเวณวัดพระรูป
47	วัดตะไกร	รั้ว ใหญ่	วัด	สมัยอยุธยา	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน แต่มีรายงานการพบร่องรอยในอดีต อยู่ ในพื้นที่บริเวณวัดพระรูป
48	วัดฝาโล	รั้ว ใหญ่	วัด	สมัยอยุธยา	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน แต่มีรายงานการพบร่องรอยในอดีต
49	วัดราชเคษะ	รั้ว ใหญ่	วัด	สมัยอยุธยา	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน แต่มีรายงานการพบร่องรอยในอดีต
50	วัดพลายชุมพล	รั้ว ใหญ่	วัด	สมัยอยุธยา	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน แต่มีรายงานการพบร่องรอยในอดีต อยู่ ในพื้นที่บ้านจัดสรรหมู่บ้านยังรว
51	วัดโลกา	รั้ว ใหญ่	วัด	สมัยอยุธยา	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน แต่มีรายงานการพบร่องรอยในอดีต อยู่ ในพื้นที่แขวงทางหลวงสุพรรณบุรีที่ 1
52	วัดไก่เตี้ย	รั้ว ใหญ่	วัด	สมัยอยุธยา	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน แต่มีรายงานการพบร่องรอยในอดีต อยู่ ในพื้นที่ศาลากลางจังหวัดหลังเก่า
53	วัดการ้อง	สนาม ชัย	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-21	วัดร้าง ปัจจุบันอยู่ในที่ดินเอกชน
54	วัดปู่บัว	สนาม ชัย	แหล่งผลิต	พุทธศตวรรษที่ 20-21	มีการใช้งานในปัจจุบัน

ลำดับ ที่	ชื่อแหล่ง	ตำบล	การใช้งาน แหล่ง	อายุสมัย	สภาพการใช้งานปัจจุบัน
55	วัดโพธิ์เจริญ	สนาม ชัย	แหล่งผลิต	พุทธศตวรรษที่ 20-23	มีการใช้งานในปัจจุบัน
56	วัดแร้ง	สนาม ชัย	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-21	วัดร้าง ปัจจุบันอยู่ในที่ดินเอกชน
57	วัดลาวทอง	สนาม ชัย	แหล่งผลิต	พุทธศตวรรษที่ 20-21	มีการใช้งานในปัจจุบัน
58	วัดสนามชัย	สนาม ชัย	วัด	พุทธศตวรรษที่ 20-23	วัดร้าง ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่ สวนสาธารณะ
59	วัดสำปะชีว	สนาม ชัย	แหล่งผลิต	พุทธศตวรรษที่ 20-21	มีการใช้งานในปัจจุบัน

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าร่องรอยหลักฐานส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลรั้วใหญ่ ซึ่งมีจำนวนมากถึง 28 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 47 ของร่องรอยหลักฐานที่พบทั้งหมด รองลงมาเป็นตำบลพิหารแดง จำนวน 11 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 18 ตำบลท่าพี่เลี้ยง จำนวน 10 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 17 และตำบลสนามชัย จำนวน 7 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 12 ส่วนในพื้นที่ตำบลท่าระหัด และโพธิ์พระยา พบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีน้อยที่สุด โดยพบตำบลละ 1 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 2 ของร่องรอยหลักฐานทั้งหมด

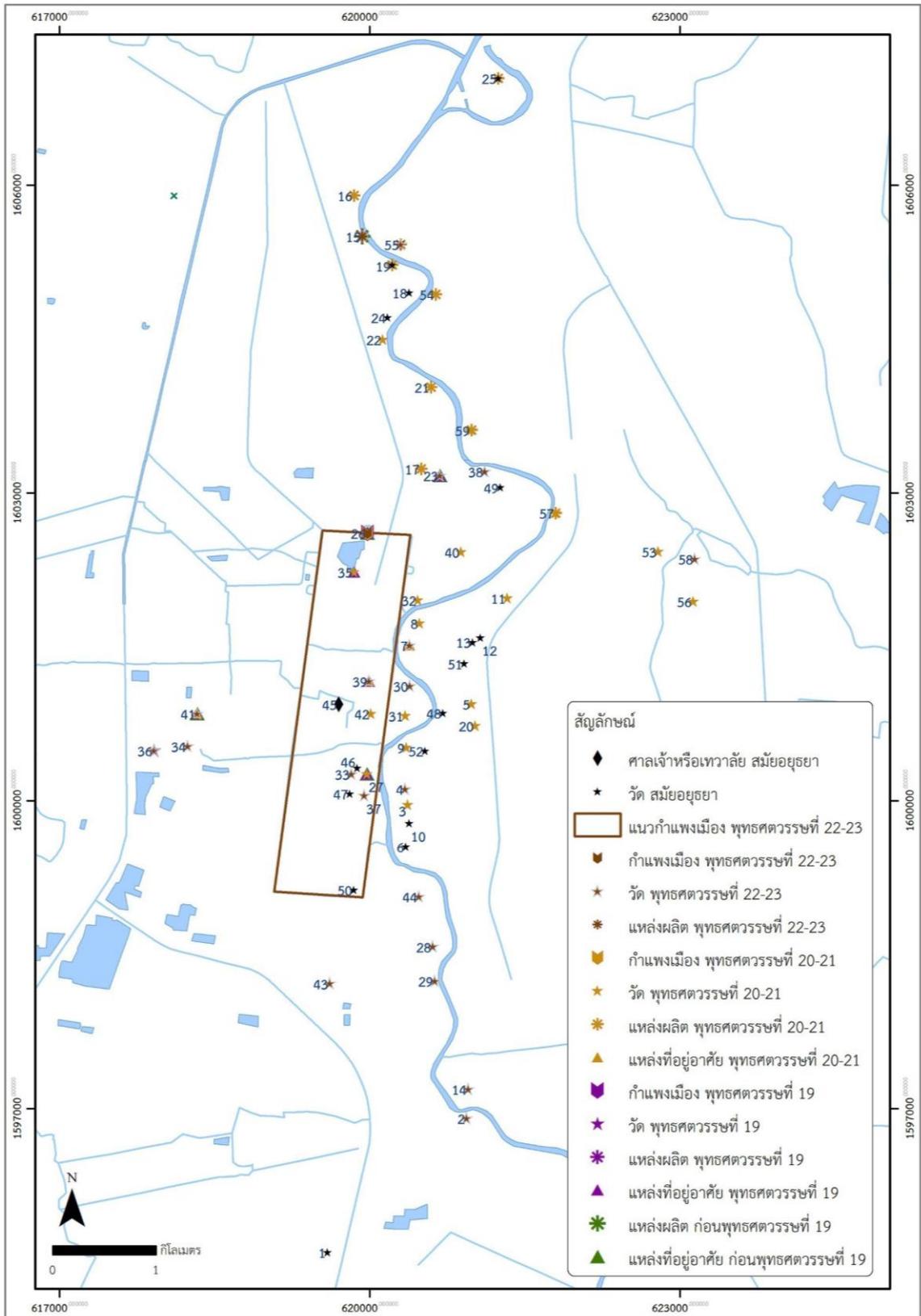
ร่องรอยหลักฐานที่พบมากที่สุด ได้แก่ ร่องรอยหลักฐานประเภทวัด พบจำนวน 54 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 92 ของร่องรอยหลักฐานที่พบทั้งหมด โดยพบมากที่สุดในพื้นที่ตำบลรั้วใหญ่ จำนวน 26 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 43 ตำบลท่าพี่เลี้ยง จำนวน 10 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 17 และตำบลพิหารแดง จำนวน 8 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 13 ตามลำดับ

ร่องรอยหลักฐานประเภทศาลเจ้า หรือเทวาลัยพบเพียงแห่งเดียวในตำบลรั้วใหญ่ เช่นเดียวกับร่องรอยประเภทป้อม ประตู คู กำแพงเมือง และด่าน ที่พบเพียงแห่งเดียวในตำบลรั้วใหญ่ ส่วนร่องรอยที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เบื้องต้นพบจำนวน 3 แห่ง ทั้งหมดอยู่ในพื้นที่ตำบลพิหารแดง

เมื่อพิจารณาจำนวนร่องรอยหลักฐานที่พบในแต่ละเขตพื้นที่การปกครองจะเห็นได้ว่า พื้นที่ตำบลรั้วใหญ่ พบร่องรอยหลักฐานมากที่สุด โดยเฉพาะร่องรอยหลักฐานประเภทวัด และพบความหลากหลายของร่องรอยหลักฐานมากที่สุด ถึง 3 ใน 4 ประเภท ขณะเดียวกันก็ไม่พบร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเลย ซึ่งอาจสัมพันธ์กับพื้นที่ “เมือง” สุพรรณบุรี และแสดงให้เห็นถึงการจัดการพื้นที่ของเมืองสุพรรณบุรีในเบื้องต้นได้

เมื่อกำหนดตำแหน่งของร่องรอยหลักฐานทั้ง 59 แห่ง ร่วมกับแผนที่ภูมิประเทศ สามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการกระจายตัวของร่องรอยหลักฐานกับเส้นทางน้ำและแนวคูเมืองกำแพงเมืองได้ดังแผนที่ที่ 3

แผนที่ที่ 3 แสดงตำแหน่งของร่องรอยหลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรีทั้งหมดจำแนกตามประเภทและอายุสมัย

คำอธิบายแผนที่ที่ 3

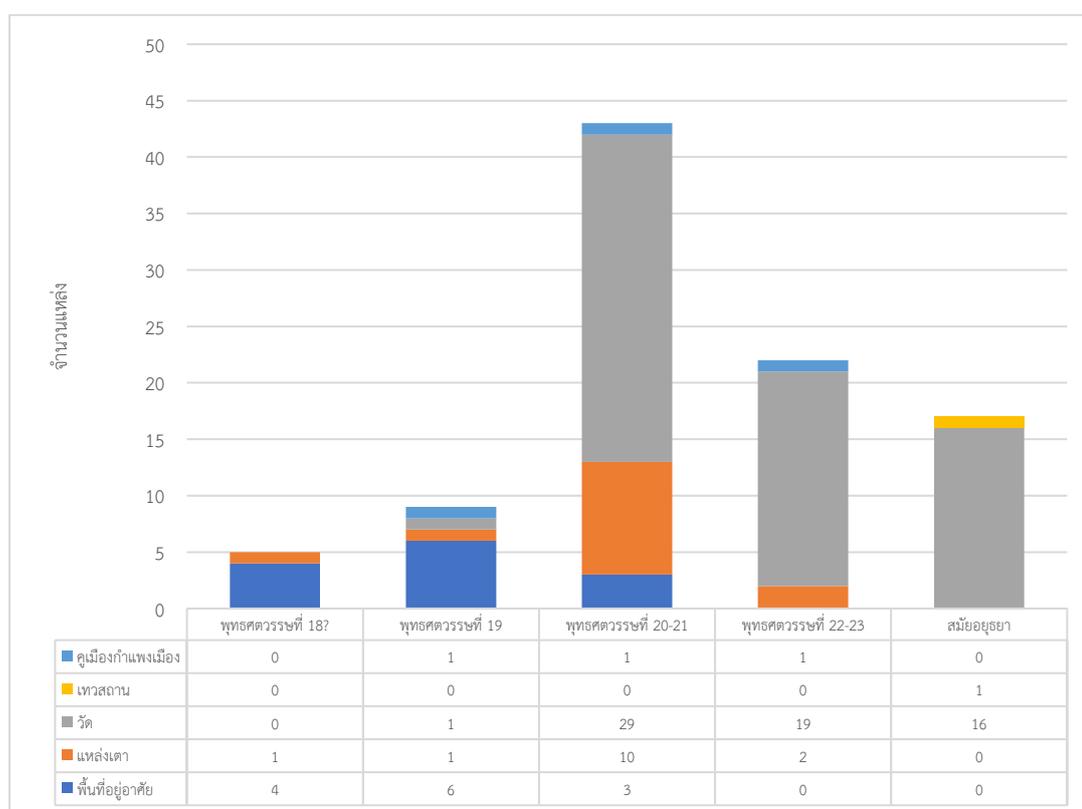
1 วัดบ้านควาย	16 บ้านสมุน	31 วัดเขาใหญ่	46 วัดละคอน
2 วัดประสพสุข	17 บ้านธรรมกุล	32 วัดแค	47 วัดตะไกร
3 วัดจำปา (ท่าพี่เลี้ยง)	18 วัดจำปา (พิหารแดง)	33 วัดช่องลม	48 วัดฝาโล
4 วัดเจติยยอดเหล็ก	19 วัดชีสุขเกษม	34 วัดชุมชนสงฆ์	49 วัดราชเดชะ
5 วัดไชยवास	20 วัดน้อย	35 วัดเถลเถล	50 วัดพलयชุมพล
6 วัดโพธิ์	21 วัดพระนอน	36 วัดป่าเลไลยก์	51 วัดโลก
7 วัดโพธิ์กลาง	22 วัดพิหารแดง	37 วัดพระรูป	52 วัดไก่เตี้ย
8 วัดสะเดาหวาน	23 วัดหน่อพุทธางกูร	38 วัดพระลอย	53 วัดการ้อง
9 วัดสุวรรณภูมิ	24 วัดพลับ	39 วัดพระศรีรัตนม หาราชตุ	54 วัดปู่บัว
10 วัดหลวง	25 วัดพร้าว	40 วัดพระอินทร์	55 วัดโพธิ์เจริญ
11 วัดหอยโข่ง	26 คูและกำแพงเมือง สุพรรณบุรี	41 วัดพริก	56 วัดแร้ง
12 วัดร้างระหว่างศาล แขวงกับโรงเรียนสงวน หญิง	27 วัดโนนแห่ง	42 วัดพึง	57 วัดลาวทอง
13 วัดดอนสำโรง	28 วัดกัจจกร์	43 วัดมรกต	58 วัดสนามชัย
14 วัดโพธิ์นางเทรา	29 วัดกุฎีทอง	44 วัดศรีบัวบาน	59 วัดสำปะชิว
15 บ้านบางปูน	30 วัดกุฎีสงฆ์	45 ศาลเจ้าหลัก เมือง	

จากแผนที่ที่ 3 เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของร่องรอยหลักฐานตามเส้นทางน้ำสายหลัก คือ แม่น้ำท่าจีนจะพบว่าร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่พบที่มีที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำหรือมีบริเวณพื้นที่จรดริมแม่น้ำท่าจีนจำนวน 36 แห่ง (คิดเป็นร้อยละ 60 ของร่องรอยหลักฐานที่พบทั้งหมด) โดยอยู่ริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนจำนวน 13 แห่ง (ร้อยละ 21 ของร่องรอยหลักฐานทั้งหมด) และริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีนซึ่งเป็นฝั่งเดียวกับร่องรอยกำแพงเมืองสุพรรณบุรีจำนวน 24 แห่ง (ร้อยละ 39 ของร่องรอยหลักฐานทั้งหมด) เมื่อพิจารณาการกระจายตัวของร่องรอยหลักฐานตามลักษณะที่สัมพันธ์กับแนวกำแพงเมืองคูเมืองจะพบว่าร่องรอยหลักฐานที่อยู่ภายในแนวกำแพงเมืองคูเมืองมีจำนวน 12 แห่ง (ร้อยละ 20 ของร่องรอยหลักฐานทั้งหมด) น่าสังเกตว่าพบหลักฐานจำนวนมากถึง 15 แห่ง ในพื้นที่ตรงข้ามตัวเมืองสุพรรณบุรีในฝั่งตะวันออก (ร้อยละ 25 ของร่องรอยหลักฐาน

ทั้งหมด) และอยู่ในพื้นที่ด้านเหนือของตัวเมือง เฉพาะด้านตะวันตกมากถึง 12 แห่ง (ร้อยละ 20 ของร่องรอยหลักฐานทั้งหมด)

ข้อน่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ในเบื้องต้นพบเฉพาะพื้นที่ด้านเหนือของตัวเมืองสุพรรณบุรีเท่านั้น โดยทั้งหมดตั้งอยู่ในพื้นที่ริมแม่น้ำท่าจีน

ผลการวิเคราะห์ปริมาณร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏในเมืองสุพรรณบุรีสามารถแสดงในรูปของแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงจำนวนร่องรอยหลักฐานแต่ละประเภทตามช่วงเวลา

จากแผนภูมิที่ 2 จะเห็นว่าร่องรอยหลักฐานที่เมืองสุพรรณบุรีส่วนใหญ่สามารถกำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 โดยมีจำนวนรวม 43 แห่ง คิดเป็นปริมาณร้อยละ 73 ของร่องรอยหลักฐานที่พบทั้งหมด โดยเป็นร่องรอยหลักฐานประเภทวัดมากที่สุด มีจำนวน 29 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 63 ของร่องรอยหลักฐานในช่วงเวลาเดียวกัน ส่วนหลักฐานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 พบจำนวนน้อยที่สุด มีจำนวน 5 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 8 ของร่องรอยหลักฐานที่พบทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นร่องรอยกิจกรรมการอยู่อาศัยที่พบในชั้นดินก่อนการสร้างโบราณสถาน (หลักฐานบางแห่งมีการใช้งานหลายสมัย แผนภูมินี้จึงเป็นตัวแทนถึงการปริมาณการใช้พื้นที่เมืองสุพรรณบุรีในแต่ละช่วงเวลา) เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของปริมาณหลักฐานตามช่วงเวลา เบื้องต้นอาจกล่าวได้ว่า เมือง

สุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 พบร่องรอยหลักฐานเบาบาง มีการใช้งานพื้นที่เพิ่มมากขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 และเพิ่มขึ้นอย่างสูงที่สุดในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 ก่อนจะมีการใช้งานพื้นที่ลดลงในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23 กระนั้นการใช้งานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23 ก็ยังมีความหนาแน่นมากกว่ากว่า ช่วงเวลาก่อนพุทธศตวรรษที่ 20

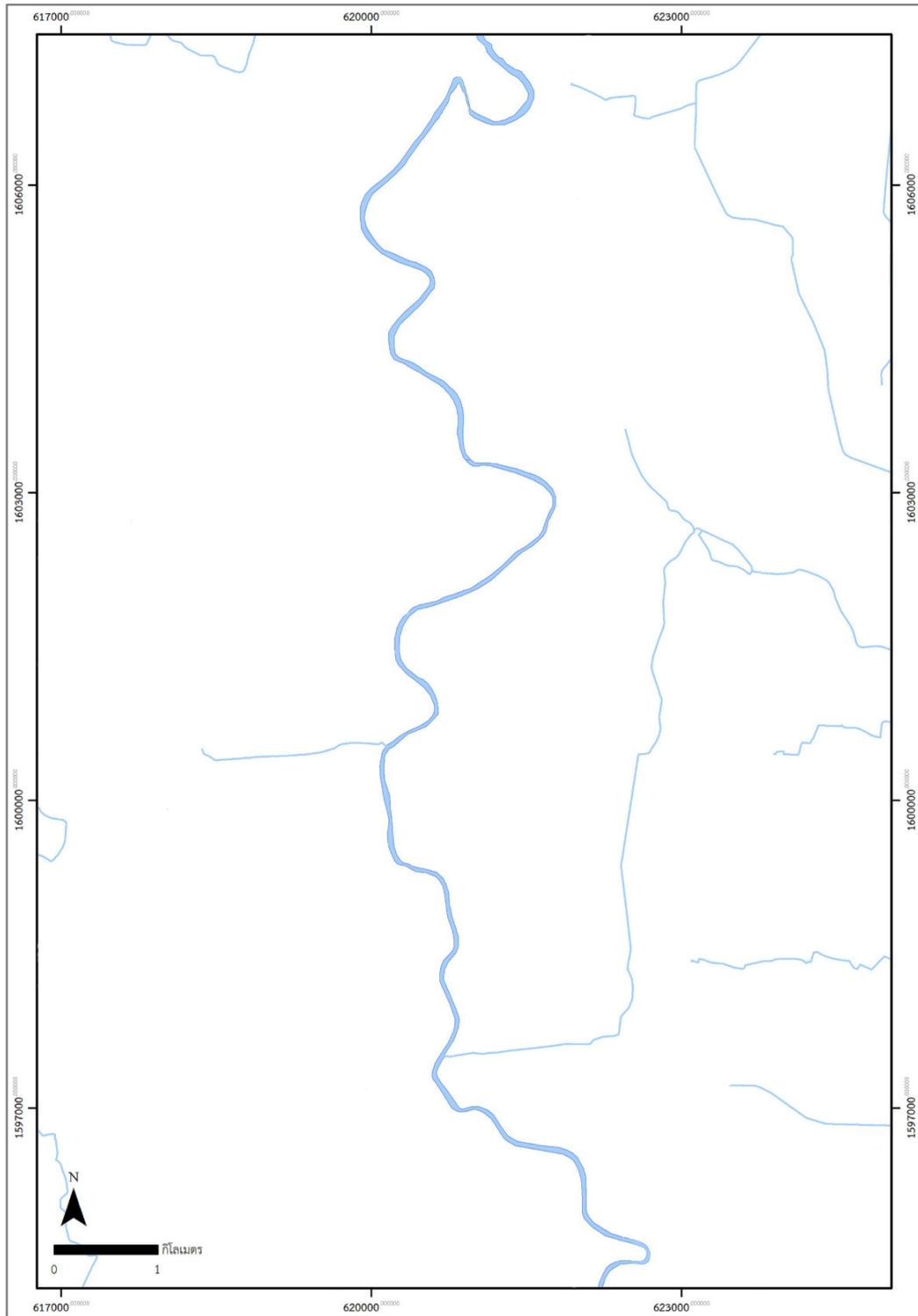

บทที่ 4 บทวิเคราะห์

ผลการสำรวจร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่พบที่เมืองสุพรรณบุรี จำนวน 59 แห่ง พบร่องรอยประเภทร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏจำนวน 5 ประเภท ได้แก่ ร่องรอยหลักฐานประเภทวัด ร่องรอยหลักฐานประเภทเทวาลัยหรือศาลเจ้า ร่องรอยหลักฐานประเภทป้อม ประตู่ และคูเมือง ร่องรอยหลักฐานประเภทแหล่งผลิต และร่องรอยหลักฐานประเภทพื้นที่อยู่อาศัย เมื่อวิเคราะห์หลักฐานทางโบราณคดีที่พบในแต่ละแหล่งสามารถกำหนดอายุสมัยของการใช้งานได้เป็น 4 ช่วงเวลา ซึ่งสามารถอธิบายพัฒนาการทางกายภาพและปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของเมืองสุพรรณบุรี ได้ดังนี้

1. พัฒนาการทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรี

การวิเคราะห์ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่ปรากฏบริเวณเมืองสุพรรณบุรี เพื่อสร้างภาพจำลองในการอธิบายพัฒนาการทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรี จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมในอดีต เพราะการตั้งถิ่นฐานเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ โดยเฉพาะเส้นทางน้ำซึ่งเป็นแหล่งอุปโภคบริโภค และคมนาคมที่สำคัญ จากแผนที่ทหารที่ปรากฏในปัจจุบันทำให้เห็นภาพว่าเส้นทางน้ำบริเวณเมืองสุพรรณบุรีในปัจจุบันมีความแตกต่างจากในอดีตมาก เนื่องมาจากการพัฒนาด้านชลประทาน ทำให้มีการขุดเส้นทางน้ำใหม่หลายสาย สืบเกิดได้จากลักษณะของทางน้ำที่ตัดเป็นเส้นตรงขนานกัน บ่งชี้ถึงการกระทำโดยมนุษย์ ต่างจากเส้นทางน้ำตามธรรมชาติที่มักจะคดเคี้ยว ทั้งนี้เส้นทางน้ำตามธรรมชาติบางเส้นทางก็เกิดจากการปรับปรุงลักษณะเส้นทางน้ำตามธรรมชาติโดยมนุษย์ ทำให้แนวเส้นทางน้ำตรงมากขึ้น แต่ยังคงสังเกตเห็นร่องรอยคดโค้งตามธรรมชาติได้บ้างในบางช่วงของเส้นทาง การศึกษาในครั้งนี้มีความพยายามที่จะจำลองสภาพเส้นทางน้ำในอดีต โดยนำเส้นทางน้ำที่ระบุได้แน่ชัดว่าเป็นคลองชลประทานออกจากแบบจำลอง และมีการเพิ่มเส้นทางน้ำเดิมลงในภาพ โดยอาศัยภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายดาวเทียม แผนที่เก่า ร่วมกับลักษณะการกระจายตัวของหลักฐาน ก่อนจะนำตำแหน่งหลักฐานในช่วงเวลาต่าง ๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์มากำหนดลงบนสภาพแวดล้อมสันนิษฐานนั้น เพื่อให้เข้าใจปัจจัยทางธรรมชาติที่มีในอดีต ซึ่งส่งผลต่อลักษณะการตั้งถิ่นฐานและการใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในอดีต ผลการวิเคราะห์สามารถจำลองสภาพพื้นที่เมืองสุพรรณบุรีในอดีต ได้ดังภาพที่ 13

ภาพที่ 214 ภาพจำลองเส้นทางน้ำบริเวณเมืองสุพรรณบุรีก่อนการใช้งานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19

อย่างไรก็ตามภาพจำลองเส้นทางน้ำบริเวณเมืองสุพรรณบุรีก่อนการใช้งานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นเพียงการสันนิษฐานทางจากข้อมูลด้านชลประทานในปัจจุบัน ร่วมกับการพิจารณาลักษณะที่ปรากฏบนภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายดาวเทียม และลักษณะการกระจายตัวของแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ศึกษา เพื่อประกอบการวิเคราะห์แปลความปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ในอดีตกับธรรมชาติและพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี หากในอนาคตมีข้อมูลอื่นเพิ่มเติมก็จะช่วยให้ภาพจำลองมีความสมจริงมากขึ้น และสามารถนำไปใช้ในการทำความเข้าใจพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี และการตั้งถิ่นฐานที่ที่ราบภาคกลางได้ดีมากยิ่งขึ้น

จากผลการวิเคราะห์ร่องรอยหลักฐานที่พบในแหล่งโบราณคดี จำนวน 59 แหล่ง ในเมืองสุพรรณบุรี สามารถแบ่งช่วงเวลาการใช้งานพื้นที่เมืองสุพรรณบุรี จากอายุสมัยของการใช้งานในแต่ละแหล่งได้ 4 ช่วงเวลา ได้แก่ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 - 21 และช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 - 23 รายละเอียดของพัฒนาการทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรีในแต่ละช่วงเวลา มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ระยะเวลาพุทธศตวรรษที่ 18

1.1.1 ร่องรอยหลักฐานในเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18

ช่วงเวลาพุทธศตวรรษที่ 18 พบร่องรอยหลักฐานในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรี จำนวน 5 แห่ง โดยเป็นร่องรอยหลักฐานประเภทแหล่งผลิต 1 แห่ง และร่องรอยหลักฐานประเภทพื้นที่อยู่อาศัย 4 แห่ง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่องรอยหลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรีที่กำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18

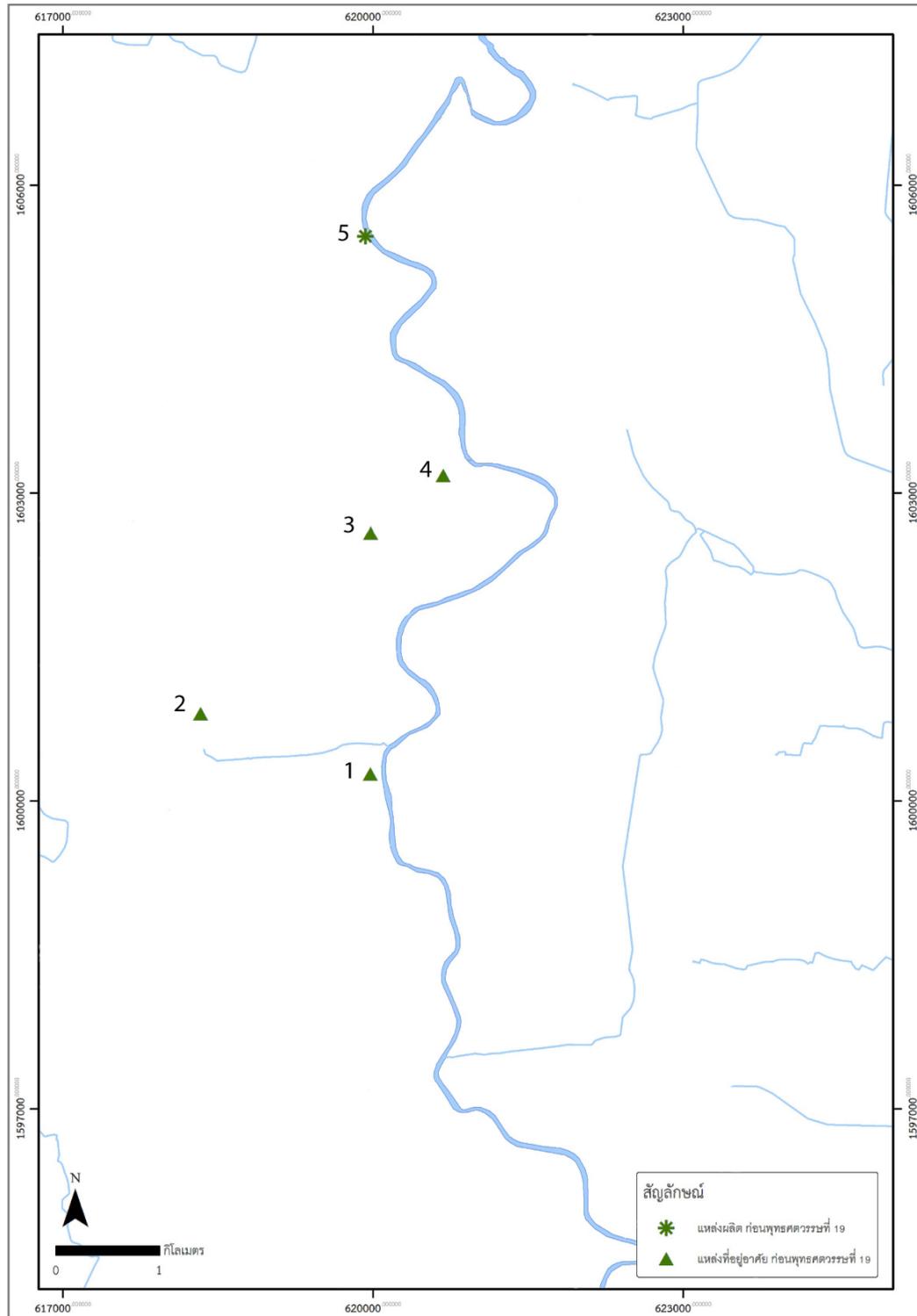
ลำดับที่	ชื่อแหล่ง	ตำบล	การใช้งานแหล่ง	การใช้งานสภาพปัจจุบัน	สิ่งสำคัญ	หมายเหตุ
1	บ้านบางปูน	พิหารแดง	แหล่งผลิต	อยู่ในที่ดินเอกชน ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งได้	เตาผลิตภาชนะดินเผา	กำหนดอายุด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์
2	วัดโหนดง	รั้วใหญ่	พื้นที่อยู่อาศัย	วัดร้างอยู่ในพื้นที่วิทยาลัยเทคนิคสุพรรณบุรี	ชั้นทับถมที่มีร่องรอยการใช้พื้นที่ก่อนการสร้างเจดีย์	
3	วัดพริก	รั้วใหญ่	พื้นที่อยู่อาศัย	วัดร้างอยู่ในพื้นที่โรงเรียนกรรมสูตรศึกษาลัย	ชั้นทับถมที่มีร่องรอยการใช้พื้นที่ก่อนการสร้างเจดีย์	

ลำดับ ที่	ชื่อแหล่ง	ตำบล	การใช้ งาน แหล่ง	การใช้งานสภาพ ปัจจุบัน	สิ่งสำคัญ	หมายเหตุ
4	กำแพง เมือง	รั้วใหญ่	พื้นที่อยู่ อาศัย	โบราณสถานในพื้นที่ สาธารณะ	ชั้นทับถมที่มี ร่องรอยการใช้พื้นที่ ก่อนการสร้าง กำแพงเมือง	
5	วัดหน่อ พุทธางกูร	พิหาร แดง	พื้นที่อยู่ อาศัย	เป็นวัดที่มีการใช้งาน ในปัจจุบัน	ชั้นทับถมที่มี ร่องรอยการใช้พื้นที่ ก่อนการสร้างศาสน สถาน	

*หมายเหตุ ลำดับที่ปรากฏในตารางที่ * ใช้ประกอบการดูแลแผนที่ที่ *

เมื่อนำค่าพิกัดตำแหน่งของร่องรอยหลักฐานแต่ละประเภทที่ปรากฏในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 มากำหนดลงในภาพจำลองเส้นทางน้ำบริเวณเมืองสุพรรณบุรี จะได้ภาพจำลองการใช้พื้นที่ของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ดังแผนที่ที่ 4

แผนที่ที่ 4 ภาพจำลองการใช้พื้นที่เมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18

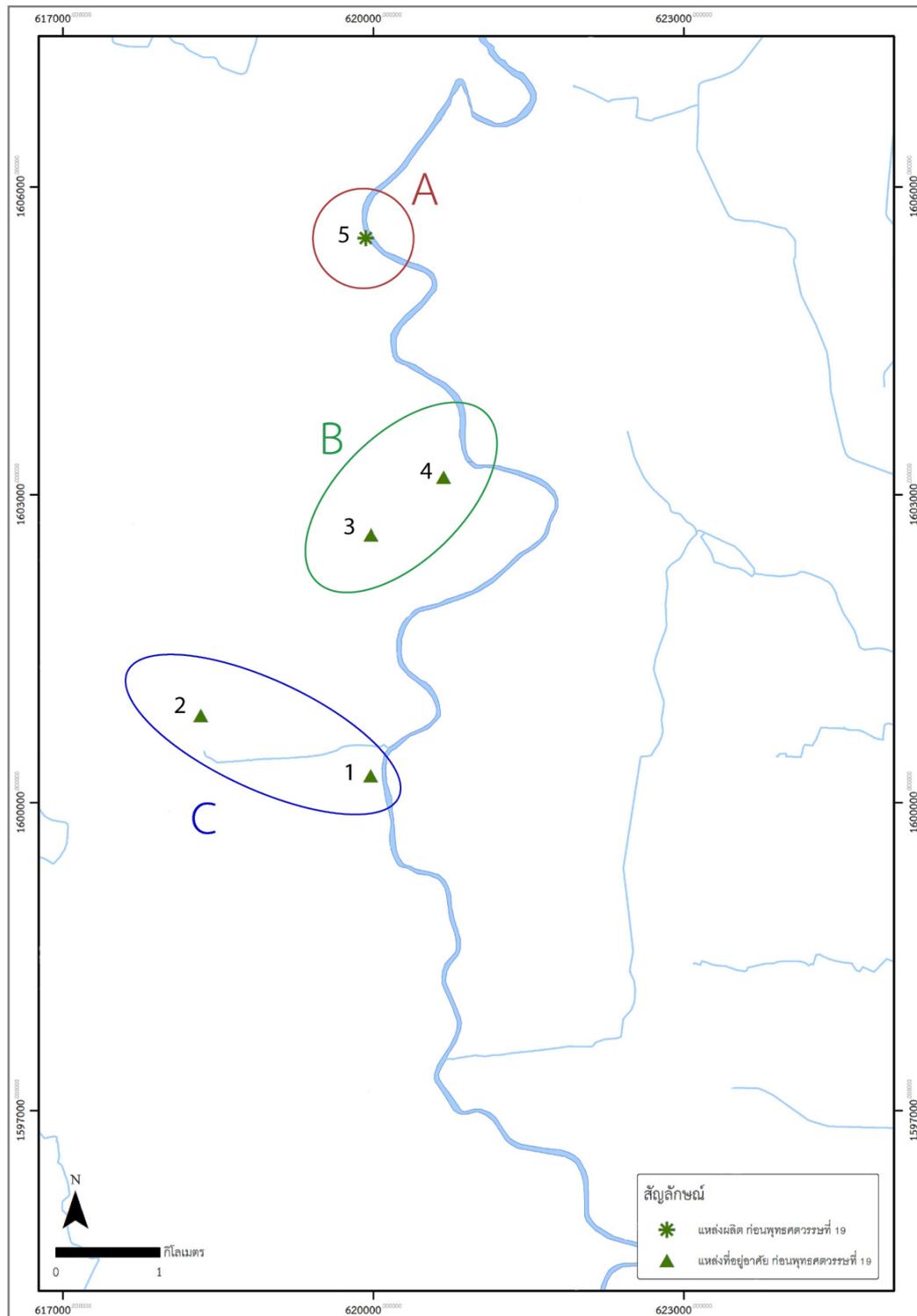
คำอธิบายแผนที่ที่ 4

1 วัดโหนดแห่ง 2 วัดพริก 3 ชั้นดินไต้กำแพงเมืองด้านทิศเหนือ 4 วัดหน่อพุทธางกูร 5 บ้านบางปูน

1.1.2 ลักษณะทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18

เมื่อพิจารณาจากแผนที่ที่ 4 จะเห็นได้ว่าช่วงเวลาพุทธศตวรรษที่ 18 พื้นที่บริเวณเมืองสุพรรณบุรีนั้นเป็นที่ราบกว้างใหญ่ ที่มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านจากเหนือลงสู่ใต้ มีเครือข่ายเส้นทางน้ำอยู่ตามธรรมชาติอยู่บ้าง ทำให้แผ่นดินตอนที่ห่างจากแม่น้ำท่าจีนมีน้ำท่วมดินสำหรับการอุปโภคบริโภค และทำเกษตรกรรม อย่างไรก็ตามหลักฐานที่พบในห้วงเวลานี้กลับมีปริมาณที่น้อยนักเมื่อเทียบกับพื้นที่ที่กว้างใหญ่ โดยส่วนใหญ่เป็นร่องรอยการอยู่อาศัยที่พบในชั้นทับถมทางโบราณคดี พบจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ วัดโหนดหนึ่ง วัดพริก วัดหน่อพุทธางกูร และบริเวณกำแพงเมืองสุพรรณบุรีด้านทิศเหนือ และร่องรอยกิจกรรมการผลิตภาชนะดินเผา จำนวน 1 แห่ง คือที่แหล่งเตาบ้านบางปูน หลักฐานทั้งหมดปรากฏเฉพาะพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีนเท่านั้น โดยอยู่ห่างจากริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนเข้าไปไม่เกินระยะ 2 กิโลเมตร จากลักษณะการกระจายตัวของหลักฐาน อาจจัดกลุ่มของพื้นที่การใช้กิจกรรมได้เป็น 3 กลุ่ม ดังแผนที่ที่ 5

แผนที่ที่ 5 แสดงกลุ่มการตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18

คำอธิบายแผนที่ที่ 5

- 1 วัดโหนดงเหยง 2 วัดพริก 3 ชั้นดินใต้กำแพงเมืองด้านทิศเหนือ 4 วัดหน่อพุทธางกูร 5 บ้านบางปูน

กิจกรรมการใช้พื้นที่ในกลุ่ม A เป็นการใช้พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตภาชนะ พบร่องรอยหลักฐาน 1 แห่ง ที่แห่งเตาบ่านบางปูน ซึ่งมีผลการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์จากตัวอย่างถ่านที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดี สอดคล้องกับชิ้นส่วนเครื่องถ้วยเงินที่พบจากการขุดค้นแหล่งเตา ซึ่งกำหนดอายุได้ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 (สายันต์ ไพเราะญัตติ, 2554: 296-298) อันแสดงให้เห็นกิจกรรมการผลิตภาชนะดินเผาในช่วงแรก ๆ ที่เมืองสุพรรณบุรี

การเลือกพื้นที่สำหรับการผลิตภาชนะดินเผาในพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำนั้น อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากเงื่อนไขด้านการผลิต และการขนส่งที่เป็นหัวใจหลักในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและการกระจายสินค้า โดยตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งผลิตภาชนะที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำนั้นมีประโยชน์ในด้านเงื่อนไขการผลิต คือ ในกระบวนการผลิตภาชนะ แหล่งผลิตจำเป็นจะต้องมีพื้นที่เตรียมดิน ซึ่งจะต้องนำในขั้นตอนการเตรียมดิน รวมถึงการชะล้างทำความสะอาดร่างกายของผู้ผลิต สถานที่ผลิต และง่ายต่อการจัดการของเสียจากการผลิต ส่วนเงื่อนไขด้านการขนส่งนั้น เนื่องมาจากเส้นทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมหลักที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในอดีต ดังปรากฏในภาพสลัก ภาพจิตรกรรม เอกสารทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นเมื่อแหล่งผลิตอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมสายหลัก จึงสามารถลดต้นทุนการขนส่งวัตถุดิบสำหรับการผลิต และส่งออกผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปได้ (ศศิธร ใจมุก, 2559: 8)

การใช้พื้นที่ในกลุ่ม B ได้แก่ พื้นที่บริเวณวัดหนองพุทธรังกูร และกำแพงเมืองด้านทิศเหนือหลักฐานที่พบในชั้นทับถมทางโบราณคดีที่สามารถนำมาช่วยกำหนดอายุได้แก่ เครื่องถ้วยเงิน สมัยราชวงศ์หยวน กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 18 - 19 (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2550ก: 79; 2562) โดยการใช้พื้นที่บริเวณวัดหนองพุทธรังกูรนั้นนับได้ว่าเป็นการตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคมทางน้ำ แต่ร่องรอยกิจกรรมที่พบบริเวณกำแพงเมืองด้านทิศเหนือนั้นอยู่ห่างออกมาจากริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนราว 1 กิโลเมตร เป็นไปได้ว่าบริเวณนี้อาจมีเส้นทางเดินบก หรือเส้นทางน้ำซึ่งปัจจุบันไม่เหลือร่องรอยแล้ว

การใช้พื้นที่ในกลุ่ม C ได้แก่ กิจกรรมการอยู่อาศัยที่พบในชั้นทับถมทางโบราณคดีที่วัดพริก และวัดโหนดงแห่ง โดยวัดโหนดงแห่งนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้แม่น้ำท่าจีนอันเป็นการตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำท่าจีนเช่นเดียวกับวัดหนองพุทธรังกูรในกลุ่ม B แต่จากร่องรอยที่ปรากฏในภาพถ่ายทางอากาศ พบว่ามีแนวเส้นทางน้ำเก่าเชื่อมโยงเส้นทางจากแม่น้ำท่าจีนไปยังพื้นที่บริเวณวัดพริก ซึ่งอยู่ตอนในห่างจากแม่น้ำท่าจีนไปทางตะวันตกราว 2 กิโลเมตร ทำให้ชุมชนบริเวณวัดพริกนั้นมีเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อกับเส้นทางสายหลัก สามารถเดินทางได้อย่างสะดวก

ทั้งนี้หลักฐานที่พบในพื้นที่กลุ่ม B และ C ส่วนใหญ่เป็นชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาพื้นเมือง ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ่านบางปูน ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยเงินไป ในชั้นทับถมก่อนการก่อสร้างโบราณสถาน (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2543, 2544, 2550, 2562) ซึ่งแสดงให้เห็น

เห็นว่าพื้นที่ฝั่งตะวันตกของเมืองสุพรรณบุรีมีการอยู่อาศัยมาตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 - พุทธศตวรรษที่ 19 และมีการใช้งานพื้นที่อย่างหนาแน่นมากขึ้นในสมัยหลัง

นอกเหนือจากร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏทั้ง 5 แห่งแล้ว อันที่จริงพื้นที่บริเวณเมืองสุพรรณบุรี ยังพบร่องรอยหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องกับช่วงเวลาพุทธศตวรรษที่ 18 ด้วย โดยเฉพาะพระพุทธรูปนาคปรกหินทราย ศิลปะบายันที่วัดปู่บัว และพระพิมพ์นาคปรกวัดลาวทอง นอกจากนี้ในพื้นที่ทางตอนเหนือของเมืองสุพรรณบุรี ในเขตตำบลพิหารแดง ก็พบหลักฐานประเภทพระพุทธรูปนาคปรกหินทราย ศิลปะบายัน ที่วัดพระลอย และวัดพิหารแดง ส่วนทางใต้ของเมืองพบที่วัดกัจจกร์ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงประวัติการพบพระพุทธรูปเหล่านี้ กลับพบว่าที่มาไม่แน่ชัด และบางแห่งสามารถระบุได้ว่าเป็นของที่เคลื่อนย้ายมาจากแหล่งอื่น เช่น วัดพระลอยที่ตามประวัติระบุว่าพระพุทธรูปนาคปรกหินทรายลอยน้ำมาจึงนำมาประดิษฐานภายในวัด และเป็นที่มาของชื่อวัด และชื่อ “หลวงพ่พระลอย” (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2555: 2) หรือพระพุทธรูปนาคปรกที่วัดปู่บัว ตามประวัติมีการระบุไว้เป็น 2 ทางว่า พบพระพุทธรูปนาคปรกจำนวน 32 องค์ จากการขุดพื้นที่บริเวณวัดและพบพระพุทธรูปเหล่านั้นฝังอยู่ใต้ดิน (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, 2539: 115) ส่วนประวัติอีกทางหนึ่งระบุว่าได้จากภายในเจดีย์องค์เก่าซึ่งทรุดพังลง (ตรงใจ หุตางกูร, 2564: 190) ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตามจะเห็นได้ว่าบริบทการพบนั้น อาจเป็นการรวบรวมพระพุทธรูปมาไว้ในภายหลัง มิได้พบในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประดิษฐานเพื่อใช้งานในพื้นที่ของวัดแต่เดิมโดยตรง ในที่นี้จึงพิจารณาไม่นำร่องรอยหลักฐานดังกล่าวมาใช้ในการตีความว่าตำแหน่งที่พบในปัจจุบันเป็นร่องรอยหลักฐานประเภทวัดที่มีอายุเก่าถึงช่วงพุทธศตวรรษที่ 18

ภาพที่ 215 ภาพถ่ายเก่า พระพุทธรูปนาคปรกวัดปู่บัว
ที่มา (อรทัย นวลทอง et al., ม.ป.ป.)

ภาพที่ 216 พระพุทธรูปนาคปรก วัดปู่บัว
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี

ภาพที่ 217 พระพุทธรูปนาคปรก วัดพระลอย

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับการใช้พื้นที่บริเวณเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 คือ หลักฐานที่ปรากฏนั้นเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการอยู่อาศัยแต่ไม่ปรากฏร่องรอยสิ่งก่อสร้างหรือหลักฐานที่เกี่ยวกับศาสนสถาน ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนเลย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพของหลักฐานจากการพัฒนาเมือง หรืออาจเนื่องมาจากปัจจัยทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

1.1.3 ปัจจัยการตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18

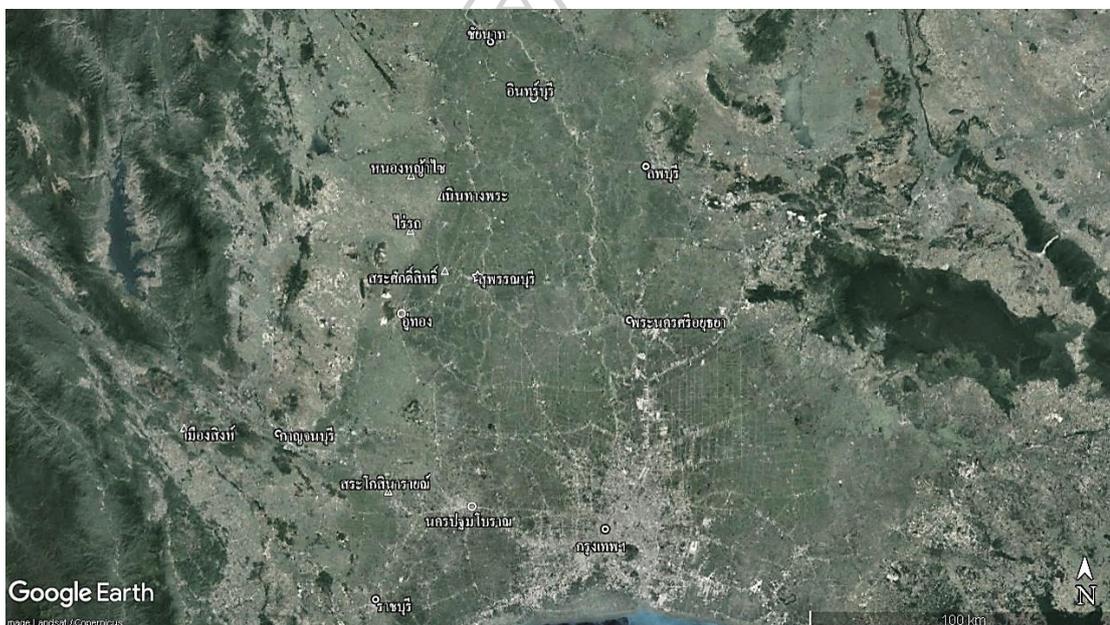
การศึกษาพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรีเป็นการอธิบายการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมของเมืองสุพรรณบุรี ผ่านการแปลความการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของเมืองในแต่ละช่วงเวลา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจปัจจัยการตั้งถิ่นฐาน หรืออีกนัยหนึ่งคือ การพยายามทำความเข้าใจการเลือกใช้พื้นที่ของคนในอดีต ซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัยทางธรรมชาติ และปัจจัยทางวัฒนธรรม

ปัจจัยทางธรรมชาติ เป็นต้นทุนสำคัญของการตั้งถิ่นฐานดังกล่าวแล้วว่าพื้นที่บริเวณเมืองสุพรรณบุรีนั้นเป็นแผ่นดินที่เกิดจากการสะสมตัวของตะกอนน้ำพา สภาพพื้นที่เหมาะแก่การทำนาปลูกข้าว (กรมพัฒนาที่ดิน กองสำรวจดินและวิจัยทรัพยากรดิน, 2558; กรมพัฒนาที่ดิน สำนักสำรวจและวิจัยทรัพยากรดิน, 2563; สถานีพัฒนาที่ดินสุพรรณบุรี, 2563ก, 2563ข) บริเวณที่ตั้งเมืองสุพรรณบุรีไม่ปรากฏทรัพยากรแร่ แต่บริเวณโดยรอบมีแร่ทรายหินปูน ดินขาว และดีบุก (กรมทรัพยากรธรณี กองเศรษฐกิจธรณีวิทยา, 2544) ทั้งยังมีโครงข่ายแหล่งน้ำ และน้ำท่วมตามฤดูกาลที่นำความอุดมสมบูรณ์มาให้ทำให้สภาพพื้นที่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม รวมถึงเป็นแหล่งทรัพยากรป่าไม้ สัตว์บก และสัตว์น้ำ ส่งผลให้พื้นที่มีความพร้อมสำหรับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์

นอกเหนือไปจากปัจจัยทางธรรมชาติแล้ว มนุษย์ยังมีวิธีคิด แบบแผนการดำรงชีพโดยอาศัยปัจจัยทางวัฒนธรรมด้วย โดยวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และเป็นแหล่งรวมของบรรทัดฐาน

ทางสังคม ค่านิยม และความเชื่อ โดยมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ที่อยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน จะมีการเรียนรู้แบบแผนของวัฒนธรรมเดียวกัน และส่งต่อแบบแผนการปฏิบัติตนไปยังคนรุ่นถัดไป (ผจงจิตต์ อธิคมน์ทะ, 2543: 6) ดังนั้นปัจจัยทางวัฒนธรรมจึงเป็นตัวกำหนดรูปแบบแนวคิด พฤติกรรมของมนุษย์

ชุมชนที่อยู่อาศัยในบริเวณเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 นี้ อาจมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับเมืองหรือชุมชนที่มีอยู่ในสมัยก่อนหน้า แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานความสืบเนื่องในพื้นที่แหล่งเดียวกัน แต่ก็ปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐานโดยรอบพื้นที่เมืองสุพรรณบุรีมาแล้วตั้งแต่สมัยทวารวดี

ภาพที่ 218 ภาพถ่ายดาวเทียม แสดงตำแหน่งชุมชนและเมืองโบราณในสมัยต่าง ๆ บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง (ที่มา Google Inc, 2019)

สัญลักษณ์ ○ = ชุมชน/เมืองสมัยทวารวดี △ = ชุมชน/เมืองสมัยวัฒนธรรมเขมร ⊙ = จังหวัดในปัจจุบัน

เมื่อพิจารณารูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่ปรากฏตั้งแต่แผนที่ที่ 5 จะเห็นว่าร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏกระจายตัวกันอย่างห่าง ๆ ซึ่งอาจสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ชนบท หรือห่างไกลตัวเมือง โดยบริเวณนี้อาจเคยเป็นพื้นที่ชายขอบของศูนย์กลางความเจริญในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 กล่าวคือ ในสมัยทวารวดี บริเวณใกล้เคียงปรากฏชุมชนโบราณที่เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี เมืองนครปฐมโบราณ จังหวัดนครปฐม เมืองอินทร์ จังหวัดสิงห์บุรี และบางส่วนของอำเภอเมืองสุพรรณบุรี และอำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี ก็ปรากฏร่องรอยของคูน้ำคันดิน ซึ่งคาดว่าเป็นชุมชนโบราณขนาดเล็กในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19

ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ 18 ปรากฏชุมชนในวัฒนธรรมเขมร ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของพื้นที่เมืองสุพรรณบุรี มีขอบเขตการกระจายตัวในหลายพื้นที่ เช่น บริเวณอำเภอนองหญ้าไซ บริเวณบ้านไร่รถ และบ้านหนองแจง อำเภอดอนเจดีย์ ที่สำคัญคือที่บริเวณเนินทางพระอำเภอสามชูก ซึ่งพบประติมากรรมพระอวโลกิเตศวร และประติมากรรมเนื่องในพุทธศาสนาหายาน คล้ายกับที่พบในกลุ่มวัฒนธรรมเขมรอื่น ๆ ในภาคกลาง และเป็นพื้นที่ที่สันนิษฐานว่าตรงกับเมืองสุวรรณปุระในจารึกปราสาทพระขรรค์ พื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับอำเภอมืองสุพรรณบุรีในปัจจุบันที่เรียกว่า บ้านท่าเสด็จ ยังปรากฏร่องรอยสระน้ำโบราณ ซึ่งผลการขุดค้นของสำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี ระบุว่าพบร่องรอยการก่สระด้วยศิลาแลง และเป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองสุพรรณบุรีเกี่ยวข้องกับการถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยามาตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา

ชุมชนเหล่านี้อาจได้รับแรงกดดันบางประการ เช่น แรงกดดันจากการขยายขนาดประชากรของชุมชนเดิม จึงมีการขยายพื้นที่ทำกินหรือย้ายถิ่นฐานออกมาบุกเบิกตั้งถิ่นฐานใหม่ในพื้นที่ที่ห่างไกลออกไป เพื่อรอรอบการทำกิน และการขยายชุมชนในอนาคต (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2536: 156-157)

อย่างไรก็ตามร่องรอยหลักฐานการอยู่อาศัยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ที่พบที่เมืองสุพรรณบุรีขณะนี้ เป็นเพียงหลักฐานที่พบจากแหล่งโบราณคดีที่มีการขุดค้นอย่างเป็นระบบ จำนวน 4 ใน 20 แห่ง เท่านั้น ดังนั้นในอนาคตหากมีการศึกษาเพิ่มเติมก็อาจพบข้อมูลใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น และทำให้การแปลความมีความใกล้เคียงความเป็นจริงมากขึ้นต่อไป

ควรกล่าวด้วยว่า เนื่องจากร่องรอยหลักฐานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ในพื้นที่ด้านตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนส่วนใหญ่เป็นหลักฐานที่เคลื่อนย้ายได้ง่าย และมีมีบริบทร่องรอยศาสนสถาน หรือชั้นทับถมทางโบราณคดีสนับสนุนแหล่งที่ตั้งดั้งเดิมของหลักฐานเหล่านั้น ทำให้ไม่สามารถระบุได้ว่ามีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนในช่วงเวลานี้ นอกจากนั้นในประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศบริเวณเมืองสุพรรณบุรี ซึ่งมีผู้เสนอว่ามีร่องรอยคูน้ำด้านตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนในช่วงก่อนการตั้งเมืองสุพรรณบุรีที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน และอาจเกี่ยวเนื่องกับเมืองสุวรรณปุระ ที่ปรากฏนามในจารึกปราสาทพระขรรค์ ประเทศกัมพูชา จากการแปลความทางโบราณคดีในขณะนี้ ยังไม่มีข้อสนับสนุนใดที่บ่งชี้ว่า พื้นที่ด้านตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนมีการใช้งานในลักษณะของเมืองโบราณ หรือพื้นที่บริเวณเมืองสุพรรณบุรีทั้งสองฝั่งแม่น้ำเคยเป็นเมืองโบราณในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 โดยจากหลักฐานสามารถบ่งชี้ได้เพียงมีร่องรอยการอยู่อาศัยในพื้นที่บริเวณเมืองสุพรรณบุรีมาบ้างแล้ว ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 และเริ่มมีการผลิตภาชนะในพื้นที่ตำบลพิหารแดง ที่บ้านบางปูนแล้ว แต่ยังไม่มีการขยายกำลังการผลิตมากเท่าในสมัยหลัง

1.2 ระยะเวลาที่ 2 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19

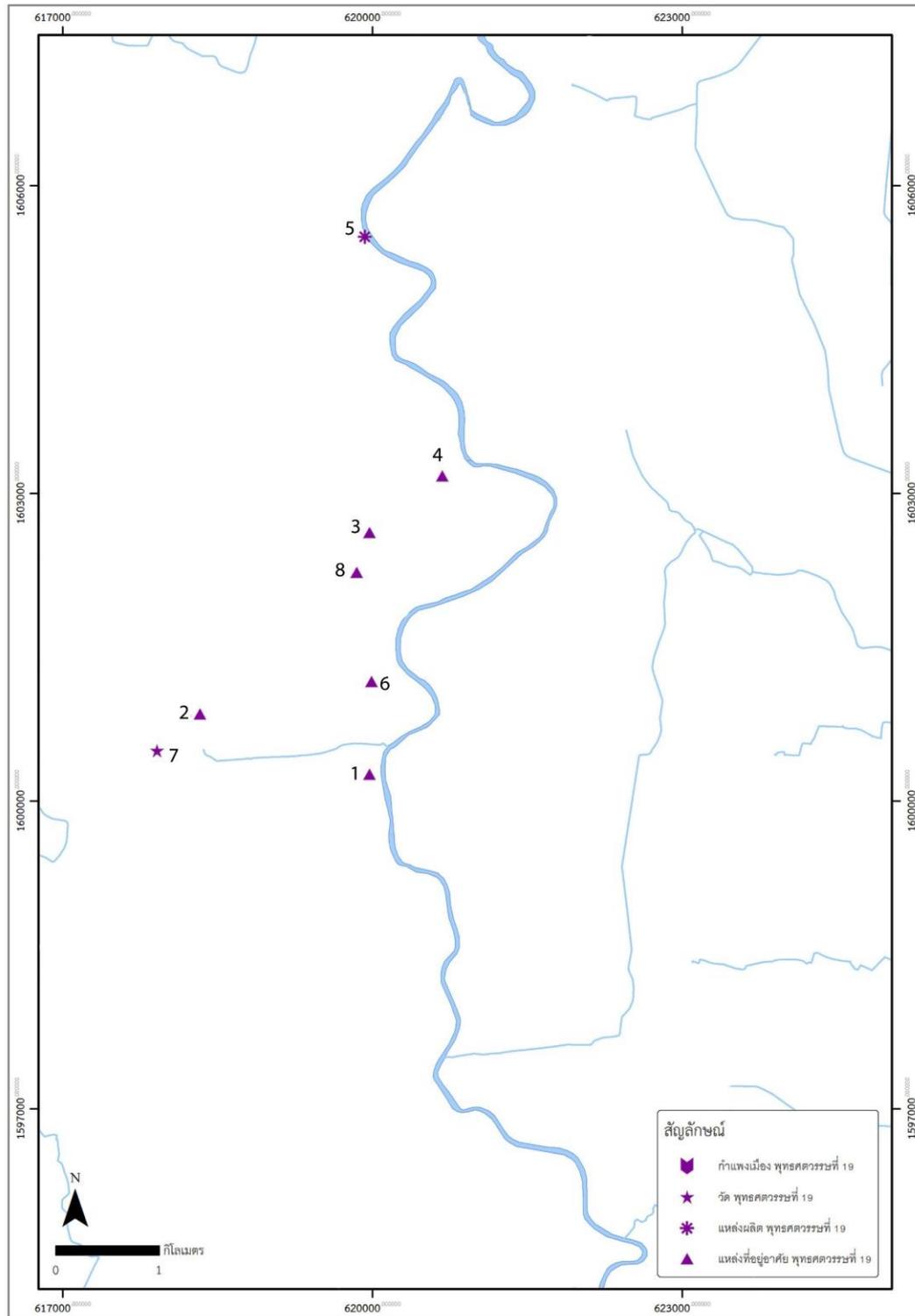
1.2.1 ร่องรอยหลักฐานในเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19

ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 พบจำนวน 8 แห่ง โดยแหล่งผลิต และแหล่งที่อยู่อาศัยที่เคยใช้งานในสมัยก่อนหน้าทั้ง 5 แห่ง ยังปรากฏการใช้งานต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังพบร่องรอยการใช้งานเกี่ยวกับกิจกรรมการอยู่อาศัยเพิ่มอีก 2 แห่ง ในชั้นดินก่อนการสร้างโบราณสถานที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ และวัดเฉลิมไฉไล รวมทั้งร่องรอยประเภทศาสนสถานที่วัดป่าเลไลยก์ ดังข้อมูลในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่องรอยหลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรี
ที่กำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19

ลำดับ ที่	ชื่อแหล่ง	ตำบล	การใช้งาน แหล่ง	สิ่งสำคัญ	หมายเหตุ
1	บ้านบางปูน	พิหาร แดง	แหล่งผลิต	เตาผลิตภาชนะดินเผา	กำหนดอายุด้วยวิธีการ ทางวิทยาศาสตร์
2	วัดหน่อ พุทธางกูร	พิหาร แดง	พื้นที่อยู่ อาศัย	ชั้นทับถมที่มีร่องรอยการใช้พื้นที่ ก่อนการสร้างศาสนสถาน	
3	วัดโหนดง	รั้วใหญ่	พื้นที่อยู่ อาศัย	ชั้นทับถมที่มีร่องรอยการใช้พื้นที่ ก่อนการสร้างเจดีย์	
4	วัดพริก	รั้วใหญ่	พื้นที่อยู่ อาศัย	ชั้นทับถมที่มีร่องรอยการใช้พื้นที่ ก่อนการสร้างเจดีย์	
5	กำแพงเมือง	รั้วใหญ่	พื้นที่อยู่ อาศัย	ชั้นทับถมที่มีร่องรอยการใช้พื้นที่ ก่อนการสร้างกำแพงเมือง	
6	วัดพระศรีรัตน มหาธาตุ	รั้วใหญ่	พื้นที่อยู่ อาศัย	ชั้นทับถมที่มีร่องรอยการใช้พื้นที่ ก่อนการสร้างศาสนสถาน	
7	วัดเฉลิมไฉไล	รั้วใหญ่	พื้นที่อยู่ อาศัย	ชั้นทับถมที่มีร่องรอยการใช้พื้นที่ ก่อนการสร้างเจดีย์	
8	วัดป่าเลไลยก์	รั้วใหญ่	วัด	เป็นวัดที่มีการใช้งานในปัจจุบัน	

เมื่อนำตำแหน่งของร่องรอยหลักฐานทั้ง 8 แห่ง มากำหนดพิกัดลงในภาพจำลองเส้นทางน้ำ
บริเวณเมืองสุพรรณบุรี จะได้ภาพจำลองการใช้พื้นที่ของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ดัง
แผนที่ที่ 6

แผนที่ที่ 6 ภาพจำลองการใช้พื้นที่เมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19

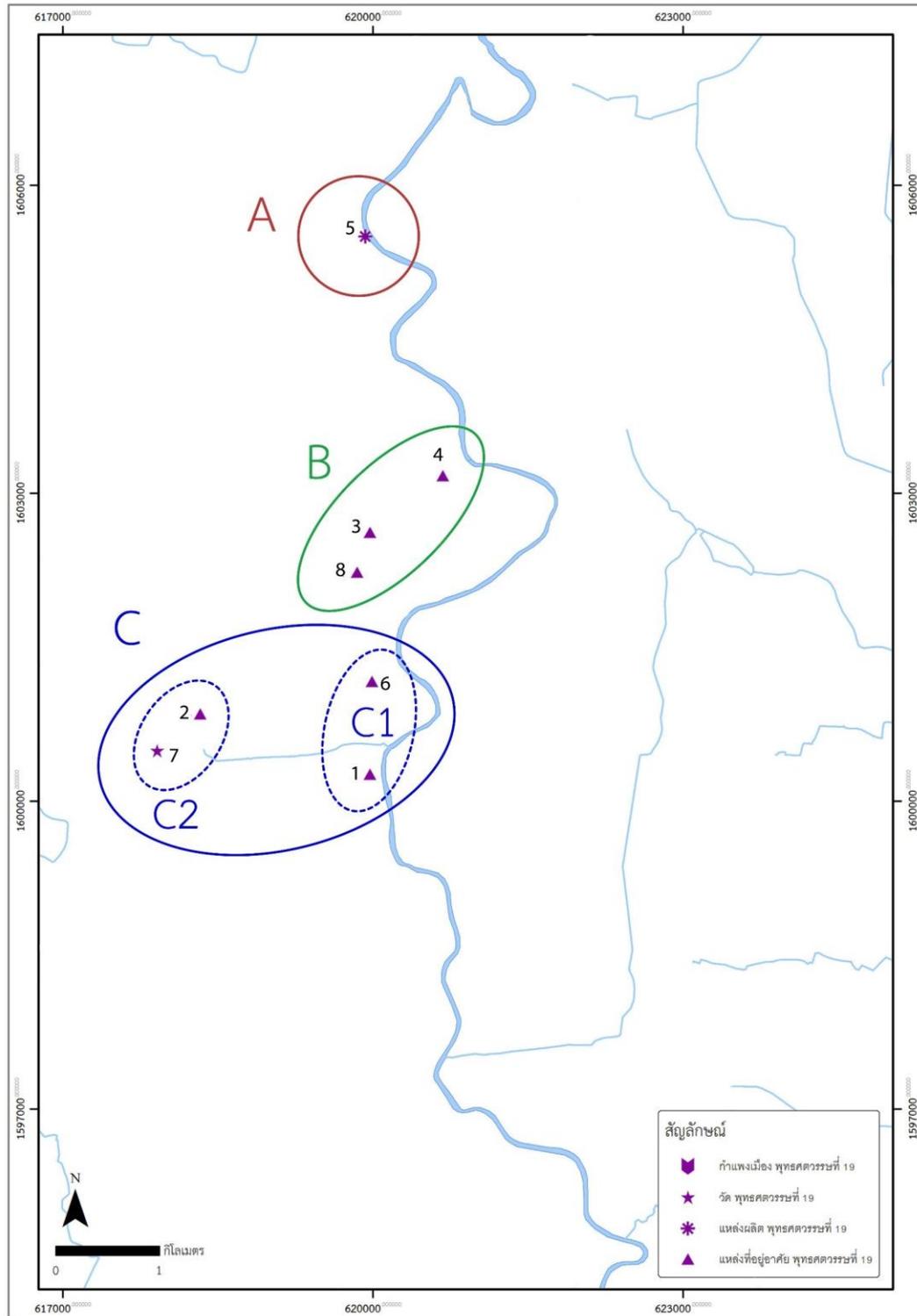
คำอธิบายแผนที่ที่ 6

1 วัดโหนดงเหน่ง	2 วัดพริก	3 ชั้นดินใต้กำแพงเมืองด้านทิศเหนือ	4 วัดหนองพุทธาราม	5 บ้านบางปูน
6 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	7 วัดป่าเลไลยก์	8 วัดเถลไถล		

1.2.2 ลักษณะทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ในช่วงเวลานี้สันนิษฐานว่าเส้นทางน้ำไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากช่วงเวลาก่อนหน้า เมื่อพิจารณาจากร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏจะพบความสืบเนื่องของการใช้พื้นที่อยู่ในทุกกลุ่มการตั้งถิ่นฐาน และมีข้อสังเกตด้วยว่าพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ที่จะพัฒนาเป็นเมืองสุพรรณบุรีต่อไปนั้นปรากฏชุมชนและร่องรอยการอยู่อาศัยใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นกว่าสมัยก่อนหน้า โดยปรากฏร่องรอยศาสนสถานประเภทวัดที่วัดป่าเลไลยก์ ในขณะที่พื้นที่อื่นยังไม่ปรากฏศูนย์กลางของชุมชนอย่างชัดเจน แต่พบร่องรอยการใช้พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการอยู่อาศัยจากชั้นทับถมทางโบราณคดีเท่านั้น โดยลักษณะการกระจายตัวของแหล่งโบราณคดีสามารถจัดกลุ่มได้ตั้งแผนที่ที่ 7

เมื่อเปรียบเทียบภาพจำลองการตั้งถิ่นฐานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 และช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 จะเห็นว่า การตั้งถิ่นฐานในกลุ่ม A ยังคงมีการใช้งานพื้นที่สืบเนื่องแต่ยังไม่ปรากฏหลักฐานการขยายตัวของชุมชนการผลิตที่บ้านบางปูนแห่งนี้

สำหรับการตั้งถิ่นฐานในกลุ่ม B พบว่าบริเวณแพ่งเมืองสุพรรณบุรีด้านทิศเหนือ และวัดหน่อพุทธางกูร ยังคงพบร่องรอยการอยู่อาศัยในชั้นดินอย่างต่อเนื่อง และพบร่องรอยของการอยู่อาศัยเพิ่มขึ้นอีก 1 แห่ง ที่วัดเถลไถล โดยพบร่องรอยในชั้นทับถมทางโบราณคดี แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของชุมชนในบริเวณนี้

ควรกล่าวด้วยว่าในช่วงเวลานี้พื้นที่กลุ่ม B ยังปรากฏร่องรอยหลุมเสาหลายหลุมในชั้นดินตามแนวกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ได้ขึ้นการก่อสร้างกำแพงอิฐ ซึ่งมีผลการกำหนดอายุด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์จากตัวอย่างถ่านไม้ที่พบจากการขุดค้น กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 19 (สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, 2563) โดยสันนิษฐานว่าร่องรอยหลุมเสาที่พบกระจายหลายแห่งตามแนวกำแพงนั้น แต่เนื่องจากพื้นที่ตามแนวกำแพงเมืองมีการรบกวนพื้นที่มาก ประกอบกับช่วงการขุดค้นมีฝนตกหลายครั้ง ทำให้พบร่องรอยหลุมเสาเพียงบางช่วงของพื้นที่ขุดค้น จึงยังไม่มีข้อมูลแน่ชัดว่าร่องรอยเหล่านี้เป็นแนวกำแพงระเนียดไม้ หรือเป็นเสาเข็มของฐานรากกำแพงของสมัยถัดไป มีขอบเขตขนาดเท่าใด มีขนาดเท่ากับแนวกำแพงอิฐที่เหลือร่องรอยอยู่ในปัจจุบันหรือไม่ ซึ่งคงจะช่วยตอบคำถามพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรีได้มากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 219 ชั้นดินทับถมที่ปรากฏบนผนังหลุมขุดค้นด้านทิศตะวันออก และร่องรอยคล้ายหลุมเสา

(สิริยุพน ทับเป็นไทย, 2562: 16)

ภาพที่ 220 ชั้นดินทับถมที่ปรากฏบนผนังหลุมขุดค้นด้านทิศตะวันตก และร่องรอยคล้ายหลุมเสา
(สิริยุพน ทับเป็นไทย, 2562: 17)

ส่วนพื้นที่ในกลุ่ม C พบร่องรอยการตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้นอีก 2 แห่ง คือ บริเวณวัดพระศรีรัตน-
มหาธาตุ ซึ่งพบร่องรอยการอยู่อาศัย และพบร่องรอยศาสนสถานระยะแรกในพื้นที่นี้ที่วัดป่าเลไลยก์
จากเดิมที่พบร่องรอยการอยู่อาศัยที่วัดโพนงเหนือ และวัดพริก แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของชุมชน
ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการปรากฏร่องรอยศาสนสถานที่วัดป่าเลไลยก์ เนื่องจากศาสนสถาน
หรือ วัด เป็นแหล่งศูนย์กลางของชุมชน จากข้อมูลการศึกษาการตั้งถิ่นฐานแต่เดิมในประเทศไทย
นอกเหนือจากจะนิยมตั้งถิ่นฐานตามเส้นทางคมนาคม โดยเฉพาะเส้นทางน้ำแล้ว ยังนิยมตั้งบ้าน
โดยรอบวัดอีกด้วย (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2536: 171)

วัดป่าเลไลยก์นี้ ตามพงศาวดารเหนือกล่าวว่าสร้างขึ้นในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 18
(พงศาวดารเหนือ, 2474: 60) สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาธรรมการุณาเลทรงสันนิษฐานว่าวัดป่าเลไลยก์สร้าง
มาอย่างน้อยตั้งแต่สมัยทวารวดี โดยทรงพิจารณาจากพุทธลักษณะของพระประธานที่คล้ายกับ
พระพุทธรูปสมัยทวารวดีที่พระปฐมเจดีย์ การนั่งห้อยพระบาทที่นิยมในสมัยทวารวดี (สำนัก
โบราณคดี, 2550: 260-261) อย่างไรก็ตามจากการสำรวจภาคสนามและการตรวจสอบรายงานการ
ดำเนินงานทางโบราณคดีที่ผ่านมายังไม่พบร่องรอยหลักฐานที่เก่าถึงสมัยทวารวดี

เป็นที่น่าสังเกตว่าร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 นี้ ยังคงปรากฏเฉพาะ
ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีนเท่านั้น แม้ว่าหลักฐานโบราณวัตถุที่กำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่
18 ถึงช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 จะพบในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนอยู่บ้าง แต่ดังที่กล่าวไปแล้ว
ว่าทั้งหมดเป็นวัตถุเนื่องในศาสนาที่เคลื่อนย้ายได้ ทั้งยังไม่ปรากฏร่องรอยศาสนสถานหรือสิ่งก่อสร้าง
ที่มีบริบทสัมพันธ์กับหลักฐานเหล่านั้น และไม่ปรากฏหลักฐานพิสูจน์รับรองได้ว่าหลักฐานเหล่านี้เป็น
ของดั้งเดิมในพื้นที่ ประกอบกับเมื่อพิจารณาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์หรือรูปแบบพฤติกรรมของ

มนุษย์ในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ที่ปรากฏในเอกสารทางประวัติศาสตร์จะพบว่ามีความนิยมในการจัดเก็บศาสนวัตถุจากหัวเมืองต่าง ๆ โดยเคลื่อนย้ายนำมาเก็บรวบรวมไว้ในวัดของพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานในขณะนั้น ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่าศาสนวัตถุที่พบในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรีที่มีลักษณะทางศิลปะเก่าแก่กว่าพุทธศตวรรษที่ 19 อาจถูกเคลื่อนย้ายมาในภายหลังทั้งโดยคนในอดีต และคนในสมัยปัจจุบัน การศึกษาในครั้งนี้จึงมีได้นำมาพิจารณาในฐานะหลักฐานที่แสดงถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณในเมืองสุพรรณบุรี

1.2.3 ปัจจัยการตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19

ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ถือได้ว่าเป็นช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากกลุ่มรัฐโบราณซึ่งเคยมีอิทธิพลในภูมิภาคนี้ เช่น พุกาม เขมรโบราณ จามปา และศรีวิชัย ได้เสื่อมอิทธิพลลง ซึ่งอาจเป็นผลมาจากมาจากการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการขยายตัวของชุมชนใหม่ ๆ รวมถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง กล่าวคือ การขยายตัวของเศรษฐกิจตามเส้นทางการค้า ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทำให้ปรากฏนามเมืองใหม่ ๆ ในดินแดนประเทศไทยหลายแห่ง ซึ่งคงมีพื้นฐานมาจากชุมชนและเมืองในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ ในกรณีของเมืองสุพรรณบุรี ปรากฏหลักฐานการกล่าวถึงเมืองสุพรรณภูมิในจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 หรือจารึกพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเป็นเมืองใหม่ที่เติบโตขึ้นแทนที่เมืองสุวรรณปุระที่เนินทางพระ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากเมืองอู่ทองและเมืองขนาดเล็กอื่น ๆ บริเวณใกล้เคียงในสมัยทวารวดี ควรสังเกตด้วยว่าการเคลื่อนย้ายศูนย์กลางของเมืองจากบริเวณเนินทางพระ อำเภอสามชุก ซึ่งเป็นพื้นที่ดอนและไม่ได้ตั้งอยู่ริมแม่น้ำสายหลักอย่างแม่น้ำท่าจีน มายังสุพรรณภูมิซึ่งอยู่ทางใต้ของอำเภอสามชุกลงตามแม่น้ำท่าจีนราว 60 กิโลเมตร และปรับผังเมืองใหม่มาตั้งอยู่ใกล้กับแม่น้ำท่าจีน อาจสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงความนิยมเส้นทางการเดินทางหลักในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 18 ซึ่งคงสัมพันธ์กับที่ตั้งเมืองศูนย์กลางใหญ่อย่างลพบุรี และพระนครศรีอยุธยา

มีความเป็นไปได้ว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 เส้นทางการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป จะมีการเปลี่ยนแปลงจากการขยายดินแดนและอำนาจของชนเผ่ามองโกล เนื่องจากก่อนหน้านี้ในสมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ. 1161-1450) เส้นทางการค้าระหว่างจีนและตะวันออกเฉียงใต้หรือเส้นทางสายไหมทางบกจะปรากฏการใช้งานมาแล้ว ดังปรากฏร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีตามแนวเส้นทาง รวมถึงบันทึกการเดินทางสุดดินแดนตะวันตกของพระถังซำจั๋งก็เป็นเครื่องยืนยันการใช้งานของเส้นทางนี้ได้ อย่างไรก็ตามเส้นทางนี้ยังคงเป็นเส้นทางที่กั้นดาร์ เต็มไปด้วยอันตรายจากการเดินทางผ่านเขตเทือกเขา ทะเลทราย และความเสี่ยงในการถูกดักปล้นตามเส้นทาง แม้ว่าราชวงศ์ถังจะสามารถขยายอิทธิพลได้จนจรดดินแดนของเปอร์เซียทำให้ช่วยลดอันตรายในการเดินทางได้บ้าง (Hart-David, 2015: 160) อย่างไรก็ตามเมื่อถึงปลายสมัยราชวงศ์ซ่ง ชนเผ่ามองโกลโดยเจงกิสข่านได้

ขยายดินแดนและอำนาจจนกว้างขวางขึ้น จนกระทั่งถึงสมัยการปกครองของกษัตริย์ราชวงศ์ ซ่ง สถาปนาราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1814-1911) ดินแดนภายใต้อิทธิพลของเผ่ามองโกลก็ขยายไปไกล ตั้งแต่ดินแดนแม่น้ำฮวงโหจรดทะเลดำ เป็นระยะทางกว่า 6,400 กิโลเมตร ส่งผลให้เส้นทางสายไหมทางบกซึ่งอยู่ในเขตคุ้มครองของราชวงศ์หยวนได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น เป็นการเปิดเส้นทางเดินทางระหว่างจีนและตะวันตกกลางได้โดยตรงที่รุ่งเรืองและปลอดภัยยิ่งกว่าสมัยก่อนหน้า (Hart-David, 2015: 184)

การเดินทางด้วยเส้นทางสายไหมทางบกที่สะดวกขึ้นนี้คงจะส่งผลกระทบต่อการค้าในเส้นทางสายไหมทางทะเลอย่างแน่นอน เส้นทางลำเลียงสินค้าและวัฒนธรรมจากแดนไกลคงเดินทางผ่านเส้นทางสายไหมทางบกมากขึ้น จึงส่งผลให้เกิดการขยายตัวของชุมชนจากบริเวณเส้นทางการค้านี้ ออกไปรอบ ๆ รวมถึงตามเส้นทางที่เข้าถึงดินแดนตอนในของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปด้วย ในขณะที่ชุมชนตามเส้นทางการค้าทางทะเลก็ถูกลดทอนบทบาทลง แม้จะยังไม่เสื่อมสลายไปเสียทีเดียว เห็นได้จากการที่เมืองบนภาคพื้นทวีปช่วงเวลานี้ เช่น ล้านช้าง ล้านนา ออยุธยา และตองอู จะสามารถขยายอำนาจ ได้มั่นคงมากยิ่งขึ้นในศตวรรษถัดมา และค่อย ๆ ขยายอิทธิพลไปยังดินแดนเมืองท่าที่รุ่งเรืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา เช่น เมาะตะมะ มะละกา นครศรีธรรมราช ไซยา ได้ในที่สุด

การตั้งถิ่นฐานของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 คงมีความสัมพันธ์กับเมืองอื่น ๆ ในที่ราบลุ่มภาคกลาง ที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนที่มีมาแต่เดิม และพยายามตั้งตัวให้มั่นคง เมืองที่ใหญ่กว่า แข็งแกร่งกว่าจะผนวกเอาเมืองที่เล็กกว่า อ่อนแอกว่าเข้าเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนในปกครอง ทั้งนี้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่อาจช่วยยืนยันสถานะความเป็นบ้านเมืองของสุพรรณบุรีได้ ในทางหนึ่งก็คือ จารึกสุโขทัยหลักที่ 1 “...เบื้องหัวนอน รอดคนตี พระบาง แพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ผิงทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว...” (อัญชญา จิตสุทธิญาณ และศานติ ภักดีคำ, 2552: 58-60) เมืองที่ถูกกล่าวถึงนี้ทั้งหมดจะที่ตั้งอยู่ด้านตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และมีความยาวเรียงกันจากเหนือลงใต้ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มเมืองตามริมแม่น้ำสายต่าง ๆ ที่สามารถเชื่อมถึงกันได้ด้วยเส้นทางน้ำระหว่างที่ราบภาคกลางตอนบนและตอนล่าง นำสังเกตด้วยว่ากลุ่มเมืองตามเส้นทางจากสุพรรณภูมิขึ้นไปจนถึงสุโขทัยและอาจจะถึงเชียงใหม่รวมทั้งลงใต้มาจนถึงเมืองนครศรีธรรมราชนั้น ปรากฏตำนานของกษัตริย์ร่วมกันพระองค์หนึ่ง คือ เรื่องท้าวอุทอง แม้ว่าขณะนี้จะยังไม่สามารถพิสูจน์ได้แน่ชัดในเกี่ยวกับเนื้อเรื่องในตำนานกลุ่มนี้ แต่อย่างน้อยที่สุดการเรื่องเล่ารามูชปาฐะที่มีความสอดคล้องไปในทางเดียวกันของตำนานก็แสดงให้เห็นถึงความเป็นกลุ่มคนที่มีความเกี่ยวโยงกันในทางใดทางหนึ่งในวัฒนธรรมเดียวกัน หรืออาจเป็นเพียงความทรงจำร่วมของกลุ่มคนที่มีรากวัฒนธรรมร่วมกัน ทั้งนี้ควรกล่าวด้วยว่าจุดเชื่อมโยงระหว่างข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และตำนานพระเจ้าอุทอง นอกเหนือจากตัวเอกอย่างพระเจ้าอุทองแล้ว ก็ยังมีชื่อของผู้ครองเมืองสุพรรณภูมิที่ปรากฏคู่กับพระเจ้าอุทองเสมอในนามต่างกัน เช่น วัตติเดช

อำมาตย์ในชินกาลมาลีปกรณ์ (แสง มนวิฑูร, 2518: 110-111) เจ้าเดชในสิงคณิทาน (พระโพธิรังสี, 2554: 52-53) ขุนหลวงพะงั่วในจดหมายเหตุวันวลิต เยเรเมียส ฟาน ฟลิต (2560) ซึ่งตามเนื้อเรื่องแล้วมีความน่าเชื่อถือว่าตรงกับพระบรมราชาธิราชในเอกสารพระราชพงศาวดารฉบับต่าง ๆ (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด, 2553: 38)

ความสัมพันธ์ของสุพรรณภูมิกับเมืองอื่น ๆ ยังปรากฏผ่านรอยหลักฐานเกี่ยวกับการผลิตภาชนะซึ่งพบต่อเนื่องที่บ้านบางปูน จากรูปแบบภาชนะอาจกล่าวได้ว่ามีความสัมพันธ์กับรูปแบบภาชนะที่พบในภาคเหนือ โดยเฉพาะกลุ่มภาชนะทรงไห เนื้อหนา ตกแต่งด้วยลายคลื่นระหว่างเส้นขนาน และลายกดประทับหรือปั้นแปะรูปเสมารอบไหล่ภาชนะ เช่น แหล่งเตาในเมืองศรีสัชชนาลัย แหล่งเตาแก้มะเฟือง ในกลุ่มเตาเมืองพะเยาที่เวียงบัว และกลุ่มเตาในเมืองน่าน ส่วนใหญ่กำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-20 (รักชนก โตสุพันธ์ และสถาพร เทียงธรรม, 2539: 68; สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2554: 42, 78, 113-117, 134-135, 178-180) ซึ่งอาจสะท้อนนัยยะบางประการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเมืองสุพรรณภูมิและหัวเมืองเหนือต่าง ๆ สอดคล้องกับพื้นที่ที่ปรากฏตำนานที่เกี่ยวกับพระเจ้าอู่ทอง

ภาพที่ 221 ตัวอย่างลายกดประทับคล้ายลายเฟืองอุษะบนภาชนะจากแหล่งเตาบ้านบางปูน (สิริยุพิน ทับเป็นไทย, 2564: 23)

ภาพที่ 222 ลายตกแต่งบนภาชนะแหล่งเตาบุรีรัมย์ (ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขานุการกรม, 2532: 37)

ภาพที่ 223 ลายเข็มขัดของเทวรูป ที่ศาลตามาแดง กำหนดอายุต้นพุทธศตวรรษที่ 18

ภาพที่ 224 ลายกรองคอ ของพระโพธิสัตว์
ศิลปะอยุธยา พุทธศักราช 2001

ภาพที่ 225 ลายเข็มขัดของประติมากรรมพระอุมา
เมืองเก่าสุโขทัย กำหนดอายุต้นพุทธศตวรรษที่ 20

ภาพที่ 226 ลายกดประทับลายดอกไม้หรือลายพระอาทิตย์
บนภาชนะจากแหล่งเตาบ้านบางปูน
(ที่มา: สิริยุพน ทับเป็นไทย, 2564: 24)

ภาพที่ 227 กุณจีพบบในแหล่งโบราณคดีหอก (ซ้าย-
กลาง) และที่พบในประเทศกัมพูชา (ขวา)
กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 10-11
(ที่มา: สฤชดีพงศ์ ขุนทรง, 2553: 90)

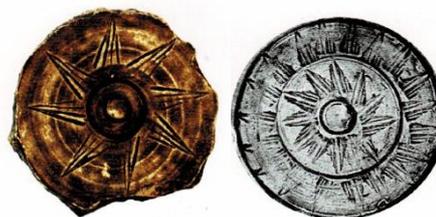
ภาพที่ 228 ลายกดประทับจากแหล่งเตาเมืองพะเยา
(ที่มา: สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2554: 178)

ภาพที่ 229 ลายกดประทับจากแหล่งเตาเมืองน่าน
(ที่มา: สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2554: 378)

ภาพที่ 230 ลายกดประทับลายดอกไม้หรือลายพระอาทิตย์
บนภาชนะจากแหล่งเตาบ้านบางปูน
(ที่มา: สิริยุพน ทับเป็นไทย, 2564: 25)

ภาพที่ 231 ลายบนภาชนะจากแหล่งเตาเมืองพะเยา
(ที่มา: สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2554: 159)

แม้ว่าหลักฐานที่ปรากฏในปัจจุบันจะไม่สามารถระบุสภาพความเป็นเมืองที่ชัดเจนของสุพรรณภูมิได้ในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีนบริเวณที่ตั้งเมืองสุพรรณบุรี แต่จากหลักฐานแวดล้อมทั้งหมดก็นำเชื่อได้ว่าเมืองสุพรรณภูมิจะพัฒนาขึ้นในพื้นที่นี้จริงตามปรากฏร่องรอยการตั้งถิ่นฐานในชั้นทับถมทางโบราณคดี ส่วนการไม่ปรากฏร่องรอยที่ชัดเจนนั้นอาจเป็นผลเนื่องมาจากการก่อสร้างทับซ้อนทั้งในอดีตและปัจจุบันรวมถึงการขยายพัฒนาพื้นที่จนมีการทำลายร่องรอยบนผิวดินจนหมดสิ้น

1.3 ระยะที่ 3 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 - 21

1.3.1 ร่องรอยหลักฐานในเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 - 21

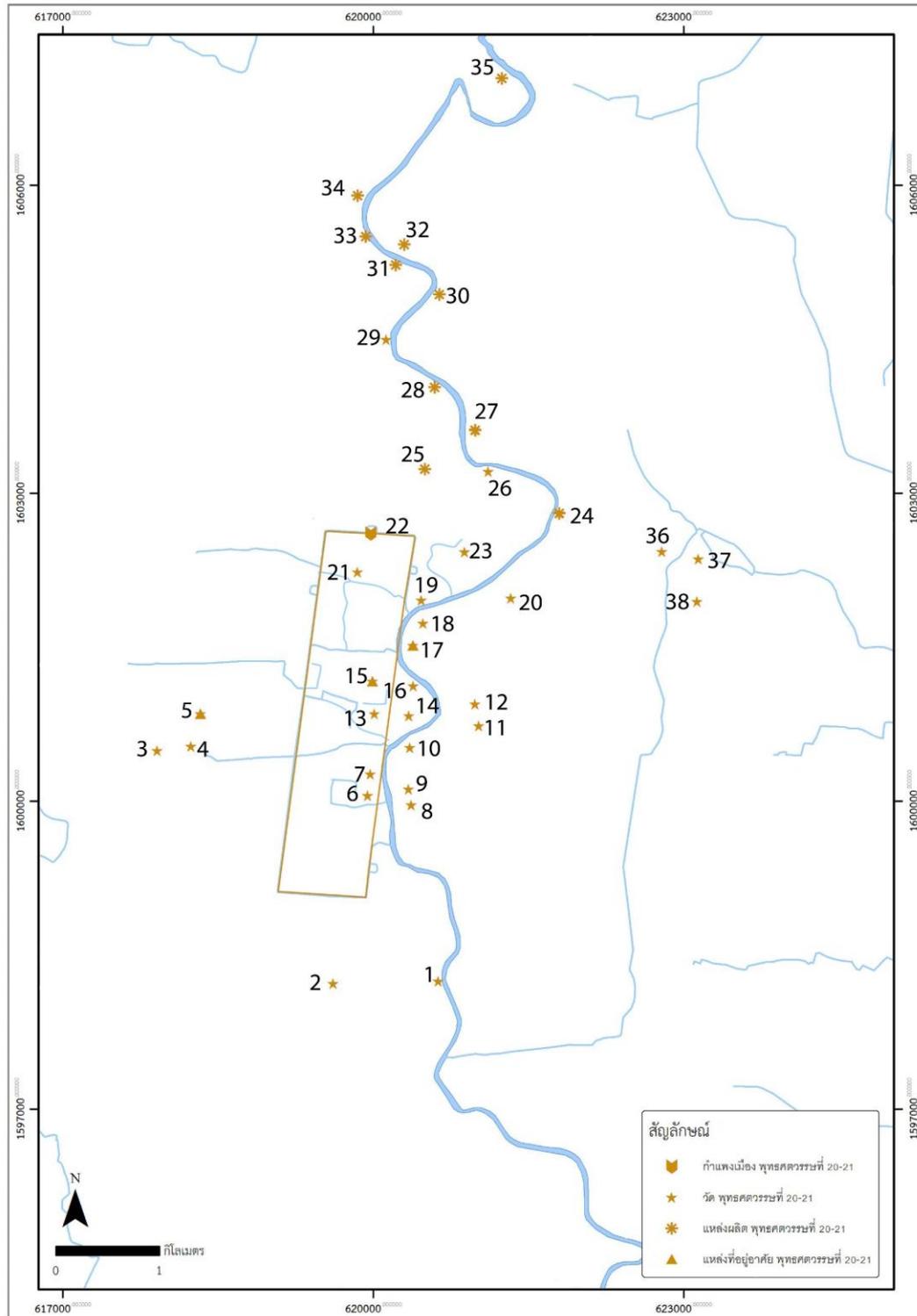
ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 เป็นช่วงเวลาปรากฏร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่เมืองสุพรรณบุรีมากที่สุด โดยปรากฏร่องรอยหลักฐานในพื้นที่ 43 แห่ง ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่องรอยหลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรีที่กำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 - 21

ลำดับที่	ชื่อแหล่ง	ตำบล	การใช้งานแหล่ง	สิ่งสำคัญ
1	วัดจำปา	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	พระพุทธรูปประธาน, บ่อน้ำ
2	วัดเจติยยอดเหล็ก	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	เจติย, เสมา
3	วัดไชนาวาส	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	เสมา
4	วัดสุวรรณภูมิ	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	เสมา
5	วัดหอยโข่ง	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	พระพุทธรูปประธาน, บ่อน้ำ
6	วัดน้อย	พิหารแดง	วัด	พระพุทธรูปประธาน
7	วัดพิหารแดง	พิหารแดง	วัด	พระพุทธรูป
8	วัดสะเดาหวาน	พิหารแดง	วัด	เจติย
9	วัดกุฎีทอง	รั้วใหญ่	วัด	เสมา
10	วัดกุฎีสงฆ์	รั้วใหญ่	วัด	เจติย
11	วัดเขาใหญ่	รั้วใหญ่	วัด	เจติย
12	วัดแค	รั้วใหญ่	วัด	พระพุทธรูป
13	วัดชุมนุมนสงฆ์	รั้วใหญ่	วัด	เจติย
14	วัดเถลไถล	รั้วใหญ่	วัด	เจติย
15	วัดป่าเลไลยก์	รั้วใหญ่	วัด	พระพุทธรูป
16	วัดพระรูป	รั้วใหญ่	วัด	เจติย, เสมา, จารึกบนระฆังสำริด
17	วัดพระลอย	รั้วใหญ่	วัด	วิหาร, เสมา, พระพุทธรูป

ลำดับ ที่	ชื่อแหล่ง	ตำบล	การใช้งานแหล่ง	สิ่งสำคัญ
18	วัดพระศรีรัตนมหา ธาตุ	รั้วใหญ่	ที่อยู่อาศัย, วัด	ปราสาทประธาน พระพุทธรูป, จารึกลาน ทอง
19	วัดพระอินทร์	รั้วใหญ่	วัด	เจดีย์
20	วัดพริก	รั้วใหญ่	ที่อยู่อาศัย, วัด	เจดีย์
21	วัดพิง	รั้วใหญ่	วัด	วิหาร, พระพุทธรูป
22	วัดมรกต	รั้วใหญ่	วัด	เจดีย์, พระพุทธรูป
23	วัดโหนดหนอง	รั้วใหญ่	วัด	เจดีย์, พระพุทธรูป
24	วัดการ้อง	สนามชัย	วัด	เจดีย์
25	วัดแร้ง	สนามชัย	วัด	เจดีย์
26	วัดสนามชัย	สนามชัย	วัด	เจดีย์, พระพุทธรูป
27	กำแพงเมือง	รั้วใหญ่	กำแพงเมือง คู เมือง	กำแพงเมือง, คูเมือง
28	วัดโพธิ์กลาง	ท่าพี่เลี้ยง	ที่อยู่อาศัย	พระพุทธรูป
29	วัดชีสุโขเกษม	พิหารแดง	แหล่งผลิต	เตาเผาภาชนะ
30	วัดพระนอน	พิหารแดง	แหล่งผลิต	เตาเผาภาชนะ
31	บ้านบางปูน	พิหารแดง	แหล่งผลิต	เตาเผาภาชนะ
32	บ้านสมุน	พิหารแดง	แหล่งผลิต	เตาเผาภาชนะ
33	บ้านธรรมกุล	พิหารแดง	แหล่งผลิต	เตาเผาภาชนะ
34	วัดพร้าว	โพธิ์พระ ยา	แหล่งผลิต	เตาเผาภาชนะ, หอไตรกลางน้ำ
35	วัดปู่บัว	สนามชัย	แหล่งผลิต	เตาเผาภาชนะ, เจดีย์, จารึก
36	วัดโพธิ์เจริญ	สนามชัย	แหล่งผลิต	เตาเผาภาชนะ
37	วัดลาวทอง	สนามชัย	แหล่งผลิต	เตาเผาภาชนะ, พระพุทธรูป, เสมา
38	วัดสำปะชิว	สนามชัย	แหล่งผลิต	เตาเผาภาชนะ

ข้อมูลจากตารางที่ 5 สามารถนำมากำหนดตำแหน่งบนแผนที่จำลองเส้นทางน้ำเพื่ออธิบาย
ลักษณะการกระจายตัวของการตั้งถิ่นฐานได้ดังแผนที่ที่ 8

แผนที่ที่ 8 ภาพจำลองการใช้พื้นที่เมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21

คำอธิบายแผนที่ที่ 8

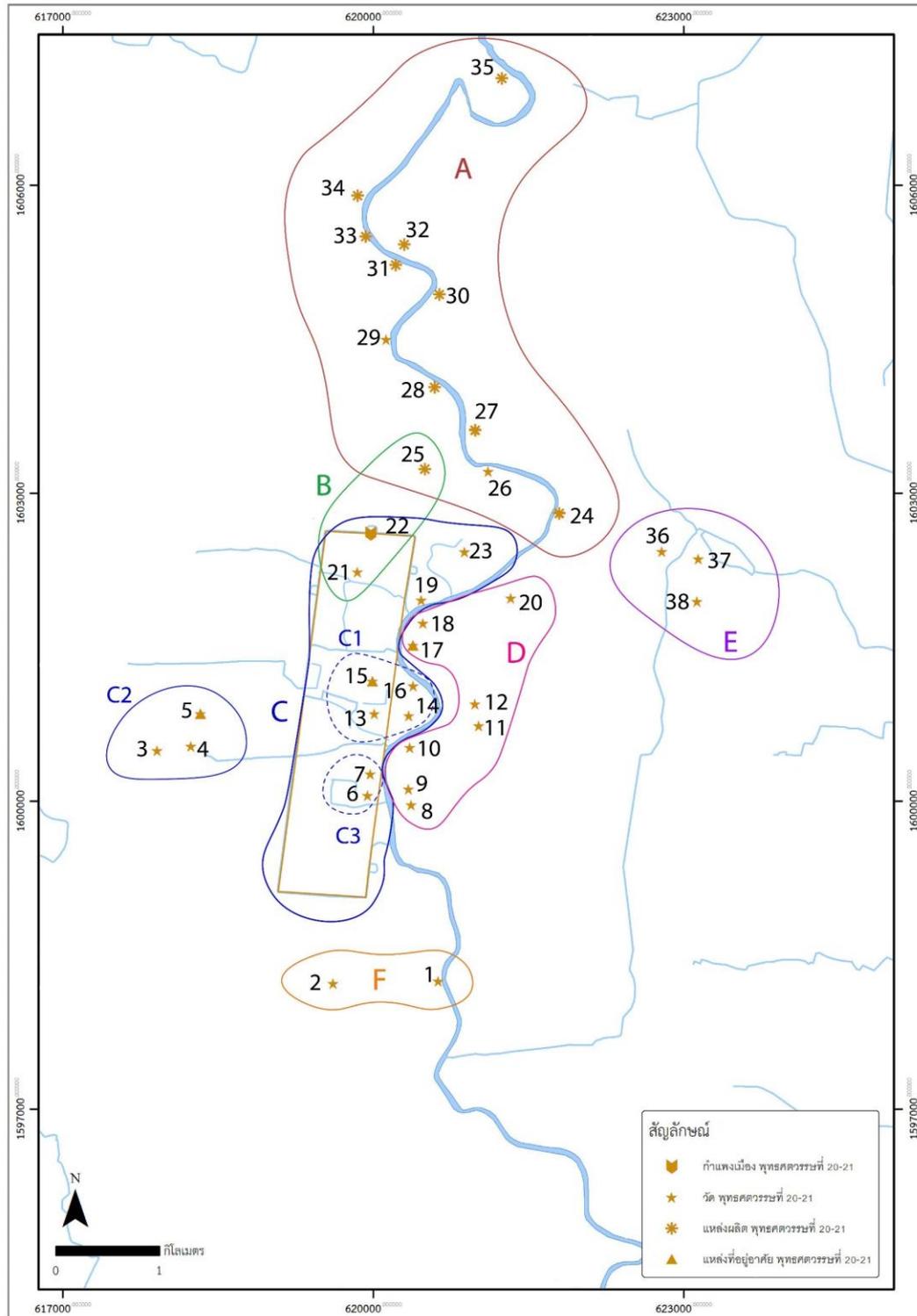
1 วัดกุฎีทอง	11 วัดน้อย	21 วัดเถลไถล	31 วัดชีสุขเกษม
2 วัดมรกต	12 วัดไชนาวาส	22 กำแพงเมือง	32 วัดโพธิ์เจริญ
3 วัดป่าเลไลยก์	13 วัดพิง	23 วัดพระอินทร์	33 บ้านบางปูน
4 วัดชุมนุชสงฆ์	14 วัดเขาใหญ่	24 วัดลาวทอง	34 บ้านสมุน
5 วัดพริก	15 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	25 บ้านธรรมกุล	35 วัดพร้าว
6 วัดพระรูป	16 วัดกุฎีสงฆ์	26 วัดพระลอย	36 วัดการ้อง
7 วัดโหนดง	17 วัดโพธิ์คาน	27 วัดสำปะชิว	37 วัดสนามชัย
8 วัดจำปา (ท่าพี่เลี้ยง)	18 วัดสะเดาหวาน	28 วัดพระนอน	38 วัดร้าง
9 วัดเจติยยอดเหล็ก	19 วัดแค	29 วัดพิหารแดง	
10 วัดสุวรรณภูมิ	20 วัดหอยโข่ง	30 วัดปู่บัว	

1.3.2 ลักษณะทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 -21

พัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงเวลาพุทธศตวรรษที่ 20-21 นับได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่มีพัฒนาการเจริญสูงสุดของเมืองสุพรรณบุรีเนื่องจากพบปริมาณหลักฐานจำนวนมากที่สุดมีการกระจายตัวตามเส้นทางลำน้ำอย่างหนาแน่นหลักฐานส่วนใหญ่เป็นศาสนสถานประเภทวัดซึ่งสัมพันธ์กับความเป็นศูนย์กลางของชุมชนแสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของชุมชนในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรี

จากแผนที่ที่ 8 จะพบว่าร่องรอยหลักฐานที่พบในช่วงเวลานี้ เป็นร่องรอยหลักฐานประเภทวัดมากถึง 29 แห่ง เพิ่มขึ้นจากช่วงเวลาก่อนหน้าที่พบเพียง 1 แห่ง สำหรับแหล่งผลิตปรากฏร่องรอยหลักฐานชัดเจนมากขึ้นในพื้นที่ใกล้เคียงกับบ้านบางปูน ในเขตตำบลพิหารแดง โดยปรากฏร่องรอยของแหล่งเตาผลิตภาชนะเพิ่มขึ้นเป็น 10 แห่งจากช่วงเวลาก่อนหน้าที่พบหลักฐานชัดเจนเพียง 1 แห่ง ส่วนร่องรอยกิจกรรมการอยู่อาศัยพบเพิ่มเติมจากสมัยก่อนหน้าในชั้นดินก่อนการสร้างโบราณสถานวัดโพธิ์คาน บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนตรงข้ามกับวัดกุฎีสงฆ์ ร่องรอยกิจกรรมการอยู่อาศัยที่พบที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ และวัดพริก ในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน ยังคงปรากฏต่อเนื่องในช่วงเวลาหนึ่ง ก่อนที่จะมีการปรับพื้นที่สร้างเป็นศาสนสถานในสมัยเดียวกัน พื้นที่ที่เคยพบร่องรอยกิจกรรมการอยู่อาศัยในสมัยก่อนหน้าแห่งอื่น ๆ เช่น วัดโหนดง และวัดเถลไถล พบว่ามีการปรับพื้นที่สร้างเป็นศาสนสถานในช่วงเวลานี้ด้วย นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานการสร้างกำแพงเมืองด้วยอิฐเป็นครั้งแรก ภายหลังการสร้างแนวกำแพงระเนียดในสมัยก่อนหน้า โดยพบโครงสร้างกำแพงอิฐได้แนวกำแพงที่ปรากฏในปัจจุบัน ซึ่งมีความหนาน้อยกว่าโครงสร้างแนวกำแพงในช่วงหลัง มีร่องรอยการรื้อและสร้างใหม่ในระยะถัดไป

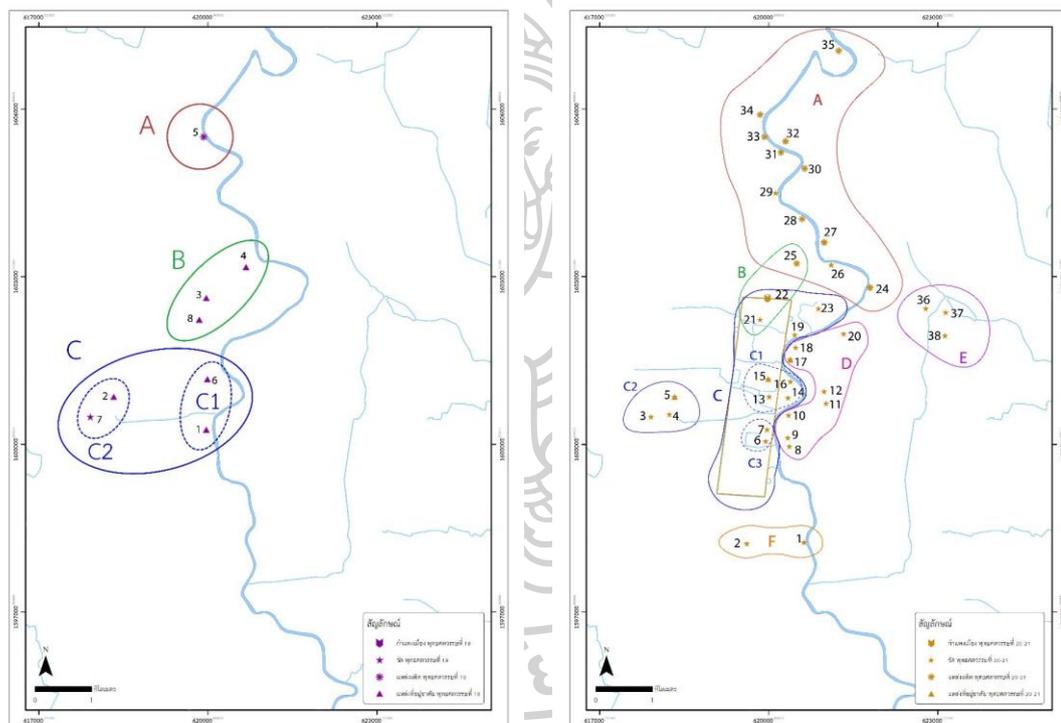
การกระจายตัวของร่องรอยหลักฐานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 สามารถจัดกลุ่มเพื่อเปรียบเทียบกับกระจายตัวในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ได้ดังแผนที่ที่ 9 และภาพที่ 237

แผนที่ที่ 9 แสดงกลุ่มการตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองสุพรรณบุรีในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 20-21

คำอธิบายแผนที่ที่ 9

1 วัดกุฎีทอง	11 วัดน้อย	21 วัดเถลไถล	31 วัดชีสุเกษม
2 วัดมรกต	12 วัดไชนาวาส	22 กำแพงเมือง	32 วัดโพธิ์เจริญ
3 วัดป่าเลไลยก์	13 วัดพิ้ง	23 วัดพระอินทร์	33 บ้านบางปูน
4 วัดขุมนมสงฆ์	14 วัดเขาใหญ่	24 วัดลาวทอง	34 บ้านสมุน
5 วัดพริก	15 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	25 บ้านธรรมกุล	35 วัดพร้าว
6 วัดพระรูป	16 วัดกุฎีสงฆ์	26 วัดพระลอย	36 วัดการ้อง
7 วัดโหนดง	17 วัดโพธิ์คาน	27 วัดสำปะชิว	37 วัดสนามชัย
8 วัดจำปา (ท่าพี่เลี้ยง)	18 วัดสะเดาหวาน	28 วัดพระนอน	38 วัดร้าง
9 วัดเจดีย์ยอดเหล็ก	19 วัดแค	29 วัดพิหารแดง	
10 วัดสุวรรณภูมิ	20 วัดหอยโข่ง	30 วัดปู่บัว	

ภาพที่ 232 ภาพเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 (ซ้าย) และ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 (ขวา)

จากภาพที่ 237 จะพบว่าการตั้งถิ่นฐานในกลุ่ม A ซึ่งเดิมปรากฏเฉพาะแหล่งเตาที่บ้านบางปูนก็มีการตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่เป็นร่องรอยหลักฐานประเภทแหล่งผลิตเช่นเดียวกับที่เคยปรากฏมาแล้ว โดยกระจายตัวตามแนวแม่น้ำท่าจีนขึ้นไปทางตอนเหนือของเมือง เกาะกลุ่มกันตามริมแม่น้ำท่าจีนทั้งสองฝั่ง แสดงให้เห็นถึงการขยายขนาดของชุมชน กำลังการผลิต สะท้อนถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจของเมืองสุพรรณภูมิในช่วงเวลานี้ได้อีกทางหนึ่ง ลักษณะการกระจายตัวยังสามารถกล่าวได้ว่าเมืองสุพรรณภูมิมีการจัดสรรการใช้พื้นที่โดยกกลุ่มแหล่งผลิตภาชนะนั้นจะเกาะกลุ่มอยู่

เฉพาะพื้นที่ตอนเหนือด้านนอกเมือง ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยแนวคิดเกี่ยวกับการทำอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีมลพิษและของเสียมาก จึงต้องจัดให้อยู่นอกเมือง นอกจากนี้การเกาะกลุ่มของแหล่งผลิตยังสะท้อนถึงชุมชนของกลุ่มช่างด้วย โดยการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มการผลิตอยู่ด้วยกันยังก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ช่างสามารถรวมกลุ่มกันเพื่อถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนความรู้หรือแข่งขันกันนำมาสู่การปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพในการผลิตให้ดีขึ้น การขนส่งคมนาคมวัตถุดิบสำหรับการผลิตและผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปแล้วก็สามารถขนส่งได้ง่ายในพื้นที่บริเวณเดียว ลดต้นทุนด้านเวลาและการเดินทางได้อีกทางหนึ่งด้วย (ศศิธร ใจมุก, 2559: 8)

การกระจายตัวของกลุ่มแหล่งเตาเฉพาะทางตอนเหนือของเมืองยังอาจสะท้อนภาพเส้นทางการขนส่งสินค้าไปยังปลายทางได้ จากการทบทวนข้อมูลพบว่าการกระจายตัวของภาชนะจากแหล่งเตาบ้านบางปูนส่วนใหญ่พบในพื้นที่ภาคกลางและแหล่งเรือจมนในอ่าวไทย ฟิลิปปินส์ และญี่ปุ่น (เกศรินทร์ แซ่เบ๊, 2549) จึงเป็นไปได้ว่าการผลิตในช่วงระยะแรกของแหล่งเตาในกลุ่มเมืองสุพรรณบุรี เน้นการส่งออกไปยังตลาดภายใน ผ่านเส้นทางแม่น้ำท่าจีนขึ้นไปทางเหนือ เหตุที่ทำให้ผู้ศึกษาสันนิษฐานเช่นนี้เนื่องจากหากเรือขนส่งสินค้าส่วนใหญ่ต้องล่องผ่านแม่น้ำท่าจีนลงไปยังตอนใต้จะต้องผ่านส่วนใจกลางเมือง เรือบรรทุกสินค้าจึงอาจขัดขวางการดำเนินกิจกรรมในบริเวณตัวเมืองได้ แต่ทั้งนี้เชื่อว่าจะไม่มีการขนถ่ายสินค้าลงไปยังเส้นทางล่องใต้เลย เนื่องจากการเดินทางไปยังพื้นที่ด้านตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนนั้น ต้องเดินทางลงไปยังเขตอำเภอบางปลาม้า และออกสู่คลองบางยี่หนเพื่อตัดออกสู่ด้านตะวันออกต่อไป

การใช้พื้นที่ในกลุ่ม B ในช่วงเวลานี้เห็นได้ชัดว่าพื้นที่ที่เดิมเป็นพื้นที่อยู่อาศัยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมขึ้นในสมัยนี้โดยมีการก่อสร้างกำแพงเมือง และสร้างวัดเถลไถล ทำให้กลุ่มของการตั้งถิ่นฐานในกลุ่ม B เดิม ถูกแยกออกเป็นสองส่วนและจัดให้รวมกลุ่มกับพื้นที่ด้านในเมือง (กลุ่ม C) หรือด้านนอกของเมือง (กลุ่ม A)

ส่วนพื้นที่ในกลุ่ม C พบว่าปรากฏร่องรอยหลักฐานมากขึ้น โดยเป็นพื้นที่ที่พบการขยายตัวของการใช้งานพื้นที่มากที่สุด การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่สำคัญในช่วงเวลานี้ก็คือการสร้างกำแพงเมืองสุพรรณบุรีซึ่งปรากฏร่องรอยอยู่ใต้พื้นที่กำแพงเมืองสุพรรณบุรีที่ปรากฏในปัจจุบันทำให้เมืองมีความเป็นเมืองที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นมีพื้นที่ปิดล้อมและมีการแบ่งสัดส่วนการใช้พื้นที่ที่เห็นได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นจากยุคสมัยก่อนหน้า จากลักษณะการกระจายตัวของร่องรอยหลักฐานสันนิษฐานว่าขอบเขตของเมืองในระยะเวลาี้ คงมีขนาดใกล้เคียงกับขนาดที่ปรากฏแนวกำแพงเมืองในปัจจุบัน การตั้งเมืองยังสัมพันธ์กับเส้นทางทางน้ำและชุมชนสมัยก่อนหน้า โดยตัวเมืองอยู่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนและตั้งอยู่บนพื้นที่ฝั่งตะวันตกเช่นเดียวกับการตั้งถิ่นฐานในสมัยก่อนหน้า

จากการศึกษาเปรียบเทียบร่องรอยกำแพงเมืองคูเมืองในประเทศไทยและต่างประเทศในช่วงเวลาเดียวกันนี้ไม่ปรากฏร่องรอยของการสร้างกำแพงเมืองคูเมืองที่มีป้อมลอยอยู่กลางน้ำเลย

แต่มีปรากฏร่องรอยของป้อมที่ติดกำแพงเมืองเป็นระยะ ร่วมกับการสร้างป้อมหรือหอคอยขนาดใหญ่ไว้ที่บริเวณประตูเมืองดังปรากฏร่องรอยสิ่งก่อสร้างคล้ายห้องบริเวณที่คาดว่าเป็นประตูเมืองทางด้านเหนือของกำแพงเมืองสุพรรณบุรีที่ปรากฏในปัจจุบัน จากการค้นคว้าเพื่อเปรียบเทียบลักษณะของกำแพงเมืองที่ปรากฏในแผนผังต่าง ๆ ทั้งทางตะวันตกตะวันออกและในประเทศสันนิษฐานว่า แนวกำแพงเมืองควรมีทางเดินด้านบนกำแพงเมืองและไม่ได้มีเชิงเทินตลอดแนวกำแพงเมืองดังที่สันนิษฐานกันไว้แต่เดิมแต่เป็นการก่อแนวกำแพงขึ้น 2 ข้างแล้วถมอิฐหักกากปูนและดินลงภายใน แนวกำแพงอาจมีทางเดินด้านบน และมีทางขึ้นลงเป็นระยะดังภาพกำแพงเมืองที่ปรากฏในแผนที่ของชาวยุโรปและแผนที่จีนและญี่ปุ่นในช่วงเวลาที่ร่วมสมัยกัน ตัวอย่างที่น่าสนใจของกำแพงเมืองในช่วงเวลานี้ได้แก่กำแพงเมืองนครศรีธรรมราชทางด้านเหนือฝั่งตะวันออกซึ่งปรากฏร่องรอยป้อมประตูเมืองซึ่งมีซุ้มโค้งและบันไดขึ้นด้านบนของกำแพงเมืองเหลืออยู่ เมื่อพิจารณาพร้อมกับแผนผังที่ลูเนต เดอ ลาจองกีแยร์ (Lunet de Lajonquiere) นักสำรวจชาวฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาในช่วงรัชกาลที่ 5 ได้จำลองภาพแผนผังและด้านตัดของกำแพงเมืองนครศรีธรรมราชไว้พบว่ามีคุณสมบัติคล้ายกับลักษณะกำแพงที่ปรากฏในยุโรป จีน และญี่ปุ่น ดังนั้นกำแพงเมืองสุพรรณภูมิ และเมืองอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในช่วงเวลาดังกล่าวจึงน่าจะมีรูปแบบลักษณะคล้ายกันนี้ด้วย

ร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏในช่วงเวลานี้มีการกระจายตัวไปยังพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนมากขึ้น ดังที่ปรากฏในกลุ่ม D และ E ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในช่วงเวลาดังกล่าวทั้งหมดเป็นร่องรอยประเพณีวัด ซึ่งแสดงถึงกลุ่มชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณโดยรอบวัด โดยกลุ่ม D เป็นการตั้งถิ่นฐานตามแนวริมแม่น้ำท่าจีนส่วนใหญ่เกาะกลุ่มอยู่บริเวณกลางเมืองใกล้วัดพระศรีรัตนมหาธาตุทั้งสองฝั่งแม่น้ำ หรือใกล้กับพื้นที่ตอนกลางของเมือง

ส่วนกลุ่ม E เป็นการตั้งถิ่นฐานที่อยู่ห่างจากแม่น้ำท่าจีนไปทางตะวันออกราว 2 – 3 กิโลเมตร ร่องรอยทั้งหมดเป็นร่องรอยหลักฐานประเพณีวัด อันเป็นตัวแทนของกลุ่มชุมชนโดยรอบ ได้แก่ วัดสนามชัย วัดการ้อง และวัดแรง โดยพื้นที่บริเวณนี้เดิมมีข้อสันนิษฐานว่าสัมพันธ์กับร่องรอยคูเมืองด้านตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนในภาพถ่ายทางอากาศ และวัดสนามชัยถูกอ้างถึงเพื่อื่อยืนยันว่ามีเมืองรุ่นเก่าก่อนเมืองด้านตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน อย่างไรก็ตามจากการศึกษารั้วนี้ไม่พบร่องรอยหลักฐานในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 ที่บริเวณโบราณสถานกลุ่มวัดสนามชัย และเมื่อนำตำแหน่งของวัดสนามชัยมาซ้อนทับกับภาพถ่ายทางอากาศร่องรอยหลักฐานทั้ง 3 แห่ง จะอยู่นอกแนวเส้นทางน้ำที่อ้างว่าเป็นคูเมืองเก่า แสดงว่าไม่มีความสัมพันธ์กับร่องรอยที่บ่งชี้ได้ว่าเคยมีเมืองเก่าในบริเวณนี้

ร่องรอยที่ปรากฏขึ้นในพื้นที่ด้านตะวันออกของแม่น้ำท่าจีน มีการตั้งถิ่นฐานที่หนาแน่นมากขึ้นในช่วงเวลานี้ อันอาจเกิดจากการรองรับการขยายตัวของประชากรและเมืองไปบุกเบิกพื้นที่ราบลุ่มที่กว้างใหญ่เหมาะกับการทำเกษตรกรรม

สำหรับการร่องรอยหลักฐานในกลุ่ม F ซึ่งปรากฏบริเวณตอนใต้ของเมืองสุพรรณภูมิ ซึ่งไม่เคยปรากฏร่องรอยหลักฐานมาก่อน อาจแสดงให้เห็นถึงการขยายชุมชนลงไปทางตอนใต้ สัมพันธ์กับการขยายตัวของเมืองและประชากร นอกจากนี้ยังอาจสัมพันธ์กับการยกเมืองนครชัยศรี และสาครบุรีขึ้นบนฝั่งแม่น้ำท่าจีนทางตอนใต้ของเมืองสุพรรณบุรีในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิด้วย

โดยภาพรวมหลักฐานสำคัญที่ปรากฏชัดในช่วงเวลานี้ ได้แก่ ร่องรอยหลักฐานประเภทวัด และแหล่งผลิตภาชนะ โดยร่องรอยหลักฐานประเภทวัดพบจำนวนมากที่สุด และเพิ่มขึ้นจากรยะเวลาก่อนหน้ามากกว่า 20 เท่า สะท้อนให้เห็นถึงการขยายตัวของชุมชนอย่างรวดเร็ว เนื่องจากวัด หรือศาสนสถานเป็นตัวแทนของศูนย์กลางของชุมชน นอกจากจะเป็นสถานที่สำหรับการพึ่งพิงทางจิตใจแล้ว ยังเป็นแหล่งรวมความเจริญ ความรู้และวิทยาการการศึกษา นอกจากนี้ วัดยังเป็นส่วนสะท้อนภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เด่นชัด เนื่องจากการก่อสร้างย่อมต้องอาศัยทรัพยากรจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานก่อสร้าง และคนในชุมชนที่เป็นข้าวัด รวมทั้งยังสะท้อนให้เห็นกิจกรรมการผลิตอิฐจำนวนมากซึ่งยังไม่อาจหาแหล่งผลิตโดยตรงได้ เช่นเดียวกับกลุ่มช่างฝีมือที่ออกแบบการสร้างวัดขนาดใหญ่ต่าง ๆ กลุ่มช่างที่ผลิตพระพุทธรูป หรือช่างปูนปั้น ที่สามารถผลิตงานที่มีรูปแบบศิลปะคล้ายคลึงกับที่พบในเกาะเมืองอยุธยา เมืองสุโขทัย เมืองพิษณุโลก เมืองกำแพงเพชร เมืองสุพรรณบุรี และเมืองลพบุรี ซึ่งเป็นเมืองสำคัญต่อพัฒนาการด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ และการเมืองในช่วงเวลาเดียวกัน

1.3.3 ปัจจัยการตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 -21

ช่วงเวลาพุทธศตวรรษที่ 20 – 21 อาจกล่าวได้ว่าเป็นยุคที่รุ่งเรืองมากที่สุดของพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี เนื่องจากพบการขยายการใช้พื้นที่ออกไปกว้างขวางกว่าระยะก่อนหน้ามาก โดยมีการใช้พื้นที่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำท่าจีน ส่วนใหญ่กระจายตัวตามแนวเส้นทางน้ำ ทั้งยังพบโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องเนื่องกับศาสนาจำนวนมากในกรูของโบราณสถาน แสดงถึงความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของเมืองสุพรรณภูมิในขณะนี้

ร่องรอยหลักฐานประเภทวัดในช่วงเวลานี้ ปรากฏลักษณะเด่นอยู่ 4 ประการด้วยกัน ได้แก่

- 1) รูปแบบแผนผังของวัดที่นิยมใช้เจดีย์เป็นประธาน (ยกเว้นวัดพระศรีรัตนมหาธาตุที่ใช้พระปรางค์เป็นประธาน) โดยมีวิหารอยู่ด้านหน้าและอุโบสถอยู่ด้านหลังวางตัวตามแนวแกนทิศเรียงกัน ส่วนใหญ่มีการสร้างกำแพงแก้วหรือระเบียงคดล้อมรอบเจดีย์ประธานไว้ และบางครั้งพบการขุดคูน้ำล้อมรอบเขตพุทธาวาส ซึ่งอาจเป็นลักษณะของอุทกสีมา ที่เป็นอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาลังกาวงศ์รอบอุโบสถปกคลุมด้วยใบเสมาหินทรายสีแดง หรือเทา 8 ทิศ ตกแต่งด้วยลายดอกไม้กลม ลายรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน หรือลายพันธุ์พฤกษา ในกรอบรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนขอบโค้งที่ด้านบน และสามเหลี่ยมขอบโค้งที่ด้านล่าง

2) รูปแบบเจดีย์ทรงระฆังกลมบนฐานแปดเหลี่ยมยอดสูงที่มักประดับท่อนไม้ด้วยลูกแก้วที่ขอบท่อนไม้ด้านบนและด้านล่าง ด้านละ 1 หรือ 2 เส้น บางครั้งพบลายปูนปั้นเป็นรูปช่องกระจก หรือลายหัวหรืออย่างศิลปะจีนบนองค์ระฆังและปราสาท เช่นที่วัดมรกต วัดสนามชัย และวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ หรือประดิษฐ์ภาพพระสาวกประนมมือเดินรอบเจดีย์ที่วัดซุ่มนุมนสงฆ์ คล้ายกับรูปแบบที่นิยมในศิลปะสุโขทัย และล้านนา รูปแบบเจดีย์ลักษณะนี้พบมากที่เมืองสุพรรณบุรีและเมืองแก้ว-เมืองสรรค์ จังหวัดชัยนาท เดิมมีการกำหนดอายุไว้ในช่วงก่อนสมัยอยุธยา (น. ณ ปากน้ำ, 2542) แต่การศึกษาในช่วง 5-10 ปีมานี้ มีข้อสันนิษฐานใหม่ว่าควรกำหนดอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 (ประภัสสร ชูวิเชียร, 2558: 2561-2571) ซึ่งการกำหนดอายุในช่วงหลังมีความสอดคล้องกับบริบททางโบราณคดีอื่น ๆ ที่พบร่วมกัน

3) พระพุทธรูปในศิลปะอยุธยาตอนต้น หรือในศิลปะอู่ทองรุ่นที่ 2 และ 3 เดิม ซึ่งพบเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพระพุทธรูปมารวิชัย แกะสลักจากหินทรายสีแดง หรือเทา มีขนาดหน้าตักตั้งแต่ราว 30 เซนติเมตร ไปจนถึงราว 120 เซนติเมตร และพระพุทธรูปปางไสยาสน์ที่วัดพระรูปซึ่งมีพุทธลักษณะคล้ายคลึงมากกับพระพุทธรูปสำริด ศิลปะสุโขทัย ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 20

4) พระพิมพ์ พบจำนวนมากและมีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งสามารถจัดกลุ่มหลัก ได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพระพุทธรูปลีลาคล้ายกับที่พบในเขตเมืองสุโขทัย กลุ่มพระพุทธรูปมารวิชัยบนฐานบัวทั้งที่มีซุ้มเรือนแก้วและไม่มีซุ้มเรือนแก้ว คล้ายที่พบในเขตเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร และวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และกลุ่มพระพิมพ์รูปแบบศิลปะสมัยก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 ทั้งศิลปะแบบทวารวดี เช่น พระพิมพ์พุทธคยาที่เคยขุดพบที่โบราณสถานพุทางนาค เมืองอู่ทอง และแบบอิทธิพลวัฒนธรรมเขมร เช่น พระนาคปรก พระตรีภาย พระพุทธรูปกลุ่ม 19 องค์ ที่มีการนำของเดิมมาใช้ซ้ำ หรือผลิตซ้ำด้วยดินเผา และโลหะ เพื่อบรรจุในกรุ หรือฝังรอบเจดีย์หรือปราสาท ซึ่งปรากฏในชั้นใช้งานโบราณสถานที่ไม่เก่ากว่าพุทธศตวรรษที่ 20

สำหรับร่องรอยหลักฐานประเภทแหล่งเตาผลิตภาชนะ พบว่ามีการกระจายตัวเกาะกลุ่มในพื้นที่ทางตอนเหนือของเมืองสุพรรณบุรี ทั้งสองฝั่งของแม่น้ำท่าจีน โดยเตาส่วนใหญ่เป็นเตาระบายความร้อนแบบเฉียงขึ้น ผลิตภาชนะเนื้อดินธรรมดาในกลุ่มภาชนะก้นกลมคอสูง เนื้อดินละเอียด บาง สีส้ม ภาชนะทรงครก และภาชนะทรงไหขนาดใหญ่ เนื้อหนา มีการเผาด้วยวิธีการพิเศษที่ทำให้เนื้อดินเป็นสีเทาสม่ำเสมอ (นักวิชาการบางท่านจัดให้ภาชนะในรูปแบบนี้เป็นภาชนะเนื้อแกร่ง แต่จากการศึกษาชิ้นส่วนภาชนะเสียที่ได้จากการขุดค้นแหล่งเตาบ้านบางปูนโดยตรงของผู้ศึกษาพบว่าส่วนใหญ่เนื้อภาชนะทั้งสองด้านอาจปรากฏทั้งสีส้มและสีเทา โดยเนื้อด้านในตรงกลางยังเป็นสีส้มอิฐ เนื้อดินไม่ละเอียดมาก ยังไม่ปรากฏร่องรอยการหลอมประสานของเม็ดแร่ที่เห็นได้ด้วยตาเปล่า แสดงว่าเนื้อ

ภาพนี้อาจยังไม่สามารถจัดเป็นภาพชนะเนื้อแกร่งได้) ผลิตภัณฑ์ที่พบจากแหล่งเตาเหล่านี้ มีความคล้ายคลึงกับแหล่งผลิตที่สุโขทัย ล้านนา และสิงห์บุรี รวมทั้งสามารถเทียบลวดลายการตกแต่งได้ว่าคล้ายกับภาพคูนูนบนแผ่นทองที่พบในกรุวัดราชบูรณะ และลายปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรมในช่วงอยุธยาตอนต้น (เกศรินทร์ แซ่เป้, 2549: 23) โดยผลิตภัณฑ์เหล่านี้พบได้ทั่วไปในแหล่งโบราณคดีภาคกลางในสมัยอยุธยา และพบในแหล่งเรือจมในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-22 (โครงการโบราณคดีใต้น้ำ งานโบราณคดีใต้น้ำ, 2533: 57)

ภาพรวมของร่องรอยหลักฐานที่ปรากฏที่เมืองสุพรรณบุรีในช่วงเวลานี้สะท้อนการขยายตัวของเมืองได้อย่างดี เนื่องจากมีปริมาณหลักฐานเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างเห็นได้ชัด หลักฐานกระจายตัวหนาแน่นในเขตใกล้ศูนย์กลางของเมืองที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ การกระจายตัวแสดงให้เห็นการแบ่งพื้นที่การใช้งานของเมือง โดยมีวัดขนาดใหญ่ที่มีรูปแบบศิลปะโดดเด่น คล้ายกับที่ปรากฏที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดสุโขทัยในช่วงเวลาร่วมกัน ในพื้นที่ซึ่งอาจเป็นศูนย์กลางภายในเมือง เช่น วัดพระรูป วัดพระศรี-รัตนมหาธาตุ และบริเวณนอกเมืองที่วัดพระอินทร์ทางตอนเหนือของเมือง วัดมรกตทางตอนใต้ของเมือง วัดชุมชนุ่มสงฆ์ทางตะวันตกของเมือง และวัดสนามชัยทางตะวันออกของเมือง มีการใช้พื้นที่นอกเมืองทางทิศเหนือเป็นแหล่งผลิตภาชนะดินเผาที่ส่งออกไปยังพื้นที่อื่น และได้รับความนิยมโดยเฉพาะในเขตภาคกลาง แสดงให้เห็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจของเมืองที่เป็นส่วนหนึ่งของภาพพัฒนาการภาพใหญ่ของเมืองสุพรรณบุรีและอาณาจักรอยุธยา

1.4 ระยะเวลาที่ 4 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 – 23

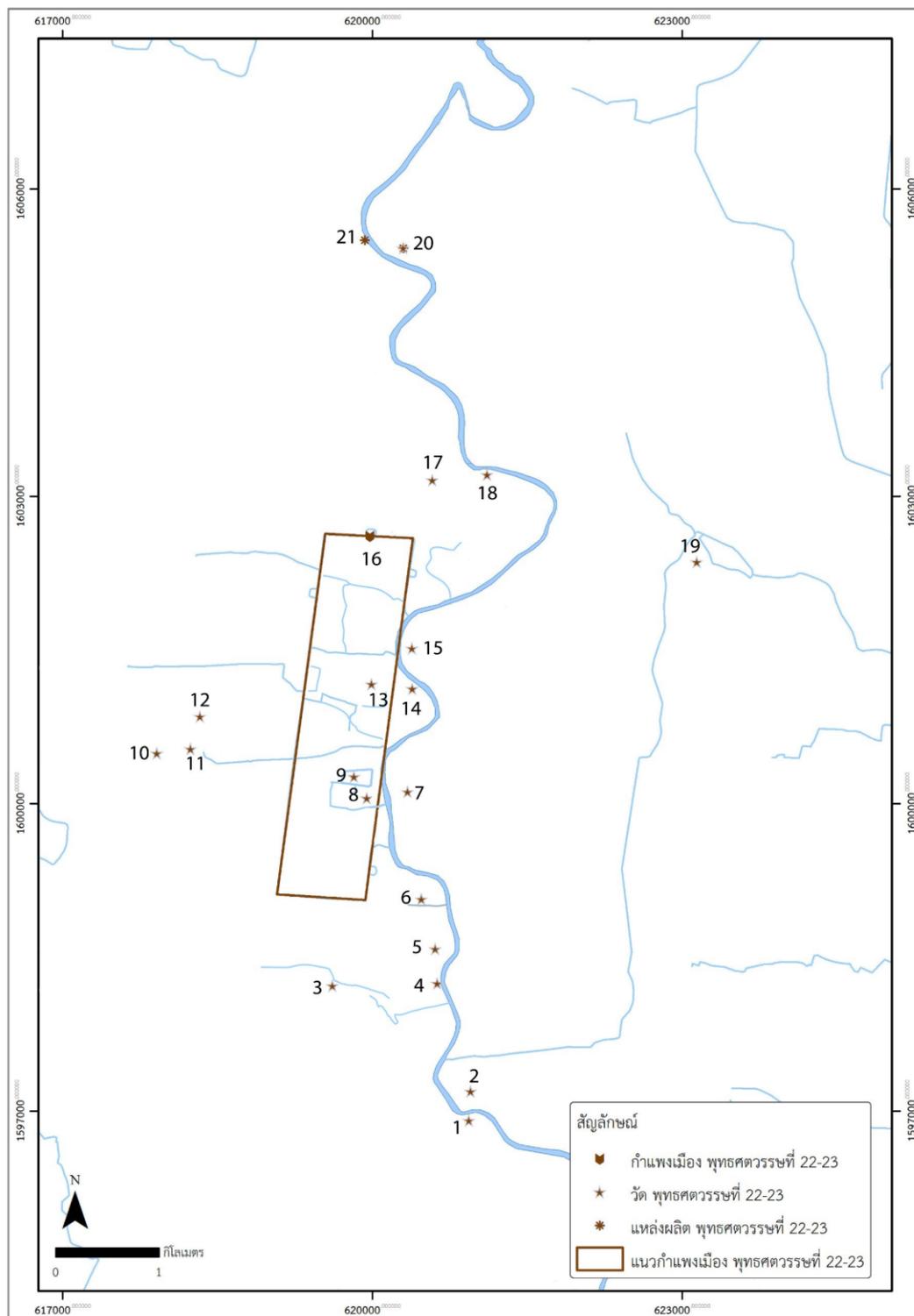
1.4.1 ร่องรอยหลักฐานในเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 – 23

ร่องรอยหลักฐานที่พบในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23 พบจำนวนทั้งสิ้น 21 แห่ง เป็นร่องรอยหลักฐานประเภทวัดจำนวน 19 แห่ง และแหล่งผลิตจำนวน 2 แห่ง ส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ในเขตตำบลรั้วใหญ่ซึ่งเป็นพื้นที่ภายในตัวเมืองสุพรรณบุรี ข้อมูลสรุปการวิเคราะห์ร่องรอยหลักฐานที่พบในช่วงเวลานี้มีดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่องรอยหลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรีที่กำหนดอายุได้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 - 23

ลำดับที่	ชื่อแหล่ง	ตำบล	การใช้งานแหล่ง	สิ่งสำคัญ
1	วัดประสพสุข	ทับตีเหล็ก	วัด	ประวัตินิเวศ
2	วัดเจติยยอดเหล็ก	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	เจติย
3	วัดโพธิ์กลาง	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	จารึกบนระฆังสำริด
4	วัดโพธิ์นางเทรา	ท่าระหัด	วัด	บ่อน้ำเก่า
5	วัดหน่อพุทธางกูร	พิหารแดง	วัด	ชั้นทับถมทางโบราณคดี, ชั้นส่วนภาชนะดินเผา
6	คูและกำแพงเมือง	รั้วใหญ่	วัด	คูเมือง , กำแพงเมือง
7	วัดกัจจกร์	รั้วใหญ่	วัด	ประวัตินิเวศ
8	วัดกุฎีทอง	รั้วใหญ่	วัด	ประวัตินิเวศ
9	วัดกุฎีสงฆ์	รั้วใหญ่	วัด	-
10	วัดช่องลม	รั้วใหญ่	วัด	วิหาร
11	วัดชุมนุชสงฆ์	รั้วใหญ่	วัด	-
12	วัดป่าเลไลยก์	รั้วใหญ่	วัด	-
13	วัดพระรูป	รั้วใหญ่	วัด	จารึกบนระฆังสำริด
14	วัดพระลอย	รั้วใหญ่	วัด	-
15	วัดพระศรีรัตน มหาธาตุ	รั้วใหญ่	วัด	รูปแบบกระเบื้องเชิงชาย
16	วัดพริก	รั้วใหญ่	วัด	ร่องรอยการบูรณะเจติย
17	วัดมรกต	รั้วใหญ่	วัด	ร่องรอยการบูรณะอาคาร
18	วัดศรีบัวบาน	รั้วใหญ่	วัด	-
19	วัดสนามชัย	สนามชัย	วัด	ร่องรอยการบูรณะ
20	บ้านบางปูน	พิหารแดง	แหล่งผลิต	หลักฐานในแหล่งเรือจม
21	วัดโพธิ์เจริญ	สนามชัย	แหล่งผลิต	เครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์ซิง

เมื่อนำร่องรอยหลักฐานประเภทต่าง ๆ ที่พบมากำหนดตำแหน่งในภาพจำลองเส้นทางน้ำ จะได้ภาพจำลองการใช้งานพื้นที่เมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 - 23 ดัง แผนนที่ที่ 10

แผนที่ที่ 10 ภาพจำลองการใช้งานพื้นที่เมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23

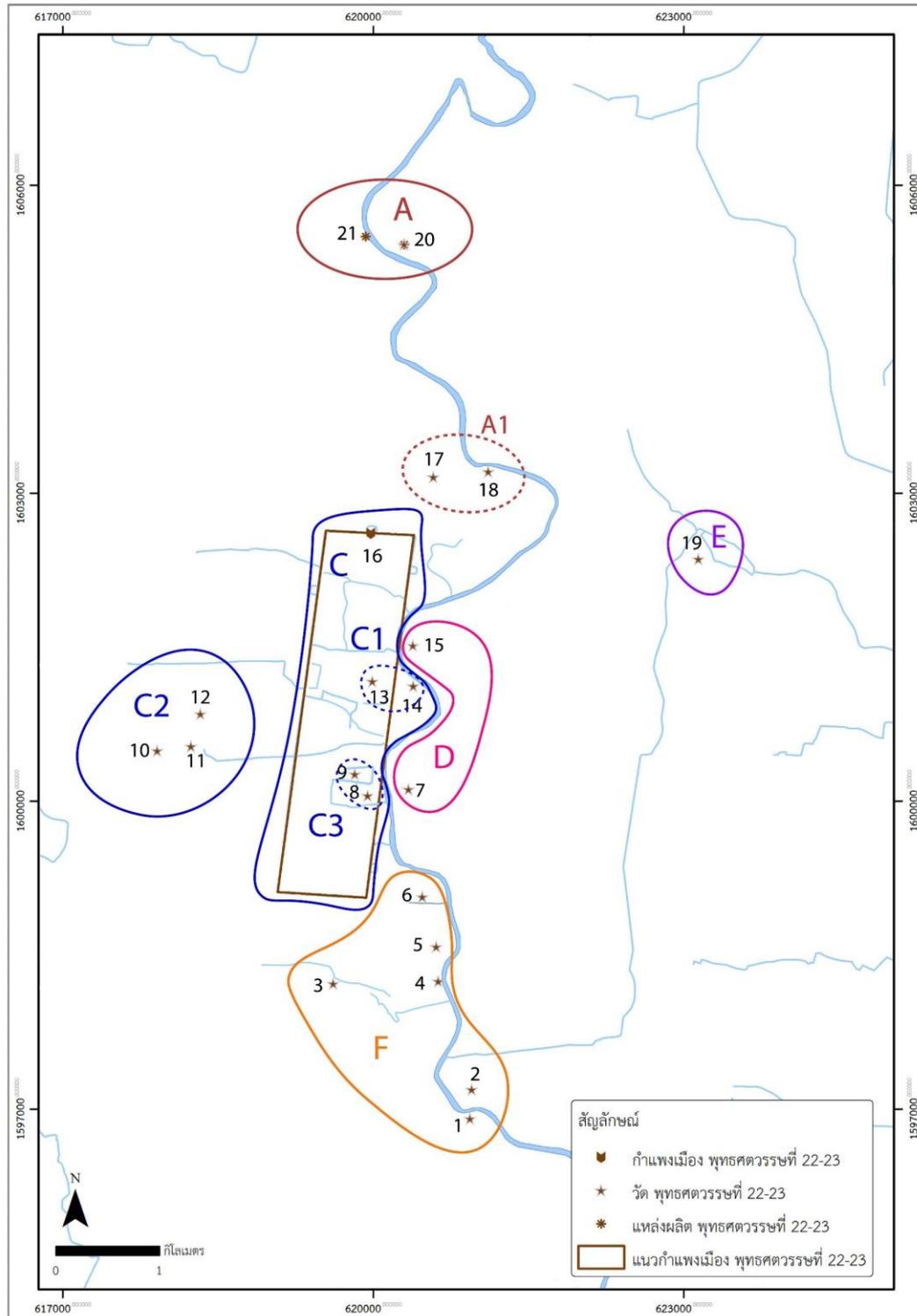
คำอธิบายแผนที่ที่ 10

1 วัดประสพสุข	7 วัดเจติยยอดเหล็ก	12 วัดพริก	17 วัดหน่อพุทธางกูร
2 วัดโพธิ์นางเทรา	8 วัดพระรูป	13 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	18 วัดพระลอย
3 วัดมรกต	9 วัดช่องลม	14 วัดกุฎีสงฆ์	19 วัดสนามชัย
4 วัดกุฎีทอง	10 วัดป่าเลไลยก์	15 วัดโพธิ์คสาน	20 วัดโพธิ์เจริญ
5 วัดกัจจกร์	11 วัดขุมนมสงฆ์	16 คูและกำแพงเมือง	21 บ้านบางปูน
6 วัดศรีบัวบาน			

1.4.2 ลักษณะทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 - 23

จากแผนที่ที่ 10 จะเห็นว่า ร่องรอยหลักฐานมีปริมาณลดลงกว่าสมัยก่อนหน้า แต่ยังคงมีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตัวเมือง และตามริมสองฝั่งแม่น้ำท่าจีน เมื่อนำภาพจำลองที่ได้มาจัดกลุ่มการตั้งถิ่นฐานเพื่อเปรียบเทียบกับร่องรอยที่ปรากฏในสมัยก่อนหน้าจะได้ผลดังแผนที่ที่ 11 และภาพที่ 238

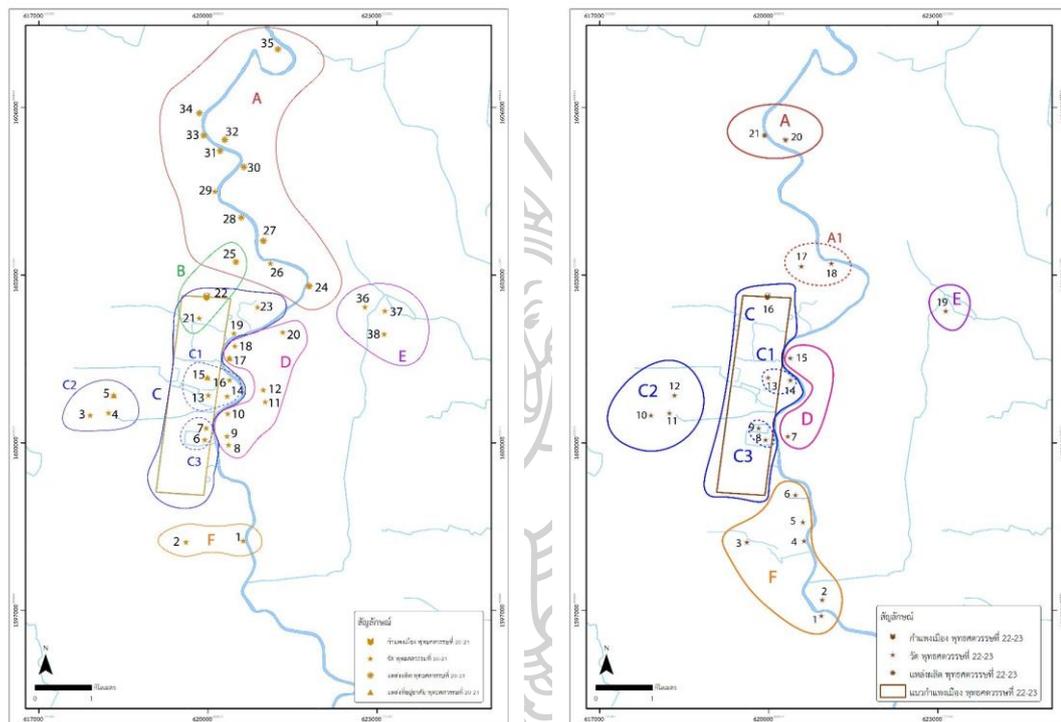

แผนที่ที่ 11 แสดงกลุ่มการตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 - 23

คำอธิบายแผนที่ที่ 11

1 วัดประสพสุข	7 วัดเจติยยอดเหล็ก	12 วัดพริก	17 วัดหน่อพุทธางกูร
2 วัดโพธิ์นางเทรา	8 วัดพระรูป	13 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	18 วัดพระลอย
3 วัดมรกต	9 วัดช่องลม	14 วัดกุฎีสงฆ์	19 วัดสนามชัย
4 วัดกุฎีทอง	10 วัดป่าเลไลยก์	15 วัดโพธิ์คสาน	20 วัดโพธิ์เจริญ
5 วัดกัจจกร์	11 วัดชุมชนสงฆ์	16 คูและกำแพงเมือง	21 บ้านบางปูน
6 วัดศรีบัวบาน			

ภาพที่ 233 ภาพเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 -21 (ซ้าย) และช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23 (ขวา)

จากแผนที่ที่ 11 และภาพที่ 238 จะเห็นได้ชัดว่าปริมาณร่องรอยหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานของเมืองสุพรรณบุรีมีปริมาณลดลงอย่างเห็นได้ชัด อย่างไรก็ตาม กลุ่มการตั้งถิ่นฐานต่าง ๆ ที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อนหน้ายังคงปรากฏการใช้พื้นที่อย่างต่อเนื่อง ยกเว้นพื้นที่บริเวณกลุ่ม B ซึ่งไม่ปรากฏร่องรอยชัดเจนอีกต่อไป

การใช้พื้นที่ในกลุ่ม A ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการผลิตภาชนะดินเผาพบร่องรอยหลักฐานลดลงจาก 12 แห่งเหลือเพียง 4 แห่ง ซึ่งสามารถจำแนกย่อยออกได้เป็น 2 กลุ่มที่มีการใช้งานต่างกัน คือ ทางตอนเหนือในพื้นที่หลักของกลุ่ม A เดิม ซึ่งยังปรากฏร่องรอยการใช้งานเป็นแหล่งผลิตอยู่บ้างที่บ้านบางปูน ส่วนที่วัดโพธิ์เจริญพบว่าการเปลี่ยนแปลงหน้าที่การใช้งานโดยมีการสร้างวัดขึ้นด้วย

เช่นเดียวกับร่องรอยหลักฐานในกลุ่ม A1 คือ วัดหน่อพุทธางกูร และวัดพระลอย ปรากฏร่องรอยการสร้างวัดขึ้นในสมัยนี้ด้วยเช่นกัน

พื้นที่กลุ่ม C หรือพื้นที่หลักของเมืองสุพรรณบุรี พบหลักฐานการใช้งานพื้นที่อย่างต่อเนื่องในตัวเมือง ส่วนใหญ่เป็นการใช้งานต่อเนื่องมาจากสมัยก่อนหน้า โดยมีร่องรอยการซ่อมแซมบูรณะศาสนสถานที่มีมาแต่เดิมหลายแห่ง แม้ว่าร่องรอยหลักฐานจะลดลงราวครึ่งหนึ่งก็ตาม

พื้นที่กลุ่ม D พบร่องรอยการตั้งถิ่นฐานลดลงจาก 8 แห่ง เหลือเพียง 2 แห่ง โดยทั้งสองแห่งเป็นพื้นที่ที่ใช้งานสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยก่อนหน้า และมีร่องรอยการการซ่อมแซมบูรณะศาสนสถาน

พื้นที่กลุ่ม E หรือกลุ่มบริเวณวัดสนามชัย พบร่องรอยการใช้งานต่อเนื่องเพียงที่วัดสนามชัยเพียงแห่งเดียวเท่านั้น

น่าสังเกตว่าพื้นที่บริเวณด้านตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนในระยะนี้พบร่องรอยหลักฐานลดลงมาก ทั้งที่ในระยะก่อนหน้าเป็นช่วงที่มีการกระจายตัวหนาแน่นมากที่สุด แสดงให้เห็นถึงการลดลงของประชากรของเมืองสุพรรณบุรีได้อย่างชัดเจน

พื้นที่กลุ่ม F เป็นพื้นที่ที่พบร่องรอยหลักฐานมากถึง 6 แห่ง เพิ่มขึ้นจากระยะก่อนหน้า 4 แห่ง หรือคิดเป็น 3 เท่า ของช่วงเวลาก่อนหน้า ทั้งหมดตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำท่าจีนซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก และดูเหมือนว่าในระยะเวลาสั้นๆ ชุมชนนอกเมืองสุพรรณบุรีจะนิยมตั้งถิ่นฐานขยายลงไปทางตอนใต้ของเมืองมากยิ่งขึ้น

โดยภาพรวมมีการใช้งานต่อเนื่องในพื้นที่หลายแห่ง ภายใน และบริเวณโดยรอบตัวเมืองสุพรรณบุรี แม้ว่าจะมีร่องรอยหลักฐานลดลงจากระยะเวลาก่อนหน้าราวครึ่งหนึ่ง น่าสังเกตว่าในช่วงเวลานี้พบการกระจายตัวของหลักฐานประเภทวัดเพิ่มขึ้นในพื้นที่ริมแม่น้ำท่าจีนทางตอนใต้ของเมือง ซึ่งมีการใช้งานอย่างเบาบางในสมัยก่อนหน้า และหลักฐานส่วนใหญ่จะยังคงอยู่ตามริมแม่น้ำท่าจีนทั้งสองฝั่ง

1.4.3 ปัจจัยการตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 -

23

การตั้งถิ่นฐานที่ปรากฏในช่วงเวลานี้พบว่าทุกย่านมีการตั้งถิ่นฐานที่เบาบางลงแต่ยังคงมีความสืบเนื่องอยู่ในทุกกลุ่ม มีข้อที่น่าสังเกตว่าการตั้งถิ่นฐานบริเวณทางตอนใต้ของเมืองสุพรรณบุรีมีการเจริญเติบโตมากกว่าบริเวณทางตอนเหนือซึ่งขบเซาลง อาจสัมพันธ์กับการเจริญเติบโตของหัวเมืองทางตอนใต้จากนโยบายเศรษฐกิจการค้า ประกอบกับเส้นทางในการเดินทางไปทางหัวเมืองเหนือถูกกีดกันภายหลังสงครามไทย-พม่าส่งผลให้พื้นที่อาณาจักรล้านนาเดิมตกอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ตองอูจนถึงราชวงศ์คองบอง (สร้อยดี อ่องสกุล, 2553) การเดินทางขึ้นไปทางตอนเหนือจึงอาจมิได้สะดวกเท่ากับยุคสมัยก่อนหน้า เนื่องจากเมืองเกาะตะมะซึ่งอยู่ในเขตหัวเมืองมอญที่เป็น

เส้นทางออกสู่ทะเลที่สำคัญตั้งแต่ช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 และมีความสัมพันธ์เป็นอันดีกับเมืองในกลุ่มสุโขทัยเดิมถูกปกครองโดยพม่า ดังนั้นเส้นทางการค้าของอาณาจักรอยุธยาจึงไม่สามารถกลับไปใช้เส้นทางนั้นได้อย่างสะดวก แนวคิดการขยายอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จเพื่อความคุมเส้นทางออกสู่ทะเลอย่างใกล้ชิดของอยุธยา ปรากฏมาตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิที่ทรงโปรดให้แบ่งพื้นที่บางส่วนของเมืองราชบุรีและเมืองสุพรรณบุรีมาตั้งเมืองนครชัยศรี รวมถึงมีการตั้งเมืองนนทบุรีที่ใกล้ปากแม่น้ำเจ้าพระยา และเมืองสาครบุรีที่ปากแม่น้ำท่าจีน (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด, 2553: 90) อาจเพื่อรองรับการขยายตัวของประชากรและเส้นทางทางการค้าจากบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาและปากแม่น้ำท่าจีนเข้าสู่กรุงศรีอยุธยา และพื้นที่หัวเมืองเหนือทางตอนใน แสดงให้เห็นความสำคัญของการค้าในบริเวณอ่าวไทยซึ่งอยุธยามีอิทธิพลอยู่ และบริเวณอ่าวไทยที่ปากแม่น้ำท่าจีน และเจ้าพระยาคงเป็นพื้นที่เศรษฐกิจหลักตั้งแต่ภายหลังจากพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา ในการเดินทางไกลของอาณาจักรอยุธยา ทดแทนพื้นที่การออกทะเลในฝั่งหัวเมืองมอญ

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23 นี้ ปรากฏตัวแปรด้านเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ การค้าผ่านพ่อค้าคนกลางชาวตะวันตก ซึ่งมีความเข้มแข็งขึ้นกว่าสมัยก่อนหน้า ทำให้มีการพัฒนาเมืองท่าขึ้นบริเวณอ่าวไทย โดยเฉพาะการเจริญขึ้นของเมืองท่าบางกอกที่เป็นศูนย์กลางสำคัญในการเดินทางออกสู่ทะเลของอยุธยา (กรรณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์, 2555: 445) ดังนั้นในเส้นทางการลำเลียงสินค้าจากตอนในทางด้านตะวันตกลงมายังอ่าวไทยซึ่งต้องใช้เส้นทางแม่น้ำท่าจีน ทำให้สุพรรณบุรีอยู่บนเส้นทางการเดินทางขนส่งนี้ เป็นส่วนหนึ่งของวงจรทางเศรษฐกิจการค้าทางไกล

แหล่งเตาหลายแห่งในพื้นที่ทางตอนเหนือไม่พบหลักฐานที่ชัดเจนว่ามีการใช้งานในช่วงเวลานี้ ร่องรอยหลักฐานที่เด่นชัดในช่วงเวลานี้คือแนวกำแพงเมืองซึ่งหลงเหลืออยู่จนถึงปัจจุบัน รูปแบบกำแพงเมืองมีลักษณะพิเศษคือมีการสร้างป้อมบนเกาะกลางคูเมืองเป็นระยะ ต่างจากเมืองที่หลงเหลือกำแพงเมืองชัดเจนเมืองอื่น ๆ ที่พบเพียงการทำป้อมหรือหอรบ ยื่นเป็นกระเปาะออกมาจากแนวกำแพงเมือง เช่น เชียงใหม่ กำแพงเพชร นครราชสีมา นครศรีธรรมราช พัทลุง แนวคิดการสร้างเมืองป้อมอาจมีที่มาจากชาวยุโรป ที่ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 22-23 นิยมสร้างเมืองป้อม โดยประสานแนวคิดเชิงปรัชญา การออกแบบทางสถาปัตยกรรมและผังเมือง เข้ากับการใช้ประโยชน์ทางการทหารเพื่อใช้ในการป้องกันเมืองได้อย่างมั่นคง (กรรณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์, 2555: 411)

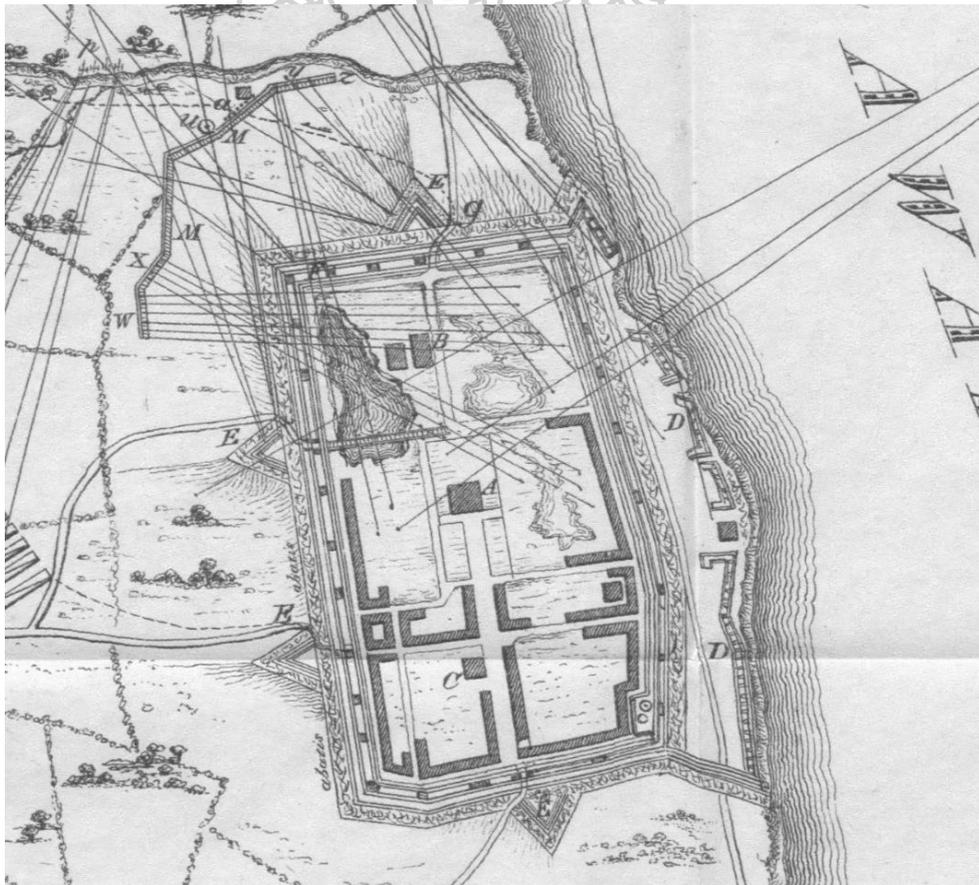
จากการเปรียบเทียบลักษณะกำแพงเมืองสุพรรณบุรีกับกำแพงเมืองโบราณอื่นๆทั้งในประเทศและต่างประเทศพบว่ามีความคล้ายคลึงกับกำแพงเมืองศรีสัชกาลัย และเมืองกำแพงเพชรซึ่งเป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนานไปกลับแม่น้ำสายหลักและมีป้อมลอยหรือหอโถนอยู่กลางคูเมืองซึ่งไม่ปรากฏในเมืองในกลุ่มวัฒนธรรมทวารวดี วัฒนธรรมเขมรหรือ วัฒนธรรมอยุธยามาก่อน จาก

การค้นคว้าเปรียบเทียบลักษณะกำแพงเมืองคูเมืองที่ปรากฏในต่างประเทศพบว่าลักษณะการทำป้อมลอยอยู่กลางคูเมืองนั้นสัมพันธ์กับความนิยมสร้างเมืองป้อมรูปดาวในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23 โดยปรากฏในเมืองต่าง ๆ ของยุโรป เช่น โรม ในปี 1748 เมืองอัมสเตอร์ดัม ในปี 1770 เมืองมอสโก ในปี 1588 เมืองบาร์เซโลน่า ในปี 1706 กรุงเวียนนา ในปี 1769 กรุงปักกิ่ง ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 23 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 ทั้งนี้มีข้อสังเกตด้วยว่ากลุ่มเมืองที่มีการสร้างป้อมยื่นเข้าไปในคูเมืองในลักษณะของป้อมรูปดาวคล้ายกับป้อมเมืองบางกอกนั้น ส่วนใหญ่จะไม่มีป้อมที่ลอยอยู่กลางคูเมือง แต่จะมีป้อมลักษณะคล้ายกับหัวลูกศรที่ยื่นล้ำลงไปในคูเมือง อย่างไรก็ตามจากการเปรียบเทียบพบว่า ในปี 1572 กำแพงเมืองแฟรงค์เฟิร์ตฝั่งตะวันออก ซึ่งเป็นเมืองแฝดมีขนาดเล็ก ปรากฏลักษณะสิ่งก่อสร้างคล้ายป้อมลอย 1 ป้อม ส่วนที่กรุงเวียนนาในปี 1769 หรือราวพุทธศตวรรษที่ 23 ปรากฏป้อมรูปดาวร่วมกับป้อมลอยลักษณะคล้ายแผนผังที่วิศวกรชาวฝรั่งเศส เดอ ลามาร์ ได้เขียนภาพร่างสำหรับการปรับปรุงกำแพงเมืองนครศรีธรรมราชและ เมืองลพบุรี ไว้ในพุทธศตวรรษที่ 23 ซึ่งในภาพร่างแสดงให้เห็นแนวความคิดการสร้างป้อมลอยตรงกึ่งกลางด้านเหนือและใต้ของคูเมือง ตรงกับประตูทางเข้าเมือง และคล้ายคลึงกับกำแพงเมืองทนูบายู (Denobiu) ประเทศเมียนมาร์² แสดงรูปเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าวางตัวบนด้านตะวันตกของแม่น้ำ โดยมีป้อมกลางน้ำอยู่ด้วย ซึ่งสร้างขึ้นก่อนที่ชาวอังกฤษจะวาดภาพไว้ในช่วงสงครามระหว่างอังกฤษและพม่าในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (Abercromby, 1827) แต่ควรกล่าวด้วยว่าแม้จะปรากฏร่องรอยของการสร้างป้อมลอยกลางคูเมืองอย่างเด่นชัดในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 แต่ป้อมที่ปรากฏในแผนผังหรือแผนที่โบราณส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมหรือหัวลูกศรในขณะที่ป้อมที่ปรากฏในประเทศไทยที่เมืองสุพรรณบุรีเมืองกำแพงเพชร และเมืองศรีสัชนาลัย จะเป็นป้อมลอยรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากระจายตัวอยู่แต่ละด้านของกำแพงเมืองคูเมืองซึ่งไม่ปรากฏลักษณะป้อมรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้านี้ในยุโรป ทั้งนี้หากจะอนุมานความนิยมในการสร้างป้อมลอยกลางคูเมืองก็ควรกำหนดอายุคูเมืองกำแพงเมืองของสุพรรณบุรีที่ปรากฏในปัจจุบันไว้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 ซึ่งอาจเป็นการซ่อมแซมใหม่เพื่อเตรียมรับศึกกับพม่าในช่วงเวลานั้น พร้อมกันกับเมืองกำแพงเพชร เมืองศรีสัชนาลัย และเมืองอื่น ๆ โดยอาศัยเทคโนโลยีของชาวยุโรปเข้ามาช่วยในการปรับปรุงกำแพงเมืองคูเมืองให้เหมาะสมกับยุทธวิธีในช่วงเวลานั้น

² ปัจจุบันคือเมือง Danubyu เป็นเมืองป้อมริมฝั่งแม่น้ำอิรวดีด้านตะวันตก ในอำเภอตะนุพยู จังหวัด มะฮู ปิน ภาคอิรวดี ทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศเมียนมาร์

ภาพที่ 234 แผนผังป้อมเมือง Denobiu ประเทศเมียนมาร์
(ที่มา Abercromby, 1827)

ภาพที่ 235 ภาพขยายป้อมเมืองทนุบุยู
(ที่มา Abercromby, 1827)

ร่องรอยหลักฐานประเภทวัดที่มีมาตั้งแต่ช่วงเวลาก่อนหน้า จากผลการขุดค้นทางโบราณคดีพบว่าส่วนใหญ่มีการซ่อมแซมหรือใช้งานต่อเนื่อง เช่น วันพระศรีรัตนมหาธาตุ พบร่องรอยการปรับพื้นใช้งานให้สูงขึ้น และปรับปรุงแนวกำแพงแก้วใหม่ วัดพริก พบการก่อพอกเพื่อขยายเจดีย์ให้ใหญ่ขึ้น วัดมรกต พบร่องรอยการขยายประตูกำแพงแก้ว และปรับปรุงแนวอาคาร วัดโพธิ์กลางและวัดพระรูป พบพระขันธ์สำริดมีจารึกการทำบุญของขุนนางให้แก่วัด ระบุศักราชในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าพื้นที่เมืองสุพรรณบุรีในสมัยอยุธยาตอนปลายอาจไม่ถึงขั้นรกร้างเหมือนที่เคยมีการตีความไว้เดิม แม้ว่าสงครามระหว่างอยุธยาและพม่าอาจก่อผลกระทบต่อพัฒนาการของเมือง แต่หลักฐานที่ปรากฏก็บ่งชี้ว่าบริเวณเมืองสุพรรณบุรียังคงมีกิจกรรมต่อเนื่อง และมีการขยายชุมชนลงไปยังพื้นที่ทางตอนใต้ของเมือง รวมทั้งสภาพทางเศรษฐกิจยังอาจมีศักยภาพมากพอที่ทำให้ให้ผู้คนสร้างวัดใหม่เพิ่มขึ้น และซ่อมวัดเก่าที่มีมาแต่เดิมด้วย

กลุ่มชุมชนทางด้านตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนในช่วงเวลานี้ดูเหมือนจะมีการทิ้งร้างและซบเซาลงมากวัดที่มีอยู่เดิมบางส่วนถูกทิ้งร้าง โดยไม่ปรากฏร่องรอยการใช้พื้นที่ในชั้นกิจกรรมจัดการขุดค้นทางดำเนินคดีเป็นไปได้ว่าชุมชนหรือประชากรบางส่วนได้โยกย้ายไปด้วยเหตุผลบางประการโดยอาจย้ายลงไปตั้งถิ่นฐานทางตอนใต้ดังกล่าวมาแล้วว่าสัมพันธ์กับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการตั้งหัวเมืองใหม่ ๆ ตั้งแต่ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา เส้นทางการค้าทางตอนใต้ยังสัมพันธ์กับความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าของอยุธยาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 นับตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเป็นต้นมา เมื่อถึงสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถการค้าก็มีการขยายตัวขึ้นอย่างยิ่งยวดเห็นได้จากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับและจดหมายเหตุของโยสเคาส์เตน พ่อค้าชาวดัตช์เข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง

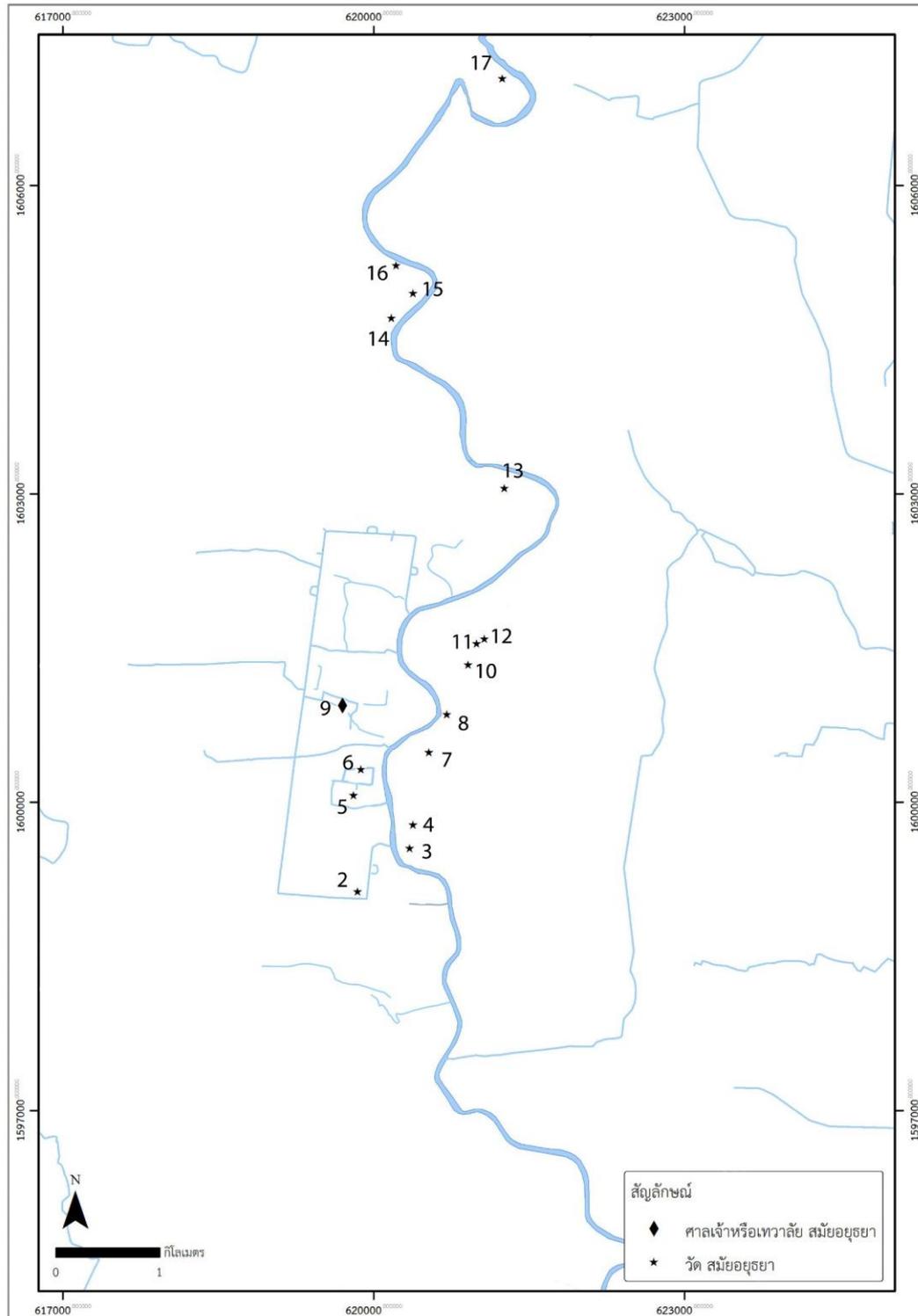
ทั้งนี้พื้นที่บริเวณด้านตะวันออกของแม่น้ำท่าจีนน่าจะยังคงมีการใช้งานในลักษณะของการทำเกษตรกรรมอยู่เมื่อสังเกตจากลักษณะชื่อบ้านนามเมืองที่ปรากฏ เช่น บ้านท่าระหัด ซึ่งแสดงถึงกิจกรรมการทน้ำหรือชลประทานซึ่งอาจสัมพันธ์กับการทำการเกษตร

นอกจากร่องรอยหลักฐานที่สามารถกำหนดอายุสมัยตามช่วงเวลาได้แล้ว ยังมีร่องรอยหลักฐานประเภทวัดอีก 16 แห่ง (ตารางที่ 7) และร่องรอยหลักฐานประเภทศาลเจ้าหรือเทวาลัยอีก 1 แห่ง ที่โดยประวัติสามารถระบุได้ว่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา หรือมีหลักฐานกล่าวถึงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นว่าเป็นวัดที่มีมาแต่เดิม แต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่สามารถระบุช่วงเวลาได้แน่ชัด (แผนที่ที่ 12) ร่องรอยหลักฐานเหล่านี้อาจใช้ประกอบการตีความในฐานะตัวแทนของชุมชนในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งในสมัยอยุธยาได้ ซึ่งอาจเป็นการอยู่อาศัยต่อเนื่องตั้งแต่สมัยก่อนหน้าและเป็นกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในช่วงเวลานี้

ตารางที่ 7 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่องรอยหลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรีที่กำหนดอายุได้ในช่วงสมัยอยุธยา

ลำดับ ที่	ชื่อแหล่ง	ตำบล	การใช้ งานแหล่ง	สิ่งสำคัญ
1	วัดบ้านควาย	ทับตีเหล็ก	วัด	พบเฉพาะร่องรอยอิฐบนผิวดิน
2	วัดโพธิ์	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน
3	วัดหลวง	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน แต่ปรากฏภาพวิหารในภาพถ่ายเก่า
4	วัดร้างระหว่างศาล แขวงกับโรงเรียน สงวนหญิง	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน
5	วัดดอนสำโรง	ท่าพี่เลี้ยง	วัด	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน
6	วัดจำปา	พิหารแดง	วัด	คงเหลือเฉพาะซากผนังวิหารขนาดเล็ก
7	วัดชีสุขเกษม	พิหารแดง	วัด	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน
8	วัดพลับ	พิหารแดง	วัด	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน
9	วัดพร้าวน้ำ	โพธิ์พระยา	วัด	หอไตรกลางน้ำ
10	วัดละคอน	รั้วใหญ่	วัด	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน
11	วัดตะไกร	รั้วใหญ่	วัด	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน
12	วัดฝาไถ	รั้วใหญ่	วัด	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน แต่ปรากฏการกล่าวถึงในนิราศสุพรรณของเสมียนมี
13	วัดราชเดชะ	รั้วใหญ่	วัด	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน
14	วัดพลายชุมพล	รั้วใหญ่	วัด	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน
15	วัดโลกา	รั้วใหญ่	วัด	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน
16	วัดไก่เตี้ย	รั้วใหญ่	วัด	ไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานในปัจจุบัน
17	ศาลเจ้าหลักเมือง	รั้วใหญ่	เทวสถาน	เทวรูปพระวิษณุ 2 องค์ และการกล่าวถึงในเอกสารตรวจราชการของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

เมื่อนำตำแหน่งของร่องรอยหลักฐานในสมัยอยุธยาที่ไม่สามารถระบุเวลาแน่ชัดได้มากำหนดพิกัดลงในแผนที่จำลองเส้นทางน้ำ ซึ่งผู้ศึกษาเลือกใช้ภาพจำลองในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 -23 เป็นแผนที่ฐาน เนื่องจากจะปรากฏภาพสันนิษฐานเส้นทางน้ำที่เกิดขึ้นทั้งหมดทุกสมัยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-23 ครอบคลุมช่วงเวลาสมัยอยุธยา ทำให้สามารถสังเกตเห็นความสัมพันธ์ของตำแหน่งของหลักฐานกับร่องรอยทางน้ำหรือเส้นทางคมนาคมได้ง่าย โดยตำแหน่งร่องรอยหลักฐานที่ได้ปรากฏดังแผนที่ที่ 12

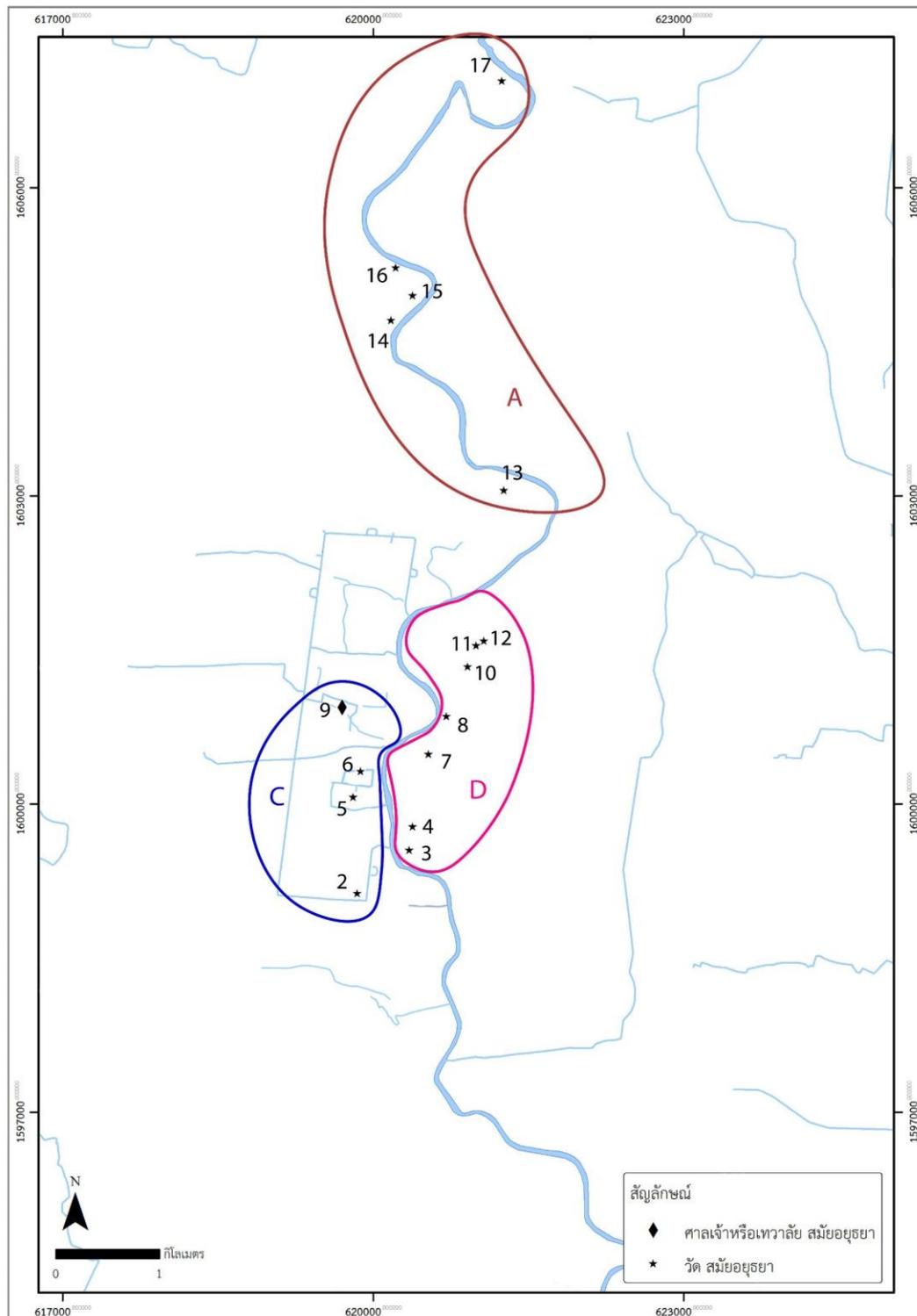
แผนที่ที่ 12 แสดงตำแหน่งของร่องรอยหลักฐานที่พบในเมืองสุพรรณบุรีที่กำหนดอายุได้ในสมัยอยุธยา แต่ไม่สามารถระบุช่วงเวลาได้

คำอธิบายแผนที่ที่ 12

1 วัดบ้านควาย	6 วัดละคอน	10 วัดโลกา	14 วัดพลับ
2 วัดพลายชุมพล	7 วัดไก่อเตี้ย	11 วัดดอนสำโรง	15 วัดจำปา (พิหารแดง)
3 วัดโพธิ์	8 วัดผาโถ	12 วัดร้างระหว่างศาลแขวงกับโรงเรียนสงวนหญิง	16 วัดสี่สุขเกษม
4 วัดหลวง	9 ศาลเจ้าหลักเมือง	13 วัดราชเคษะ	17 วัดพร้าว
5 วัดตะไกร			

เมื่อจัดกลุ่มการใช้งานพื้นที่เพื่อเปรียบเทียบกับร่องรอยหลักฐานที่สามารถระบุอายุสมัยย่อยได้ จะได้ผลดังภาพที่ 241

ภาพที่ 236 แสดงกลุ่มการตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองสุพรรณบุรีในสมัยอยุธยา แต่ไม่สามารถระบุช่วงเวลาได้

คำอธิบายแผนที่ที่ 13

1 วัดบ้านควาย	6 วัดละคอน	10 วัดโลกา	14 วัดพลับ
2 วัดพลายชุมพล	7 วัดไก่อเตี้ย	11 วัดดอนสำโรง	15 วัดจำปา (พิหารแดง)
3 วัดโพธิ์	8 วัดผาโถ	12 วัดร้างระหว่างศาลแขวงกับโรงเรียนสงวนหญิง	16 วัดชีสุกเกษม
4 วัดหลวง	9 ศาลเจ้าหลักเมือง	13 วัดราชเคษะ	17 วัดพร้าว
5 วัดตะไกร			

ภายในเมืองสุพรรณบุรีปรากฏการตั้งถิ่นฐานที่ขยายตัวมากขึ้นบริเวณใกล้กับวัดพระรูปมีการอยู่อาศัยอย่างเกาะกลุ่มแสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของชุมชนและความสืบเนื่องของการอยู่อาศัยของชุมชนในบริเวณนั้นเมื่อพิจารณาร่วมกับร่องรอยหลักฐานที่ไม่สามารถระบุอายุสมัยได้ชัดเจนปรากฏร่องรอยจำนวน 3 แห่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณทางตอนใต้ภายในกำแพงเมืองสุพรรณบุรีแสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของชุมชนและชุมชนนี้คงจะมีการขยายตัวขึ้นมากจนกระทั่งมีการตั้งชุมชนประชิดกับกำแพงเมืองด้านทิศใต้ตั้งปรากฏที่วัดพลายชุมพลบริเวณด้านตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองสุพรรณบุรี

หลักฐานประเภทวัดส่วนใหญ่เป็นวัดร้างและสิ้นสภาพไปแล้ว แต่ปรากฏการกล่าวถึงในวรรณคดี เรื่องขุนช้างขุนแผน นิราศสุพรรณของเสมียนมี นายอากรเมืองสุพรรณบุรี และโคลงนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ ซึ่งแต่งขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แผนที่เก่า หรือคำบอกเล่าของคนในพื้นที่ปัจจุบัน ซึ่งพบการกระจายตัวตามแนวแม่น้ำท่าจีน ส่วนใหญ่เป็นหลักฐานที่พบทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำท่าจีน ซึ่งมีการพัฒนาเป็นเมืองใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์

ส่วนหลักฐานประเภทศาลเจ้าหรือเทวาลัย พบเพียงแห่งเดียวที่ศาลเจ้าหลักเมือง ซึ่งเป็นศาลประดิษฐานป้ายเทวรูปพระวิษณุ 2 องค์ กำหนดอายุจากรูปแบบทางศิลปะได้ราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 (วิรุจ เปล่งปลั่ง, 2564: 375) แต่ไม่มีประวัติที่ระบุที่มาที่ไปได้ชัดเจน บ้างก็ว่าเคลื่อนย้ายมาจากพื้นที่เมืองอุททอง

ตารางที่ 8 สรุปพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี ทั้ง 4 ระยะ

พัฒนาการ	ลักษณะทางกายภาพ	ปัจจัยการเปลี่ยนแปลง
ระยะที่ 1 ก่อนพุทธ ศตวรรษที่ 19	ปรากฏการตั้งถิ่นฐานบนฝั่ง ตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน	การอยู่อาศัยต่อเนื่อง/ความสัมพันธ์กับชุมชนโบราณในช่วง พุทธศตวรรษที่ 18
ระยะที่ 2 พุทธศตวรรษที่ 19	1. ปรากฏร่องรอยหลักฐานการใช้ พื้นที่เพิ่มมากขึ้น 2. อาจมีกำแพงระเนียดไม้ 3. มีแหล่งผลิตภาชนะสำหรับใช้ ภายในและส่งออก	1. การล่มสลายของชุมชนโบราณในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 อาจมีการอพยพโยกย้าย และตั้งถิ่นฐานใหม่ 2. การขยายอิทธิพลของอาณาจักรสุโขทัย อาจส่งผลต่อการ ผลิตและการค้าภาชนะดินเผา
ระยะที่ 3 พุทธศตวรรษที่ 20-21	1. หลักฐานการตั้งถิ่นฐานปรากฏ เป็นจำนวนมาก 2. หลักฐานมีความสัมพันธ์กับ อิทธิพลศิลปะอยุธยา-สุโขทัย- ล้านนา	1. ผู้ปกครองของสุพรรณบุรีเดิมสามารถยึดครองอยุธยาได้ พระราชโอรสของกษัตริย์อยุธยาจากสายสุพรรณภูมิเป็น ผู้ปกครองสุพรรณบุรี 2. ราชวงศ์สุพรรณภูมิจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสุโขทัย และ มีปฏิสัมพันธ์ด้านการเมืองกับล้านนา
ระยะที่ 4 พุทธศตวรรษที่ 22-23	1. หลักฐานในภาพรวมมีจำนวน ลดลง 2. หลักฐานส่วนใหญ่กระจายตัว ทางใต้ของเมืองตามแม่น้ำท่าจีน	1. ภายหลังสงครามเสียกรุงฯ ครั้งที่ 1 เมืองสุพรรณบุรีเป็น เมืองรับศึกพม่าบ่อยครั้ง 2. ชุมชนขยายตัวลงสู่อ่าวไทย สัมพันธ์กับการเติบโตของ เมืองท่ารอบอ่าวไทย

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

การศึกษาพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19-23 มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี รวมทั้งอธิบายพัฒนาการทางกายภาพ และปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของเมืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-23 โดยใช้กระบวนการศึกษาทางโบราณคดีเป็นกรอบแนวทางในการศึกษา ผลการสำรวจข้อมูล พบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรี จำนวน 59 แห่ง ที่มีร่องรอยการใช้งานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 -23

จากการวิเคราะห์ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีที่พบที่เมืองสุพรรณบุรี สามารถแปลความพัฒนาการของเมืองสุพรรณบุรี จากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองได้เป็น 4 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 บริเวณเมืองสุพรรณบุรีเดิมมีการใช้งานอยู่อาศัยมาแล้ว และมีการใช้งานอย่างต่อเนื่องมาจนถึงระยะที่ 2 ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 แต่ยังคงเป็นชุมชนที่กระจายตัวอย่างเบาบาง และมีร่องรอยหลักฐานไม่หนาแน่นนัก การตรวจสอบร่องรอยหลักฐานที่พบในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 พบว่าส่วนใหญ่เป็นหลักฐานที่เคลื่อนย้ายได้และไม่มีหลักฐานรับรองแน่ชัดว่ามีมาแต่เดิมในพื้นที่ ทำให้มีความเห็นต่างจากการศึกษาก่อนหน้า ที่สันนิษฐานว่าเมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองเก่าที่มีมาก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 และอาจตรงกับเมืองสุวรรณปุระในจารึกปราสาทพระขรรค์ การศึกษาในครั้งนี้แม้ไม่สามารถตอบคำถามได้ว่าเมืองสุวรรณปุระนั้นตั้งอยู่ที่ใด แต่ก็สามารถให้ความเห็นสนับสนุนได้ว่าเมืองสุวรรณปุระ น่าจะมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรี

ระยะที่ 2 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 พื้นที่บริเวณเมืองสุพรรณบุรีปรากฏการใช้พื้นที่เพิ่มขึ้น แสดงถึงการขยายตัวของการตั้งถิ่นฐาน ช่วงเวลานี้จากผลการขุดค้นทางโบราณคดีสันนิษฐานว่าเมืองสุพรรณบุรีอาจมีการสร้างกำแพงระเนียดไม้ แต่ไม่สามารถระบุได้ว่าขอบเขตพื้นที่ของเมืองมีขนาดเท่าใดแน่ ช่วงเวลานี้ปรากฏร่องรอยการผลิตภาชนะดินเผาที่บ้านบางปูน ซึ่งอาจสัมพันธ์กับการก่อตัวของอาณาจักรสุโขทัยและล้านนาซึ่งพบรูปแบบภาชนะลักษณะคล้ายคลึงกับผลิตภัณฑ์ที่บ้านบางปูน

ระยะที่ 3 ราวพุทธศตวรรษที่ 20-21 เป็นช่วงเวลาในเมืองสุพรรณบุรีมีพัฒนาการรุ่งเรืองที่สุด เนื่องจากพบหลักฐานทางโบราณคดีเป็นจำนวนมาก และปรากฏหลักฐานการสร้างแนวกำแพงด้วยอิฐอย่างชัดเจนขึ้นเป็นครั้งแรก ช่วงเวลานี้มีการสร้างศาสนสถานขนาดใหญ่ที่มีรูปแบบศิลปะใกล้เคียงกับที่พบในกรุงศรีอยุธยาหลายแห่ง และปรากฏแนวคิดการสร้างวัดที่มีเจดีย์ทรงระฆังเป็นประธานหลายแห่ง รวมทั้งวัดขนาดใหญ่ส่วนมากมักมีการขุดคูน้ำล้อมรอบ ซึ่งอาจสัมพันธ์กับบริบททางศาสนาและ

การเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว โดยในเอกสารประวัติศาสตร์ได้ระบุตรงกันว่าช่วงเวลานี้สมเด็จพระนครินทรราชาอดีตเจ้าเมืองสุพรรณบุรีได้เสด็จไปครองกรุงศรีอยุธยา โดยที่เมืองสุพรรณบุรีมีพระราชโอรสคือ เจ้าอ้ายพระยา ปกครองอยู่ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ไปจนถึงรัชสมัยพระบรมไตรโลกนาถ นักประวัติศาสตร์หลายท่านอาจมองว่าเป็นการลดทอนอำนาจของเจ้าเมืองสุพรรณบุรีให้อยู่ใต้อำนาจของกรุงศรีอยุธยา แต่การศึกษาจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองกลับพบว่าไม่สอดคล้องผลการศึกษาเดิมที่เป็นการตีความจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ โดยจากรูปแบบและปริมาณของหลักฐานที่พบ ผู้ศึกษาขอเสนอว่าเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าว เจ้าเมืองสุพรรณบุรีซึ่งมีสถานะเป็นพระราชโอรสของกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา ส่งผลให้ฐานานุศักดิ์ของเมืองสุพรรณบุรีสูงขึ้น มีศักยภาพในการเรียกเก็บส่วย เกณฑ์แรงงาน และสร้างสิ่งก่อสร้างในลำดับแห่งฐานานุศักดิ์ที่ควรแก่เจ้าเมืองได้

ทั้งนี้การปรับสถานะบทบาทของเมืองสุพรรณบุรีก็มีขึ้นภายหลังการปฏิรูปการปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ที่กำหนดให้เมืองสุพรรณบุรีเป็นหัวเมืองชั้นใน ขึ้นตรงกับกรุงศรีอยุธยา แต่บทบาทของเมืองสุพรรณบุรีน่าจะถูกลดอย่างจริงจังในช่วงที่อยุธยาทำสงครามจากพม่า เนื่องจากในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาระบุว่า ให้เทครัวหัวเมืองชั้นในเข้าในกรุง และในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิระบุว่า โปรดให้รื้อกำแพงออกเสีย ซึ่งปรากฏร่องรอยหลักฐานการรื้อกำแพงอิฐในช่วงเวลาหนึ่งจากหลักฐานทางโบราณคดีเช่นกัน การลดจำนวนประชากรในเมืองโดยการให้เทครัว และรื้อกำแพงออกนั้นคงทำให้ศักยภาพในการป้องกันตนเองของเมืองสุพรรณบุรีลดลง และต้องพึ่งพิงกรุงศรีอยุธยามากขึ้น

หลักฐานด้านศาสนาของเมืองสุพรรณบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 มีความเกี่ยวพันทางศิลปะ และคติทางศาสนากับหัวเมืองทางเหนืออย่างสุโขทัย และล้านนาอย่างมาก โดยเฉพาะรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังกลมบนฐานแปดเหลี่ยม พระพุทธรูปและพระพิมพ์ที่ปรากฏอิทธิพลศิลปะสุโขทัย คติการสร้างอุทกสีมาตามอย่างพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ ซึ่งขณะนั้นมีอิทธิพลอยู่ในเมืองสุโขทัย กำแพงเพชร และเชียงใหม่ อาจเนื่องมาจากบริบททางประวัติศาสตร์ที่มีการปฏิสัมพันธ์กันของกษัตริย์อยุธยาในสายเจ้าเมืองสุพรรณบุรี และกลุ่มราชวงศ์ของสุโขทัย และล้านนา ผ่านการทำสงคราม การแต่งงาน และการกระทำสัญญาไมตรีกัน ทำให้รูปแบบทางศิลปะมีการถ่ายทอดถึงกัน

ระยะที่ 4 ช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23 เมืองสุพรรณบุรีปรากฏหลักฐานลดลงกว่าระยะเวลาก่อนหน้านี้ ซึ่งอาจสัมพันธ์กับทำสงครามระหว่างอยุธยาและพม่าที่ต่อเนื่องภายหลังสงครามเสียกรุงฯ ครั้งที่ 1 การใช้พื้นที่เมืองสุพรรณบุรีในระยะเวลานี้ส่วนหนึ่งเป็นการใช้งานต่อเนื่องมาจากระยะเวลาก่อนหน้านี้ และมีการตั้งชุมชนใหม่บางแห่งในพื้นที่ทางตอนใต้ของเมืองสุพรรณบุรี ซึ่งอาจสัมพันธ์กับความเจริญขึ้นของเมืองทางตอนใต้ใกล้ปากแม่น้ำท่าจีน อันได้แก่ เมืองนครไชยศรี และเมืองท่าจีน ซึ่งเริ่มตั้งเมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ 21 สำหรับการผลิตภาชนะดินเผาบรื่องรอยหลักฐานลดลง แต่จาก

การค้นพบภาชนะจากแหล่งเตาบ้านบางปูนในแหล่งเรือจมนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 ก็แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมการผลิตและส่งออกภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาในพื้นที่ตำบลพิหารแดงยังคงดำเนินอยู่

ช่วงเวลานี้ปรากฏการปรับปรุงรูปแบบกำแพงเมืองใหม่ โดยก่อทับบนแนวกำแพงที่มีอยู่เดิม ในสมัยก่อนหน้า และขยายขนาดจากความหนา 1.5 เมตร เป็น 4 เมตร พร้อมกันนั้นคงมีการปรับรูปแบบโดยการสร้างป้อมกลางน้ำเป็นระยะตามด้านยาวของเมือง ส่วนทางด้านเหนือและใต้ ป้อมกลางน้ำจะอยู่ที่กึ่งกลางตรงกับประตูเมืองพอดี รูปแบบเมืองที่มีป้อมลักษณะนี้ไม่ใช่รูปแบบที่มีมาแต่เดิมในพื้นที่ แต่คงได้รับแนวคิดจากชาติตะวันตก ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 ลักษณะของกำแพงเมืองในช่วงเวลานี้ อาจปรับปรุงเพื่อรับศึกกับพม่าโดยตรง เนื่องจากเมื่อพิจารณาการตั้งรับศึกพม่าและเชียงใหม่ นครราชธานีในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีการยกทัพออกไปตั้งที่บริเวณท่าเสด็จหรือทางตะวันตกของเมืองสุพรรณบุรีห่างออกไปราว 30 กิโลเมตร และเป็นเส้นทางระหว่างระยะทางจากเมืองสุพรรณบุรีไปยังอำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นเส้นทางหลักในการเดินทางระหว่างอยุธยาและพม่า แสดงให้เห็นว่าโดยปกติกองทัพพม่าคงจะเข้าโจมตีเมืองสุพรรณบุรีจากทางตะวันตกของเมือง แนวกำแพงด้านทิศตะวันตกจึงปรากฏการสร้างป้อมลอยถึง 3 ป้อม ในขณะที่ทางตะวันออกมีเพียง 2 ป้อม สันนิษฐานว่าพื้นที่ตรงกลางเมืองด้านหน้าวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ อาจมีเชิงเทิน เนินดินหรือป้อมปึกกาที่ใช้กำบังเพื่อตัดกำลังข้าศึกคล้ายกับที่ปรากฏในแผนผังของเมืองทนุบาย (Denobiu) ประเทศเมียนมาร์

เมืองสุพรรณบุรีภายหลังสงครามเสียกรุงฯ ครั้งที่ 2 คงกลายเป็นเมืองร้าง บ้านเมืองกลายเป็นป่า มีสัตว์ร้ายอยู่ในเมืองดังที่บรรยายในนิราศสุพรรณของเสมียนมี และโคลงนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ ซึ่งแต่งขึ้นในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ก่อนจะมีการฟื้นฟูสภาพบ้านเมืองโดยการเทศรัวลาวมาอาศัยในพื้นที่ และมีการซ่อมบูรณะวัดหลายแห่งในช่วงปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนจะมีการจัดระเบียบการปกครองและสภาพบ้านเมืองใหม่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

2. ข้อเสนอแนะ

3.1 พื้นที่ด้านตะวันออกของแม่น้ำท่าจีน ซึ่งปัจจุบันมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วทำให้ร่องรอยหลักฐานบางส่วนถูกทำลายไปพร้อมกับการพัฒนาเมือง หากในอนาคตมีการขุดค้นทางโบราณคดี เพื่อตรวจสอบชั้นใช้งาน อาจช่วยยืนยันหรือเพิ่มเติมข้อมูลจากการศึกษาในครั้งนี้ได้

3.2 ด้วยข้อจำกัดบางประการ การศึกษาในครั้งนี้จึงยังมิได้เปรียบเทียบร่องรอยหลักฐานของเมืองสุพรรณบุรีกับเมืองอื่น ๆ ในทำเนียบหัวเมืองสมัยอยุธยา ซึ่งหากในอนาคตมีการศึกษาเพิ่มเติม อาจช่วยให้มองเห็นภาพคุณลักษณะเฉพาะบางประการของเมืองในแต่ละลำดับชั้นได้

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- Wei-Min, W. (2535). **ชื่อเอกสารจีนโบราณที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- กฎหมาย เล่ม 1**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). (2513). พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.
- กมล ฉายาวัฒน์. (2523). **ใบเสมาในภาคกลางของประเทศไทย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-20**. (ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,
- กรมการปกครอง สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น. (2546). **ทำเนียบท้องถิ่น พุทธศักราช 2546 เล่ม 2**. กรมการปกครอง.
- กรมควบคุมมลพิษ กองจัดการคุณภาพน้ำ. (2539). **รายงานการสำรวจคุณภาพน้ำในแหล่งโบราณสถานจังหวัดสุพรรณบุรี**. เอกสารอัดสำเนา.
- กรมทรัพยากรธรณี. (2550). **แผนที่ธรณีวิทยาจังหวัดสุพรรณบุรี**. 1:1,000,000.
- กรมทรัพยากรธรณี กองเศรษฐกิจธรณีวิทยา. (2544). **แผนที่ทรัพยากรแร่ แสดงพื้นที่แหล่งแร่ และพื้นที่ศักยภาพทางแร่ ND 47-7 (จังหวัดสุพรรณบุรี)**. แผนที่และแผนภูมิทรัพยากรแร่ ฉบับที่ กศ 19/2544. 1:250,000.
- กรมแผนที่ทหาร. (2540). **จังหวัดสุพรรณบุรี**. ราวาง 5037 IV. แผนที่ประเทศไทย ลำดับชุด L 7018. มาตรฐาน 1: 50,000.
- กรมศิลปากร. (2562). **นครรัฐไทยบนแผ่นดินสุวรรณภูมิ**. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977).
- กรมศิลปากร. (ม.ป.ป.). **รายงานการขุดแต่ง เจดีย์วัดแร้ง บ้านสนามชัย ต.สนามชัย อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี ดำเนินการโดย บริษัท มรดกโลก จำกัด**. เอกสารอัดสำเนา.
- กรรณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์. (2555). **กรุงธนบุรี ในสมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์**. (ปริญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน สำนักศิลปากรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา. (2557). **รูปแบบ ลวดลายประดับและวัสดุก่อสร้างของพระปรางค์สมัยอยุธยา**. เอกสารประกอบโครงการจัดการความรู้ เรื่อง รูปแบบ ลวดลายประดับ และวัสดุก่อสร้างของพระปรางค์สมัยอยุธยา ประจำปีงบประมาณ 2557. เอกสารอัดสำเนา.
- กวิฏ ตั้งจรัสวงศ์. (2557). "ระบบแผนผังปรางค์ประธานและปีกปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี". **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย** 34(2): 147-168.
- กองโบราณคดี กรมศิลปากร. (2531). **แหล่งโบราณคดีประเทศไทย เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

- กองโบราณคดี กรมศิลปากร. (2538). **ทะเบียนโบราณสถานในเขตหน่วยศิลปากรที่ 2**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กองพุทธศาสนสถาน. (2525). **ประวัติวัดหัวราชอาณาจักร เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- เกศรินทร์ แซ่เบ๊. (2549). วิเคราะห์งานศึกษาเครื่องถ้วยแหล่งเตาสุพรรณบุรี ที่บ้านบางปูน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,
- คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2513). **ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 4 ประมวลจารึกที่พบในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคกลางของประเทศไทย อันจารึกด้วยอักษร และ ภาษาไทย ขอม มอญ บาลีสันสกฤต**. พระนคร: คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์.
- โครงการโบราณคดีได้นำ งานโบราณคดีได้นำ. (2533). **โบราณคดีสี่คราม 2: เครื่องถ้วยจากทะเล**. กรุงเทพฯ: สมาพันธ์.
- จดหมายนายทรงอำนาจเล่าเรื่องประพาศต้น เมื่อ ร.ศ. 123**. (2565). กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- "จดหมายเหตุโยสต์ สเคาเต็น". (2542). ใน **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1** กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- จารึก วิลแก้ว. (2529). **รายงานการขุดค้น เตาบ้านบางปูน ต.พิหารแดง อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี**.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2562). **ความเป็นมาของคำสยาม, ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ ฉบับสมบูรณ์**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: บริษัท ไทยควอลิตี้บุ๊กส์ จำกัด.
- ฉัตรชัย พงศ์ประยูร. (2536). **การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉันทัส เพียรธรรม. (2560). "การสังเคราะห์ห้วงความรู้ประวัติศาสตร์รัฐสุพรรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม". **วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา** 11(1): 272-290.
- ณัฐภัทร จันทวิช. (2537). **เครื่องถ้วยเงินที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เดชา ก่อเกิด. (2563). "History of Buddhism". **SBL** บันทึกประเทศไทย 10(112).
- ทวี ทองสว่าง และคณะ. (2547). **การอ่านแผนที่และภาพถ่ายทางอากาศ**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทิวา ศุภจรรยา และผ่องศรี วนาสิน. (2529). **แหล่งที่ตั้งชุมชนโบราณในประเทศไทยจากภาพถ่ายทางอากาศ**. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2509). "ประวัติสังเขป ขุนแผน ขุนช้าง และวันทอง". ใน **โบราณวิทยาเรื่องเมืองอุทอง**

กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ธิดา สารระยา. (2525). "วัฒนธรรมทวารวดีกับการคลี่คลายของเมืองในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา".

ศิลปวัฒนธรรม 3(11): 16-27.

ธิดา สารระยา. (2526). "สร้างบ้านแปงเมือง ระบบเมืองคู่สถาบันเมืองลูกหลวง". **เมืองโบราณ** 9(2): 13-27.

น. ณ ปากน้ำ. (2542). **เที่ยวเมืองศิลปะอุทอง**. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ 1999.

น. ณ ปากน้ำ. (2558). **ห้าเดือนกลางซากอิฐปูนที่อยู่อยุธยา**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

นายมี. (2504). **นิราศสุพรรณ**. พระนคร: โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2552). **ประวัติวัดพระรูปและสุพรรณบุรีเมื่อวันวาน**. เอกสารฉบับร่าง.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2553). **ศรีสุพรรณภูมิ: เรื่องตำนานจากอดีตกาลจนถึงเรื่องเล่าขานเมื่อวันวาน**.

กรุงเทพฯ: ดวงกมล.

ประภัสสร ชูวิเชียร. (2558). "ทบทวนรูปแบบเจดีย์ทรงระฆังของอยุธยา ก่อนพุทธศตวรรษที่ 21 รูปแบบและการเชื่อมโยงกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์". **Veridian E-Journal, Silpakorn University** ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ 8(2): 2561-2571.

ผจงจิตต์ อธิคมน์นัท. (2543). **การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขานุการกรม. (2532). **เครื่องถ้วยจากแหล่งเตาเผาจังหวัดบุรีรัมย์**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี. (2544). **โบราณสถานวัดปู่บัว จังหวัดสุพรรณบุรี**. เอกสารอัดสำเนา. กรมศิลปากร.

ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี. (ม.ป.ป.). **กลุ่มโบราณสถานเขตตำบลสนามไชย วัดการ้อง วัดร้าง วัดสนามไชย ตำบลสนามไชย อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี**. เอกสารอัดสำเนา.

พงศาวดารเหนือ. (2474). ม.ป.ท.: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.

พจนก กาญจนจันทร์ และคณะ. (2556). **รายงานวิจัยการสำรวจวัฒนธรรมโบราณบนลุ่มน้ำแม่กลอง-ท่าจีนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18 ด้วยเทคโนโลยีระยะไกล (Remote sensing)**.

กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน).

พระโพธิ์รังสี. (2554). **นิทานพระพุทธรูปหิ๊งค์ ว่าด้วยตำนานพระพุทธรูปหิ๊งค์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: นครพิงค์การพิมพ์.

พระรัตนปัญญามหาเถระ. (2540). **วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เล่ม 4 ชินกาลมาลีปกรณ์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐร คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด. (2553). นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี. (2546). **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี**. กรุงเทพฯ: พันนี้พับบลิชชิง.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2542). เมืองสุพรรณภูมิ. เอกสารประกอบโครงการสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดีเมืองสุพรรณบุรี “จากทวารวดีถึงสุพรรณภูมิ: หลักฐานและข้อมูลใหม่ทางโบราณคดี. ณ โรงแรมคุ้มสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. สุพรรณบุรี: สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี.
- มนัส โอภากุล. (2540). "คู-กำแพงเมือง". **ศิลปวัฒนธรรม** 18(8): 107-117.
- มนัส โอภากุล. (2547). **ประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณ**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. (2562). **แผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าสุพรรณบุรี**. สุพรรณบุรี: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.
- เยเรเมียส ฟาน ฟลิต. (2560). **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับเยเรเมียส ฟาน ฟลิต**. กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
- รัตนา หนูน้อย. (2529). ฐานะของเมืองสุพรรณบุรีในประวัติศาสตร์อยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 1893 ถึง พ.ศ. 2231. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- "ประกาศกรมศิลปากร กำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ." (2478). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52, ตอนที่ 75 (8 มีนาคม):
- "ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง กำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน." (2527ก). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 101 ฉบับพิเศษ, ตอนที่ 55 (27 เมษายน):
- "ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน." (2527ข). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 101, ตอนที่ 125 (18 กันยายน):
- "ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน." (2530). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 104 ฉบับพิเศษ, ตอนที่ 18 (1 กุมภาพันธ์):
- ราตรี โตเฟ่งพัฒน์. (2533). **โบราณสถานที่ยังมิได้ขึ้นทะเบียน เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: โครงการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณสถานเร่งด่วน กองโบราณคดี กรมศิลปากร.
- วสันต์ เทพสุริยานนท์ และสุภมาศ ดวงสกุล. (2542). กำแพงเมืองสุพรรณบุรี จากการขุดค้นทางโบราณคดีด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก. เอกสารประกอบโครงการสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดีเมืองสุพรรณบุรี “จากทวารวดีถึงสุพรรณภูมิ: หลักฐานและข้อมูลใหม่ทาง

- โบราณคดี". ณ โรงแรมคุ้มสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. สุพรรณบุรี: สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี.
- วารุณี โอสการมย์. (2540). รายงานการวิจัยเรื่องวิวัฒนาการเมืองสุพรรณ : ศึกษาพัฒนาการชุมชนเมืองจากพุทธศตวรรษที่ 8-ต้นพุทธศตวรรษที่ 25. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วารุณี โอสการมย์. (2547). เมืองสุพรรณบนเส้นทางการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ พุทธศตวรรษที่ 8 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 25. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2548). กฎมณเฑียรบาล ฉบับเฉลิมพระเกียรติ. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2559). หมิงสื่อลู่-ซิงสื่อลู่ บันทึกเรื่องจริงแห่งราชวงศ์หมิงและซิงตอนว่าด้วยสยาม และ หนังสือ ระยะทาง ราชทูตไปกรุงปักกิ่ง ประเทศจีน ตั้งแต่ ณ เดือน 8 ปีกุญตรีศกและปีชวดจัตวาศก ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระอินทรมนตรีแย้ม ได้เรียบเรียงไว้ในรัชกาลที่ 5. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2518). "เมืองลูกหลวงกับการปกครองไทยโบราณ". วารสารธรรมศาสตร์ 4(2): 77-90.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2535). "แคว้นสุพรรณภูมิ". ใน สุพรรณบุรี 400 ปี ยุทธหัตถ์, 23-30. กรุงเทพฯ: พิฆาเจอร์เพรส.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2538). ค้นหาอดีตของเมืองโบราณ. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). สร้างบ้านแปงเมือง. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศศิธร ใจมุก. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาาระบบโลจิสติกส์ด้านการขนส่งสินค้าทางถนนในจังหวัดเชียงใหม่. (เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2555). พัฒนาการศิลปกรรมสมัยก่อนอยุธยาและสมัยอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ 18-23). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2558). รายงานการวิจัย เรื่อง เจดีย์ในประเทศไทย: แนวคิด คติการสร้างพัฒนาการทางรูปแบบ และการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศานติ ภัคดีคำ. (2562). ประวัติศาสตร์อยุธยาจากพระราชพงศาวดาร: พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับปลีกและฉบับความย่อ. กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
- ศานติ ภัคดีคำ และนวรรณ์ ภัคดีคำ. (2561). ประวัติศาสตร์อยุธยาจากจารึก: จารึกสมัยอยุธยา. กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

สมุดภาพไตรภูมิ ฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม 1. (2542). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2553). ประวัติศาสตร์ล้านนา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

สถิตย์พงศ์ ขุนทรง. (2553). พัฒนาการทางวัฒนธรรมของเมืองนครปฐมโบราณในช่วงก่อนพุทธศตวรรษ

ที่ 19. (ปริญาปริญญาตรีบัณฑิต). สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชา

โบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,

สันติ เล็กสุขุม. (2555). ศิลปะสุโขทัย. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

สายันต์ ไพเราะชญจักร์. (2554). โบราณคดีเครื่องถ้วยในสยามแหล่งเตาล้านนาและสุพรรณบุรี.

กรุงเทพฯ: โครงการศิลปากรพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี. (2539ข). แผนแม่บทโครงการบูรณะ

และอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์สุพรรณบุรี และบริเวณโดยรอบ อำเภอเมือง สุพรรณบุรี.

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี. (2542). โบราณคดีและ

ประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ: สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่

2 สุพรรณบุรี.

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี. (2545ก). ผลการดำเนินงานทาง

โบราณคดีกำแพงเมืองโบราณสุพรรณบุรี วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ สุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ:

สมาพันธ์.

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี. (2545ข). ทะเบียนโบราณสถานใน

จังหวัดสุพรรณบุรี. สุพรรณบุรี: บุญมีการพิมพ์.

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี. (ม.ป.ป.). รายงานการสำรวจขึ้น

ทะเบียนวัดการ้อง ต.สนามชัย อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี. (2545). รายงานการสำรวจขึ้น

ทะเบียนโบราณสถาน วัดพริ้ว ตำบลโพธิ์พระยา อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

ประจำปีงบประมาณ 2545. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักโบราณคดี. (2550). โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัดและศาสนสถานสำคัญ ในโครงการเฉลิมพระ

เกียรติ เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. กรุงเทพฯ: สำนักโบราณคดี.

สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. (2542). รายงานการบูรณะเจดีย์วัดเขาใหญ่ (ร้าง) ต.รั้วใหญ่ อ.เมือง

จ.สุพรรณบุรี ดำเนินการโดย ห้างหุ้นส่วนจำกัด พรอนันท์ก่อสร้าง. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. (2543). งานบูรณะและเสริมความมั่นคงเจดีย์วัดพริก (ร้าง) และ

ปรับปรุงวิหารโถงทรงไทยวัดขุมนมสงฆ์ (ร้าง) จังหวัดสุพรรณบุรี ดำเนินการโดย ห้าง

หุ้นส่วนจำกัด ปุราณรักษ์. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. (2545). รายงานโครงการขุดแต่ง ขุดค้นและบูรณะเสริมความมั่นคง

โบราณสถานเจดีย์วัดเถลไถล (ร้าง) ดำเนินการโดย ห้างหุ้นส่วนจำกัด บุญพิสุทธิ์. เอกสาร
อัดสำเนา.

สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. (2549). รายงานการบูรณะเสริมความมั่นคงเจดีย์ประธาน (ต่อเนื่อง)
วัดสนามชัย ตำบลสนามชัย อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ดำเนินงานโดย ห้างหุ้นส่วน
จำกัด ดับเบิลยู เอ อาร์ คอนสตรัคชั่น. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. (2550ก). รายงานเบื้องต้นโครงการบูรณะโบราณสถานวัดหน่อ
พุทราขจร ตำบลพิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ปี พ.ศ. 2550 ดำเนินการโดย
บริษัท นอร์ทเทิร์นชั่น (1935) จำกัด. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. (2555ข). รายงานโครงการบูรณะโบราณสถานวัดช่องลม (ร้าง) ตำบล
ท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ดำเนินการโดย บริษัท นอร์ทเทิร์นชั่น (1935)
จำกัด. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. (2555ค). รายงานเบื้องต้นการขุดศึกษาทางโบราณคดีโบราณสถานวัด
พระลอย โครงการบูรณะโบราณสถานวัดพระลอย ตำบลพิหารแดง อำเภอเมือง จังหวัด
สุพรรณบุรี ดำเนินการโดย ห้างหุ้นส่วนจำกัด 66 ผู้สร้าง 2009. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. (2555ง). รายงานการดำเนินงานโครงการบูรณะกำแพงเมือง
สุพรรณบุรีและป้อมกลางน้ำด้านทิศตะวันตก ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
ดำเนินงานโดย ห้างหุ้นส่วนจำกัด ดับเบิลยู เอ อาร์ คอนสตรัคชั่น. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. (2559ก). รายงานการดำเนินงานโครงการบูรณะวิหารวัดโพธิ์คาน
ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ดำเนินการโดย บริษัท กันต์กนิษฐ์ ก่อสร้าง
จำกัด. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. (2561ก). โครงการสำรวจตรวจสอบสภาพปัจจุบันโบราณสถานที่ขึ้น
ทะเบียนแล้วในพื้นที่ความรับผิดชอบของสำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. (2561ข). รายงานโครงการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานวัดพระศรี
รัตนมหาธาตุ ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ดำเนินงานโดย บริษัท เอกพร
ไพศาล จำกัด. เอกสารอัดสำเนา. สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี.

สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี. (2562). โครงการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานกำแพงเมือง
สุพรรณบุรี ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ดำเนินงานโดย ห้างหุ้นส่วนจำกัด
กนกลักษณ์ บิลด์ดิ้งโฮม. เอกสารอัดสำเนา. สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี.

สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร. (2551). ฐานานุศักดิ์ในงานสถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพฯ: กรม
ศิลปากร.

สิริยุพิน ทับเป็นไทย. (2562). รายงานการปฏิบัติงานทางโบราณคดี โบราณสถานกำแพงเมือง

- สุพรรณบุรี ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี. เอกสารอัดสำเนา. ภาควิชาโบราณคดี. ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ. สิริยุพน ทับเป็นไทย. (2564). รายงานการปฏิบัติงานทางโบราณคดี แหล่งเตาบ้านบางปูน ตำบล พินาแดง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. เอกสารอัดสำเนา. ภาควิชาโบราณคดี. ภาควิชา โบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ.
- สุนทรชัย ขอบยศ. (2562). "ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนารากฐานท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน". **วารสารสถาบันพระปกเกล้า** 17(2): 115-138.
- สุนทรภู. (2510). **โคลงนิราศสุพรรณของสุนทรภู ฉบับสมบูรณ์ พร้อมด้วยเชิงอรรถ และแผนที่สังเขป แสดงระยะเดินทาง**. พระนคร: กรมศิลปากร.
- แสง มนวิฑูร. (2518). **ชินกาลมาลีปกรณ์**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ.
- หม่อมเจ้าสุภัทราดิศ ดิศกุล. (2539). **ศิลปะในประเทศไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรทัย นวลทอง, อารีย์ พิมพ์พิเศษ และอรสา นวลทอง. (ม.ป.ป.). **ประวัติและการขึ้นทะเบียน โบราณสถานของเมืองสุพรรณบุรี เล่มที่ 2**. เอกสารอัดสำเนา. รายงานนักศึกษาฝึกงาน วิทยาลัยอาชีวศึกษาสุพรรณบุรี รุ่น 4/2541 แผนกวิชาเทคโนโลยีการถ่ายภาพ และวีดิทัศน์ คณะศิลปกรรม.
- อัญชญา จิตสุทธิญาณ และศานติ ภัคตีคำ. (2552). **ศิลาจารึกสุโขทัย ฉบับภาษาไทย-เขมร**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย-กัมพูชา.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

- Abercromby, T. (1827). **Two Years in Ava: From May 1824 to May 1826**. London: J. Murray.
- Department of Mineral Resources. Geological Survey division. (1976). **CHANGWAT SUPHAN BURI**. Geological map of Thailand. 1: 250,000.
- Hart-David, A. (2015). **History: From the Dawn of Civilization to the Present Day**. Malasia: DK.
- Heine-Geldern, R. (1956). **Conceptions of State and Kingship in Southeast Asia**. New York: Cornell University.

ฐานข้อมูลออนไลน์

Chartcross Limited. (2020). **GPS Test (Version 1.6.3)** [Application]. Chartcross Limited: United Kingdom.

Google Inc. (2019). **Google Earth Pro** [computer program]. Mountain View: Google LLC.

Montana State University. (2020). **Convert Geographic Units**. Accessed April 6. Available from.

กรมทรัพยากรธรณี. (2557). **การจำแนกเขตเพื่อการจัดการด้านธรณีวิทยาและทรัพยากรธรณีจังหวัดสุพรรณบุรี**. เข้าถึงเมื่อ เข้าถึงได้จาก http://www.dmr.go.th/download/digest/รายงานจำแนกเขต_สุพรรณบุรี.pdf

กรมพัฒนาที่ดิน กองสำรวจดินและวิจัยทรัพยากรดิน. (2558). **ชุดดิน...ภาคกลาง ความรู้พื้นฐานเพื่อการเกษตร**. เข้าถึงเมื่อ 16 กุมภาพันธ์. เข้าถึงได้จาก <http://www.ldd.go.th/www/files/79818.pdf>

กรมพัฒนาที่ดิน สำนักสำรวจและวิจัยทรัพยากรดิน. (2563). **ชุดดินอยุธยา (Ayutthaya series: Ay)**. เข้าถึงเมื่อ 16 กุมภาพันธ์. เข้าถึงได้จาก http://oss101.ddd.go.th/thaisoils_museum/pf_desc/central/Ay.htm

กรมศิลปากร. (2563ก). **ระบบภูมิสารสนเทศ แหล่งมรดกทางศิลปวัฒนธรรม**. เข้าถึงเมื่อ 19 เมษายน. เข้าถึงได้จาก <http://gis.finearts.go.th/fineart/>

กรมศิลปากร. (2563ข). **ระบบภูมิสารสนเทศ แหล่งมรดกทางศิลปวัฒนธรรม**. เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน. เข้าถึงได้จาก <http://gis.finearts.go.th/fineart/>

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.). (2565). **วัดพระนอน**. เข้าถึงเมื่อ 10 เมษายน. เข้าถึงได้จาก <https://thai.tourismthailand.org/Attraction/วัดพระนอน-2>

จังหวัดสุพรรณบุรี. (2565). **ประวัติความเป็นมาของจังหวัด**. เข้าถึงเมื่อ 24 ธันวาคม.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2563). **จารึกพ่อขุนรามคำแหงด้านที่ 4**. เข้าถึงเมื่อ 16 เมษายน. เข้าถึงได้จาก https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/image_detail/51

สถานีพัฒนาที่ดินสุพรรณบุรี. (2563ก). **แผนที่ชุดดิน ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี**. เข้าถึงเมื่อ 16 กุมภาพันธ์. เข้าถึงได้จาก <https://drive.google.com/file/d/0Bw9O-F7VnmFcQ3h5VnBu SHNzNnM/view>

สถานีพัฒนาที่ดินสุพรรณบุรี. (2563ข). **แผนที่ชุดดิน เทศบาลเมืองสุพรรณ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี**. เข้าถึงเมื่อ 16 กุมภาพันธ์. เข้าถึงได้จาก <https://drive.google.com/file/d/0Bw9O-F7VnmFcQms1V0duMDBmZzg/view>

สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร (องค์การมหาชน). (2555). การดำเนินการด้านการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โครงการพัฒนาระบบคลังข้อมูล 25 ลุ่มน้ำ และแบบจำลองน้ำท่วมน้ำแล้ง ลุ่มน้ำท่าจีน. เข้าถึงเมื่อ 16 กุมภาพันธ์. เข้าถึงได้จาก [https://www.thaiwater.net/web/ attachments/25basins/13-thachin.pdf](https://www.thaiwater.net/web/attachments/25basins/13-thachin.pdf)

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2563). รายงานทะเบียนวัด จังหวัดสุพรรณบุรี. เข้าถึงเมื่อ 16 เมษายน. เข้าถึงได้จาก <http://www.3.onab.go.th/wp-content/uploads/2019/02/spb012562.pdf>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	สิริยุพิน ทับเป็นไทย
วัน เดือน ปี เกิด	26 มีนาคม 2537
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2559 สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี (เกียรตินิยมอันดับ 1) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2561 ศึกษาต่อระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี สมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่อยู่ปัจจุบัน	236 ซอยราชวิถี 21 ถนนราชวิถี แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700

